ފެއިން ދިނުފުވާ ވަޞިއްޔަތުގެ ސިލްސިލާތަކުގެ ތެރެއިން (1)

ސަލަފުންގެ ވަޞިއްޔަތް

ޖިހާދު ރިބާޠު

ޝަހީދުވެވަޑައިވާ ޝައިޚް އަބޫ
ބަސްކަރީ އުސްމާނު ނޫސްވޯ
އަލް ބުހައިރީ رحمه الله

އުކުޅަވާލައި ތަރުޖަމާކުރީ :

ރައްދު ޑޮކްޓަރުސް ހުރަހަގައިދެނީ “ލެއިން ލިއުލުވާ
ވަބިޔައްޓަމްގެ ސިލްސިލާ” ތަކުގެ ތެރެއިން (1)
ޝައިފް ޙުސޫމް އަރު ބުޢަރީ ގެ ޤޯލް “هل
انتحرت حواء أم استشهدت؟” ގެ ދިވެހި ތަރުޖަމާ :

ޝަހީދުވުމުގެ ކުރިހިރި

ޢިރާޤީ ބަހަވާ

ތަރުޖަމާކުރީ: އަލީ ޢުމަރު ... “ޖިހާދުގެ އަޑު”
11 ރަމަޟާން 1429/ ސެޕްޓެމްބަރ 11، 2008

بسم الله الرحمن الرحيم

﴿ إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنجِيلِ وَالْقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُم بِهِ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴾

”ހަމަކަށަވަރުން الله މުއުމިނުންކުރެން އެބައިމީހުންގެ ނަފްސުތަކާއި މުދާތައް އޭގެ ބަދަލުގައި ޖަންނަތް ދެއްވައިވަސީ ގަނެވައްވާފައެވެ. އެބައިމީހުން اللهގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަކުރެއެވެ. އަދި ގަތުލުކޮށް ޤަތުލުވެގެންދެއެވެ. މިއީ އެއިލާހުގެ މައްޗަށް ތައުރާތާއި އިންޖީލާއި އަދި ޤުރުއާނުގައި ލިޔެވިގެންވާ ޙައްޤު ވަޢުދެކެވެ. އަދި ވަޢުދު ފުއްދުމުގައި الله އަށް ވުރެ ވަފާތެރި ފަރާތެއްވޭތޯ؟ ފަހެ، ދެން ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަކުރި ވިޔަފާރިއާއި މެދު އުފާކުރާށެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން މަތިވެރިވެގެންވާ ކާމިޔާބީއަކީ އެއީއެވެ.“

ފިހުރިސްތު

ފުރަތަމަބައި :

: ދެވަނަބައި :

: ތިންވަނަބައި :

<u>: ހަތަރުވަނަބައި :</u>

ތަރުޖަމާނުގެ މުޤައްދިމާ

މިފޮތަކީ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި އިސްތިޝްހާދީ ނުވަތަ ފިދާއީ ހަމަލާގެ ޙުކުމް ބަޔާން ކުރައްވައި މުޖާހިދުންގެ ޝަހީދުވެފައިވާ ޝައިޚް އަދި ޢަސްކަރީ އުސްތާޛު ޔޫސުފް އަލް ޢުޔައިރީ رحمه الله ލިޔުއްވާފައިވާ "ޙައްވާ އަމިއްލައަށް މަރުވީހެއްތޯ؟ ނުވަތަ ޝަހީދުވީހެއްތޯ؟"، މިފޮތުގެ ދިވެހި ތަރުޖަމާ އެކެވެ.

އެހެނަސް މިތަރުޖަމާގައި މިވަނީ ދިވެހި ކިޔުންތެރިންނަށް ފަސޭހަވާނޭހެން، ފޮތުގެ ބައެއް މައުޟޫޢުތައް އަތުރައި، ޝައިޚް ޔޫސުފް رحمه الله ސުރުޚީތައް ގެންނަވާފައި ނުވާ، އެހެނަސް ކިޔުންތެރިންގެ ފަސޭހަކަމަށް ސުރުޚީ ކަނޑައެޅުން މިއުޅުމާނު ތަންތަނުން އެތަކަ ބަދަލުތަކެއް ގެނެވިފައެވެ. މީގެ އިތުރުންވެސް، ބައެއް މަޢުލޫމާތު ހޯދާސާކުރުމަށް އަދި އަސްލުގައި މަޢުލޫމާތު އިތުރަށް ތަފްސީލުކޮށް ކުރެވިފައިވާނެއެވެ. ތަފްސީލު ކުރެވިފައިވާ މަޢުލޫމާތުތައްނަމަ އިތުރުވާބައި ފޫޓްނޯޓުކުރެވިފައިވާނެއެވެ. އަދި އިތުރު ކުރެވިފައިވާ އެންމެހާ ތަފްސީލްތައް ގެނެވިފައިވަނީ ޝައިޚް ނާޞިރު ބިން ޙަމަދު އަލް ފަހްދު فك الله أسره ގެ ފޮތް "އަތް ތިބްޔާން ފީ ކުފްރި މަން އަޢާނަލް އަމްރީކާން" އިންނެވެ. ފޮތަށް މިފަދަ ބަދަލުތަކެއް ގެންނަން ޖެހުނު ސަބަބަކީ، ޝައިޚް ޔޫސުފް رحمه الله، މިފޮތް ލިޔުއްވާފައިވަނީ އިލްމުވެރިންނަށް އަމާޒުކުރައްވައިގެން "ތަޤްރީރީ" ބަހުރުވައެއްގައި ވަރަށްބޮޑަށް ފުން އިލްމީ މިންގަނޑެއްގެ ކަމުގައި ވާތީއެވެ.

މިގެ އިތުރުން ބަސްމަގު ހަމަޖައްސައި، އަދި ފޮރުވަތްތައް ފަހުމްވުމަށް އާރިތެރިވުމުގެ ގޮތުން؛ ލިޔުއްވުންތާ ފޮނުވަތްތުގެ ތެރޭގައި "ވަން ބުރެކެޓް" ( ) ނޫނީ ކޮންމެ ބަސްތަކެއްގެ ނިމުމުގައި ތަފްސީލް ނޯޓު (Footnote) ތަކުން ވާހަކަތަކަށް ފުރިހަމަ ކޮށްފައެވެ.

"ޖިހާދުގެ އަޅު"ން އަދި ރައްޔިތުންގެ އިން ލިޔުވިފައިވާ ބައެއް ލިޔުން، ނުވަތަ ތަރުޖަމާ ތަކައި ހިތާވަން މިތަރުޖަމާގައި ބަހުރުވައިގެ ބަދަލުގައި ގެންނަފައިވާނެއެވެ. މިކަމަކީ ފަހައިގަތުމުގައި ހުރި ތަރުޖަމާނުންނަށްވެސް އުނދަގޫކަމެއް ކަމުގައިވިޔަސް، މިއީ މުހިއްމުކަން ބޮޑު ބަދަލުކަމެވެ. އެއީ "ގެފުޅު" "އެކަލޭގެފާނު" "ކިބައިން" ފަދަ ބަސް ބަސް ތަރުޖަމާ ކުރުމުގައި އަޅުއްޕުވުމެވެ. މިފޮތުގެ "ތަރިމަތި ބާބު 2" ގައި މި މައްސަލައާއި ބެހޭގޮތުން އިތުރު ތަފްސީލްއަށް އަޅުކަމުފައިވާނެއެވެ. އަހަރެމެން އުއްމީދުކުރަނީ ކިޔުއަން ނުބައިވާ ފޮތްތަކުގައިވެސް މިބަދަލުތައް ގެނުވި، މި ބަހުރުވައިގެ ބަދަލުތަކަށް ދިވެހިން އާދެމުވުމެވެ.

މިފޮތް ބައިތުވެފައިވަނީ 4 ބައަކަށެވެ. (މިހުރިހާ ބައެއްންތަކާއިވެސް ތަރުޖަމާކުރުމުގައި އެކުލަވާލާފައިވާ ބައިންތަކެވެ.) އެއީ:

ފުރަތަމަ ބައި: މިބައިގާ އެކުލެވޭނީ އިސްތިޝްހާދީ ޙަމަލާގެ މައްސަލަ އާ ގުޅޭޔާއި ސުވާލުތަކުގެ ޖަވާބުތަކެވެ. ބައެއް ޖަވާބުތަކުގައި އިތުރު ތަފްސީލް ނޫނީ އެއިން ނުގޭ ފައިދާތައް ބައްލަވާލައްވާފައިވެއެވެ. ބައެއް ކިބަބުތަކުން މިބައިން އެކަށައިފައި ފުދޭނެއެވެ.

ދެވަނަ ބައި: މިގައި ހުށަހެޅިފައިވާނީ ސަލަފުން ބޭފުޅުންނާއި އިހުގެ އަހަރި ތިއްބެވި އިލްމުވެރިން (رحمهم الله) ގެ އަރިހުން އިސްތިޝްހާދީ މައްސަލައަށް ބާރުދީ ތަރުތީބުކޮށްފައެވެ. މިބައިގައި އުޞޫލުތަކުގެ ތަރުތީބުވާގޮތާއި އަދި ދަލީލުތަކެއް، ހުދު މިމައްސަލައިގެ މައްޗަށް އެއްގޮތްވާ ގޮތުގެ ތަފްސީލު ހުށަހެޅިފައިވާނެއެވެ. މިގޮތުން ތަރުކް ނޫގެ ހާއްޞަ ދު މަދްހަބު އަކީ: "މަނު ހަޤީޤަތާ ބާރު އެކަށިގެންވާ ހަދުވެރިން ސަލަފުސާލިހުގެ ތަޢާރަފު ވަރުގަދަމާއި" އަދި "އިންސާނީއަށްޓަކައި ހިމާނާ މުސްލިމުން މުސްލިމުންގެ މައްސަލަ" ބަލާއި އިސްތިޝްހާދާ ހެދި ގެނުވެވެ.

ތިންވަނަ ބައި: މިބައިގާ ބަޔާންކޮށް ދިރާސާކޮށްފައިވާނީ އަމިއްލަ މަޒުހަބު ނޫނީ ކުޅުދުއްވުން މަދުވުމާއި އަދި އިސްތިޝްހާދާ ދެކޮޅުވާ ތަރުތީބެވެ. މިގައި ވަރަށް ބޮޑަށް ލިޔުނު ބަހުސްކޮށް ހުށަހެޅިފައިވާނެއެވެ.

ހަތަރުވަނަ ބައި: މިބައިގާ ހުށަހެޅިފައިވާ ތުރުގެ އިލްމުވެރިން ކުރު އިސްތިޝްހާދީ ހުއްދަކުރުގެ މައްސަލަ ތަފާތު ދައްވާލާ އިލްމުވެރިންގެ ބަޔާންތަކެވެ. މިގެ ބަލާހުން، މިކަމުގެ މައްސަލަ އިއްތިފާގު ދޭ ހިސާބު ކަމުގެ ސަރަޙައްދާއި ދަލީލުތައް ބަޔާންކޮށް ދެއްކިފައިވާނެއެވެ.

ނިންމުމަކީ: ދިރާސާކުރެވުނު އުސޫލުތަކުން މިމައްސަލައިގެ ހުކުމްތަކާއި މަޤްޞަދުތަކުގެ ބަޔާންކޮށްފައެވެ. ދެވަނަ ބާބުގައި ތިންވަނަ ބައިން، މިމައްސަލައިގެ މައްޗަށް ބައްދަލު މިންގެ ހިކްމަތުގެ ތަރުގައި އުފެދު ޝަރްޢީ ދަލީލުތަކުން ތަފްސީލު ހުށަހެޅިފައިވާނެއެވެ.

މިގެ އިތުރުން، ފޮތް ނިންމާލުމަށްފަހު، ތިން އަރިމަތީބާބެއް (Appendix) ގެނެސްފައިވާނެއެވެ. އެއީ

އަރިމަތީބާބު 1: މިއީ ވަރަށް ހާއްސަ އެހާމެ މުހިއްމު މައުޟޫޢެކެވެ. އެއީ ޝީޢާދީން އެކަހެރިވެފައި ތިބޭ އިލްމުވެރިން ކުރެން ޙައްޤާވެތިބުމާއި ބޭހާބަކުރެވެ. މިބާބުގައި "ޝީޢާގެ އަޤީދާ"ށް މުޖްތަހިދުންގެ ޝަރީޢަތްކަމަށްވާ، ޚުމުސް އިސްލާމީ އަދި މުޢާމަލާތު ދެއްވާފައިވާ ބަޔާންތަކުގެ މުޚްތަޞަރުކޮށް އެކުލަވާލާފައިވާނެއެވެ.

އަރިމަތީބާބު 2: މިއީ ޝަހީދު ޢަބްދުލް ޤާދިރު އިބްނު ޢަބްދުލް ޢަޒީޒް فك الله أسره ގެ ފޮތް "އަލް ޖާމިޢު ފީ ޠަލަބިލް ޢިލްމިއް ޝަރީފް"ގެ ފުރަތަމަ ބާބުގެ ތަރުޖަމާއިން الله ގެ މަދުގައި ޝީޢާ ކުރުމުގެ ގޮތުގައި މަސައްކަތްކުރާ ބައެއް ކަންކަމާއި ދީނުގެ ތަރުޖަމާއެވެ. (1)

1 މިބާބު ދިވެހިބަހަށް "ޝީޢާގެ އަޤީދާ" ތަރުޖަމާ ކުރެވި، "އިސްލާމީ ތަރިކައި" އަދި ރަނގަޅު އުއްމަތުގެ މުއުމިނުން "ކަނޑައެޅުމަށް ތިބޭނެ" މި ނަމުގައި ޗާޕުކޮށްފައިވެއެވެ.

އަރިމަތީބާބް 3: މިއީ މިފޮތުގެ ތަރުޖަމާ އާއި ބެހޭ ބާބެކެވެ. އިސްވެސް ބުނިފަދައިން "ކަލޭގެފާނު" ފަދަ ބަސްތަކުގެ މިތަރުޖަމާގައި ބޭނުންކޮށްފައި ނުވާ ސަބަބު މިގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

އަހަރުމެންގެ އުއްމީދަކީ މިފޮތަކީ ހުރިހާ އަހުލުސުންނާއި އުއްމަތުންނަށް މަންފާ ލިބޭނޭފޮތްތަކެއް ކަމުގައިވުމެވެ. އަދި اللّٰه ހަޟްރަތުން އެދެނީ އަހަރުމެންގެ މި މަސައްކަތް ޤަބޫލުކުރައްވައި މަތިވެރިވެގެންވާ ޝަހާދަތުގެ ކާމިޔާބީ އަހަރުމެންނަށްވެސް ދެއްވުމެވެ. އާމީން.

މުޤައްދިމާ (2)

އެންމެހާ ޙަމްދުތައް ވަނީ ޢާލަމްތަކުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ الله سبحانه وتعالى އަށެވެ. އެއިލާހަކީ ޤަހަރުވެރިވަންތަ މިފަދައިން އެންގެވި އިލާހެވެ:

﴿ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لَّفَسَدَتِ الْأَرْضُ ﴾

”އަދި الله އެއްބައިމީހުންގެ ފަރާތުން އަނެއްބައިމީހުން ނުރިފެހެއްޓެވިނަމަ، މުޅި ބިންމަތި ފަސާދަވެއްޖެއެވެ.“(3)

އަދި ޝަހާދަތާއި ސަވާބާއި ލިބުމަށް އެދި ދުޢާ ކުރަނީ ހިތްވަރުގެ އިމާމް، ރަސޫލުންގެ ވެރިޔާއެވެ. އެކަލޭ ދަރުވުން މިފަދައިން ބަޔާންކުރައްވައި ވިދާޅުވިއެވެ: « والذي نفسي بيده لوددت أن أقتل في سبيل الله ثم أحيا فأقتل ثم أحيا فأقتل » ***”ތިމަން (ނަބިއްޔާ)ގެ ނަފްސު އެއިލާހުގެ އަތްޕުޅުގައިވާ ޒާތު ގަންދީ ބުނަމެވެ! اللهގެ***

---

[2] މިއީ ޝައިޚް ޔޫސުފް އަލް ޢުޔައިރީ رحمه الله تعالى ގެ އަސްލު މުޤައްދިމާގެ މައްޗަށް ބަރުލުމަކާއި އެކު، އެކުލަވާލައިވާ މުޤައްދިމާއެކެވެ.

[3] سورة البقرة 251

މަގުގައި ޤަތުލުވެ، ދެން އަލުން ދިރި، ދެން (އަނެއްކާ) ޤަތުލުވެ، ދެން އަލުން ދިރި ދެން ޤަތުލުވުމަށް ތިމަން ނަބިއްޔާ ލޯބިކުރަމެވެ."[4]

اللّٰه تعالى ވަޙީ މިއުއްމަތުގެ ޙިމާޔަތަށްޓަކައި ދިފާޢު ޝަރުޢު ކުރައްވާފައެވެ. އެއީ އަހަރެމެން އެއަށް ނުރުހޭކަން އެނގިހުރެ ދޮންނަ ދުނިޔޭގެންނާ ބާރުލައިދޭށެވެ. اللّٰه تعالى ވަޙީ އަހަރެމެންނަށް އަންގަވާފައެވެ:

﴿كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾

"ހަނގުރާމަ ކުރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ވަޙީ ލިޔުއްވިއްޖެއެވެ. (އެބަހީ: ފަރުޟުކުރެއްވިއެވެ.) އެއީ އެހެން ތިޔަބައިމީހުން ނަފުރަތުކުރާ ކަމަކަށްވިޔަސްއެވެ. އަދި ފަހަރެއްގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހެޔޮވާނޭ ކަމެއްކަން ތިޔަބައިމީހުން ނަފުރަތުކުރުން ވެދާނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނުބައިވާނޭ ކަމެއްކަން ތިޔަބައިމީހުން ލޯބިވެސް ކުރުންވެދާނެއެވެ. އަދި اللّٰه ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ނުދަންނާނެއެވެ."[5]

---

[4] ބައްލަވާ: އަލް ބުޚާރީ (36، 2797، 7226)، މުސްލިމް (1876)، އަދި ސަޢީދު އަލް މުސްނަދު (1053)

[5] سورة البقرة 216

މިއަދު މީސްތަކުންވެސް އިސްލާމްދީނުގެ މިމަތީވެރި ޝިޢާރު ދޫކޮށްލައި، އެބައިމީހުން ޗޯބިކާ - މިދުނިޔޭގެ ނިކަމެތި ބަރާތް ހޯދުމަށް ހަވަރިނުފައެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް ހިތްހަމަޖެހުމެއް ލިބުނީ ކޮން ވަސީ އެބައިމީހުން ތޮރާހުގެ ބައިގައެވެ. އެއިނަސް (ޙަޤީޤަތުގައި) އެ ހެޔޮކަން ވަނީ الله تعالى ޙަޟްރަތު ކުރެއްވި ބައިގައިކަން ތިޔަގެޔޮމަން އެބައިމީހުން ނުވަތަ ދިރިހުރިވެފައެވެ.

الله تعالى ވަނީ ދުނިޔޭގެ އެތައްމިލްކުގައި އަހަރެމެންނަށް ކުރިއާއި ހަނދާންކުރުމަށް ވަގުތާއި ކުރައްވައި ބަރަކާތްލައްވާފައެވެ. އަދި އަހަރެމެން އެއީޒާރު ހަސްރަތުން އެކުނީ މިކަމުގައި އަހަރެމެން ވަރުގަދަކުރައްވައި އަހަރެމެންނަށް ގަދަދަދަރާއްޔުމިއެވެ. އަދި އަހަރެމެންގެ ބަދުއްވެސް ގައުމަން އަހަރެމެންނަށް ދިޔުމުންދާ އެމަން ނަޖްމަކަން އަހަރެމެން އެއިލާހަށް ބަލްދަރުކުރުމަށް ދޮހިމިބުއްޔެވެ. އަދި އަހަރެމެންގެ ތެރެއިން ފުރަބިދި އެމަން އަހަރެމެން ވަނީ އެއިލާހުގެ ވާޖިބުއްޙައްޤު ބަދަލުކޮށް ނިޢްމަތްތަކެވެ. (އެބަހީ: ޝަރީޢަތްތަކެވެ.) އަދި އަހަރެމެންގެ ތެރެއިން އެހީން އަހަރެމެން އެކަމުގެ އިންތިޒާރުގައި ދެމިއެބަތިއްބެވެ.

އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެމެން ނިކަމެތިވެފައިވަނީކަން، ޖިހާދުގެ ޖިހާދައިން އަހަރެމެންނަށް ކުރިއަރަފާވައި الله تعالى ވަނީ އެއިލާހުގެ ވަޢުދު އަހަރެމެންނަށް ފުއްދަވައިދެއްވާފައެވެ. އަދި އަހަރެމެންގެ ތެރެއިން ޝަރީޢަތުގައިވާ ގޮތުން، އެއަރުންގެ ފެއިންވެސް އަހަރެމެން ފަހުރުވެރިވާނޭ ތަރިކުރެއް ލިޔުނިފައެވެ - އިންޝާالله. އަދި އެއަރުންގެ ދަޢުވާނީ لا إله إلا الله އަށްޓަކައި އޮޅޯރި ޤުރުބާންކުރުވިފައެވެ. އަދި މިއީ އަހަރެމެންނަށް އެއަރުން އެނގޭގޮތެވެ. އަދި

އެންމެހާކަމެއް މޮޅަށް ދެނެވޮޑިގެންވަނީ ހަމައެކަނި الله تعالى އެވެ. ފަހެ އަހަރެމެންގެ އަޅުންގެ ގުނަވަންތަކަށް ކަސޭއި ކުރިކުރި ކުރުވުމީ اللهއަށްޓަކައެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ޙާލަތު ބެލުމަށް ބަދަލުވެގެން ގޮސްކުރެއްވިފައިވަނީވެސް އެއިލާހަށްޓަކައެވެ. އަދި އެއުރުންގެ ޤުރުބާނީތަކުން އަހަރެމެންގެ ތެރޭގައި، އަހަރެމެން ޝަރީޢަތުމަތީގާ ދަނިވުރިކަމާއި ކަތްމަދުވުން ނުބުނަކަމެއް އިތުރުއް ނުކުރުމެވެ – އެކަނި އަހަރެމެން ޚިބިވާ މިހުންނާއި ޢަމަލު ގާތަގާ ބަރުދަލުވާނެއެވެ: އެއީ ރަސޫލު ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم އާއި އިއްތިބާ ބަޔާންކޮށްދެއެވެ. އެމީހެއްގެ ފަރިޟަހުގެ އާއި ބަރުދަލުވެ، އަދި އެއިލާހު ޢާޝަރަށް ޙުރުމަތާއި ދީނުގެ އަޅުކަމާ ގުޅިގެންވާ ކަން އެނގި، އަދި ފަރުން އަމަލަށް ނަބިއްޔާނަށް ބިލާދުވާނަށް ޝަރީޢަތުންނަށް އަދި ބަލިވުންނަށް އެކަ ބަހުރުވެސްކޮށްދޭތަން އެނގޭ ޙިމާޔަތް! އެ... ޔަގީ އެއީ ކޮންކަމެއް އުފެދެނީ ހިތްހަމަޖެހުމުގައިތޯ! އަދި އެ މިތުރުންނަށް ކޮންކަމެއް މުޅިއުދުރު ބަލާލާފައިތޯ؟

އަދި الله ގެންދިޔަ ބަހަމުވެ، އަހަރެމެންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކު ދުވަހުގެ އިބްނު އަލީ ޙަސަން އަލީ އަންބާރީ رضي الله عنه ގެ ވިދާޅުވުން އަބަދާއި އަބަދު ތިލަކޮށް ކިޔާ ބަރަކާތްލުމެވެ. އެއީ އެ ބަޔާނެއް ޖަންނަތް ބަދަލުގެ ޔަހޫދީއި ފާހަގަ ޚަޔާލުވިހިނދު ވިދާޅުވި ވިދާޅުވިއެވެ:

"އަހަރެން މިކަދުރުތައް ކައި ނިމުނާ އިރުވެސް ދިރިހުރެއްޖެނަމަ ދެންޔަހު ހަމަކަންތައްތަކުން އެއީ މާ ދިގު ޙަޔާތެކެވެ!"[6]

---

[6] މި ޙަދީޘްގެ ތަޚްރީޖު: ބުޚާރީ ދަރީޖު ބ. 40 ބައްޔަވާ.

އަދި މުސްލިމުން (ގެ ހިތްތައް) ބަލިކަށިވެދާނެކަމަށް އަހަރެމެންގެ އަމީރުން ނުބައްލަވާނަމަ، އަހަރެމެންގެ ތެރެއިން އެންމެންވެސް އެކަކު އަނެކަކާއި އިބްނު އަލް ޚައްޠާބު رضي الله عنه ކަންތައް ކުރެއްވިފަދައިން ކަންތައް ކުރުމަށް ވާދަކުރީހެވެ. އެހެނީ، ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެމެން މިތިބީ ތޫބުވެރިވެގެންވާ ސަލަފުންނާއި ބައްދަލުކުރުމަށް ކެތްމަދުވެފައެވެ. އެހެންކަމުން އަހަރެމެން الله تعالى ޙަޟްރަތުން އެދުނީ އަހަރެމެންނަށް މަގުދައްކަވައި، އެބޭފުޅުންގެ މަންހަޖުގައި، އެއިރާގާއި ބައްދަލުވުމާއިހަމައަށް ޘާބިތުކުރައްވުމެވެ.

އަދި ޢަދުއްވުންގެ ހިތްތަން ބިރުވެރިކަމުން ޝޯކަތް، އެއުރެންގެ ހައިބަތުތަކުގެ ދަރުން ބިންގަނޑު ދަންނާދަވުން މިއްދަތުގެ ދަރިފެރި އަބްޖާދުން ޖިހާދުކަރާ ވަރުގަދަ ބަދަލުވެއްޖެ އިސްތިޢްމާރީ ބަދަލުއައްޔާތެވެ. މިއަދުންނަހީ، އެއުރެންގެ ޙުރުމަތް الله تعالى އަށް ޙަވާލުކޮށްލައި ފިޔަވަޅުގެ އަގު އަވަސްވެގެންވާއި އެކު ހާދަކަތްފަދަބަދަލުވެ. އެބަހިއްޖެން ޢަދުއްވުންގެ ބަލިކަރުގެ ބިންނެއްހުރިގޮތުން ފުރިގެން އަދި ބިރުވެރިކަން ފެއްދުމަށްވާގޮތް، މަގުވެރިވެގެންވާ ކަޑުމެޖެކަން ކުރިމަތިލައިވާ ހަލާ، އިންޒާރުގެ ހަރަކާތާއި އެކު އެބައިމީހުންގެ ފިޔަވަޅުތައް އަޅުއްވާށެވެ. އެއީ އެގޮ ސަބަބުން ވަޑައިގަތުމުން ޤުރުބާނީ ދީ، ދިރިއުޅުމުގައި ބަރާބަރުކަމާ ވިޔަ ބަރަކާތުގެ ހަރަކާތްތެރިކަމާއި ސިފަތަކުގެ ޙައްޤު ކުރުވާށެވެ.

اللهގެ ޙަޟްރަތުން މިއަދު ކޮންމެ ތަނެއްގައިވެސް މަރަކަށް އިސްތިޤްރާރުކުރުއްވާށެވެ. އަދި އެފަދަ އަބްޖާދުންގެ ސަބަބުން އެބައިމީހުންގެ ހިތްތައް ބިރުން ފުރިފައިވެއެވެ. ފަހެ ބަރަސްދަވެރި ކޮންމެ މީހެއް އާސާގެ ތުރާގައި ހަމަކުރައްވާށެވެ!

ބުރަހަލިވާ ކޯންމެ މީހެއް ތަށް އެމީހެއްގެ ބޭ ހިތަފުޅުގައި ވަޑުތާރިއްވާ! ބައްޓަން ޝާއިރު ކުރާ ކޯންމެ މީހެއްވެސް މިއަދުންފަށަ ޤުރުބާނީ ދިނުމަށް ތައްޔާރުވާންޖެހޭނެއެވެ. އަދި އެގޮތަށް އަބްޖަދުން އަހަރެމެންގެ މިއުއްމަތުގެ ތެރޭގައި ވާހާ ހިނދަކު – الله ގެ އިރާދަފުޅާއެކު – ގެވުން ގެއްލިގެން ނުދާނޭކަމަށް އަހަރެމެން ޔަޤީންކުރަމެވެ.

އެންމެހާ ޖިހާދީ މައިދާންތައް މި ބަޔަކުންގެ ފިދާއީން އުފާކޮށް އަދި ޤަބޫލުކުރައްވާފައިވަނީ الله تعالى އަށް ދުޢާ ކުރައްވަމުންނެވީ ދުނިޔޭބެނިކޯން، އަހަރެމެންގެ އުފާތަކުގެ މައްޗަށް އަނދިރިކަން ފެތިގެން ގޮސްފައިވާ މިވަގުތު ބަލާލިއްރާޖާއި ހިލާފަށް އަޑުޖަހާ އުއްމަތުގެ ތެރޭ ފުޅެހާން ގެނބުނުންނެވެ. އެގޮތަށް ބަލާލިއްރާޖާއި ޖާއިޝްފެތޭން ނޫނާ ފާރަހާއެވެ. އެއްސަރުސް މި އަޑުޖަހާ ބިނާވެއިވާ ވަރަށްވެސް ބައްޔާ އިޝްނެގުޅިއާ ކުރިއަޅެއްގެ މައްޗަށްވެ.

މި ތަޢުރީފުގައި ޢައްޒާމް އާއި، ސަލާހުއްދީން އަބޫ ޢާއިޝާ، އަބޫ ޢަބްދުالله، އަބޫ އަޙްމަދު އާއި ޢަބްދުލް މަލިކް، އަބޫ ޢައްމާރު އަދި އައްޒަރުޤާވީ، އަދި މިނޫންވެސް މިއުއްމަތުގެ އިސްތިޝްހާދީންގެ އެންމެހާ އަބްޠާލުންވެސް ވަނީ – اللهގެ އިޙްސާނާއި އެކު – ދާއިމަން ދުނިޔެޔަށާ ޖަންނަތް ތަކުގައި، ހުރި ދީނިތަކުގެ ތެރޭ، އުދުހި ރިޖާލުންގެ ޝާރު އަދި الله تعالى ގެ އަރުޝިދަރުން ލޯބިވެއިވާ (އަލިކަމުގެ) ބައްތިތަކުގައި މަތިވެރި އުފަލުގައި ކަމަށް ބަހާނާކޮށްދިނަމަވެ. މިއީ އަހަރެމެންގެ ނަސޭހަތުގައި އެއްފުރުސަތައި ދަތު ދަހިވެތިވޭ. އަދި الله تعالى ގެ މަޤްބޫލު އަހަރެމެންނަށް އެއްވެސް މިހާކަން މަތިވެރިކުރުމެއް ނުދެއްވާށެވެ.

އަދި ނިންމާލަމުން އަހަރެމެން އެދެނީ، الله تعالى މުޖާހިދުންނަށް އެއިލާހު ކާމިޔާބީދެއްވަނާ އަދި ޝުއްސަވާބީދެއްވަނާ މަގަން ތަރައްޤީދެއްވުމެވެ. އަދި އަހަރެމެންގެ ނިމުމަކީ މަތިވެރިވެގެންވާ ޝަހާދަތް މިންވަރުކުރެއްވުމެވެ.

﴿ . . . إِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ أَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ ﴾

"...އެބައިމީހުންގެ ޢަޛާބަށް ކަނޑައެޅިގެންވާ ވަގުތަކީ ހެނދުނެވެ. ފަހެ ހެނދުނު ގާތްވެގެންނުވާހެއްޔެވެ؟"

އިސްތިޝްހާދީ ޢަމަލިއްޔާތުގެ ތަޢާރަފާއި އޭގެ ސަބަބުން ޢަދުއްވުންނަށް ކުރާ އަޘަރު

“އިސްތިޝްހާދީ” ނުވަތަ “ފިދާއީ” ޙަމަލާ އަކީ އެކަކު ނުވަތަ އެއަށް ވުރެ ގިނަ އަދަދެއްގެ ބަޔަކު، އެބަޔަކާގެ ސަބަބުން ހުދު ތިމާ މަރުން ސަލާމަތް ނުވެވޭނެކަން – ޙަމަލާ ދިނުމުގެ ކުރިން – އެނގޭ ހާލު، އެބައިމީހުންނަށްވުރެ އަދަދުގެ ގޮތުންނާއި ތަކެތީގެ ގޮތުން މާގިނަ ޢަދުއްވުންނާއި ދެކޮޅަށް ދެވޭ ޙަމަލާއެކެވެ.

މިޒަމާނުގައި އާންމުގޮތެއްގައި މިޙަމަލާ ދެވޭ ގޮތަކީ، އެމީހެއްގެ ހަށިގަނޑުގައި، ނުވަތަ ދުއްވާއެއްޗެއްގައި ނުވަތަ ސުވުޖްކާރެއް ގައި ގޮވާތަކެއް ހަރުކޮށް، ދެން އެއާއި އެކު އެއްވެރިޔާ ޢަދުއްވުން ތިބޭ ތަނަކަށް ވަދެ، ނޫނީ އެބައިމީހުންގެ ގުރޫޕު ތަނަކަށް ވަދެ، ޢަދުއްވުންނަށް ވީހާ ބޮޑު ގެއްލުމެއް ދެވޭނެ އުސޫލު ފުރިހަމަ ހިސާބަކުން ގެއްލުވުމެވެ. މީގެ ސަބަބުން އެބައިމީހުންގެ ތަބުރަސް ކުއްލި ސިއްރުކަމާއި އެކު ޙަމަލާދިނުމުގެ ފައިދާއާއި ފުރިހަމަކަން އެބައިމީހުންގެ ތަބުރަސް ވަކިކަމުގެ ފައިދާލިބިދެއެވެ. އަދި ފާޅުވެގެންވާ ގޮތުގައި އެންމެ ފުރަތަމަ ވަރު ވާނީ މި ޙަމަލާ ދޭ ފަރާތަށެވެ.

މީގެ އެހެން ސިފައަކީ، ސަލާމަތްވުމުގެ އެއްވެސް ރާސްތާއެއްނެތި، ނޫނީ ސަލާމަތްވާނެކަމުގެ އުއްމީދުއެއްނެތި – ޙަމަލާދީ އެކި މުޖާހިދުން ޢަދުއްވުންގެ ހަރުގެއްގެ ތެރެއަށް، ނުވަތަ އެބައިމީހުން އެއްވެފައިވާ ތަނަކަށް ވަދެގެން؛ ކައިރި އަމާޒަކުން (ޙަމަލާދުން) ޙަމަލާދިނުމެވެ. އަދި މީގެ ތަރުހީބީއަސަރާ

ހުދު އާންމުކޮށް މަޢުލޫމާތަކަށް އެނގޭ ޙާލު، ޙަދުއްވުންގެ ތުރުކިން ފީނުމުގެ ގިނަ ބަޔަކު މަޢުލޫމުވޭ.

އަދި އިސްތިޝްރާޤީ ޙަމަލާގެ އެންމެ ވައްތަރަކީ، "އެއްވެސް ގޮތަކަށް ކަމަކާއި ނުވާ ޙަދުއްވުމުގެ ވަރަށް ގިނަ ގޮތްތަކާއި ހުރިހާކަމަކުން އެކަށީގެންވާ ގޮތް ޙަމަލާދިނުމެވެ. އަދި އާދަ އެއްއެކޮޅު ގެ މުޅިގައި ހުރިގޮތް ވެރިވީ އެއްއެކޮޅު ނުހަނުގިނަ ބަޔަކު، އެ ގޮތުގައި ޝަރީޢަތުގެ އާދަ ގާނޫނުތައް. އެއްކަލަކަށް އިސްތިޝްރާޤީ ޙަމަލާގެ ތަރުޖަމާ ވައްތަރު ގަވާއިދު ވެރިވަނީ މިފަދައިން. އަދި އެހެނިހެން ވައްތަރުތަކުގެ އަދަދު ގިނަވެ ދާއިރާ ހެދުމުން ނުހަނު ފުދުނަކަށް. މިހާ، ގާތަކާއި، ނުކުތް (އަލްބާޒާރުލް އިސްތިޝްރާޤިއްޔާ) އަދި އެހެން ނުކުތް މިނުވެސް ގަދަކަން ނަފްސު ފުރުސަތު ދިނުމަށް ވެއްޖެން ވަކި އެއް ބުރުދުކަމެވެ. އަދި އެގޮ ތަނުގެ ދަރުމައީ އެކަށީގެންވެއެވެ. (الله ގެ ކަލިމަ މަތިވެރިކުރުން، އަދި ދީނުން ފުރިހަމަވެ ވުޅުގައި އަދި މުސްލިމުންގެ އަދުއްވުންނަށް ގެއްލުމާއި ހަލާކު ވުޅުވުމެވެ.) - ފަދަ މަޢުނާ ގޮތުގައި ދިނުމަށެވެ؛ އެހެނަސް މަޤާލީ އަހަރުވެސް އެކަށީގެންވެއެވެ."(7)

ބަޔަކުމީހުން މިއަދު "އަލްއިސްތިޝްރާޤު މަޢުލޫމާތު ޙަމަލާ" އޭ ބުނާ ބަހުމަކީ ނުބައިކަމެވެ. އަދިވެސް އެކަންކަން؟ މިއަދު ޙަމަލާތަކަށް ވެއްޖެ ހަމަދުން

---

[7] މި ތަފްސީލް އިތުރުކޮށްލާފައި މިވަނީ "އަލް ޙަމަލާތުލް އަލް އިސްތިޝްރާޤިއްޔާ؛ ޢުރުވަތު ސަނާމް އަލް އިސްތިޝްރާޤު" މި ފޮތުންނެވެ.

އަހަރުމެންގެ އަޑުން މިކަން ކުރުމުން ދުރުކުރުވުމުގެ ގޮތުންނެވެ.[8] ފަހެ ހެޔޮނާއި އިރުމަތީގެ ތަފާތު ކިހާބޭޒާރުވެއްޖެތޯ؟ އެހެނީ ހިތްވަރާއި، ކެތްތެރިކަމާއި އަދި އިމާންކަން ނެތުމުގެ ސަބަބުން، ދުނިޔެ ބަލިކަށިވުމުގެ ސަބަބުން "އަމިއްލަމަރު"[9] ވާ މީހުންނަށް ވަނީ اللهގެ ޢަޛާބާއި ނަރަކައިގެ އަލިފާނެވެ. އެހެނަސް މިފަދަ ހަމަލާއަށް ނިކުންނަ މީހާ - އޭނާ އެނުކުންނަނީ އޭނާގެ ނަފްސު الله تعالى ގެ ކައިރަ މަތިވެރިކުރުމަށްޓަކައި ފިދާކޮށްލައި، އިސްލާމްދީނަށް ނަސްރުދިނުމަށް އުފުލިފައިވާ ވަރުގަދަ އިމާނާއި އިޚްލާސްތެރިކަން ފިކުރައި އެހެން އެއްވެސް އެއްޗަކާނުލައްގަނޑުވެ.

އަދި މިފަދަ ހަމަލާ ތަކުން ޙަޤީޤަތުގައި ކުރާ އަޅުކަމަކަށް ބަލާއިރު، ތަޢުރީފުގެ މަގުން، އެއްވެސް ސާފުވުމެއްނެތްމިގޮތުގައި އަހަރުމެންނަށް އެނގިގެންދަނީ - މިއަށް ވުރެ ޙަޤީޤަތުގެ ހިތްދަތިކަމުގެ ތެރެއަށް ބިރުވެރިކަން

---

8 ހުދު ދިވެހިރާއްޖޭގައިވެސް، ހަބަރުތަކުގައި "ފިދާއީ ހަމަލާ" އޭ ކިޔުމުން - އެފަދަ ހަމަލާތަކަށް "ޙަރާމު" ކުރުވެނީ އޭބުން، މިހާރުވެސް "އަމިއްލަމަރު ހަމަލާގެނޑު ހަމަލާ" މިގޮތަށް ބޭރުލާކަހަލައެވެ. މިއިން ޚާއްސަވެސް މިޑިއާ ބޭނުންކުރަނީ ފަހުރާ ފާރިސް ކަންތައްތަކުގެ އިތުރުން އިސްލާމްދީނުގެ އަސްލުތަކާއި މިހުން ދުރުކުރުމަށްޓަކައިވެސް މިބައިމީހުން ކުރުމުންގެނދާ މަސަވެރިކަމެވެ.

9 "އަމިއްލަމަރު" މާނައަކީ: އަމިއްލައަތުން މަރުވުން ނުވަތަ ކުށުމަރުން މަރުވުމެވެ. އަރަބިބަހުން މިއަށް ކިޔަނީ "الانتحار" އެވެ. އަދި އިނގިރޭސި ބަހުންނަމަ "suicide" އެވެ. އެހެންކަމުން މިތަރުޖަމާގައި އާންމުގޮތެއްގައި ބޭނުންކުރެވިފައި "އަމިއްލަމަރު" މިފަދައިންނެވެ.

ވައްދާ، އެމީހުންގެ ހިއްވަރު ފުނޑުފުނޑުކޮށްލާ އެހެންއެއްވެސް ޙަމަލާތްތަކާއި ދިމާވެއްޖެއެވެ. މިގޮތަށް ސަބަބުން ފިނޑިކަމާއި އެކު އެބައިމީހުން ގާތްމުންގެ ތެރެއަށް ވަނުމުންނާއި، އަނިޔާކުރުމުންނާއި، އަދި ދުޝްމަނުން އެކަށިވެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން މިދަރަ ޙަމަލާތްތަކުން ހިންގުމުގެ ކުރިން (މުޖްތަހިދުންނަށް) ހުރުމަތްތެރިކަމުގެ އަވަދިނުވާ އުޅުމުގެ ސަބަބުން (މުޖްތަހިދުންނަކީ ޙަމަލާކުރުވާމީހުން) އެއްސުރުން ގަބޫލުކުރާ ދެކޮޅުހިނގާތްތަކެވެ. އަދި އެކަމާ ޙަވާލުވި ވަނީ ﷲ تعالى އަށެވެ.

އިސްތިޝްރާޤީ ޙަމަލާތްތަކުގެ ބަލައިލަގަނޑުގެ ނުރައްކާ ސިފައިން، ބުރަ ވަންޏަކަށް އެބައިމީހުންގެ މަރުވެގެއްނާ ހަރުކަތްތަކަށް، ޖަހަމުވެރިޔާ މިހުންނަށް ގަދަވެރި، ފުނޑުފުނޑުވެގެންދާ ހާލަތަކުން އަދި ތަޖުރިބާތަކާއި ސިޔާސަތުގެ ނޭދެވޭ ނަތީޖާ. އަދި މިހުރިހާ ކަމަކާއި އެބައިމީހުންގެ ނަފްސާނީ ގެއްލުންތަކެވެ.

މާދީ ގެއްލުންތަކަށް ބަލައިލުމުން، އިސްތިޝްރާޤީ ޙަމަލާތަކުގެ ޙަރަކާތްތަކުން އަށް ބޮޑު ގެއްލުންތަކެއް ދެވޭ ޙަމަލާތެވެ. އެބައިމީހުން ވަރަށް ބޮޑު ގެއްލުންތަކެވެ. އަދި ދުނިޔޭގެ ވަރަށް ގިނަ ކަންކަމުގައި އަދި ތަރައްޤީ ދެއްކުމުގެ ތެރެއިން ހިންގެވީއެވެ.
އަދި ކީއްވެގެންތޯ؟ (ދިނަށް ފަރަގަތް) ބޭނުންކުރާ ގޮތަކަށް ފިކުރުތަކާއި ގުޅިގެން އެބައިމީހުންގެ އަދުން އަނިޔާކުރާ ތަކެތީގެ. އެހެންކަމުން މިތަކެތި ހަރަކާތްތަކުން އެބައިމީހުންނަށް "ހާލަތު" ގެއްލުން އަނބުރާ ހަދައިދޭނެއެވެ.
އިންސާނީ ގެއްލުމަކީ ބަލައިލުމުން އެއީ އެންމެ ނަފްސާނީ - އެހެނަސް އެއީ އަދި

ދުނިޔެންވާ ތަޔާރީކޮށްގެން ކުރިއަރައިގަސްތުވާ ތަޖުރިބާވެ. ޝަހީދުވާވެ – އިންޝާالله. މިއާއި ޚިލާފަށް ބަދުއްދުވުންގެ އިންސާނީ ގެއްލުމަން ބަލާއިރު އެ އިންތިހާ ގިނަވެގެންވެއެވެ. ހުދު ސުހީޝާންގައި ދުވަސް ހަމަލާ އިސްތިޝްހާދީ ބަދަލާއިންތަކުސް މަރުވެ ޢަޒަލްވި ނުލަސީނުގެ އަދަދު 1600އަށް އަރައެވެ.

ފުރަތަމަބައި

އިސްތިޝްހާދީ ޙަމަލާގެ ދައްކަންވާ ދަލީލް

ފުރަތަމަ ދަލީލް

﴿إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُم بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنجِيلِ وَالْقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُم بِهِ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾

"ހަމަކަށަވަރުން الله މުއުމިނުންކުރެން އެބައިމީހުންގެ ނަފްސުތަކާއި މުދާތައް އާގެ ބަދަލުގައި ޖަންނަތް ދެއްވައިދީ ގަންނަވައިފައެވެ. އެބައިމީހުން اللهގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަކުރައްވައެވެ. އަދި ގަތުލުކުރައްވާ ގަތުލުވެވޭނެއެވެ. މިއީ އެއިލާހުގެ މައްޗަށް ތައުރާތާއި އިންޖީލާއި އަދި ޤުރުއާނުގައި ލާޒިމުވެގެންވާ ހައްގު ވަޢުދެކެވެ. އަދި ވަޢުދު ފުއްދެވުމުގައި الله އަށް ވުރެ ވަފާތެރިވަންތަވެގެންވާނީ ކާކުތޯ؟ ފަހެ، ދެން ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަކުރި ވިޔަފާރިއާއި މެދު އުފާކުރާށެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން މަތިވެރިވެގެންވާ ކާމިޔާބީއަކީ އެއީއެވެ."(10)

އެގޮތުން މިއާޔަތުގައި الله تعالى ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާ މުޖާހިދުންނާއި، އޭނާގެ ފުރާނައާއި ކުރާ ވިޔަފާރީގެ ބަޔާންކޮށްފައެވެ. ވީމާ މުޖާހިދު އޭނާގެ މުދާ (އެބަހީ: ޖަންނަތް) ހޯދުމަށްޓަކައި ބަދަލުކުރާ އަގު (އެބަހީ: އޭނާގެ ނަފްސާއި މުދާ) އޭނާ އެދިލަސްނުވެ ބަދަލުކުރުމުގައެވެ. މި ބަދަލު ކުރާ ގޮތަކީ

---

[10] سورة التوبة 111

ކަނޑައެޅިގެން ހަދީޘުން ހޯދަނީނަމަ ގޮވުމެއް އަރައިފި ނަފުސުވާކަށް (އެ ހަދީޘް ރިވާކޮށްވާނީ ބުޚާރީ) ހޯދަނީގެ ސަނަދެވެ.(11)

ދެވަނަ ހަދީޘް

﴿كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾

„ﷲގެ އިޛުނާއެކު މަދު ބައިގަނޑެއް ގިނަގަދަ ބައިގަނޑަކަށް ގަދަވެއްޖެ މައްޗަށް ގަދަވެއްޖެނީ ކިތައް ފަހަރަކުތޯ؟ އަދި ﷲ ވަނީ ކެތްތެރިންނާއި އެކުގައެވެ.“(12)

މިއާޔަތުން (އިސްލާމީ) ޝަރީޢަތުގައި ބަޔާން ކޮށް ދެއްވާ އަސާސީ ފާއިދާ، ދީނުގެ މީހުން އަމަލުކުރަން ގަބޫލުކުރާ އުސޫލު ޙަޤީޤަތް ހާމަކޮށްދެއެވެ.

---

[11] މިއީ ޙަދީޘް ބުޚާރީގެ ބައެއް ރިވާކުރެއްވި ޝަރީޢަތުގެ އަސާސެވެ. އެއީ، ކޮންމެ ކަމަކީ ނިޔަތާ އެއްކޮޅު ގޮތަކަށް ބަދަލުވާނެ ހަދީޘް ކަމަށް ބުނާ، އެއީ ރަސޫލާ ކަލޭގެފާނު ޙަދީޘް ހުށަހަޅުއްވި ގޮތް. ދީނުގެ ކަމުގައި ބުނެވިދާނެ ވިސްނުމުގައި ފާހަގަކޮށްދޭ “ނަފްސު” ވިސްނާލާ އަސަރުކުރާ ފަރާތް ގޮތް ސިޔާސީ ގޮތެއް ބަޔާންކޮށްދެއެވެ. އެއީ އެކަމުގެ މައްސަލަ ހައްލަ ބަދަލުކުރުމުގެ ހަދީޘް ނަންބަރު ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އިބްނު މާޖާ އިމާމް، މިހާރުގެ އެކި ރިވާތުން 97 (ޞ. 100) ބަޔާންކުރެވެއެވެ.

[12] سورة البقرة 249

ފަސްވަނަ ދަލީލު

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاةِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ﴾

"އަދި މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި، اللهގެ ރުއްސެވުމަށް އެދި އެމީހެއްގެ ނަފްސު ވިއްކާލާ މީހުންވެއެވެ. އަދި (އެއިލާހުގެ) އަޅުތަކުންނަށް الله އޯގާވަންތަވެވޮޑިގެންވެއެވެ."(13)

އިމާމް އިބްނު އަބީ ޙާތިމް رحمه الله ، އެ އިމާމުގެ ތަފްސީރުގައި މުޣީރާއި ބަޔާންކުރަމުން އިބްނު ޢައްބާސް (رضي الله عنهما) ޙަދީޘް ރިވާކުރެއްވިއެވެ: "މިގެ މާނައަކީ؛ އެބަހިމީހުން، އެބަހިމީހުންގެ ނަފްސު اللهއަށް ވިއްކާލިވާހަކައެވެ. (އެއީ) އެއިލާހުގެ ހައްޤު (ޖިހާދު) ފުރިހަމަ ކުރުމަށްޓަކައި، އެއިލާހުގެ މަގުގައި، އެބަހިމީހުން ޤިތާލުކުރުމަށް ނިކުތުމުގައި ހަރުގެނެވިގެންވެއެވެ."(14)

އިމާމް އިބްނު ކަޘީރު رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ: "މުފައްސިރުން(15) ގެ ތެރެއިން ޖުމްހޫރު އިތުރުވެރިން ދަލީލަށް ބުނެފައި؛ މި އާޔަތް ބާއްވައިލެއްވީ اللهގެ

13 سورة البقرة 207

14 ބައްލަވާ: "ތަފްސީރު އިބްނު އަބީ ހާތިމް" (43/1)

15 މުފައްސިރުން: ޤުރުއާނުގެ ތަފްސީރުގެ އިލްމުވެރިން

މަގުގައި ޖިހާދުކުރާ ކޮންމެމުޖާހިދަކާއި ބަރާބަރުވެއްޖެއެވެ... އަދި ހިޝާމް އިބްނު ޢާމިރު (رضي الله عنه) އުޙުދުހަނގުރާމައިގެ ސަފުތަކުގެ ޝަހީދުން ވަޑައިގެންނެވިއިރު، ބައެއްބަޔަކު (މި ޙަދީޘުގައި) ދެކޮޅުވެރިޔާދިވީއެވެ. ދެން ޢުމަރު އިބްނު އަލްޚައްޠާބު (رضي الله عنه) އަދި އަބޫ ބުރައިދާ (رضي الله عنه) އަދި މިންވަރުވެސް ބާރުގިނަ (މި ޙަދީޘުގައި ޒާތުގެފެނުމުގައިދޭތެރެ ބާރުގިނަވުމުން) ޖަންނަތުގައި މިއާދަމް ކިޔާވާދިނުމުގެ ވިއްޔެވެ."(16)

އިމާމް އަޙްމަދު ޒުހްދުގައި رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ: "ޙަސަން އަލް ބަޞްރީ (رحمه الله) ވިދާޅުވިއެވެ: މިއާދަމް ބާއްވައިލެއްވުނު ކޮންބައެއްކާ ބަރާބަރުވުންކަން ތިބާއަރު އުނގެނިއްޖެތޯ؟ އެ ބާއްވައިލެއްވުނީ ކަލޭގަނޑާއި ބައްޕަރުމާ މުސްލިމުނަކާ ބަރާބަރުވެއްޖެއެވެ. އަދި އޭނާ ބުނެއެވެ: "لا إله إلا الله ކިޔާށެވެ! ކަލޭ އެކަލިމަ ކިޔައިފިނަމަ، ދެންފަހެ ކަލޭގެ ލޭއާއި މުދާ އަހަރެންގެ ފަރާތުން ރައްކާތެރިވެގެންވެއްޖެއެވެ." އަދި ކާފިރުކަމުގެ އެކަލިމަ ކިޔުމަށް އިންކާރުކުރުމުން މުސްލިމު މީހާ ބުނެއެވެ. "(ރިޔާކާރުވެރިޔާ) އަހަރެން الله ގަސްދުކުރަނީމެވެ؛ ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެން ނަފުސު އެއިރާރަނގަޅަށް ވިއްކާލާނަމެވެ." ދެން އޭނާ ކުރިއަށްވުރެ އޭނާ ޖެހިލުމުވުމަށްވުރެ ހަނދާނުވަމުންދިޔައެވެ."(17)

---

16 ބައްލަވާ: "ތަފްސީރު އިބްނު ކަޘީރު" (216/1)، "މުޞައްނަފު އިބްނު އަބީ ޝައިބާ" (322،303/5) އަދި "ސުނަން އަލް ބައިހަޤީ" (46/9)

17 "ތަފްސީރު އަލް ޒުހްދު" ގެ މިއާޔަތުގެ ދަށުން ތަފްސީރު ބައްލަވާ.

އަހަރެމެން ކުރިއަށް އޮތްބާބުގައި ބަޔާން ކުރާނޭ ފަދައިން، އިލްމު ސަހާބީން رضي الله عنهم މިއާދަތުގެ ޝަރުބާގައި ދެކިފައިވޭ: الله އަންގަވާފައި އެމީހުންގެ ނަފްސުވިއްކާލާ މީހާއަކީ އަމިއްލަމަރު ވާ މީހެއްކަމަށް ނުބެލެވޭނޭކަމެވެ. އެއީ އާންމުގެ ނަފްސު އެއްލާލާ ބަދަލުގައި ހަނގުރާމަވެރިންގެ ތެރެއަށް ދަގަނޑު ދަނގައި ނުލައި ވަދެގަނެގަތުމެވެ، އަދި ގަދަފަދައިން ކަމަކުރުމެވެ.

(މިންނެތްވަސް ޤުރުއާނުގެ އާޔަތް ދަލީލުތައް، މިކަމުގެ މައްސަލަ އިލްމުވެރިން ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ.)[18]

---

[18] މިގޮތުން ފަލަސްތީނުގެ އިލްމުވެރިންގެ މަޖިލީހުން ދެއްވާފައިވާ ފަތުވާގައި، ތިންވަނަ ދަލީލާއި ހަތަރުވަނަ ދަލީލަކަށް އަންނަނިވި އާޔަތްތައް ގެންނަވާފައިވެއެވެ:

“ދެވަނަ ދަލީލު: ﴿وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ . . .﴾ ”އެބައިމީހުންނާއި ދެކޮޅަށް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކުޅަދާނަވީހާ ބާރެއް، ތިޔަބައިމީހުން ތައްޔާރުކުރާށެވެ. އަދި ހަނގުރާމައިގެ އަސްތަޅުވެސް ބަނދު ތައްޔާރުކުރާށެވެ. އެއީ اللهގެ ޢަދުއްވުންނާއި އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ޢަދުއްވުންނަށް ބިރުދެއްކުމަށްޓަކައެވެ...“ (سورة الأنفال ، الآية: 60)

ތިންވަނަ ދަލީލު: ﴿ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَطَئُونَ مَوْطِئًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَيْلًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ. . .﴾ ”އެހެނީ، އެއީ ހާދަ ބަދަލެއް ޖެހުމުގައި ބިރުވެރި ބާރުގައި ދެނުވި، އެބައިމީހުން اللهގެ މަގުގައި ކަރުހިއްކުމެއް ނޫނީ ވަރުބަލިވުމެއް ނޫނީ ބަނޑުހައިހޫނުވުމެއް ނުޖެހޭނެތީމެވެ. ނޫނީ ކާފިރުން ރުޅިއަރުވާފަދަ އެއްވެސް ފިޔަވަޅެއްވެސް ނޫނީ ޢަދުއްވެއްގެ މައްޗަށް އެއްވެސް ކާމިޔާބެއްވެސް (ހެޔޮ ޢަމަލެއްކަމުގައި

ހަތަރުވަނަ ދަލީލު

ސޫރަތުލް ބުރޫޖުގައި ބަޔާން ކުރެވިފައިވާ "އަޞްޙާބުލް އުޚްދޫދު" (ވަޅުގަނޑުގެ އަހުލުވެރިން) ގެ ވާހަކަގައިވާ ކުޑަ ފިރިހެން ކުއްޖާ[19] އާއި ރަސްގެފާނާއި ދެމެދުން ސަހީހު މުސްލިމްގައިވާ ހަދީޘްގައިވެއެވެ:

(ثم جيء بالغلام فقيل له ارجع عن دينك، فأبى، فدفعه إلى نفر من أصحابه، فقال: اذهبوا به إلى جبل كذا وكذا فاصعدوا به الجبل، فإذا بلغتم ذروته، فإن رجع عن دينه وإلا فاقذفوه، فذهبوا به فصعدوا به إلى الجبل فقال اللهم اكفنيهم بما شئت، فرجف بهم الجبل فسقطوا، وجاء يمشي إلى الملك فقال له: ما فعل أصحابك؟ قال كفانيهم الله، فدفعه إلى نفر من أصحابه فقال:

ލިޔުއްވާ ހާލުގައި މެނުވީ) ނުލިޔުއްވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله އިހްސާންތެރިންގެ އަޖުރު ގެއްލުވުމެއް ނުކުރައްވާނެއެވެ..." (سورة التوبة، الآية: 120)"

އެހެންކަމުން ކާފިރުންނަށް ބިރުދައްކާލާ ނޫނީ ރުޅިއަރުވާލާ އަދި އުނދަގޫކުރުން ޖިހާދުކާރާ އެއްގޮތްގެ ޢަމަލެއް ކަމުގައި ބަލައިގަނެވޭނެއެވެ. އަދި މިހުކުމާއި ބެހޭ ތަފްސީލު، ތަފްސީރުތަކުގެ 11 ގައި ކުރިން ބަޔާންކޮށް ހިގައްޖެއެވެ.

[19] ހަދީޘްގައި އެކުދިބޭބެއަށް "ޣުލާމް" އޭ މާނަކުރުވިފައިވާ ކުޑަކުއްޖެއްގެ މަޢުނަ ވެސް ބުނޭ އެހެނަސް ބާލިޣުނުވާ ފިރިހެން ކުއްޖަކަށެވެ. ދެބަސްތެރިކަމެއް "ޣުލާމް" އޭ ބުނުމުން މިބައިގައި އަސްލުމާނަގެ އިތުރުން ބިޔަ މުކުރިވިފައިވާ "ކުޑަކުއްޖާ" މިގޮތަށްނެތެވެ.

اذهبوا فاحملوه في قرقور، فتوسطوا به البحر، فإذا رجع عن دينه وإلا فاقذفوه فذهبوا به، فقال: اللهم اكفنيهم بما شئت، فانكفأت بهم السفينة فغرقوا، وجاء يمشي إلى الملك، فقال له الملك، ما فعل أصحابك؟ قال: كفانيهم الله فقال للملك: إنك لست بقاتلي حتى تفعل ما آمرك به، قال: وما هو؟ قال تجمع الناس في صعيد واحد وتصلبني على جذع، ثم خذ سهماً من كنانتي، ثم ضع السهم في كبد القوس ثم قل: بسم الله رب الغلام ثم ارمني، فإنك إذا فعلت قتلتني، فجمع الناس في صعيد واحد، وصلبه على جذع، ثم أخذ سهماً من كنانته، ثم وضع السهم في كبد القوس، ثم قال بسم الله رب الغلام، ثم رماه، فوقع السهم في صدغه فوضع يده في صغه في موضع السهم فمات، فقال الناس آمنّا برب الغلام، آمنّا برب الغلام، آمنّا برب الغلام، فأتي الملك فقيل له: أرأيت ما كنت تحذر، قد والله نزل بك حذرك، قد آمن الناس، فأمر بالأخدود في أفواه السكك، فخدت وأضرمت النيران، وقال: من لم يرجع عن دينه فأقحموه فيها، أو قيل له اقتحم، ففعلوا حتى أتوا على امرأة ومعها صبي لها فتقاعست أن تقع فيها، فقال لها الغلام يا أمّه اصبري إنك على الحق)

”...ކުޑަކުއްޖާ (ރަސްގެފާނުގެ ދަރުބާރަށް) ގެނެވުނެވެ. އަދި އޭނާއަށް ބުނެވުނެވެ؛ ”ކަލޭގެ ދީން ދޫކޮށްލާށެވެ!“ އެހެންނަމަވެސް އޭނާ އެއަށް ދެކޮޅުހެދިއެވެ. އެހެންކަމުން (ރަސްގެފާނު) ކުޑަކުއްޖާ އޭނާގެ (ސިފައިންގެ) ބައިގަނޑެއްގެ ތެރެއަށް ކޯއްޗާވައި، އެބައިމީހުންނަށް އަމުރުކުރިއެވެ: ”މިވަނި އެވަނި ފަރުބަދައަކަށް އޭނާ ގެންދާށެވެ. އަދި އޭނާ ގޮވައިގެން އެފަރުބަދައިގެ އެންމެ މައްޗަށް އަރާށެވެ. (ދެން) އޭނާގެ ދީން ދޫކޮށްލައިފިނަމަ (އޭނާ

ދޫކޮށްލާނެތެވެ.) އެހެނަސް އޭނާ އެގޮތަށް ކަންތައް ނުކޮށްފިނަމަ އޭނާ (ފަރުބަދަމަތިން) ވައްޓާލާނެތެވެ.“

އެހެންކަމުން އެބައިމީހުން އޭނާ (އެފަރުބަދައަށް) ގެންދިޔައެވެ. އަދި އޭގެ އެންމެ އުރަން އޭނާ ގޮވައިގެން އެރިއެވެ. އޭނާ ދުޢާކުރިއެވެ: “ޔާﷲ! ތިބާ އިލާހު އިރާދަކުރައްވާގޮތަކުން އެބައިމީހުން ކިބައިން އަޅު ސަލާމަތްކުރައްވާދީއެވެ.“ (އެހިނދު) ފަރުބަދަ ތެޅެންފެށިއެވެ. އަދި (ކުޑަކުއްޖާ ފިޔަވައި) އެންމެން ފަރުބަދައިން ވެއްޓުނެވެ. ދެން އޭނާ ރަސްގެފާނު ކައިރިއަށް (އަނބުރާ) ހިނގައްޖެއެވެ. އަދި ރަސްގެފާނު އޭނާއާއި ސުވާލުކުރިއެވެ. “ކަލޭގެ (އެބަހީ: ކަލޭއާއި އެއްކޮށް ދިޔަ) އަބުރުވެރިން ކުރީ ކީއްވެއްޖެތޯ؟“ އޭނާ ބުނެފިއެވެ: “އެބައިމީހުން ކުރެން ﷲ އަހަރެން ސަލާމަތްކުރައްވައިފިއެވެ.“ އެހެންކަމުން (ރަސްގެފާނު) ކުޑަކުއްޖާ އޭނާގެ (ސިފައިންގެ) ބައިގަނޑެއްގެ ތެރެއަށް ޙަވާލުކޮށްފައި، އެބައިމީހުންނަށް އަމުރުކުރިއެވެ: “ދޯނި އުޅަނދެއްގައި އޭނާ ގޮވައިގެން ކަނޑުގެ މެދަށް ދާށެވެ. (ދެން) އޭނާގެ ދީން ދޫކޮށްލައިފިނަމަ (އޭނާ ދޫކޮށްލާނެތެވެ.) އެހެނަސް އޭނާ އެގޮތަށް ކަންތައް ނުކޮށްފިނަމަ އޭނާ (ކަނޑުގެ ތެރެއަށް) އެއްލާލާށެވެ.“ އެބައިމީހުން އޭނާ (ކަނޑުގެ މެދަށް) ގެންދިޔައެވެ. އޭނާ ދުޢާކުރިއެވެ: “ޔާﷲ! ތިބާ އިލާހު އިރާދަކުރައްވާގޮތަކުން އެބައިމީހުން ކިބައިން އަޅު ސަލާމަތްކުރައްވާދީއެވެ.“ (އެހިނދު) އުޅަނދު ބަނޑުންޖެހިއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ފެނަށް ބޮވިއެވެ.

ދެން (ކުޑަކުއްޖާ) ރަސްގެފާނު ކައިރިއަށް (އަނބުރާ) ހިނގައްޖެއެވެ. ރަސްގެފާނު އޭނާއާއި ސުވާލުކުރިއެވެ: “ކަލޭގެ (އެބަހީ: ކަލޭއާއި އެއްކޮށް ދިޔަ) އަބުރުވެރިން ކުރީ ކީއްވެއްޖެތޯ؟“ އޭނާ ބުނެފިއެވެ: “އެބައިމީހުން ކުރެން ﷲ އަހަރެން ސަލާމަތްކުރައްވައިފިއެވެ.“ އެއަށްފަހު އޭނާ ރަސްގެފާނަށް ކިޔައިދީ ބުނެފިއެވެ: “އަހަރެން ބުނާގޮތަށް ކަންތައް ނުކުރާހާ ހިނދަކު ކަލޭއަކަށް

އަހަންނަށް ނުފެނުނުއެވެ!" ރަސްގެފާނު ބުނެދެއެވެ: "އޭނާ ކޮންތާކަށްހެއްޔެވެ؟"
އޭނާ ޖަވާބުދިނެވެ: "މީސްތަކުން ހަމަބިމަކަށް އެއްކުރާށެވެ. އަދި އަހަރެން ގަހެއްގައި ބަންދާށެވެ. ދެން އަހަރެންގެ ދުނިދަނޑިއެއް ނަގައި، ދުނިގައި ރުވާލައި ކިޔާށެވެ: بسم الله رب الغلام ، އެއަށްފަހު އަހަންނާއި (ދިމާލަށް) ޖަހާށެވެ. ކަލޭ އެގޮތަށް ކަން ކޮށްފިނަމަ، ކަލޭއަށް އަހަރެން މަރާލެވޭނެއެވެ."

އެހެންކަމުން ރަސްގެފާނު މީސްތަކުން ހަމަ ބިމަކަށް އެއްކުރިއެވެ. އަދި ކުދުކުއްޖާ ގަހެއްގައި ބަނދެވެ. ދެން ކުދުކުއްޖާގެ ދުނިދަނޑިބަޑުން ދުނިދަނޑިއެއްނަގައި ދުނިގައި ރުވާލައި، بسم الله رب الغلام ކިޔާފައި އެ ޖަހައިފިއެވެ. ދުނިދަނޑިގޮސް އޭނާގެ ކަންކަށި[20] ދަމެހޭ ލިއެވެ. (ކުދުކުއްޖާ) އޭނާގެ އަތް ކަންކަށިމަތީ އަޅައި، ދެން މަރުވެއްޖެއެވެ. މީސްތަކުން ގޮވާލިއެވެ: "ކުދުކުއްޖާގެ ވެރިރައްބަށް އަހަރެމެން އީމާންވެއްޖައީމެވެ. ކުދުކުއްޖާގެ ވެރިރައްބަށް އަހަރެމެން އީމާންވެއްޖައީމެވެ. ކުދުކުއްޖާގެ ވެރިރައްބަށް އަހަރެމެން އީމާންވެއްޖައީމެވެ."

ދެން ރަސްގެފާނުގެ ކައިރި ބުނެވުނެވެ: "ކަލޭ ބިރުގަތްކަންތައް ކަލޭއަށް އެބަ ފެނޭ ހެއްޔެވެ؟ ﷲގަސަމާ ބުނަމެވެ: ކަލޭ ބިރުގަތް ކަންތައް ވެއްޖެއެވެ – މީސްތަކުން (ކުދުކުއްޖާގެ ވެރި ރައްބަށް/ﷲއަށް) އީމާންވެއްޖެއެވެ." އެހެންކަމުން (ރަސްގެފާނު) އެންމެހާ މަގުމަގު ހަތަރު އަނގޮޅިތަކުގައި ވަޅުގަނޑުތަކެއް (ކޮށުމަށް) އަމުރު ކުރިއެވެ. އެވަޅުގަނޑުތަކެއް ކޮށުމުން

---

20 ޢަރަބި ބަހުން صدغ އަށް ކިޔަނީ؛ ލޮލާއި ކަންފަތާ ދެމެދުގައިވާ ސަރަހައްދަށެވެ.

ހިނދު، އޭގައި އަލިފާން ރޯކުރުވުނެވެ. އަދި (ރަސޫލާގެފާނު) ބުންޏެވެ: "އުމާމާގެ ދިޔަ ދުނިޔެއިން ދިޔުމަށް ކައިރިވި ކާރިޔާ މިހާރު، (އަނދަވަރުވާނަމަ ވަގުތުތަކެއް ތަކުރާރު) އެއްވާފާނެވެ. ނުވަތަ އެއަށް ފުންމާލުވަން އުމުރުކައިރި ބޭނުނެވެ." އެހެންކަމުން މިހެން އެކަށަތައް ހިނގިއެވެ. އެއީ ތުއްތުކުއްޖެއް އަތުރާލި ބޯޅަތަކާއިހުރެ ފެނޭނަމަވާ ވާހަކަތަކެވެ. އެކަމަނާ އަތުރާނު ވުމްއާއްފުރަތަމަ ހުތްކުރުވިއެވެ. ދެން ފަހުން އެކަމަނާގެ ތުއްތުދަރިފުޅު (ވާހަކަދެއްކެވި) ބުންޏެވެ: "އޭ ކަލާނގެއެވެ! ކުރީގެރަސްގެ. ފަހު އެހީ (ކަލާމް) ތިމަނާ ބަރުއިތުވީއެވެ."[21]

މި ބައިގެ ގައި މިވާ ކުޅުކުއްޖާ، އޭނާ ފުއްތުކުރަނީ ތިކަންކަނޑަކަށް ދިރުކޮށްލެވިގެން އަހުރު ކުރިއެވެ. މިހެން މިފަދަ ބަޔަކީ ޝަރުޢީގޮތުން (ހުއްދަ) ބަޔަކީއްކަމެއް ނޫން ކަމާއި ދުރުވެގެން އިތުރުކަންކަންނެއް ތަރުޖަމާކުރަނީއެވެ. ވިސްނާށެވެ: އޭނާއަށް އެފަދަ ބަޔަކީއް ކުރުމަން ވަރަށް ނުރައްކާއެވެ. އަދި އޭނާގެ އެ ބަޔަކީ ނަތީޖާއެއްވެސް އޭނާއަކަށް ކުރިއަކަށް ނުވާނޭގެއެވެ. އެހެނަސް، އެހެންކަމުގައިވާހިނދުވެސް އަހަރުމެންގެ ޝަރީޢަތުގައި މިކަމަށް ތަޢުރީފުކުރައްވައި ދަތިވުރި ކުރައްވާފައިވެއެވެ.

21 ބައްލަވާ: އިމާމް މުސްލިމްގެ ޞަޙީޙުގެ "ތަޒުވާވިރިވުމާއި ހިތްތަކާއުރުކުރުމުގެ ފޮތް" (130)، އަރިހަމިގައި މިބަޔާންވެފައިވަނީ އިމާމް މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތުންނެވެ. މީގެއިތުރުން: އިމާމް އަޙްމަދު (17/6)، އަދި ތިރުމިޛީ އާއި އައްނަސާއީވެސް ރިވާކުރައްވައެވެ. ބައްލަވާ: "ތުޙްފަތު އަލް އަޝްރާފް" (199/4)

މުހިއްމު ނުކުތާއެއް: އިމާމް އަޙްމަދުގެ މަސްނަދުގައި ވާގޮތުގަމިން، އަދި ޝާފިޢީއްޔާގެ ޙާފިޡުވެރިޔާ ދިރާސާކުރުންނާއި، ހަނަފީއްޔާއިން ރިވާވެފައިވާ އެއްރާވީއިންނާއި އަދި މާލިކިއްޔާގެ ބަޔާބަ ތައުލީގައިވާ ގޮތުގަމިން؛ "އެއްވެސް ޝައްކެއް ސަހަބާކައި ނުލައި، އެމީހުންގެ ނަފްސު މަރާލުމަށް ބުރުހާންތި މީހާ - ދީންތެރި އެގޮތަ މީހާ ކުށްވެރިވެގެންވާ އަމިއްލަމަރުން މަރުވުމަށްޓެވެ." އަދި (އެހެންނަމަ) ކުޅަދުނުއްޓާ "އަމިއްލަމަރުން މަރުވި މީހާއެ" ގެ ގޮތުގައި (ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم) ބަޔާންކުރެއް ނުކުރައްވާފައެވެ. އެހެނީ އޭނާގެ ޙަޤީޤަތުގައި ނިޔަތް ކަނޑައެ އެޑިފައިވާ ދީނަކީ ނަޝްރުދީނުމަށްޓަކައި ކަމުގައި ވެއެވެ. އެހެންމީހާ އެކަމުގައި، ދީނަށް މަންފާއެއް ނުކުރާ ކަމަކަށްޓަކައި އޭނާގެ ނަފްސު ދޫކޮށްލުމުގެ ބަދަލު ކުރިއަށް، ވީއެ އެކަން ކުރުމެއްގެ ނިޔަތެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެކަން ފާކަން ކަމަށް (ކުށްވެރިވެގެންވާ) އަމިއްލަމަރުވުމެކެވެ.[22]

ފަސްވަނަ ދަލީލު

عن ابن عباس قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: (لما كانت الليلة التي أسري بي فيها أتت علي رائحة طيبة، فقلت: يا جبريل ما هذه الرائحة الطيبة؟ فقال هذه رائحة ماشطة ابنة

22 މި ނުކުތާ ނަގާފައި ކުރިއިޔަފައިވަނީ: ޝައިޚް އަބްދުލް އަޒީޒު އަލް ޖަރްބޫޢު "އަލް މުޣާރު ޝީ ޙުކުމް އަލް އިންތިޙާރު ކަމުތު އަލް އިސްތިޝްހާދު އަލް އަސްކަރީ" މިފޮތުގައި މިކަމާގުޅޭ ތަނުން ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ ތަފްސީލުން.

فرعون وأولادها قال: قلت: ما شأنها ؟ قال: بينا هي تمشط ابنة فرعون ذات يوم إذ سقطت المدري من يدها، فقالت: بسم الله، فقالت لها ابنة فرعون: أبي؟ قالت: لا ولكن ربي ورب أبيك الله قالت: أخبره بذلك؟ قالت: نعم، فأخبرته فدعاها، فقال: يا فلانة وإن لك ربّاً غيري؟ قالت: نعم ربي وربك الله، فأمر ببقرة من نحاس فأحميت – أي قدر كبير – ثم أمر بها أن تُلقى هي وأولادها فيها، قالت له: إن لي إليك حاجة قال: وما حاجتك؟ قالت: أحب أن تجمع عظامي وعظام ولدي في ثوب واحد وتدفننا، قال: ذلك لك علينا من الحق، قال: فأمر بأولادها فألقوا بين يديها واحداً واحداً إلى أن انتهى ذلك إلى صبي لها مرضع، وكأنها تقاعست من أجله، قال: يا أمه اقتحمي فإن عذاب الدنيا أهون من عذاب الآخرة فاقتحمت. . .)، "رجاله ثقات إلا أبا عمر الضرير، قال فيه الذهبي وأبو حاتم الرازي: (هو صدوق)، وقد وثقه ابن حبان".

އިމާމް އަޙްމަދު رحمه الله ، އާ އިމާމުގެ މުސްނަދުގައި އިބްނު ޢައްބާސް (رضي الله عنهما) ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ: اللهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: "އިސްރާގެ ރޭ މިޢްރާޖަށްރަސޫލާއަށް ވަރަށް މީރުވަހެއް ދުވެއްޖެއެވެ. ދެން މިމަސް ޖިބްރީލް އަރިހުން އެއާއި ބެހޭ ސުވާލުކުރެއްވީމެވެ. ދެން އޭ ފިރުޢައުނުގެ އަންހެންދަރިގެ ބޮލުފުނާ އަޅައިދޭ އަންހެނާ ކަމަށާއި، އެކަމަނާގެ ދަރިންގެ ވަސް ކަމަށް ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ. ސުވާލުކުރެއްވީމެވެ: "އެކަމަނާ (އެކަމަނާ މަލިކުރިކަމެއް ކިހިނެއް) ކިހިނެއްކަމެއް ވެގެންވީ؟" ވިދާޅުވިއެވެ: "އެއްދުވަހު ފިރުޢައުނުގެ އަންހެން ދަރިގެ ބޮލުފުނާ އަޅައިދެނިކޮށް އެކަމަނާ އަތުން ފުނާ ވެއްޓިފައި އެކަމަ 'بسم الله' އޭ ވިދާޅުވިއެވެ. އަންހެންކުއްޖާ

ސުވާލުކުރިއެވެ: "ތިބޭނީ އަހަރެންގެ ބައްޕަގެ ވާހަކައަށްތޯ؟" ވިދާޅުވިއެވެ: "ނޫނެކެވެ. އެހެންނަމަވެސް އަހަރެންނާއި އިނބަގެ ބައްޕަގެވެސް ރައްބަކީ اللهއެވެ." އަނެއްކާވެސް ބުންޏެވެ: "އަހަރެން ބައްޕަގާތު (ތިވާހަކަ) ބުނަންހެއްޔޯ؟" ވިދާޅުވިއެވެ: "އާއެކެވެ." ދެން އެވާހަކަ (ފިރުޢައުނު) ކައިރީ ބުނުމުން ހިނދު، އަންހެންކަމަނާ ގޮސްބުނު ކިޔިއެވެ. އަދި ސުވާލު ކުރިއެވެ: "އަހަރެންފިރިމަކު ރައްބެއް ކަލޭމަން ވާނެއްތޯ؟" ވިދާޅުވިއެވެ: "އާއެކެވެ! ތަރ އަހަރެންނާއި ކަލޭގެވެސް ރައްބަކީ اللهއެވެ." ދެން ފިރުޢައުނު ޗީ އަވަހަށް ހޫނުކޮށް އާގެތޮޅުއަކަށް އަންހެންކަމަނާ އާއި އެކަމަނާގެ ދަރިން އެއްލާލުމަށް އަމުރު ކުރިއެވެ. އެކަމަނާ ދަންނަވައިއެވެ: "އަހަރެން ކަމަކަށް އެދެމެވެ." (ފިރުޢައުނު) ސުވާލުކުރިއެވެ: "އެއީ ކޮންކަމެއްހެއްޔޯ؟" ދަންނަވައިއެވެ: "އަހަރެން އެދެނީ އަހަރެންނާއި އަހަރެންގެ ދަރިންގެ ކަށިތައް އެއްފޮތިގަނޑެއްގެ ތެރެއަށް އެއްކޮށް، އަދި ވަޅުލުމަށެވެ." ބުންޏެވެ: "ތިޔަ އަހަރެންގެ މައްޗަށްވާ ކަށޭގެ ހައްޤެކެވެ."[23] (އެބަހީ: އާއެކެވެ.) އެކަމަނާގެ ދަރިންތަކަށް އެކަމަނާގެ

[23] ނިކަން ވިސްނާށެވެ! މިއީ ތަޙައްމަލް ދީފާވާ ބޮޑު ޖާހިލު ފިރުޢައުނެވެ. އޭނާގެ ކުރިމަތީގައި ބޮޑުވެގެންވާ (ކާފިރުވުމުގެ) ކުރު ކުރި އަންހެންކަމަނާއަށްވެސް ބަދަލުދިނީ، ހިތްވަރުގެ ބާރީ ވަގުތުމަތީ އޭނާގެ މައްޗަށް (ބަދުދުގެ މަތިން) ވާ "އެކަމަނާގެ ބައްޓެއް" ކަމަށް ބުންޏެވެ. އަދި އޭނާ ބަދަލުވެސް ކިޔިއެވެ. އެހެނަސް މިޒާތުގައި އަހަރެމެންގެ ދައްކަން ފެށިފައިވާ ޖާހިލުން ވަނީ ކޮންފަދައަކުންހެއްޔޯ؟ ހުދު ޗާލީހާ ހަޤީގައި ހިނދި ޤަތުމަރުވާ ގައި ދާރާރަން ފުރަ ވީނަ އުނދުޅުގެ ބާ އެސްރުވާލައި އެކަނބަލުންގެ ހަރުކަށި ގޮދަރުރަޙްމަތުވެސް ނޫޅެއެވެ. އެއީ ކުރިޔަށްދިޔަ ފުރުޞަތުގެ ތެދުވެރިކަން މާޔާތްދާގެ ވަނީކަން ފަރުވާ ގަބޫލުކުރިޔަސް ބުނަމެވެ. ޙަޔާތަށް، މުޚްލިޞުވާ އިސާ ފިރުޢައުނު ހިސާބު ހިއްފުމަށްވޭ

ދޮރުކުރިމަތީ (އަވަސްގެ ބުރުއަރު) އެއްގާލުވެސްވެ. އެކަކަށްފަހު އަސްކަހަކާވެ. އެއީ އާގެބުރައިން އެންމެފަހު ކުއްޖާއައި ހަމަތަން ދާންދަންވެ. އެކުއްޖާއަޔާ ބެއްދުވާ (އެމުދުގެ) ކުއްޖެކެވެ. ދެން އެއަންހެންކަމަކާ ފަސްޖެހިވަޑައިގަތެވެ. އެހިނދު (އެ ބޮއްޓު ކުއްޖާ) ވާހަކަދެއްކިއެވެ: "އޭ ރަސޫލާއެވެ! ކުރިއަށް ވަޖެއިގަންނަވާށެވެ. އެހެނި މިދުނިޔޭގެ ބައްޗާބު އާޚިރަތުގެ ބައްޗާބަނޑުކުރު ދުއްވިގެންދެއްވާށެވެ." ދެންފަހު، އެކަމަނާ ކިޔާ ބުނެފައި (އެކުއްޖާއަށްއައި) ދެއްވާދެއްވިއެވެ."(24)

ޝައިޚް ޢަބްދުލް ޢަޒީޒު އަލް ޠަރީފީ ވިދާޅުވިއެވެ:

"(މުހިއްމު ނުކުތާއެއް): އެހެންކަމުން މިޙަދީޘްގައި ވާހަކަފުޅުކުރައްވާކަން ﷲ (تعالى) އިރާދަކުރެއްވީ ޢާދަގެ ވަސްތަ އަރިހަށްދަންނަވައި ފުއްދަވައިދެއްވުމަށް އަރުވާލެއްވުމުގެ ދަރަޖަކުރަނީއެވެ. އަދި މި އަސްބާބުތަށް އުފެދުނު ބާރުތަކައިވާ ހުރިހާކަމުގާ އެއްކަމެއްގެ އެގޮތެވެ. ވީމާ ދިނަނަޅަކައި އަލިއެއްގެ ނަޖިސް ގަތުމުގެ ތާރީޚުގައި އެއްގޮސް ކަލަވާ ބަލާފަހުކަން އެކަމާބެހޭ އަވަދިފުރުގެ ސަރުޙަތުގައި މި ބާރުވެހިކަން މިފަހަރުގެކަން ތަރުތީބް

24 ބައްލަވާ: "އަލްމުސްނަދު" (310/1)، އަދި އިބްނު މާޖާ (4030) ގައިވެސް މިފަދަ ރިވާއެއްވެއެވެ. އަދި އިމާމް އަޙްމަދު ޝާކިރު، އެއިމާމްގެ "އަލްމުސްނަދު"ގެ ތަޙްޤީޤުގައި (295/4، #2،822) މިޙަދީޘް ޞަޙީޙަކަމަށް ބަޔާންކުރައްވައިފައެވެ.

ކުރައްވާފައިންނެވިހެވެ. އެހެންކަމުން މިއިން، މިފަދަ ހަމަލާތަކީ ސަރުހަދުވެގެންވާކަމުގެކަން ދަނޑިވަޅުތަކުގައެވެ. އަދި އެއްވެސް ސަބަބަކާއިނުލައި ގޮތުގައި – ބޮޑުބޮޑުކުށްތައް ވާހަކަ ދެއްކުމުގެ ކަރާމާތެއް ފުރުޞަތުކުރައްވާފައިވުމަކީ، އުފެދި (ފިދާއީ) ހަމަލާއެއްގެ ބޮޑުވެގެންވާ މަތިވެރިކަން ބަޔާންކުރަނީ ހައްޤުކަމެވެ. އެއީ މިތާގައި ”މިއީ އަހަރުމެންގެ އުއްމަތެއް ނުނުކު އެހެނަސް ކުރިގެ އުއްމަތްތަކުގެ ޝަރީޢަތުގައި އެކަނި ހުއްދަ ކަމުގެ“ ބޮން ދައުވާ ކުރެވޭކަންނެތެވެ. މީގެ ރައްދަކީ އަހަރުމެންގެ ޝަރީޢަތް މިއަދަށްވުރެ މަދަދަ ހިފެހެއްޓި (އުޞޫލީ: ޝަރީޢަތްކުރައްވައި)، އެއީ (ޝަރާއިޢު ދީ ހާދިސާއެއްގެ މައްޗަށް) އިޖުތިހާދުކުރައްވާފައިވުމެވެ.

ދެވަނަ މުހިއްމު ނުކުތާ: މިޝާހިދުގައިވާ އަންހެން ކަމަށް، އެއީ އަސްޙާބުން އުޙުދުގައިވާ އަންހެންކަމަނާވެސް އަލިޔާނުގެ ބޭރުއަށް ފުއްޓާލައްވުމަން މަޖުބޫރުވާންކުރެވުނެވެ. އުނޭނުއްކަމަށް، އުބާކަނބަލުން އެހެން ފުއްޓާލައްވާފައި ވަނީ އަމިއްލަ ހުރުމަތުގައި އުޅުއްވެ. އެއީ އުބާކަނބަލުން އަޚިޔާރުތަކަށްވާ ފުއްޓާލައްވުމުގައި އުބާކަނބަލުންގެ އަމިއްލަ ހަމަލުފުޅުތަކާއި ގުނަވަންތަކުގެ ފުރިހަމަ ސިފާ ބައިވެރިވެވަޑައިގެންނެވިކަމަށްވެސްވާތީއެވެ. އުބާކަނބަލުން (އަޚިޔާރުގަސްކަން) އިސްލާމްކުރައްވާ ބާރު ގަދަކަމުން އެއްލާލެވުނު ނޫނެވެ. (އެހެނަސް އުޙުދުގައި އެއްބަސްވެ އަމިއްލަފުޅުގައި ފުއްޓާލެއްވިއެވެ.)“[25]

---

[25] މި ރިވާޔަތް ޞަޙީޙް ބުޚާރީ ބަޔާނު ޖިޔާއަރު ”އަށް މުޖުތަހިދު ދޫ ބުރާހު އަށް އިންތިޤާމް ކަމުގެ އިޖުތިހާދު އަށް އަސްރާރު“ މިފޮތުގައި މިބަޔަކީ ދަރުސް ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ ރިވާޔަތެވެ.

ހަވަނަ ދަލީލް

عن أسلم أبي عمران قال: كنا بمدينة الروم فأخرجوا لنا صفاً عظيماً من الروم فخرج إليهم من المسلمين مثله، وعلى أهل مصر عقبة بن عامر وعلى الجماعة فضالة بن عبيد، فحمل رجل من المسلمين على صف الروم حتى دخل بينهم، فصاح الناس وقالوا: سبحان الله يلقي بيده إلى التهلكة، فقام أبو أيوب الأنصاري رضي الله عنه فقال: أيها الناس: إنكم لتؤولون هذا التأويل، وإنما نزلت هذه الآية فينا معشر الأنصار لما أعز الله الإسلام وكثر ناصروه، فقال بعضنا لبعض سراً دون رسول الله صلى الله عليه وسلم، إن أموالنا قد ضاعت وإن الله قد أعز الإسلام وكثر ناصروه، فلو أقمنا في أموالنا وأصلحنا ما ضاع منها، فأنزل الله تعالى على نبيه يرد علينا ما قلنا ﴿وأنفقوا في سبيل الله ولا تلقوا بأيديكم إلى التهلكة﴾ وكانت التهلكة الإقامة على الأموال وإصلاحها وتركنا الغزو، فما زال أبو أيوب شاخصاً حتى دفن بأرض الروم " صححه الحاكم وقال على شرط الشيخين ووافقه الذهبي، ورواه النسائي وابن حبان، وقال البيهقي في السنن: باب جواز انفراد الرجل والرجال بالغزو في بلاد العدو، استدلالاً بجواز التقدم على الجماعة وإن كان الأغلب أنها ستقتله ثم روى حديث أبي عمران المذكور وغيره.

އަސްލަމް އަބޫ އިމްރާން رحمه الله އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ: "ރޫމަނުންގެ ބިމުގައި އަހަރެމެންވީމުއެވެ. އަދި އަހަރެމެންނާއި ދެކޮޅަށް ރޫމަނުންގެ ވަރުގަދަފެންވާ ޙަޝްވަރެއް ނިކުތެވެ. މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން މިސާލު

ރޫމަނުންގެ ސަފުތަކަށް ހަމަލާދެމުންގޮސް އޭގެތެރެއަށް ވަދެގެންނުކުތީއެވެ. އަދި މުސްލިމުން ހަޅޭއްލަވާން ފެށީއެވެ. އަދި ބުންޏެވެ: "ސުބްޙާނަﷲ! އޭނާ، އޭނާގެ ނަފްސު ހަލާކުގެ ތެރެއަށް އެއްލާލައިފިއެވެ." އަބޫ އައްޔޫބު އަލް އަންޞާރީ رضي الله عنه (މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން) ތެދުވެވަޑައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ: "އޭ މުސްލިމުންނޭވެ! ކަލޭމެން މިއާޔަތް މިހެން މާނަކުރަނީ ނުބައިކޮށެވެ. ދެންފަހެ މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވީ އަހަރެމެން، އަންސާރީއްޔަ ބޭކަލުންނާއި ބެހޭގޮތުންނެވެ. އެއީ ﷲ އިސްލާމްދީން ގަދަފުޅުކުރެއްވި، އެހެން ހިތްވަރުދޭނޭ މީހުންގިނަވި ހިނދު، އަހަރެމެން ނަބިއްޔާ އާއި މަޝްވަރާ ނުކޮށް، ސިއްރުގައި އެކަކު އަނެކަކަށް ބުނީމެވެ؛ "އަހަރެމެންގެ މުދަލު ހަލާކުވަމުންދިޔައީއެވެ. ﷲ އިސްލާމްދީން ގަދަފުޅުކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި ހިތްވަރު ދޭނޭ މީހުން ގިނަވެއްޖެއެވެ. ދެންފަހެ އަހަރެމެން މުދަލުތަކަށް އިސްކުރާނަން ހަރާކާތްކުރުމަން (ދިރާގަން ނުކުމެ) މަޝްކުރީއްޔާ ކީއްވެހޭތޯއެވެ؟" ދެން ﷲ އަހަރެމެން ބާރުބަރުމަން ރައްދުދެއްވައި އާޔަތުގެ ރަސޫލާގެ މައްޗަށް ފުރުޤާން ބާވައިލައްވައިފިއެވެ:

﴿ وَأَنفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ... ﴾

"އަދި ﷲގެ މަގުގައި ހަރަދުކުރާށެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެ އަތްތަކުން (ކަލޭމެން) ހަލާކުގެ ތެރެއަށް އެއްލާނުލާށެވެ."[26]

---

[26] سورة البقرة 195

މިހާރުކަޔި އަހަރުމެންގެ މުދާލަށް އިޤްތިޞާދުކުރުމަށްޓަކައި ޤަބޫލުވޭ. އަދި (ޖިހާދުގައި) ހަނގުރާމަކުރުމުން އެކަށޭރިވެގަތުމުވޭ."[27] ފަހެ އަބޫ އައްޔޫބު ޤުސްޠަންޠީނިއާ (Constantinople)ގައި ވަގުތުވެވާއިހަމަލާން (އެބަހީ: ޝަހީދުވެޖެއްމަން ދާންދޭން) ޖިހާދުކުރެއްވުމުގައި ދުވުމުންނުވިއެވެ."[28]

އަލް ބައިހަޤީ رحمه الله ، މިއާއި އަދި މިންނުވެސް ރިވާޔަތްކުރައްވައި އެ އިމާމުގެ ސުނަނުގައި "މީހަކަށް ނުވަތަ މީހުން ތަކަކަށް ދުޝްމަނުންގެ ބިމުގައި އެކަނި ހަނގުރާމަކުރުމުގެ ހުއްދަ" މި ސުރުޚީގެ ދަށުގައި ބާބު ކުރައްވާފައެވެ.

---

[27] ނިކަން ވިސްނާލާށެވެ: މިއީ ނަބީއްޔާގެ ދައުރު، މުސްލިމުން ޖިހާދުގައި ޖިހާދުކުރުން ހަމަ ދުނިޔޭބޭނިކަން ޖިހާދުން އެކަށޭރިވެވުމަށް ބޭނުވުން ހިނދު الله تعالى ބާރުވައިދެއްވި އާޔަތްބޭލެވި. އަދި އެހިނދުގައި ޖިހާދު ދޫކޮށް ދައިނިއްކަވުގައިވެސް ނުވެއެވެ. އެހެނަސް އަހަރުމެންގެ މިޒަމާނުގައި، ޖިހާދުވެސް އިސްލާމީ ބިންތަކަން ވަރަކަށް، މުޅިއުއްމަތަކަށް ނިކަމެތިކަމާއި އަނިޔާވެރިކަން ފާރަންޖީއާ ހިނދުއްގައި – ދުނިޔޭގައި ފާޅުކަތްވެގެން ފައިސާ ބަހުރުގަން ބިބާދިބަވާއި ގޮތު ބަޔާނި ފަހެ ކިޔާނެއްތޯ؟

[28] ބައްލަވާ: "އަބޫ ދާވޫދު" (27/3)، އަދި އައްތިރްމިޒީ (280/4) ގައި ރިވާކުރައްވައި އެ ޙަސަން ޞަޙީޙަކަމަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އަލް ޙާކިމުގެ "އަލް މުސްތަދްރަކު" (200/3، 126/4، 357، 281، 422/5، 423، 482)، އަދި އައްބައިހަޤީ އަލް މުސްނަދު (140، 327). އަދި މިފަދަ ރިވާޔަތެއް އިބްނު ޙަޒްމުގެ "އަލްމުޙައްލާ" (294/7) ހާއި އިބްނު ޙަޖަރުގެ "އަލް އިޞާބާ" (122/3) ފަދަ ރިވާވާކުރައްވާފައެވެ. އަދިވެސް ތަފްސީރުއްޠަބަރީ (8/33، 34) ބައްލަވާށެވެ.

އެހެންކަމުން މިއީ ޝަރުޢީވެން އެފަދަ މިހާ ޤުރުބާނީވުމަށް ހިފެހެއްޓުމަކީ،
އެފަދަ ބައިގަނޑަކާ ކުރިމަތިލުމުގެ ދިރިއުޅުއްވުމުގައި ބާރުނުކުރެއްވިއެވެ.

މި ޙަދީޘްގައި ޙަދުއްވުންގެ ޞަޙާބީން ވަޑައިގަން އަދި ފުރިގަނޑަ މިފަދަ
މައްސަލަ މިސާލުތަކެއްވެސް އެފަދަ މިހާ ހިތްވަރުގެ ޞަޙާބީން ފައްޓަވައިދެއްވާފައިވާނެ
ހިފެހެއްޓުމަކީ، މިއާދަތް އެފަދަ މިހާގެ މައްސަލަ ކަނޑައެޅުއްވުމުގައި އަދު
ރަސޫލާ رضي الله عنه ވިދާޅުވިއެވެ. ޞަޙާބީން މިބާރުން ކުރެއްވުން ދެބަސް
ވެސްއްވާ ހަމަދުކުރެއްވިއެވެ. رضي الله عنهم أجمعين.

ހެއްވަރު ނަމޫނާ

قال معاذ بن عفراء يا رسول الله ما يضحك الرب من عبده؟ قال: (غمسه يده في العدو حاسراً) قال: فألقى درعاً كانت عليه وقاتل حتى قتل رضي الله عنه.

މުޢާޛު ބިން ޢަފްރާއު (رضي الله عنه)، اللهُ ރަސޫލާ (صلى الله عليه وسلم) އާއި ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ: "އަޅާގެ މައްޗަށް ރައްބު ހިނިތުންވުން ކުރައްވަނީ"[29]

---

[29] މިތާގައި (އަދި ކުރިއަށް ބޭނުންކުރާ ދެ ޙަދީޘްގައިވެސް) "ހިނިތުންވުންކުރެއްވުން"، މިހެން މިމާނަ ކުރެވިފައި މިވަނީ ޢަރަބި ބަސް ضحك އެވެ. އަދި ضحك ގެ ތަރުޖަމާ

ކޮންކަމަކާއި ވިދިގެންތޯއެވެ؟" ރައްދުކުރެއްވިއެވެ: "ދަނގަނޑު ދަރަނާއި ނުލައި އަތާ ބަދުއްވުމުގެ ސަވާބަކުގެ ތެރެއަށް ދެމިގަތުމެވެ." މުޙާދު ދެން، ދަރަނޑުދަރާނާތައް ބާރުއްވައި ފަރިފުޅުވެއްޖެމުއްމަތުހަރާން ހަސްރަތުމާރުކުރައްވަވިއެވެ.(30)

މިބަދިޤާ އާއި، އަދި މިއަން ފުރު މިބަދާން ކުރުޅާ ބަދިޤާ އަލި، ޗާޝީ އަމަލިއްޔާތުތަކުގެ ތެރެއިން، އެ އަމަލު ހިންގާ މުޖާހިދު ދެމުއްވުމާނޯ ކަމުގެ ވަރަށް ބޮޑު އަދާންކަމާވަދަ އަމަލިއްޔާތުތަކުގެ މަތިވެރިކަން ބާރާންކުރުނީ، ސާބިތުވެގެންވާ ދަލީލުވެ.

މާނައަކީ "ހިނިތުންވުން" (smile) އެއް ނޫނެވެ. އެހެނަސް އޭގެ މާނައަކީ "ހިނިފުޅުވެޖެހުން" (laugh) އެވެ.

[30] ބައްލަވާ: މުސައްނަފު އިބްނު އަބީ ޝައިބާ (388/5). އަދިވެސް އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ: "މީސްތަކުން ހަނގުރާމައިން ބަދުރުގެ ދުވަހު އެއްވި ހިނދު، ބައްލު އިބްނު އަލީ ބާރިޤު (رضي الله عنه) ދެންނެވިއެވެ: "އޭ ރަސޫލުﷲއެވެ! ﷲ، އެއިލާހުގެ އަޅާގެ މައްޗަށް ހިނިވަރުނަސްކުރައްވަނީ ކޮންކަމަކާހެއްޔެވެ؟" ރައްދުކުރެއްވިއެވެ: "އެއްވެސް ދަރަނޑުދަރާނާއަކާ ނުލައި، ހަނގުރާމަކުރަމުން، މައިދާނުގެ ތެރެއަށް އެއިލާހު އަޅާވަދަރިގެންވާ ދިޔަވެގެންވާ ހިނދުއެވެ." އެހެންކަމުން، ބައްލު އިބްނު އަލީބާރިޤު އޭނާގެ ދަނގަނޑު ދަރާ ބާރުއްވައި، ކުރިއަރާ ނިކުމެވަޑައިގެން، ޝަހީދުވެގެންދިޔައީ ފަރިފުޅުވެ ދާންދާން، ހަސްރަތުމާރުކުރެއްވިއެވެ." ރިވާކުރެވިފައިވާ އައްޝައުކާނީގެ "ނައިލު އަލް އައުޠާރު" (212/7) އަދި އިބްނު ބަޖަރުގެ "އަލް އިސާބާ" (42/3)

“އަނަސް އިބްނު މާލިކް އަށިފުން ރިވާވެފައިވެއެވެ: (ބަދްރާބީންގެ ތަނުއިން) ބޭފުޅަކު ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ؛ “އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ! އަހަރެން މުޝްރިކުންގެ ސަފުތަކުގެ ތެރެއަށް ވަދެގެން އަދި ތޯރުފިލަން، ޤަތުލުވެއްޖެއްޔާމުން ދާންދެން ހަނގުރާމަކޮށްފިލަވުގައި ވެނަމަ، ކީއް އަހަރެން ޖަންނަތަށް ވަންނާނަމުތޯއެވެ؟”

ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ރައްދުފުޅުކުރެއްވިއެވެ: “އާއެކެވެ.” އެހެންކަމުން އެ ބަދުރާބީ މުޝްރިކުންގެ ސަފުތަކުގެ ތެރެއަށް ވަދެގެން، ހަނގުރާމަކޮށްފިލައި ހަމައަށް (ޝަހީދުވި) ހަނގުރާމަކުރެއްވިއެވެ.”(31)

އަދިވެސް ރިވާވެގެންވެއެވެ: އުޙުދު ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު، އުމަރު އިބްނު އަލް ޚައްޠާބު رضي الله عنه އެބޭފުޅާގެ ބޭބެ ޒައިދު އިބްނު އަލް ޚައްޠާބު رضي الله عنه އަށް ވިދާޅުވިއެވެ: “އޭ އަހަރެންގެ އަޚާއެވެ! އަހަރެންގެ ދަރަޢު ދަރައް ނަގާށެވެ.” ދެން ޒައިދު ޖަވާބުދެއްވައި ވިދާޅުވިއެވެ: “އަހަރެންވެސް އިބަ އެދޭ ފަދައިން ޝަހީދުވުމަށް އެދެމެވެ.” ދެން، އެންމެދެފުޅުން އެދި ބަދަރާބިންވެސް އެދަރަޢު ދަރައް ދޫކޮށްލެއްވިއެވެ.”(32)

---

[31] ރިވާކުރައްވާފައިވަނީ އަޙްމަދު، ބައްލަވާ: އިމާމް އައް ޝައުކާނީގެ “ނައިލް އަލް އައުޠާރު” (212/7)

[32] ރިވާކުރެއްވީ އައްޠަބަރާނީ، އަދި އަލް ހައިޘަމީ މަޖްމަޢު އައްޒަވާއިދުގައި “ޝަހާދަތު ހޯދުމަށް ދިޔުން” މިސުރުޚީގެ ދަށުގައެވެ. އަދި އަލް ހައިޘަމީ ވިދާޅުވިއެވެ: “ރިވާކުރެއްވީ އައްޠަބަރާނީއެވެ. އަދި އޭގެ ރިޖާލުން ޘިޤާތުން ބަޔަކުއެވެ.” އަދިވެސް އިބްނު ޙަޖަރުގެ “އަލް އިޞާބާ” ބައްލަވާ.

އަށްވަނަ ދަލީލް

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم (أفضل الشهداء الذين يلقون في الصف فلا يلفتون وجوههم حتى يقتلوا، أولئك يتلبطون في الغرف العلا من الجنة، يضحك إليهم ربك، إن ربك إذا ضحك إلى قوم فلا حساب عليهم) .

اللهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ހަދީޘް ކުރައްވައިފައެވެ: "އެންމެ މަތިވެރިވެގެންވާ ޝަހީދުންނަކީ ހަނގުރާމައިގެ އެންމެ ކުރީ ސަފުތަކުގައި ހަނގުރާމަކުރާ މީހުންނެވެ. އެބައިމީހުން ޤަތުލުވެއްޖައުމަށް ދާންދެން އެބައިމީހުންގެ މޫނުތައް އެނބުރި އެއްވެސް ފަރާތަކަށް އަނބުރައެއްނުލައެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުންނަކީ ޖަންނަތުގެ އެންމެ މަތީ ހަރުފަތްތަކުގައި އުދުހޭނެ މީހުންނެވެ. އަދި ކަލާނގެ ވެރިރަސްކަލޭ އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ހިނިތުންވުން ކުރައްވައެވެ. ފަހެ ކަލާނގެ ވެރިރަސްކަލޭ މިދުނިޔޭގައި އަޅެއްގެ މައްޗަށް ހިނިތުންވުން ކުރައްވައިފިނަމަ، ދެން ފަހެ އޭނާގެ މައްޗަށް ހިސާބުބެލުމެއްނުވެއެވެ."(33)

33 ބައްލަވާ: އިބްނު އަލްމުބާރަކުގެ "ކިތާބު އަލްޖިހާދު" (85/1). އަދި މިފަދަ ރިވާޔަތް އިމާމް އަޙްމަދު، އަބޫ ޔަޢުލާ، އައްޠަބަރާނީ އަދި ސަޢީދު އިބްނު މަންޞޫރުވެސް ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ.

ނުވަވަނަ ދަލީލް

عن ابن مسعود رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: (عجب ربنا من رجلين، رجل ثار عن وطأته ولحافه من بين أهله وحبه إلى صلاته فيقول الله عزوجل: انظروا إلى عبدي ثار عن فراشه ووطأته من بين حبه وأهله إلى صلاته رغبة فيما عندي وشفقة مما عندي، ورجل غزا في سبيل الله فانهزم أصحابه وعلم ما عليه في الانهزام وماله في الرجوع، فرجع حتى يهريق دمه فيقول الله: انظروا إلى عبدي رجع رجاء فيما عندي وشفقة مما عندي حتى يهريق دمه)

އިމާމް އަޙްމަދު رحمه الله ، މުސްނަދުގައި އިބްނު މަސްޢޫދު رضي الله عنه ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވާ ޙަދީޘްގައިވެއެވެ: ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: ”އަހަރެމެންގެ ރައްބު ދެފިރިހެނެއްގެ މައްސަލައިން ޙައިރާންވެ ވޮޑިގެންވެއެވެ ... ... އެއީ (ދެވަނަ ފިރިހެނާ) اللهގެ މަގުގައި ޣަޒުވާއަށް (ހަނގުރާމައިގެ ހަތަރުކޮޅުން ނުވަތަ ބަޔަކީއްޔާއަކާ) ގޮ ދިޔައެވެ. އެހިނދު އޭނާގެ އެކުވެރިން ބަލިވިއެވެ. އެއީ ބަލިވުމުން އޭނާގެ މައްސަލަތާ ނިމުމާއި، (އެހިނދުވެސް ހަނގުރާމައިގެ ބޮޑުތަކަށް) ރުޖޫޢުވުމުން އޭނާގެ މައްސަލަތާ ނިމުން އޭނާއަށް އެނގެއެވެ. ދެން ވެސް އޭނާ ހަނގުރާމައަށް ރުޖޫޢުވެ އޭނާގެ ލޭ އޮހޮރިއްޖައުމަށްދާންދެން އޭނާ ހަނގުރާމަކުރެއެވެ. الله (تعالى) ވަޙީ ކުރައްވައެވެ: ”ތިމަން اللهގެ އަޅާއަށް ނިކަން ދެކިބަލާށެވެ! ތިމަން اللهގެ ހަސްތަކެތިގައިވާ އެއްޗަކަށް އުއްމީދުކުރާ ހާލު އަދި ކަތިލެވުމުގައިވާ ބިރު ހާލު އޭނާ

(ހަނގުރާމައިގެ ތެރެއަށް) ޚުރޫޖަވިއެވެ. (އެއީ) އޭނާގެ ޔާ އާރޫޙިއްޤައްމަން ދާންދޭނެވެ.""[34]

އިބްނު ޢައްބާސް ވިދާޅުވިއެވެ: "(ޝަހީދުންގެ ސަވާބުތަކުގެ ތެރެއަށް) ތެދިގަތުމުގެ މަތިވެރިކަމާއި ބޮޑުގަދަރުން މިނޫން އެކަން އެއްވެސް ބަޔަކަ ކަނޑައެޅިގެން ނުވަތަސް މިހަރިޔާ އެކަނިވެސް ތަރުޖަމާކަން ފުދޭނެވެ."[35]

ދިހަވަނަ ދަލީލު

عن أبي الدرداء رضي الله عنه، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: (ثلاثة يحبهم الله ويضحك إليهم، ويستبشر بهم، الذي إذا انكشفت فئة قاتل وراءها بنفسه، فإما أن يقتل وإما أن

---

[34] ބައްލަވާ: އިމާމް އަޙްމަދު ޝާކިރުގެ "އަލްމުސްނަދު"ގެ ތަޙްޤީޤު (22/6، #3949)، އަދި ވިދާޅުވިއެވެ: "މިގެ ސަނަދު ބޮއްޓަރެވެ." އަދި "މުޖްމަޢު އައްޒަވާއިދު" (255/2) ގައި އަލްހައިޘަމީ ވިދާޅުވިއެވެ: "މި ރިވާކުރައްވާފައިވަނީ އަޙްމަދު އާއި އަބޫ ޔަޢުލާއެވެ. އަދި އައްޠަބަރާނީ "އަލްކަބީރު"ގައި މި ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ. އަދި މިގެ ސަނަދު "ޙަސަން" (ބަރިބް)އެވެ." އަދި އަބޫ ދާވޫދު، (326/2)ގައި، މި ޙަދީޘާއިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަދިވެސް އައްސަންއާނީވެސް "ސުނަނު އައްސަޣީރު" (1348/4-1349) ގައި މި ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ.

[35] ބައްލަވާ: "މަޝާރިޢު އަލް އަޝްވާޤު އިލާ މަޞާރިޢު އަލް ޢުއްޝާޤު" (152/1)

ينصره الله ويكفيه، فيقول الله: انظروا إلى عبدي هذا كيف صبر لي بنفسه، والذي له امرأة وفراش لين حسن فيقوم من الليل، فيقول: يذر شهوته ويذكرني ولو شاء رقد، والذي إذا كان في سفر وكان معه ركب فسهروا ثم هجعوا فقام في السحر في ضراء وسراء)

ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: "الله ލޯބިވޮޑިގަންނަވާ ތިންފަރާތްތަކެއްގެ މީހުންނެވެ..." ދެން އޭގެ ތެރޭގައި ބަޔާންވެގެންވެ: "...ޢަދުއްވުންނާއި ބައްދަލުވެ އޭނާ ފަސްޖެހުނަސް ހަމަހުރިހުރެ އޭނާގެ އެކުވެރިން ފަހަތަށް ދިޔަނަމަވެސް ޢަދުއްވުންނާއި ދިމާފަރާތުން އޭނާ، އޭނާގެ ކަޅު ތެދުފުޅުގަން[36] ހުންނަވިޔާއެވެ."[37]

އިބްނު މަސްޢޫދު ރިވާކުރައްވައިފައިވެއެވެ: "اللهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "الله ލޯބިވޮޑިގަންނަވާ ދެ މީހުންނެވެ. އެއީ އެނދާއި ފޮތިގަނޑާއި އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ހިނގާފައި ނަމާދަށް ތެދުވާ މީހާއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ދޭތި ކުރައްވާފައެވެ. (އެގޮތުގައި) އޭނާގެ ބައިގަނޑު ތެދުވެގަތީ ހިނދު (އެބަހީ: ބަރަފެގަތީ ހިނދު) އޭނާ اللهއަށް ޓަކައި އެކަނިވާއެކަނި އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ތަރައްގީވުން (އެބަހީ: މުސްތަޙައްބު ތަސައްވުރު ތާއީދު އެބައިމީހުންގެ ތަރައްގީގައި ޝާބަހުވާޖަހަ) ހަނގުރާމަކުރެއްވިއެވެ. އެހެންކަމުން އޭނާ ފަސްޖެހިއްޖެއެވެ. ނަމަވެސް الله

އޭނާއަށް ނަސީބުދެއްވައި، އޭނާއަށް ފުއްދަވައިދެއްވައެވެ. އަދި الله ވަޙީކުރެއްވިއެވެ: "ތިމަން اللهގެ އަޅާ ނިކަން އެދިބަލާށެވެ! އޭނާ އެކަނިމާއެކަނި ތިމަން اللهއަށްޓަކައި ކަތިލެވިފަ ހިހިނަކުންނައްދުވެ."""[38]

އަދިވެސް އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ތިން މީހަކަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ..." އަދި އޭގެތެރޭގައި ބަޔާންކުރެއްވިފިއެވެ: "...ހަނގުރާމައިގެ ލަޝްކަރެއްގައިވާ މީހެކެވެ. އަދި ލަޝްކަރު ބަދުއްވުންތާއި ބޭއްދަރަފު އަދި އެބައިމީހުން (ބެހެ: މުސްލިމުން) ބަލިވެއެވެ. އެހެންނަކަސް އޭނާ ގެރިގޮތުގަން ދާނުދާން ނަސްބުރިބަލަދާނުދާން ބަލަލުވުންނަން އޭނާގެ މޭ ދައްކައިގެން، ކުރިމަތިލައި ދުވިހެވެ."[39]

---

[38] ރިވާކުރެއްވީ އައްޠަބަރާނީ "އަލްކަބީރު" ގައެވެ. އަދި އަލްހައިޘަމީ "މުޖްމަޢު އައްޒަވާއިދު" (255/2) ގައި ވިދާޅުވިއެވެ: "މީގެ ރާވީން ޘިޤާތުންނެވެ."

[39] ރިވާކުރެއްވީ އިބްނު އަބީ ޝައިބާ "މުސައްނަފު" (289/5) ގައި، އަދި އައްތިރްމިޒީ (2491،2492) ގައި މި ޞަޙީޙުކަމަށް ވިދާޅުވިއެވެ. މީގެއިތުރުން އިމާމު އަޙްމަދު "މުސްނަދު" ގައި އާއި، އައްޠަބަރާނީ "އަލްކަބީރު" ގައި ޙަސަން ސަނަދަކުން ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ. އަދިވެސް، އަލްޙާކިމް ރިވާކުރައްވައި ޞަޙީޙު ވިދާޅުވިއެވެ.

އެގާރަވަނަ ތަރުޙީބު

عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: (من خير معاش الناس لهم، رجل ممسك عنان فرسه في سبيل الله، يطير على متنه، كلما سمع هيعة أو فزعة طار عليه، يبتغي القتل، أو الموت مظانه).

އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ ވަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ: الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: "މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮވެގެންވާ މީހުންގެތެރޭގައި، އުމުރެއްގެ އަހުގެ (ނުވަތަ ސަވާރީގެ) ލަގަނުގައި ހިފައިގެން، އޭގެ މަތީ އުދުހި؛ އޭނާއަށް (ހަނގުރާމައިގެ) ގޮވުމެއްގެ އަޑު އިވޭ ކޮންމެ ހިނދެއްގައި، ނުވަތަ ބިރުވެރިކަމާއި ކުރިމަތިލުމެއްވާ ކޮންމެ ހިނދެއްގައި، އެއާއި ދިމާލަށް ދަނިވިލިކަމާއި އުޅެ ޤަތުލުވުމާއި މަރުހުދުވަން އުދުހިގެންނެވެ. ..."(40)

---

40 ބައްލަވާ: ޞަޙީޙް މުސްލިމް (1889) އަދިވެސް ނަބީ صلى الله عليه وسلم ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: "މީސްތަކުންގެ މައްޗަށް ޒަމާނެއް އަންނާނެއެވެ، އޭރު (އެޒަމާނުގައި) އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮ ވެގެންވާ މީހާއީ އޭނާގެ އަސްގެ (ނުވަތަ ސަވާރީގެ) ލަގަން اللهގެ މަގުގައި ހިފައި، (ހަނގުރާމައިގެ) ގޮވުމެއްގެ އަޑު އިވުނުހާ އެ (ސަވާރީ)ގެ މައްޗަށް ސަވާރުވެ، ދެން ޤަތުލުވުމާއި މަރަށް އަވަސްވެގަންނަމީހާއެވެ."

މުސްނަދު އަބޫ ޔަޢުލާ (59/5)

މިއިން ގެތުލުވާނުގޮތެއް ހޯދައިގަން ސަރިދުވެފަން އަވަސްވެ ގަތުމަކީ ސަރުދުގައި ހުއްދަ އަދި ތަޢުރީފުލިބިގެންވާ ކަމަކުތަކެއްކަމަށް ސާފުކޮށް ދަލީލުކޮށްދެއެވެ.

ބާރަވަނަ ދަރިވަރު

عن أنس رضي الله عنه قال: انطلق رسول الله صلى الله عليه وسلم وأصحابه حتى سبقوا المشركين إلى بدر، وجاء المشركون، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم (لا يقدمن أحد منكم إلى شيء حتى أكون أنا دونه) فدنا المشركون فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم (قوموا إلى جنة عرضها السماوات والأرض) فقال عمير بن الحمام: يارسول الله جنة عرضها السماوات والأرض؟ قال: (نعم) قال: بخ بخ، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم (ما يحملك على قولك بخ بخ؟ قال: لا والله يا رسول الله إلا رجاء أن أكون من أهلها، قال: (فإنك من أهلها) فأخرج تمرات من قرنه، فجعل يأكل منهن ثم قال: إن أنا حييت حتى آكل تمراتي هذه إنها لحياة طويلة، فرمى بما كان معه من التمر، ثم قاتلهم حتى قتل رضي الله عنه.

އަނަސް އިބްނު މާލިކް رضي الله عنه ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ: "ބަދުރު ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ބަރިއޮތުކުރެއްވިއެވެ: "އުޅުއްޖަންނާއި

ބިން ހާ ފުޅާވެގެންވާ ޖަންނަތަށް ތެދުވާށެވެ!" އުމައިރު އިބްނު އަލްޙުމާމް ދެންނެވިއެވެ: "އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ! ޖަންނަތުގެ ފުޅާމިނަކީ އުޑުތަކާއި ބިންތަކަ ހެއްޔެވެ؟" ރަސޫލުالله صلى الله عليه وسلم ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "އާއެކެވެ." އުމައިރު ދެން ވިދާޅުވިއެވެ: "ބަޚިން، ބަޚިން" ދެން ރަސޫލުالله صلى الله عليه وسلم ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ: "ތިބާގެ ތިބުނުން، ބަޚިން ބަޚިން އޭ ތިބުނަންޖެހުނީ ކަލޭ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟" އުމައިރު ޖަވާބުގައި ވިދާޅުވިއެވެ: "الله ގަސަމު ބުނަމެވެ. އެވެސްކަމެއް ވެގެންނެއް ނޫނެވެ... އެހެންނަމަކު އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ! އޭގެ (އެބަހީ: ޖަންނަތުގެ) އަހުލުވެރިއަކަށް ވުމަށް އަހަރެން އުއްމީދުކުރަމެވެ." ރަސޫލު صلى الله عليه وسلم ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ކަލޭ ތިބާ ވާކަންކަށަވަރީ އޭގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިންނެވެ." ދެން އެ ޞަޙާބީ (އުމައިރު) ކަދުރުކޮޅުތަކެއް ތަރިއްކާއިން ނަގައިގެން ކައްވަން ފެށިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ: "އަހަރެން މިކަދުރުތަކެއް ކައި ނިމެންދެން ދިރިހުރެއްޖެނަމަ ދެންހުރަ ހަމަކަށަވަރުން އެއީ މާ ދިގު ޙަޔާތެކެވެ!" ދެން އެ ޞަޙާބީ رضي الله عنه ، އަތުގައި ހުރި ކަދުރުކޮޅު އުކާލައްވާ ޝަހީދުވުމަށްދާން ހަނގުރާމަކުރައްވަން ހަނގުރާމަކުރައްވައިގެން ޝަހީދުވެވަޑައިގަތެވެ."(41)

[41] ރިވާކުރެއްވީ މުސްލިމް (1901) އެވެ. އަދި މިޙަދީޘްގެ ޝަރަޙައިގާ އައްނަވަވީ رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ: "ކާފަރުންގެ ތެރެއަށް ވަދެގަތުން ޖާއިޒުވުމުގެ ހެކި މިޙަދީޘްގައިވެއެވެ. އަދި ޝަހީދުވުން ހޯދައިގަތުން ފެންނަމެވެ. (އެބަހީ: ޝަހާދަތްލިބިއުމުގެ ނިޔަތުގައި ކާފަރުންނާއި ކުރިމަތިލުމުގެ ހުއްދަވުން މިޙަދީޘުން ފެނެއެވެ.) އަދި މިއީ ހުއްދަވެގެންވާ ކަމެކެވެ. އަދި ޖުމްހޫރު އިލްމުވެރިން ދެކެވަޑައިގަންނަވަނީ މިކަމުގައި އެއްވެސް މަކުރޫހުކަމެއް ނެތްކަމެވެ." ބައްލަވާ: "ޝަރަޙު މުސްލިމް" (46/13)

މި ހަދީޘުން މިޞަޙާބީއަށް ޖަންނަތުގެ ވާހަކަ އަޑުއިވި އަދި އެއާއި ގުޅޭ ހިޔާލުކޮށް އޭގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިންވުމަށް ކެތްމަދުވީއެވެ. ދެން އެ ޞަޙާބީ މަރުވުމުގެ ނިޔަތުގައި ހަތުރުވެރިންނަށް އެކަނި ހަމަލާ ދެއްވުމަށް ނިކުމެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ނަބީ صلى الله عليه وسلم މިކަމަށް ފުރަގަސް ނުދެއްވައެވެ. އަދި ކިހާއްޔެއްތޯ؟ ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم މިކަމަށް ހިއްވަރު ދެއްވައި ގޮވާލެއްވިއެވެ: "އުޑުތަކާއި ބިން ހާ ފުޅާވެގެންވާ ޖަންނަތަށް ތެދުވާށެވެ!"(42)

ތޭރަވަނަ ދަލީލު

عن أنس بن مالك رضي الله عنه قال: غاب عمي أنس بن النضر عن قتال بدر، فقال: يا رسول الله غبت عن أول قتال قاتلت المشركين، لئن أشهدني قتال المشركين، ليرين الله ما أصنع، فلما كان يوم أحد، وانكشف المسلمون، فقال اللهم إني أعتذر إليك مما صنع هؤلاء - يعني أصحابه

[42] އަދި މިފަދަ އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި، ބަދުރުގަ ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم އަރިހުގ ދެންނެވިއެވެ: "އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ! އަހަރެން ޤަތުލުވެއްޖެނަމަ ވާނީ ކޮން ތަނަކަށްހެއްޔެވެ؟" ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: "ޖަންނަތުގައެވެ." އެހެންކަމުން އެޞަޙާބީ، އަތުގައި ހުރި ކަދުރުތަކެއް އެއްލާލައި ޖިހާދުގައިބައިވެރިވެ ޝަހީދުވަންދެން ހަނގުރާމަކުރެއްވިއެވެ." ބައްލަވާ: "ނައިލް އަލް އައުތާރު" (212/7)

– وأبرأ إليك مما صنع هؤلاء – يعني المشركين – ثم تقدم فاستقبله سعد بن معاذ، فقال: ياسعد بن معاذ الجنة ورب النضر، إني أجد ريحها دون أحد، قال سعد: فما استطعت يا رسول الله ما صنع، قال أنس: فوجدنا به، بضعاً وثمانين ضربة بالسيف، أو طعنة برمح، أو رمية بسهم، ووجدناه قد قتل، وقد مثل به المشركون، فما عرفه أحد إلا أخته ببنانه، فقال أنس: كنا نرى أو نظن أن هذه الآية نزلت فيه، وفي أشباهه ﴿من المؤمنين رجال صدقوا ما عاهدوا الله عليه﴾ إلى آخر الآية، هذا لفظ البخاري.

އަނަސް އިބްނު މާލިކް رضي الله عنه ގެ އަރިހުން ރިވާވެފައިވެއެވެ: "އަހަރެންގެ ބޮޑުބޭބޭ އަނަސް ބިން ނަޟްރު، ބަދުރު ހަނގުރާމައިން ވަޑައިނުގަންނަވައެވެ. އެހެންކަމުން ވިދާޅުވިއެވެ: "އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ! ތިޔަބޭފުޅާ މުޝްރިކުންނާއި އެކު ކުރެއްވި ފުރަތަމަ ހަނގުރާމާގައި އަހަރެންނަކަށް ބައިވެރިއެއްނުވެވުނެވެ. ފަހެ މުޝްރިކުންނާއި ދެކޮޅަށް ކުރެވޭ ހަނގުރާމައެއްގައި އަހަރެންނަށް ބައިވެރިވެވިއްޖެނަމަ ދެން ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެން ކުރާނޭކަންތައް ފަހެ الله ދެކެވޮޑިގެންވާނެއެވެ!" ދެން އެހެންކަމުން އުޙުދު ހަނގުރާމާގައި މުސްލިމުންގެ ސަފުތައް ބޫރުނިހިނދު އިބްނު އައްނަޟްރު ވިދާޅުވިއެވެ: "ޔާ الله! މިބައިމީހުން -އެބަހީ އޭނާގެ އެކުވެރިން- މިކުރިކަންތަކުން އަހަރެން އިބަ އިޢުޛާރުގެ ހަޟްރަތުން ދަންނަވަމެވެ. އަދި މިބައިމީހުން - އެބަހީ މުޝްރިކުން - ކުރި ކަންތަކުން އަހަރެން ބަރީއަވަމެވެ." ދެން އިބްނު އައްނަޟްރު ކުރިއަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ސަޢްދު އިބްނު މުޢާޛު އާއި ބައްދަލުވިހިނދު ވިދާޅުވިއެވެ: "އޭ ސަޢްދު އިބްނު މުޢާޛު އެވެ! ފަހެ ޖަންނަތެވެ! އައްނަޟްރުގެ ވެރި ރައްބު ގަސަމިން ބުނަމެވެ. އުޙުދު ފަރުބަދައިގެ

ފަހަތުން ޖަންނަތުގެ ވަސް އަހަރެންނަށް އުހުދު ދުވަހެވެ." ސަޢުދު ފަހުން ވިދާޅުވިއެވެ: "އޭ اللّٰهގެ ރަސޫލާއެވެ! އޭނާ ހަނގުރާމަކުރިފަދައިން އަހަރެންނަކަށް ނުކުރެވުނެވެ." އަނަސް ވިދާޅުވިއެވެ: "ކަނޑިއާއި ތޫނުފިލި އަދި ތިރީގެ ގާތްގަނޑަކަށް އަށްޑިހަ ޒަޚަމާއި އެއްކޮށް އޭނާވަނިކޮށް އަހަރެމެންނަށް ފެނުނެވެ. އަދި މުޝްރިކުންތަކުން އޭނާ މަރައި އޭނާގެ ހަށިގަނޑު ބައިބައިކޮށްލައި ވެއެވެ. އޭނާގެ ދައްތަ ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް މީހަކަށް އޭނާ ކާކުކަން ފާހަގައެއްވެސް ނުވިއެވެ. ފާހަގަވީވެސް ހަމައެކަނި އޭނާގެ އިނގިލިތަކުންނެވެ." (އަނަސް އިތުރަށް ވިދާޅުވިއެވެ:) "އަހަރެމެން ދެކުނުގޮތުގައި މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވުނީ އައްނަޟްރު އާއި އަދި އޭނާފަދަ ބޭބޭފުޅުންގެ މައްޗަށެވެ":

﴿مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُم مَّن قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُم مَّن يَنتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا﴾ "މުއުމިނުންގެ ތެރޭގައި އެބައިމީހުންނާއި اللهއާއި ކުރެވިފައިވާ ޢަހުދަށް ތެދުވެރި މީހުންވެއެވެ. އޭގެތެރެއިން ބައެއްމީހުން އެބައިމީހުންގެ ވަޢުދު ފުއްދައިފިއެވެ. އަދި އަނެއްބައިމީހުން އެކަމަށްޓަކައި އިންތިޒާރު ކުރައްވައެވެ. އަދި އެބައިމީހުން އެއްވެސްބަދަލެއް (އެ ޢަހުދާއި ޚިލާފަށް އެއްޗެއް) ބަދަލުކޮށްފައެއްނުވެއެވެ."[43]

ބުޚާރީގެ ޝަރަޙުގައި އިބްނު ބަޠާލް رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ: "އަނަސް އިބްނު ނަޟްރުގެ ހަދީޘުގައިން ހާސިލް ކުރެވޭ އިބްރަތްތަކުގެ ތެރޭގައި: ޖިހާދުގައި އުމުރުގެ ނަފްސު ދޫކޮށްލުމާއި، ނަފްސުގެ މައްޗަށް އުނދަގޫވިއަސްކަމަކު

[43] سورة الأحزاب 23، ބުޚާރީ ރިވާކުރައްވާފައިވާ އަލްބުޚާރީ (2805) އަދި މުސްލިމް (1903) އެވެ.

- ޙަދުދު ފުރިހަމަ ކުރުމުގެ މާނަކަން - އެއީ ޢާގެ ސަޙާބުން މަތަން މަގުފަހިވެއްޖެކަމުގެ، އަދި ނަފްސު ހަލާކުގެ ތެރެއަށް އެއްލާލުމުގެ ޙާލަތްތަކަށް، ޖިހާދުގެ ތެރޭގައި ޝަހާދަތް ހާސިލުކުރުމަށް ހާލަތްއެއް ނުލިބޭކަން (ޢިބްރަތްތަކުގެ ތެރޭގައި) ހިފެހެއްޓެވި. އަދި މިހާރީހުން އަނަސް އިބްނު ނަޟްރުގެ މަތިވެރިކަމާއި، ފާހަގަކުރެވޭ މާތްކަމާއި، އަދި ޙަޤީޤަތްކަމުގެ (އެބަހީ: އީމާންކަމުގެ) ވަރުގަދަކަން ބާރުއެޅުމަށްތަކުރެވިފައެވެ."[44]

އަދި އިމާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާ رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ: "އަދި އުޙުދު ހަނގުރާމައިން ލިބޭ ޢިބްރަތްތަކުގެ ތެރޭގައި، އަނަސް އިބްނު ނަޟްރު އާއި އަދި މުނާފިޤުން ބާރުގަދަ ކުރެއްވިފަދައިން، ޙަމްލުވާނެ ސަޙާބީއެއްގެ ތެރެއިން ވެރިކަމުގެ ހައްޤުވެއެވެ."[45]

ސާދަވަނަ ދަލީލް

عن مجاهد، قال بعث رسول الله صلى الله عليه وسلم عبدالله بن مسعود وخباباً سرية، وبعث دحية سرية وحده.

[44] ބައްޠާލާ "ފަތުޙުލް ބާރީ" (29-26/6)

[45] ޒާދު އަލްމަޢާދު (211/3)

މުޖާހިދު (رحمه الله) ގެ އަރިހުން ރިވާވެފައިވެއެވެ: اللهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ޢަބްދުالله ބިން މަސްޢޫދު އާއި ޚައްބާބު އާއި ސަޢިއްދާއާއިގެ (އެބަހީ: އާއި ޙަޝްކަރުއާއިގެ) ގޮތުގައި ފޮނުއްވެވިއެވެ. އަދި ދިހްޔާ ގިނިކަންހާ އާއި ސަރިއްޔާއާއިގެ ގޮތުގައި ފޮނުއްވެވިއެވެ.(46)

މީގެ މާނައަކީ ޖިހާދުގެ ހަރަކާތްތަކުގެ ނުރައްކާތެރިކަމުން ފަރުވާލެއްނުވި އެކަންތައް އޭގެ ޖުމްލަގައި ހުއްދަވެފައިވާ ކަމެވެ. އަދި ނުރައްކާތެރިކަން ބޮޑުވާމިންވަރަކަށް އޭގެ އަޖުރުބޮޑުވެއެވެ.

وروى البيهقي أيضاً 100/9 قال بعث رسول الله صلى الله عليه وسلم عمرو بن أمية، ورجلاً من الأنصار سرية، وبعث عبدالله بن أنيس سرية وحده.

އަދި މިފަދަ އެހެން ރިވާއެއްގައި، ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ޢަމްރު ބިން އުމައްޔާ އަދި އަންޞާރުންގެ ފިރިހެނެއް ބޭފުޅެއް އެއްސަރިއްޔާ އެއްގެ ގޮތުގައި ފޮނުއްވެވިއެވެ. އަދި ޢަބްދުالله ބިން އުނައިސް އެއްސަރިއްޔާ އެއްގެ ގޮތުގައި ފޮނުއްވެވިއެވެ.(47)

---

[46] ބައްލަވާ: އަލްބައިހަޤީގެ "އައްސުނަން އަލްކުބްރާ" (100/9)، ރިވާކުރައްވާފައިވަނީ ޞަޙީޙް ސަނަދަކުންނެވެ.

[47] ބައްލަވާ: އަލްބައިހަޤީގެ "އައްސުނަން އަލްކުބްރާ" (100/9)

ހަތަރަވަނަ ދަލީލް

قال الشافعي رضي الله عنه تخلف رجل من الأنصار عن أصحاب بئر معونة، فرأى الطير عكوفاً على مقتلة أصحابه، فقال لعمرو بن أمية، سأقدم على هؤلاء العدو، فيقتلوني، ولا أتخلف عن مشهد قتل فيه أصحابنا ففعل، فقتل، فرجع عمرو بن أمية، فذكر ذلك لرسول الله صلى الله عليه وسلم فقال فيه قولاً حسناً، ويقال: قال لعمرو (فهلا تقدمت؟).

އަލް ބައިހަޤީ (رحمه الله)، އައްޝާފިޢީ (رحمه الله) އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ: މަޢޫނާ ވަޅުކައިރީގައި ހިނގާފައިވާ ސަހާބީންގެ ޤަތުލުޢާމް ހިނގިތަނުން އެއް އަންސާރީއަކު ބާކީވެގަތް ވަޔައިގެންނުވެސް އާދޭ އިރުގަނޑެއް ފެނުނެވެ. އެ އަސްޙާބު އެތަނަށް ވަޔައިގެންނުވިއިރު ޤަތުލު ކުރެވިފައިވާ އަސްޙާބުގެ ބޮޑުވުމުގެ ހަށިގަނޑުތަކުމަތީ ވަރު ދޫނިތައް އުދުހެމުން ތިބިއެވެ. ދެކުން އެހިނދު، މި އަންސާރީ، ޢަމްރު ބިން އުމައްޔާ އަރިހު ދެންނެވިއެވެ: "އަހަރެން މިދަނީ އެ ޢަދުއްވުން ފަރާތަށް ދާނެވެ. އޭރުން އެއުރެން އަހަރެން މަރާލާނެއެވެ. ފަހެ އަހަރެންގެ އެކުވެރިން ޤަތުލުވެފައިވާ ހިނދެއްގައި އަހަރެން އެކަނި (ދުރުވި) ހުރުމަކަށް ނުއެދެމެވެ." ދެންފަހެ އެގޮތަށް އެ އަންސާރީ ކަސްތޮއްޓާކަށް ޤަތުލުވިއެވެ. (މި ޙާދިޘާ ގައި ހަމައެކަނި ސަލާމަތްވި ސަހާބީ) ޢަމްރު ބިން އުމައްޔާ، اللهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم އަރިހު މިވާހަކަ ދެންނެވި ހިނދު، އެ (ޤަތުލުވި) އަންސާރީއަށް ތަޢުރީފް ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ޢަމްރު ބިން އުމައްޔާ

ކުރެން އެއްސެވިއެވެ: "އަދި ތިބާފުޅުން އެނގާއި އެކު ނުދިޔައީ ކަށް ކީއްވެގެންތޯ؟"(48)

ވައިތު: "އަހަރެން މިދަނީ އެ ޢަދުއްވުން ފަހަތުން ދާށެވެ. ތޯރުން އެއުރެންނަށް އަހަރެން މަރާލެވޭނެއެވެ." އެބަހީ، މިކަމުގެ ތަންދުރުސްތިކަމާ ޢަދުއްވުންނަށް ގެއްލުންދިނުމުގެއްނޫނެވެ. ނޫނީ އެ ސަޙާބީގެ އެކުވެރިން ދިފާޢުކުރުމުގެއްވެސް ނޫނެވެ. އެހެންއެކަމަކު - އެއީ ހަމައެކަނި اللهގެ މަގުގައި ޤުރުބާނީވުމެވެ. އަދި މިކަން މިޤައުލުން ވަރަށް ސާފުކޮށް ހާމަވެއެވެ: "އަހަރެން މިދަނީ އެ ޢަދުއްވުން ފަހަތުން ދާށެވެ. ތޯރުން އެއުރެންނަށް އަހަރެން މަރާލެވޭނެއެވެ."

އަދި ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم "އަމިއްލައަށް މަރުވުމުގެ" މި ޢަމަލަށް ފާޑުކިޔުމެއް، ނޫނީ ދެކޮޅުހެދުމެއް ނުހައްދަވައެވެ. މިއާއި ޚިލާފަށް އެ ސަޙާބީއާއި ބައްޓަމުން ޙަރަކާތްތެރިވި ވީރުވެރިއެވެ. އަދި ކިއެއްހެއްދެވެ؟ (މި ޙާދިޘާ ގައި ހަމައެކަނި ސަލާމަތްވި ބަޔާނެ) ޢަމަލު ކޮއި ސާފުކޮށްދެއްވިއެވެ: "އަދި ތިބާފުޅުން އެއުރެންނާއި އެކު ނުދިޔައީ ކަށް ކީއްވެގެންތޯ؟"(49)

---

48 ބައްލަވާ: އަލްބިދާޔަތުގެ "އައްސުނަން އަލްކުބްރާ" (100/9)

49 މި ތަފްސީލަކީ ޝައިޚް ޢަބްދުލް ޢަޒީޒު އަލް ޖަރްބޫޢު "އަލް މުންތަޤާ ފީ ބުލޫމް އަލް އިންތިޙާރު ވައްލް އިސްތިޝްހާދު އަލް އަސްކަރީ" މިފޮތުގައި މިހަދީޘްގެ ދަރުސް ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ ތަފްސީލެއް.

ހަތްވަނަ ދަލީލު

عن أنس بن مالك أن رسول الله صلى الله عليه وسلم أُفرد يوم أحد في سبعة من الأنصار ورجلين من قريش، فلما رهقوه قال: (من يردهم عنا وله الجنة أو هو رفيقي في الجنة؟)، فتقدم رجل من الأنصار فقاتل حتى قتل ثم رهقوه أيضاً، فقال: (من يردهم عنا وله الجنة أو هو رفيقي في الجنة؟) فتقدم رجل من الأنصار، فقاتل حتى قتل، فلم يزل كذلك حتى قتل السبعة، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم لصاحبه: (ما أنصفنا أصحابنا).

އަނަސް އިބްނު މާލިކް (رضي الله عنه) ގެ އަރިހުން ރިވާވެފައިވެއެވެ: އުހުދު ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު (އަދުއްވުން މުސްލިމުންގެ މައްޗަށް ގަދަވެގަތް ހިނދު)، اللهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم އަރިހުގައި ތިއްބެވީ ހަތް އަންސާރީންނާއި ދެ ޤުރައިޝީ ސަހާބީންނެވެ. ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم އާއި ދިމާލަށް އަދުއްވުންތަކެއް އައިސް ގަދަވެގަތް ހިނދު، ރަސޫލާ ވިދާޅުވިއެވެ: "އަހަރެމެންގެ ކިބައިން އެބައިމީހުން ދުރުކޮށް ޖެއްސަވައިދޭ މީހަކަށް ވާނީ ޖަންނަތެވެ. ނުވަތަ އޭނާ ވާނީ ޖަންނަތުގައި ތިމަން ނަބިއްޔާގެ ގާތީ އުޅުއްވާ ރަފީޤަކު ކަމުގައެވެ." އަންސާރީންގެ ތެރެއިން ފިރިހެނަކު ކުރިއަށް ނިކުމެ ވަޑައިގެން ޤިތާލުކޮށްދެއްވަމުން ޝަހީދުވެވަޑައިގަތެވެ. އަނެއްކާ އަދުއްވުންތަކެއް ކުރިއަށް ނަބިއްޔާގެ މައްޗަށް ގަދަވެގަތެވެ. ދެން ކުރިން ބަޔާން ކުރެއްވިފަދައިން އަލުން ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: "އަހަރެމެންގެ ކިބައިން އެބައިމީހުން

ފަހަތަށް ޖައްސައިދީ މިހަކަން ވަނީ ޖަންނަތެވެ. ނުވަތަ އޭނާ ވާކަން ކަށަވަރީ ޖަންނަތުގައި ތިމަން ނަބިއްޔާގެ ގާތު އުފުލިއްޔާކަމުގައެވެ.“ އަންސާރުންގެ ބޮޑުއިން ބޭފުޅަކު ކުރިއަށް ނިކުމެވަޑައިގެން ތޮޅުފުޅުއްޖަހައިދިން ދާންދެން ހަނގުރާމަކުރެއްވިއެވެ. ހަތް އަންސާރުންބޭފުޅުން ފޮނުވައިފިއުމަށް ތޮޅުފުޅުއްޖަހައިދިން ދާންދެން މިގޮތަށް ކަންތައް ހިނގިއްޖެ. ދެން ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم އާދެއްޖެ ބޯވި ތިއްބެވި ދެ (ޤުރައިޝީ) ސަޙާބީންނަން ޚިޠާބުކުރެއްވިއެވެ: "އަހަރެމެންގެ ފުރުން އަހަރެމެންގެ އުފުލިނަމުން އިންސާފެއް ނުވެވުނެވެ.“[50]

ސަޙާބަވަރަ ތަރީޚް

روى ابن كثير في البداية والنهاية *34/4* قال: قال ابن اسحاق وترس أبو دجانة دون رسول الله بنفسه يقع النبل في ظهره وهو منحن عليه حتى كثر فيه النبل.

---

[50] ބައްލަވާ: ބުޚާރީ މުސްލިމް (1789). އަދި ނަބިއްޔާގެ ޙަދުލު "އަހަރެމެންގެ ފުރުން އަހަރެމެންގެ އުފުލިނަމުން އިންސާފެއް ނުވެވުނެވެ.“ އިމާމް ނަވަވީ ތަފްސީރުކޮށްދެއްވަމުން ވިދާޅުވިއެވެ: "މިގެ ގާނޫނީ، ޤުރައިޝީ ސަޙާބީން އަންސާރީއްގެ ބޭފުޅުންނަން އިންސާފުވެރިނުވާތީ؛ އެހެނީ، އެއީ، ހަމަލާ ދިފާޢުކުރަން އެބޭފުޅުން ނިކުމެވަޑައިގަންނަވާ ވަނިކޮށް، ކުރިއަށް (އެމީހުންގެ ތޮޅުފުޅުމާއި ހަމަލާ) ނިކުމެވަޑައިގަތީ އަންސާރީއްގެ ބޭފުޅުން - އެއްބޭފުޅަކު ފަހަތުން ފުރުން އަނެއްބޭފުޅަކެވެ.“

އިބްނު ކަޘީރު (رحمه الله)، އިބްނު އިސްޙާޤު (رحمه الله) ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ: އަބޫ ދުޖާނާ (رضي الله عنه) اللهގެ ރަސޫލާ (صلى الله عليه وسلم) ގެ އިންސާނީ އައްޑަނައަކަށް ވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި އެ ސަޙާބީގެ ފުރަގަހަށް (އެހިނދު) ދުނިދަނޑިތައް އަރަމުން ދިޔައެވެ. އަދި އޭގެ ސަބަބުން ވޭން ތަހައްމަލުކުރައްވަމުންގެންދެވިއެވެ. މިގޮތުގައި އެތައްގިނަ ދުނިދަނޑިތަކެއް [illegible] އެސަހާބީ އެގޮތުގައި ދެމިހުންނެވިއެވެ.[51]

އެހެންކަމުން މިގައި އަމިއު ރައްކާތެރިކުރުމުގެ ގޮތުން ތިމާގެ ނަފްސު ފިދާކޮށްލުމުގެ މައްސަލަ ތަކުރާރުވެފައެވެ. އަދި މިއީ ހަމައެކަނި ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم އަށްޓަކައި ހާއްސަވެގެންވާ ހިމާޔަތެއްކަމަށް ބުނުމަކަށް އެއްވެސް ހާއްސަކަމުގެ ވާރިދުވެފައިވާކަމެއްނުވެއެވެ. އެހެންކަމުން އަދިރަސޫލާގެ މިފަދަ ނަފްސު ފިދާކޮށްލުމަކީ ދީނަށްޓަކައި ފިދާވުން ވާޖިބު ކަންތަކަކަށްނުވަނީތޯއެވެ؟

އަށާރަވަނަ ދަލީލް

عن أنس أن أبا طلحة كان يرمي بين يدي رسول الله صلى الله عليه وسلم فكان النبي صلى الله عليه وسلم يرفع رأسه من خلفه لينظر أين تقع نبله فيتطاول أبو طلحة بصدره يقي به رسول الله–

[51] ބައްލަވާ: "އަލްބިދާޔަ ވައްނިހާޔަ" (34/4)

صلى الله عليه وسلم ويقول هكذا يا نبي الله جعلني الله فداك نحري دون نحرك.

އަދި އަބޫ ޠަލްޙާ (رضي الله عنه) ގެ ބަހަދުރުކަމުގެވެސް ކުރިން ބަޔާން ކުރެވުނު ހާދިޘާގައި އަބޫ ދުޖާނާ (رضي الله عنه) ގެ ބަހަދުރުކަމާއި ހަމަ އެއްގޮތަކަށް ނިކުމެއެވެ: އެ ސަހާބީ ހުންނެވީ اللهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ ކުރިމުގައި ތިބެގެންނެވެ. އަދި اللهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ތީރުތައް އަންނަނިވާ ބައްލަވަމުން (އަބޫ ޠަލްޙާގެ ފަހަތްފުރުގުން) އިސްތަށިފުޅު ހިއްލަވައި ބައްލަވައެވެ. އެހެންކަމުން، ތިން ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ މައްޗަށް ބިރުފުޅުގަން އަބޫ ޠަލްޙާ ޑޫރުގެ (ތީރުތަކަށް ހުރަސްއެޅުމުގައި) ދަންމަވާލައްވައެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ: "ހަމަ މިތަނުން - އޭ اللهގެ ނަބިއްޔާއެވެ! - الله އަހަރެން ތިޔަބޭފުޅާއަށްޓަކައި ފިދާކުރައްވާށިއެވެ! އަހަރެންގެ ކަރު، ތި ނަބިއްޔާގެ ކަރުގެ ބަދަލުގައެވެ."[52] އެދުވަހު އެ ސަހާބީގެ ހަށިގަނޑަށް ހަތްދިހަ ޒަޚަމް ލިބިވަޑައިގަތެވެ.

އެހެންކަމުން، މިހާދިސާތަކުން، އެބަޔަށް ޞަޙާބުންވެއްޖެނަމަ މުސްލިމުންނަށް ގެއްލުން ލިބިދާނެކަމަށް ބަލާކު ސަލާމަތްކުރުމަށްޓަކައި؛ އެހެންމީހުންގެ ނަފްސު

[52] ބައްލަވާ: ބުޚާރީ އަލް މަޣާޒީ (1896)، އަދި އަލްބައިހަޤީ (3811، 4064)، މުސްލިމް (1811) އާއި އިބްނު ޙަޖަރުގެ "އަލް އިޞާބާ" (567/1) ބައްލަވާށެވެ. މީގެ އިތުރުން އައްޝާމީގެ "އަލް މުޣާޒީލު" (280/2) ވެސް ބައްލަވާށެވެ.

ފިލާނުލުން ހުއްދަތުގެނުވާކަމަށް ދަލީލުކޮށްދެއެވެ. އިބްނު ބައްޠާލް رحمه الله އަދި ޖާބިރާ رضي الله عنه ގެ ބަޔާނާ، އެ އިމާމުގެ ސަހީހުގައި ރިވާކުރެއްވި ބާބު ކަނޑައަޅުއްވައިފައިވަނީ: "ބާބް: އިމާމަށް ކިޔަމަންތެރިވުން" (މިސްރުނުވެ.) އަދި ދެން ވިދާޅުވިއެވެ: "މިހާރު އުމުރާގެ ނަތީޖާ ބާރުގެ އިމާމަށްޓަކައި ފިދާކުރުމުގެ ހުއްދަ ބަރާބަރުކުރުން:" އަދި އެއަށް ފަހު، އަބޫ ޖަބިރުގެ ބަޔާނާ ބަރާބަރުކުރެއްވިއެވެ، "...އަހަރުމެންގެ ކަމު، ތި ނަބިއްގެ ކަމުގެ ބަރަކާތުގައެވެ."[53]

ނަވާރަވަނަ ދަލީލް

عن يزيد بن أبي عبيد قال: قلت لسلمة بن الأكوع رضي الله عنه: على أي شيء بايعتم رسول الله صلى الله عليه وسلم يوم الحديبية؟ قال: (على الموت).

ދެ ސަޙީޙުގައި ޔަޒީދު އިބްނު އަބީ ޢުބައިދު رحمه الله ރިވާވެގެންވެއެވެ: ވިދާޅުވިއެވެ: "އަހަރެން ސަލަމާ އިބްނު އަލް އަކްވަޢު رضي الله عنه އަރިހުން އެހީމެވެ: "ހުދައިބިއްޔާގެ ދުވަހު اللهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم އަށް ތިޔަ

---

53 ދިމާކުރުން ނަހަޔުޢަންޓަކައިވަނީ ޝަހީދު އަބްދުލް އަޒީޒް ބިން ބާޒުގެ އަލް ޝަރްޙުގެ ޖުމްލަ: "އަލް މުޖާހިދު ފީ ބާބިލް އަލް އިސްލާމިއްޔާ ހައްޤު އިޖްތިހާދު އަލް އަސްކަރީ" (ބ·23)

ބައިއަތު ދިނީ ކޮންކަމަކަށްބާއިރުއްވުނީ؟" ވިދާޅުވިއެވެ: "މަރުގެ މައްޗަށެވެ."""(54)

ފައިދާ: މި ބައިއަތަކީ ނުދުވެނި اللهގެ މަގުގައި މަރުވުމަށެވެ. އަދި ދިނަން އެހީތެރިވުމަށެވެ. އަދި މިގެ ނަބީޔާއާއި އަރުއްވުންނަން ބަހަނާރިނުހުވެ. އެހެނަސް، މި އަހުދު ކަނަމަތު ނުދެނީ ހަމައެކަނި އަރުއްވުންނަން ބަހަނާރިނުހުކަން ނޫނެވެ - އެހެނީ މަރުނުވެވެސް އެކަން ކުރެވިދާނެއެވެ. ވީމާ މި ބައިއަތް މިއަށްވުރުންވެސް ދަރަޖަ އިތުރުވިއެވެ - އެއީ اللهގެ މަގުގައި މަރުވެސް ވުމެވެ.(55)

ވިހަވަރު ތަރިހު

ذكر جماعة عن محمد بن ثابت بن قيس بن شماس لما انكشف المسلمون يوم اليمامة، قال سالم مولى أبي حذيفة، ما هكذا كنا نفعل مع رسول الله صلى الله عليه وسلم، فحفر لنفسه حفرة وقام فيها ومعه راية المهاجرين يومئذ، فقاتل حتى قتل يوم اليمامة شهيداً .

---

[54] ބައްލަވާ: ޠަބަޤާތު ބާރީ (117/6)، އަލްބުޚާރީ (7206،4169)، އަދި މުސްލިމް (1860)

[55] މި ތަފްސީލަކީ ޝައިޚް އަބްދުލް އަޒީޒް އަލް ޠަރީފީ "އަލް މުޙާޟަރާ ފީ ޝަރަޙް އަލް އިސްތިޝްހާދު" ނަމަކު އިއްޝާދު އަލް އަސްމާރު" މިފޮތުގައި މިބަޔާނުގެ ތަރުން ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ ތަފްސީލެއް.

މުޙައްމަދު އިބްނު ޢުބައިދު އިބްނު ޠާރިޤު އިބްނު ޝިހާބު (رحمه الله) އަރިހުން ވަރަށްގިނަ ބޭފުޅުން ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ: ޔަމާމާގެ ދުވަހު މުސްލިމުންގެ ސަފުތައް ބައިބައިވެގެން ދިޔައިރު، އަބޫ ހުޒައިފާގެ މިނިވަން ކުރެވިފައިވާ އަޅު ސާލިމް (رضي الله عنه) ވިދާޅުވިއެވެ: "الله ގެ ރަސޫލާ އާއި އެކު (ވިރިސްދު) އަހަރެމެން ހަމަލު ކުރި ގޮތަކީ މިއީއެއްނޫނެވެ!" ދެން އަމިއްލަފުޅަށް ވަޅުގަނޑެއް ކޮށް މުހާޖިރުންގެ ދިދަ ހިއްޕަވައިގެން (އެވަޅުގަނޑު ތޮށިގަޔާ ހަމަލާދުއްވުމުގައި ފަސްނުޖެހި) ދެމިހުންނެވިއެވެ. އަދި ޔަމާމާގެ ދުވަހު ޝަހީދުވި ޝަހީދުވުމަށް ދާންދެން ހަނގުރާމަކުރެއްވުމުގައި (މިގޮތަށް) ދެމިހުންނެވިއެވެ.

މި ރިވާޔަތާއި އަދި ދެން ބަޔާންކުރެވޭ ރިވާޔަތްތަކުން، ޞަޙާބާބޭކަލުން ހާޟިރުވެގެން ދިޔަދިޔަ ޢުބޫދިއްޔާއި އެކީ ދެމިހުރުމުން އެދުރިވީނުވާކަން ކަޝްފުކޮށްދެއެވެ. އަދި ސާލިމް މިފަދަ ހަމަލު الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ ޒަމާނުން ނިސްބަތްކޮށްފައިވެއެވެ.

މޫސާ އިބްނު އަނަސް (رحمه الله) ތަސްތަރު ހަނގުރާމަ ކިޔައިދެއްވަމުން ވިދާޅުވިއެވެ؛ "އަނަސް އިބްނު މާލިކު (رضي الله عنه)، ޘާބިތު އިބްނު ޤައިސް (رضي الله عنه) އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އޭރު ހެދުން ތަރުތަސްކަނޑުގެ މައްޗަކަށް ނަނގަވައިގެން އިންނެވީ ހަނިކުޑަގައި ހުނޫނު (ކާފޫރު) ތުތުކުރައްވާނެއެވެ. އަނަސް ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ: "އޭ ބޭބެއެވެ! (ހަނގުރާމައަށް) ތަސްޓިރިވަޖެއިގެންދާ ޓީއިނަމަވީ ކީއްވެތޯއެވެ؟"

ވިދާޅުވިއެވެ: "އޭ އަހަރެންގެ ކޮއްކޮއެވެ! އަހަރެން ހަމަ ދިނިކާންނަނީއެވެ." ދެންފަހެ ހަނދުމަ ގައިކޮޅުގައި ތުނބުކަރުވަމުން ގެންދިޔައެވެ. ދެން ނިކުމެވަޑައިގެން (ހަނގުރާމައިގެ ސަފުތަކުގެ) ތެރޭގައި އިންދެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން (ހަނގުރާމަ ފެށުމަށްފަހު) މުސްލިމުން ފަހަތްޖެހި ދުއްވައިގަތްވާހަކަ އަނަސް ވިދާޅުވިއެވެ. އެހިނދު ޘާބިތު ވިދާޅުވިއެވެ: "ޢަދުއްވުންނާއި ހަނގުރާމަ ކުރުމަށް އަހަރެންނަށް ބޮން ދައްކާށެވެ! މިއީ اللهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم އާއިއެކު ވިހިނދު އަހަރެމެން ކަންތައް ކުރި ގޮތެއްނޫނެވެ! (އެބަހީ: އަހަރެމެން ފިލާކަށް ނުދުވަމެވެ.) ފަހެ ކަލޭމެންގެ ޢަދުއްވުންގެ ޢިބައިން ކަލޭމެންނަށް ހާދަވައިވަނީ ހާދަ ނުބައިކަން ބޮޑު ހާދަހެއްކެވެ!"(56)

މީގެ އިތުރުން އިބްނު ހަޖަރު (رحمه الله) ވިދާޅުވިއެވެ: "ޘާބިތު އިބްނު ޤައިސް އިބްނު ޝިއްމާސް (رضي الله عنه) ޔަމާމާގެ ދުވަހު ނިކުމެވަޑައިގެންނެވީ ހަނޫޓު ތުނބުކަރުވަމުން ފަހުގައެވެ. އަދި ތުނބުކަރުވައިގެން ހުންނެވީ ހުދުކަފުނިގެ ހުދުފޮޅެވެ - އޭނާ ޓާގައި (ޤަމީޞު) ވަރުވެސްވަނީއެވެ. އަދި މުސްލިމުން ހަނގުރާމައިން ބަލިވެ ހިނގާ ވިދާޅުވިއެވެ: "ޔާ الله، މި މުޝްރިކުން ގެނައި ކަންތައްތަކުން އަހަރެން ބަރީއަވަމެވެ. އަދި މިބައިމީހުން (ފިލަން ދިޔަ މުސްލިމުން) މިކުރި ކަންތައްތަކުން އިބަ އިޒާރު ހަޝްރަތުން މައާފަށް އެދެމެވެ. ފަހެ މިއަދު ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ ޢިބައިން ހާދަވައިވާ ބާރަކަށް

56 ބައްލަވާ: އަލްބުޚާރީ (2845)، އަދިވެސް އިބްނު އަލްމުބާރަކު، އަލްބައިހަޤީ، އިބްނުސަޢުދު، އައްޠަބަރާނީ އާއި އަލްޙާކިމްވެސް ރިވާކުރައްވިއެވެ.

ހާދަނުބައިވެގެންވެއެވެ. އަހަރެމެންނާއި އުބައިދުހުންނާއި ދެމެދުގައިވާ މަގުން ތަން ދަތުރުކުރެވެ!" ދެން ދުޝްމަނުންގެ ތެރެއަށް ވަދެ ވަޅުގައިގަސް ފުތުރުވުމަށް ދަންދަށް ހަނގުރާމަކުރައްވައިފިއެވެ..." މި ހަދީޘްގައި ޝަހީދުގެ ތެރޭގައި ފަޚުރުވެރިކަމާ ދުރުކޮށްލައި އަދި އުމުރުގެ ނަފްސަކަށް މަރު ލިބިގަތުމަށް މަސައްކަތްކުރުމުގެ ހެއްދަ ބައްޓަންވެފައިވެއެވެ. އަދި ހަނދުވު (ޚާލިދު) އުނގުލާއި އަދި (ފަތުރުވެރިން ކަލިން) ކަލިން އަޅައި މަރަން ތަމްރީނުވެރިންގެ ހުރުމަތްވެއްސެވެ. އަދި ޢާޞިމް ބިން ޘާބިތު (رضي الله عنه) ގެ ވާހަކަތަކާއި ހުސައިނުކާއި ނަޞްރާނީގެ ތެރެއިން މި ހަދީޘްގައި އުޅުމަށްވެއެވެ. އަދި ޝަހީދުން ގޮވާލުމާއި އުހުދު (ޣަޒްވާތު) ފުރިއުޅުމާއި، އަދި ފުރުޞަތު ދުވާލުހުންނަން ތަޢާޤުބުގެ (ހުރުމަތް)ވެސް މިގައި އުޅުމަށްވެއެވެ. މިއިން ޝަހީދުން (މި ހަދީޘް) ނަބީ صلى الله عليه وسلم ގެ ދައުރުގައި ޞަޙާބީންގެ ދުނިޔޭގައި ހުރި ހިތްވަރާއި، އަދި ހަނގުރާމައިގެ ވަގުތުގައި ތިއްބެވި ގަދަފަދަކަންވެސް ހާމަކުރެއެވެ.[57]

އިބްނު އައްނަޙްޙާސް رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ: ހަމަޖެހި މަރުވެފައިވާ މައްސަލާގެ ހަނގަނޑެއްގައި ތިބުމަށް ހެއްޔަ ހުވަފެނެކެވެ. އަދި (ހަނގުރާމައަށް ތައްޔާރުވުމުގައި ފުރާނަ ހިފުމަށް) މިކަން ކުރައްވާފައިވާ ހަމައެކަނި ސަހާބީ -

---

[57] ބައްލަވާ: "ފަތުޙުލްބާރީ" (52/6) އަދިވެސް ބަޔާނުކޮށް ދެއްވާފައިވެއެވެ: މިބައިގައި ބާރަގަދަން ނަބިއްޔާ (صلى الله عليه وسلم) ވިދާޅުވެއްވިއެވެ: "ޢާޞިމް ބިން ޘާބިތު ސަލާމް ބިން ޝިހާބު އަށް ދާންފަދަ ދިވެހި (ޚާ) މިހެއްހުއްޓެވެ!" ދެވޮހަރުއްވި އިމާމު އަޙްމަދުގެ "މުސްނަދު އަލްއަޙްމަދު" (99/2).

އަދި اللهُ ތަޢާލާ ދެނިވިޒީ ގެންގުޅުއްވުމެވެ - (އެއީ) މަރަށް ތަޢާލަނުވުމުގެ ގޮތުންނެވެ.
އަދި ޝަރާޢަތް ހެދުމަށް ގެޖެހުނު ނާޖާއިޒު ކަމުގެ ނިސްބަތުންނެވެ.[58]

އެކާވީސްވަނަ ދަލީލު

روى ابن جرير في تاريخه 151/2 في معركة مؤتة قال: ثم أخذ الراية جعفر بن أبي طالب فقاتل بها، حتى إذا ألحمه القتال اقتحم عن فرس له شقراء فعقرها ثم قاتل القوم حتى قتل فكان جعفر أول رجل من المسلمين عقر في الإسلام فرسه.

އިބްނު ޖަރީރު އައްޠަބަރީ رحمه الله ރިވާކުރައްވައެވެ: "މުއުތާ ހަނގުރާމައިގާ ޖަޢުފަރު އިބްނު އަބީ ޠާލިބު (رضي الله عنه) ދިދަހަނދޭވައި ހަނގުރާމައިގެ ތެރެއަށް ވަދެވަޑައިގަން ހަނގުރާމަ ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. ދެން ގަދުގަދައިން އަދި ކުރެއްވި އަހަރު އެކަސްމަނެއްގައި ވެރިކަމުން ދެ ޖަހާލެއްވިއެވެ. (އެއީ ހަނގުރާމައިގެ މައިދާނުން އަންބުރާވަޑައިނުގަތުމަށެވެ.) ދެން ޤައުމުތަކާއި ހަމަލާ ހަނގުރާމަކުރައްވައިފިއެވެ. ފަހު ޖަޢުފަރާ މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން އިސްލާމްގައި ފުރަތަމަ ހަށިއަށް ޖަހާ ކަނޑާލިއެވެ."[59]

58 ބައްލަވާ: "މަޝާރިޢު އަލް އަޝްވާޤު އިލާ މަޞާރިޢު އަލް ޢުއްޝާޤު" (673/1)

59 ބައްލަވާ: އައްޠަބަރީގެ "އައްތާރީޚް" (151/2)

ޝަހީދުވިއުރު ދެއަރުވުމަށް ވަޢުދު ހަނދާންކޮށްދީ (ޖިހާދުވުމުން ފަ ދަރުމަޔާ) ނުވަތަ ހަމަލާދިނުމަށް ދިނަ ޖަހައިލިއެވެ.

ބާވީސްވަނަ ދަލީލް

عن أبي بكر بن عبدالله بن قيس عن أبيه قال: سمعت أبي وهو بحضرة العدو يقول: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم (إن أبواب الجنة تحت ظلال السيوف) فقام رجل رث الهيئة فقال: يا أبا موسى أأنت سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول هذا؟ قال: نعم قال: فرجع إلى أصحابه فقال: أقرأ عليكم السلام ثم كسر جفن سيفه فألقاه ثم مشى بسيفه إلى العدو، فضرب به حتى قتل.

އަބޫ ބަކުރު އިބްނު އަބީ މޫސާ رحمه الله *އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ: "އަހަރެންގެ ބައްޕަ* (رضي الله عنه) *ޖިހާދުކުރުމުގެ ތެރޭގައި (ހަނގުރާމައިގެ މައިދާނުގައި) ވިދާޅުވީ އަޑުއެހީމެވެ: "اللهގެ ރަސޫލާ* صلى الله عليه وسلم *ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: "ހަމަކަށަވަރުން ޖަންނަތުގެ ދޮރުތައްވަނީ ކަނޑިތަކުގެ ހިޔަނީގެ ދަށުގައެވެ." އެހިނދު ނިކަމެތި ގޮތަކަށްހުރި ބޭފުޅަކު ތެދުވެ ދަންނަވައިފިއެވެ: "އޭ އަބޫ މޫސާއެވެ! ތިބާ ތި (ޙަދީޘް) އަޑުއެހީ اللهގެ ރަސޫލާ* صلى الله عليه وسلم *އަރިހުންހެއްޔެވެ؟" އަހަރެންގެ ބައްޕަ ޖަވާބުދެއްވިއެވެ: "އާއެކެވެ." ދެން އެބޭފުޅާ އެބޭފުޅާގެ އެކުވެރިންގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެން ދަންނަވައިފިއެވެ:* عليكم

السلام (ޢަބްސީ: އެބޭފުޅުންނާއި ވަދާޢީ ސަލާމް ކުރެއްވީއެވެ.) ދެން އެބޭފުޅާ ކަނޑީގެ އުރަ ބިންދާ އެއްލާލިއެވެ. އަދި ހަތުރުންނާއި ދިމާލަށް ހަމަލާ ދެއްވަމުން ކުރިއަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެއީ (އެގޮތުގައި) ޝަހީދުވެއްޖައުމަން ދާންދެންނެވެ.“(60)

ތޭވީސްވަނަ ދަލީލު

عن عكرمة مولى بن عباس قال كان عمرو بن الجموح شيخ من الأنصار أعرج فلما خرج النبي صلى الله عليه وسلم إلى بدر قال لبنيه أخرجوني فذكر للنبي عرجه وحاله فأذن له في المقام فلما كان يوم أحد خرج الناس فقال لبنيه أخرجوني فقالوا قد رخص لك رسول الله صلى الله عليه وسلم وأذن قال هيهات منعتموني الجنة ببدر وتمنعونيها بأحد فخرج فلما التقى الناس قال لرسول الله أرأيت إن قتلت اليوم أطأ بعرجتي هذه الجنة قال نعم قال فوالذي بعثك بالحق لأطأن بها الجنة اليوم إن شاء الله فقال لغلام له كان معه يقال له سليم ارجع إلى أهلك قال وما عليك أن أصيب اليوم خيرا معك قال فتقدم إذا قال فتقدم العبد فقاتل حتى قتل ثم تقدم وقاتل هو حتى قتل.

---

[60] ބައްލަވާ: ބަޔްހަޤީ ސުނަން (1902). ނަބީ (صلى الله عليه وسلم) އަޞްލު ޤައުލު ރިވާވެފައިވަނީ އަލްބުޚާރީ (2818، 2965، 3024) އަދި މުސްލިމް (1742) ގައެވެ. އަދިވެސް އިމާމް އިބްނު ޙަޖަރުގެ “އަލްފަތުޙުލްބާރީ” (284/7) އަދި އިމާމް އިބްނު ޤައްޔިމްގެ “ޒާދު އަލްމަޢާދު” (79/3) ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ.

އިބްނު ޢައްބާސް رضي الله عنه ގެ މިނިވަން ކުރުވިފައިވާ އަޅު އިކްރިމާ ރިވާވެފައިވެއެވެ: އަންޞާރުންގެ ތެރެއިން މުސްލިމު ބޭފުޅެއްކަމުގައިވާ ޢުމައިރު އިބްނު އަލް ހުމާމު (رضي الله عنه) އަކީ ކުރު ބޭފުޅެކެވެ. اللهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ބަދުރަށް ވަޑައިގެންނެވިއިރު، ޢުމައިރު ޢުމައިރުގެ ދަރިންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ: "އަހަރެން (ވެސް) ގެންދާށެވެ!" ދެން ޢުމައިރު ނުކުމެވަޑައިގެންނެވީ އަދި ބާރަށް اللهގެ ރަސޫލާ (صلى الله عليه وسلم) އަރިހުގައި ދަންނަވަމުން، ގޮވައި މަޤުބޫލުކަން އިޖާޒަތްދިނުމަށެވެ. ދެންފަހު ދުވަހު (ހަނގުރާމައި) ގެ ދުވަހު މުސްލިމުން (ހަނގުރާމައަށް ތައްޔާރުވެ) ނިކުތެވެ. އަދި ޢުމައިރުގެ ދަރިކަލުން ގާތު ވިދާޅުވިއެވެ: "އަހަރެން (ވެސް) ގެންދާށެވެ!" އެބޭފުޅުން ޖަވާބުދެއްވިއެވެ: "اللهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ބައްޕައަށް (ޖިހާދަށް ނިކުތުމަށް ހުއްދަ ދެއްވާފައި) ހުއްޓެއް ދޫކުރެއްވި އިތުރު ދޫކޮށްލައްވައިފިއެވެ؟" (ދެން ކާފަ އިސްތިޢުފާވެ) ވިދާޅުވިއެވެ: "އަހަރެން ކައިރިން ދުރަށް ދާށެވެ! ބަދުރުގައި ވެސް ކަލޭމެން އަހަރެންނަށް ޖެންނަތުން ވަނާކުރެވޭ. އަދި މިއަދު ތިމަނާކަމަށް އުޅުއްވާތީ ދެމުންދާށެވެ!" ދެން ނިކުމެވަޑައިގެން، މުސްލިމުން ހަނގުރާމައަށް ބައްދަލުވީ ހިނދު، اللهގެ ރަސޫލާ (صلى الله عليه وسلم) އަރިހުން އެއްސެވިއެވެ: "މިއަދު އަހަރެން ޝަހީދުވެއްޖެ ނަމަ، އަހަރެންގެ މިކަމުގައި އެކުވެސް ޖަންނަތުގައި ހިނގާނެތޯއެވެ؟" ރަސޫލުއްލާހު ވިދާޅުވިއެވެ: "އާއެކޭއެވެ." ދެން ޢުމައިރު ވިދާޅުވިއެވެ: "އެފަހަރުން ތީގެ ބައްލައިގެން ޝަހީދުވި ފަދަ ހަރުދަ ގަނޑު ބޭނުމެވެ؛ ހަމަކަށަވަރުން الله އިޚްލާޞްތެރިވެވުނު ނަމަ، މިއަދު، އަހަރެން އަހަރެންގެ މިކަމުގައި އެކީ

ޖަންނަތަށް ވަދެވެންނާނަމެވެ." ދެން މިޞަޙާބީގެ ޚާލިދު ކުއްޖެއް ކަމުގައިވާ ސާލިމް އަށް ވިދާޅުވިއެވެ: "ކަލޭ ކަލޭގެ އާއިލާ ގާތަށް ދާށެވެ. (އެބަހީ: މިނިވަން ކޮށްލީމުއެވެ.)" ދެން ޢުކާއްޝާ ތަންނަވައިދީއެވެ: "ބާރިޤާގެ މައްސަލައަކީ ކޮން ކޮބައިތޯއެވެ؟ ބާރިޤާ އާއި އުޅު އަހަރެންނަށްވެސް ހުރިކަން (އެބަހީ: ޝަހީދުވުމަށް) ނުދެވޭނެހެއްޔެވެ؟" ވިދާޅުވިއެވެ: "އެހެންވެސްނަމަ ކުރިއަށް ދާށެވެ." އެހެންކަމުން އެ ޢުކާއްޝާ ކުރިއަށް ނިކުމެވަޑައިގެން، ޒަޚަމުލިބިފައިވިޔަސް ތަންތަނުން ހަނގުރާމަކުރެއްވިއެވެ. ދެން ބަޔަކު (ވެސް) ކުރިއަށް ވަޑައިގެން ޒަޚަމުލިބިފައިވިޔަސް ތަންތަނުން ހަނގުރާމަކުރެއްވިއެވެ.[61]

އަދިވެސް ރިވާވެގެންވެއެވެ: ޢަމްރު އިބްނު އަލް ޖަމޫޙު (رضي الله عنه) ވިދާޅުވިއެވެ: "الله ގަންދީ ބުނަމެވެ! ޖަންނަތަށް ވަންނާނީ ކޮރުން އަހަރެން، އަހަރެންގެ އާއިލާގަޔަކަށް ނުވާނަމެވެ." ދެން ޢުމަރު އިބްނު އަލް ޚައްޠާބު (رضي الله عنه) ވިދާޅުވިއެވެ: "އޭ ޢަމްރުއެވެ! اللهގެ މައްޗަށް ކަންކަން ދޫކޮށްލާށެވެ!" ދެން اللهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ވިދާޅުވިއެވެ: "އޭ ޢުމަރުއެވެ! މަޑުކޮށްލައްވާށެވެ. ފަހެ އެހެނީ އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން اللهގަންދީ ހުވާކުރެއްވިނަމަ - ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ އެ (ހުވާ އާއި އެއްގޮތަށް) ފުއްދަވާދެއްވާ މީހުންނެވެ. އަދި އޭގެ ތެރޭގައި އޭނާގެ ކޮރުކަމާއި އެކު ޖަންނަތަށް ވަންނާނެ ޢަމްރު އިބްނު އަލްޖަމޫޙު ވެއެވެ!"[62]،[63]

---

[61] ރިވާކުރައްވާފައިވަނީ، އިބްނު އަލްމުބާރަކު، އަލް ބައިހަޤީ، އަދި އަލްޙާކިމު "އަލްމުސްތަދްރަކު" ގައި މިވާހަކަ ޞައްޙަކުރައްވާފައެވެ.

[62] ބައްލަވާ: ސަހީހު އަލްމުސްނަދު (1928).

އަދި މިނޫނުވެސް ރިވާޔަތްކޮށްދެއްވިއެވެ: ޢަމްރު އިބްނު އަލް ޖަމޫޙް (رضي الله عنه)، اللّٰهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެން ދަންނަވައެވެ: "އޭ اللّٰهގެ ރަސޫލާއެވެ! އަހަރެން اللّٰهގެ މަގުގައި ޝަހީދުވެއްޖައުމަކުން ޖަންނަތަށް ހަނގުރާމަކޮށްފިނަމަ - ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެން، އަހަރެންގެ މިފައި ފުރިހަމަވެގެންވާ ހާލު ޖަންނަތުގައި ހިނގާނެތޯއެވެ؟" ޢަމްރު މިސުވާލުކުރެއްވީ ޢަމްރުގެ އެއްފައިން ކުޅުގައި ނުކުޅެދުންތެރިކަމެއްވާތީއެވެ. ދެން اللّٰهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ބަރީޢުކުރެއްވިއެވެ: "އާއެކެވެ." ދެންފަހެ ޢަމްރު އާއި ޢަމްރުއަށް ބޭބޭބޭ ހިޔާ ކުއްޖަކާއި، އަދި ޢަމްރުގެ މިނިވަން ކުރިވިޔައިވާ

---

[63] ސައީދު އިބްނު އަލް މުސައްޔިބުގެ އަރިހުން ރިވާވެފައިވެއެވެ: "އުޙުދުގެ ކުރީ ދުވަހު ޢަބްދުالله އިބްނު ޖަޙްޝް (رضي الله عنه) ދުޢާކުރެއްވިއެވެ: "ޔާ الله! މިއަދަ އިތުރު ގަނޑީ ބަނދަވެ. މާދަމާ އަހަރެން ޢަދުއްވުންނާއި ބައްދަލުކުރާނަން އަދި އެބައިމީހުން އަހަރެން ޝަހީދުކޮށް، އަދި އަހަރެންގެ ބޯނުފަތައި، އަދި އެބައިމީހުން އަހަރެންގެ ނޭފަތާއި ކަންފަތް ވަކި ކުރާނެތެވެ. އަދި މިއަދަ އިތުރު އަހަރެން ކުރިން އަހްސަވާނެތެވެ: "(މިކަން މިހެން) ކޮންކަމަކަށްޓަކައި ވީތޯއެވެ؟" އަދި އަހަރެން ޖަވާބު ދޭނަމެވެ: "މިއަދަ އިތުރަށްޓަކައެވެ."" ދެންފަހެ އޭނާ އޭގެ އަނގައް ދުވަހު ބަދުރުވެސްގައި ސަޢުދުކުރުވު އަދި އެގޮތަށް ކަންތައް ހިނގައްޖެއެވެ." (ރިވާކުރެއްވީ: އިބްނު އަލް މުބާރަކު "ކިތާބުލް ޖިހާދު" ގައި، އަދި އަލްޙާކިމްވެސް ވެއެވެ. އަދި އައްޒަހަބީ އެއްބަސްވެލައްވައިފައިވެއެވެ. އަދި އަބޫ ނުޢައިމް "އަލްޙިލްޔާ" ގައި، އަބޫދާއޫދު އަޠްޠަޔާލިސީ "މުސްނަދު" ގައި، އަދި އަލްޙާކިމް "އަލްމުސްތަދްރަކު" ގައި، އަދި އިބްނު ސަޢުދު "އައްޠަބަޤާތު" ގައިވެސް ރިވާކުރައްވައިފައިވެއެވެ.)

ހަދުކުރެއްވުނު އެދުވަހު ޝަހީދުވިއެވެ. ދެން اللهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم (ޙަމްޒާ ޝަހީދުވިއިރުވަނިކޮށް) ހުރަސް ކުރައްވަމުން ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: "ޤިޔާމަތް ދުވަހު އެކު ޖަންނަތުގައި ފުރިހަމަކަން ހިނގާލަން ތިޔަން ނަބިއްޔާއަށް ފެންނަކަށްހަރަވެއެވެ." ދެން اللهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم އޭނާ ބާރުގުން އެއްވަރުގަނޑެއްގައި ވަޒަނުއްވުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ.[64]

ސައްވީސްވަނަ ދަލީލު[65]

عن جابر رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: (سيد الشهداء حمزة بن عبد المطلب، ورجل قام إلى إمام جائر فأمره ونهاه فقتله)

ޖާބިރު رضي الله عنه އަރިހުން އަލްބާރިދު ރިވާކުރެއްވިއެވެ: ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: "ޝަހީދުންގެ ވެރިޔާ ޙަމްޒާ އިބްނު ޢަބްދުލްމުއްޠަލިބް އެވެ. ދެން (އަނެއްމީހާ) އަނިޔާވެރި ވެރިއެއްގެ ކުރިމަތީ

---

[64] ބައްޙަގާ: އަބްވާބް އަލްޖަނާއިޒް (185)

[65] މިދަލީލު އާއި މިގެ ތަޚްރީޖު ނަސާއިޔާކީގައިވަނީ ސަރިހް އަބްދުލް ޙަދީޘް ބިން ބައްޖަދު އަލް ޙަދީޘާއަށް ދެ ފަރާ: "އަލް މުސްތަދްރަކް ޢަލާ އައްޞަޙީޙައިން" ގެ އަލް އިސްނާދު އަލް އަސްކަރީ" (ސ. 25)

ޝަހީދެވެ، (މައުރޫފަށް) ގޮވާލާ އަދި (މުންކަރާތް) މަނާކުރާ މީހާއެވެ - އެހެންކަމުން އޭނާ (އެބަހީ: ޙަނީފާގެ ފިރިހާ) މީނާ ޤަތުލުކުރެއްވީ."[66]

ތަޢުލީޤު: މިއިން ދައްކުވައިދެނީ الله ޙަޟުރުކުރައްވާފައިވާ ޙައްޤުބަސް ފާޅުކުރުމަށްޓަކައި، އެމީހެއްގެ ނަފްސު ހަލާކުކޮށްލުމަށް އިސްތިޙްބާބުދީފައިން ހިތްވަރު ދެއްވާފައިވާ މިންވަރެވެ. އަދި ހަނދުމަކުރާށެވެ: ޙަނީފާގެ ފިރިހެއްގެ ކުރިމައްޗަށްދާ މީހާއަށް ޙައްޤުބަސް ފާޅުކުރުމުގެ ނިކުން އޭގެކުރިން އެގެންފައެވެ - އެއީ އޭނާ (އެކަމުގެ ސަބަބުން) ޤަތުލުވެދިއުމެވެ. އެހެންކަމުން އޭނާ އޭނާގެ އަމިއްލަ މަރުގައި އެހީތެރިވެއެވެ - އެހެނަސް، އެއީ ބޭނުންވެގެންވާ، ދީނުގެ ތަޢުލީމަށްޓަކައެވެ. އަދި މިކަމަކީ ޝަރުޢުވެގެންވާ އަދި ހިތްވަރުދެވިގެންވާކަމެކެވެ.

ފަންސަވީސްވަނަ ދަލީލު

ما رواه ابن جرير الطبري في تاريخه [338/2] عند ذكر ما حدث في معركة اليرموك ولما طال القتال قال: (قال عكرمة بن أبي جهل يومئذ: "قاتلت رسول الله صلى الله عليه وسلم في كل موطن وأفر منكم اليوم" - أي من الروم - ثم نادى من يبايع على الموت، فبايعه الحارث بن هشام

66 ރިވާކުރެއްވީ އަލްބައިހަޤީ "އަލް-ސުނަނުލްކުބްރާ" ގައި، އަދި ވިދާޅުވިއެވެ: "(މިރިވާގެ) ސަނަދު ޞަޙީޙް އެވެ."

وضرار بن الأزور في أربعمائة من وجوه المسلمين وفرسانهم، فقاتلوا قدام فسطاط خالد حتى أثبتوا جميعاً جراحاً وقتلوا، إلا من برأ، ومنهم ضرار بن الأزور).

قال: (وأتي خالد بعدما أصبحوا بعكرمة جريحا فوضع رأسه على فخذه وبعمرو بن عكرمة فوضع رأسه على ساقه وجعل يمسح عن وجوههما ويقطر في حلوقهما الماء، ويقول: "كلا! زعم ابن الحنتمة أنا لا نستشهد").

އިބްނު ޖަރީރު އައްޠަބަރީ رحمه الله ގެ އަރިހުން ޔަރްމޫކުގެ ހަނގުރާމައިގެ ތުފަސް ހިނދު ބާރީތަވަނަ ބަޔާންކުރައްވުމުގައި ރިވާވެފައިވެއެވެ؛ އަދި ހަނގުރާމައިގެ ކުރިމަތީގައި ދިގުދުވިގެންދިޔައެވެ. އެދުވަހު އިކްރިމާ އިބްނު އަބީ ޖަހްލު (رضي الله عنه) ވިދާޅުވިއެވެ: "اللهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم އާއި ދެކޮޅަށް އަހަރެން އެތައްހާވަކަ ހަނގުރާމަކޮށްފީމުއެވެ. ދެންތަކާ މިއަދު އަހަރެން ކަލޭމެން (ރޫމަނުން) ފުރުން ފަހަތަށް ޖެހުނިވިއްޖެއެވެ؟! ދެން އިކްރިމާ މަރުގަ ބައިޢާ ދޭށޭ އެންމެހާ މީހުންނަށް ގޮވާލައްވައިފިއެވެ. އެހެންކަމުން އަލްޙާރިޘް އިބް ހިޝާމް އަދި ސުހައިލު އިބްނު އަމްރު ކަލޭ އާއިޢާއިދު މުސްލިމުންނާއި އަސްވާރުންގެ ހަތަރުސަތޭކަ ބޭފުޅުން އެބައާދެވިގެ މައްޗަށް (މަރުގަ) ބައިޢާތު ދެއްވިއެވެ. ވީމާ މިއެންމެހާ ބޭފުޅުން ހާލިދު (ގެ އަރުބަރުގެ ދޮރުދޮރުމާ ފަސްކަރު) ތިއްބެވި ފާލިގެ ސަރަހައްދުގެ ކުރިމަތީގައި ހަނގުރާމަކުރައްވައިފިއެވެ. އެއީ އެހެންތަކެއްހެން ސުހާރު އިބްނު އަލްއަޒްވަރު ފަދަ، މަދުބޭފުޅުންނާ ފިޔަވައި އެހެން އެންމެހާ ބޭފުޅުން ޒަޚަމްތަކާ ޝަހީދުވުމަށް ދާންދޯނެވެ. ހާލިދު ވަޒީރުންނަށް އިކްރިމާ ޒަޚަމްތަކާއެކު ކެއްތެރިއްވަން ސަލާމަތްވެއެވެ. ... (އިކްރިމާ) ވިދާޅުވިއެވެ: "ދުވަހަކުވެސް އެހެންއެއްނުވާނެއެވެ! އިބްނު އަލްޚަންތަމާ

އަހަރެމެންނަށް ޝަހީދުންވާނެ ކަމަށް ދަޢުވާކުރެވޭ.“““(67) ޢިކްރިމާ رضي الله عنه ޝަހީދުވެވަޑައިގެންނެވި އިރު ހަށިގަނޑުގައި ހަތްދިހައަށް ވުރެ ގިނަ ޒަޚަމް ވިއެވެ.

އަދި އިބްނު އަލް މުބާރަކް رحمه الله އަދި އަލް ބައިހަޤީ ޘާބިތުގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ: ޔަރްމޫކު ޢިކްރިމާ އިބްނު އަބީ ޖަހުލު رضي الله عنه ހަނގުރާމަކުރައްވައި ތަޅައިންބުރުގެއްލެވެ. އެހެންކަމުން ޚާލިދު އިބްނު އަލްވަލީދު (رضي الله عنه) އެ ސަޙާބީއަށް ވިދާޅުވިއެވެ: ”ތިޔަކަން ނުހައްދަވާށެވެ. (އެބަހީ: ތަޅައިމަރުވައި ހަނގުރާމަ ނުކުރައްވާށެވެ، އެހެނީ އަސްލަމާއްޗަށް ސަވާރުވެލައްވާށެވެ.) ތިބާ ގެއްލިއްޖެނަމަ މުސްލިމުން ހިތާމަވެރިވާނެއެވެ.“ ދެން ޢިކްރިމާ ވިދާޅުވިއެވެ: ”އަހަރެން ދޫކޮށްލާށެވެ. އޭ ޚާލިދެވެ! ތިބާ އަހަރެންނާއި އަހަރެންގެ ބައްޕަ، ނަބިއްޔާގެ މައްޗަށް އިންސާނުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ހަރުކަށިވީމީހުންނަށް ވީހިނދު، ތިބާ ވީކަން ކަނޑައެޅި اللهގެ ރަސޫލާ (صلى الله عليه وسلم) އަރިހު (ހަނގުރާމަ ކުރައްވާފު) ގައެވެ.“ އެހެންކަމުން އެ

---

[67] ބައްލަވާ: އައްޒަހަބީގެ ”ތާރީޚް“ (338/2) އަދި އިބްނު ކަޘީރުގެ ”އަލް ބިދާޔާ ވައްނިހާޔާ“ (10/7)

ސަވާބާ ފައިސްޖެހުމުގެ ކުރިއަރާވަޖެހިގެންނެވިއެވެ. އަދި ޤަބޫލުވެއްޖެއުމަން
ދާންދެން ފައިމަގުގައި ހަނގުރާމަކުރެއްވިއެވެ.(68)

ފައިދާ: މިތާގައި، ބައިބަރު ނުވުނީ (اللهގެ މަގުގައި) މަރުވިދިޔުމަށެވެ. އަދި
މިއީ ހަމައެކަނި އަދުއްވުންނަށް ގެއްލުންދިނުމަކަށް ނުވުނު އަރުދުއްޖުނެވެ.
އެހެންއެކަމުކަ، ފުރަތަމަ ނިޔަތަކީވެސް اللهގެ މަގުގައި ޝަހީދުވުމެވެ. އަދި މީގެ
ނަތީޖާ އަކީ އަދުއްވުންނަށް ގެއްލުންވެސް ލިބުމެވެ.(69)

ސައްބީސްވަނަ ހަދީޘް

ما رواه البيهقي في سننه الكبرى [ك44] وغيره، قال: (وفي يوم اليمامة لما تحصن بنو حنيفة في بستان مسيلمة الذي كان يعرف بحديقة الرحمن أو الموت، قال البراء ابن مالك لأصحابه: "ضعوني في الجفنة – وهي ترس من جلد كانت توضع به الحجارة وتلقى على العدو – وألقوني"، فألقوه عليهم فقاتل وحده وقتل منهم عشرة وفتح الباب وجرح يومئذ بضعاً وثمانين

68 ބައްލަވާ: ޢަބްދުﷲ އިބްނު އަލް މުބާރަކުގެ "ކިތާބު އަލް ޖިހާދު" (88/1)، އަދި އަލް ބައިހަޤީގެ "އައްސުނަން އަލް ކުބްރާ" (44/9)

69 މިދަލީލް އާއި މީގެ ތަފްސީލު ނަކަލުކޮށްފައިވަނީ ޝައިހް އަބޫބަކުރު އަޖީޒީ ބިން
ޝާކިރު އަލް ޖަރްބޫއު ގެ ފޮތް: "އަލް މުހާޖަރު ފީ ޙުކުމު އަލް އިންތިޙާރު ހައްދު
އިލްތިޝާމު އަލް އަސްކަރީ" (ޞ. 25،26)

جرحاً)، حتى فتح الباب للمسلمين، ولم ينكر ذلك عليه أحد من الصحابة رضي الله عنهم أجمعين.

އަލް ބައިހަޤީ އަދި އުންދުލުސް ބޭފުޅުން رحمهم الله ރިވާކުރައްވައިފައެވެ. ޔަމާމާ (ހަނގުރާމައި)ގެ ދުވަހު، މުސައިލިމާގެ ބަގީޗާ (ކިއްލާގެ) ދޮރުތަކައި ބަންދު ކުރިޔާ (ދޮބިލާ) ކުރެއްކާއްތޮރިކަން ނެގިހިނދު އަލްބަރާއު އިބްނު މާލިކް (رضي الله عنه) އުސޫރާބީގެ އަސްހާބުން އަރިހުން ވިދާޅުވިއެވެ: "އަހަރެން މަންޖަނީގައިގެ ތޮށިއަށް ލައި، (ކިއްލާގެ ވަރުގަދަ) މަތިން އުއްމާލާށެވެ."[70] އެހެންކަމުން އެބޭފުޅުން އެބޭފުޅާ (ކިއްލާގެ ތޮށިގަނޑުމަ) ތެރެއަށްލުމުގެ ތޮށިއަށް އެއްލާލައްވައިފައެވެ. އަދި އެކަނިމާއެކަނި ހަނގުރާމަކުރައްވައި، އޭގެތެރެއިން ދޮރު މިހެން ގޮތްތެރިކަމާއި (ކިއްލާގެ) ދޮރު ހުޅުއްވާލައްވައިފައެވެ. އަދި އެދުވަހު އެއް ބަރާއު މުސްލިމުންނަށް ދޮރު ހުޅުއްވާލެއްވީ ހަމައެކަނި އެއްޗެހި ޖަރާހަތް (ހަށިގަނޑަށް) ލިބިވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެއްވެސް ޞަޙާބީއަކު ބަރާއުގެ އަށް މިކަމާއި ބެހޭގޮތުން މަނާއެއްކުރައްވާފައެއްނުވެއެވެ.[71], [72]

---

[70] ޢަރަބި ބަހުން މިތަނުގައި "މަންޖަނީގުމަށް އެއްލާލުން" ބޭނުންކުރައްވާ ކޮތަޅުގައި ބޭނުންކުރައްވާ "މަންޖަނީގަ" (catapult) އަކީ؛ އިހުޒަމާނުގެ ހަނގުރާމައިގާ ބޮޑެތި ހިލަ މަރާހަދާ ކިއްލާތަކަށް އަދިވެސް މުސްލިމުންތަކެއް ބަލާހަދާ ބޮޑު ހިލަ ގަނޑު އެއްލާ އާލާތްކަމެވެ.

[71] ބައްހަޤީ: "އައްސުނަން އަލް ކުބުރާ" (44/9)، އަދި "ތަފްސީރު އަލް ޤުރުޠުބީ" (364/2) އަދި އިބްނު އަލް ޖައުޒީގެ "ސިފަތު އައްސަފްވާ" (625/1)

ފައިދާ: ފާހަގަކޮށްލަން ޖެހޭ ނުކުތާ އަކީ އަލް ބަރާއު ދާސްތާނުގައިވާ، އަދިއްޔާތުގެ ޙަމަލާއި އިސްތިޝްހާދުގައި އިޚްލާސްތެރިކަމާއި އަދިއްޔާތު ނަފްސު ހަލާކުގެ ބިރެއްނެތް ވަރުބާރުގެ އަދިއްޔާތުގެން ބައިވެރިވެ ބައިވެރިވެވަޑައިގެންނެވިކަމެވެ. މިކަންތައް ހަނދާން ބަދަލުކުރަން ޖެހިލުއްވުނީވެ. އެއީ މިހާރު ބަޔަކު ދަނޑިވަޅުގައި "އިސްތިޝްރާޤީ ހަރަކާތް ދެ މިހާ ސިޔާސީ ސިޔާސީ އެއްގާ ނަފްސު ހާލުގެ ބިރުވެރިކަމުން ހުރަހަކަށް އެޅުނަސް އަލް ބަރާއު އެފަދައިން ކަންތައް ނުކުރައްވާނެ" ބުނެފާނެކަމެވެ.

ވީމާ، ނިކަމެތި ގޮތުގައިވީނަމަވެސް (اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުގައި ފައިދާއެއްލިބޭނަމަ) މަރުވުން ކަމުގައިވިނަމަ؛ ދީން ސިޔާ ސިޔާ އެދިހުރެގެ ނަފްސު ދޫކޮށްލައިގެން ނުސިޔާ ގޮތެއްގައި އެކަން ކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ބަރާއުންކުރުމުގެ އެއްވެސް

72 އަލް ބަރާއު އިބްނު މާލިކް رضي الله عنه ޝަހީދުވެފައިވަނީ ނަބިއްޔާ އަންޒަރު، ފާރިސީންނާއި އެކު ކުރެވުނު ހަނގުރާމައިގައެވެ: އަލް ބަރާއު އަށް الله تعالى ގަންދީ ކުރައްވާ ހުވާ އެއިލާހު ބޮޑުކުރައްވާ ސިފަބާރައް ކަމުން، މުސްލިމުކަން ނަސްރުދިނުމަށްޓަކައި ހުވާ ކުރައްވާށެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ: "ޔާ الله، އެބައިމީހުންގެ ކަނދުތައް އަޅުގަނޑުމެންނަށް ދީބާ އިލާހު ދެއްވާނަމަ އަޅާ ހުވާކުރަމެވެ. އަދި ދީބާ އިލާހުގެ ނަބިއްޔާއަށް ތަބާވުމަށް ސިފައިވެވުނެވެ. (އެބަހީ: ދުނިޔެ ދޫކުރުމުގެ ގޮތުންނެވެ.)" ދެން الله تعالى މިހުވާ ފުއްދަވައިދެއްވިއެވެ: މުސްލިމުންނަށް އެ ހަނގުރާމައިގާ ނަސްރު ލިބި އަލް ބަރާއު رضي الله عنه ޝަހީދުވިއެވެ.

ބޭނުމެއްނެތެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިދެކަމުގައިވެސް ޝަރީޢަތުގެ ހުކުމް އެއްގޮތްވެގެންވެއެވެ.[73]

އަދި ޞަޙާބީން އަށް ބަޔާނު އިބްނު މާލިކުގެ ބަދަލުގައި ޒާތުގެއަނބި ޤަބޫލުކުރައްވާގައި، މުޖާހިދުން އެއްބަސްވެގެން ސަޙާބުން މަރަން ވެގެން ވަޑައިން ކޮންމެ ބަދަލުވިޔަސް - އަދި އެއްބަސްވެ ކުރުމުގެ ކުރިން މަރުވާންކަމުގެ ތަޢުނުކަން ވިއްކަމަކުވެސް - ހުއްޓުވާގެންވާކަމުގެ މައްސަލަ ދަލީލުކޮށްދޭކަމަށް ވެއެވެ. رضي الله عنهم أجمعين

ހަތާވީސްވަނަ ދަލީލު

ما رواه ابن جرير الطبري في تاريخه [194/5] أن عبد الله بن الزبير رضي الله عنهما اصطرع يوم الجمل مع الأشتر النخعي، واختلفا ضربتين، ولما رأى عبد الله أن الأشتر سينجو منه، قال كلمته المشهورة: (اقتلوني ومالكاً)، قال الشعبي: (إن الناس كانوا لا يعرفون الأشتر باسم مالك، ولو قال ابن الزبير: اقتلوني والأشتر وكانت للأشتر ألف ألف نفس ما نجا منها شيء، ثم ما زال يضطرب في يد ابن الزبير حتى أفلت منه)

---

[73] މިތަރުޖަމާކޮށްފައިވަނީ ޝައިޚް އަބްދުﷲ އަޒްޒާމް ބިން ބާޒުއް އަށް ޤަބޫލު މި ފަތުވާ: "އަށް މުޖާހިދު ޖީ ބުނެފަ އަށް އިސްތިޝްހާދު ހަމަލާ އިސްލާމްއަށް އަސްކަރީ" (ބ. 27)

އަސްޤަލާނީ رحمه الله ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ. ޖަމަލު (ހަނގުރާމައި)ގެ ދުވަހު ޢަބްދުالله އިބްނު އައްޒުބައިރު رضي الله عنهما، އަލްއަޝްތަރު އައްނަޚަޢީ (އުސޫލުން ނަމަކީ: މާލިކު އިބްނު އަލް ޙާރިޘް) އަށް (ގޮސްމުނުން) ބަދަލާދެއްވިއެވެ. އަދި ދެފަރާތުންވެސް ވަރަށް ނުރައްކާތެރި ހަމަލާތައް ބަދަލުކުރިއެވެ. އަދި ދެން އަލް އަޝްތަރު އަތުދަށުން ދުވިގެންދިޔާނެކަމަށް ޢަބްދުالله އަށް ހީވިހިނދު (އެތަކައި ދިމި ބޮޑުކުރުނަން) އެ ބަނޑާމިގެ މަސްއޫލުވެގެންވާ ބަސްކޮޅު ވިދާޅުވިއެވެ: "އަހަރެންނާއި މާލިކު އާއިއެކު މަރާލާށެވެ." އައްސަލްމި ވިދާޅުވިއެވެ: "މިސްކީނުންނަށް އަލްއަޝްތަރު "މާލިކު" ގެ ނަމުގައި ނޫނެވެ. އިބްނު އައްޒުބައިރު "އަހަންނާއި އެކު އަލްއަޝްތަރުވެސް މަރާލާށޭ" ވިދާޅުވިނަމަ، އަލް އަޝްތަރުއަށް އެއްޗެއް ދިމާވުން (ޤަތުލްކުރުން) ސަލާމަތްވާން ކުޅިއެވެ." އެހެންކަމުން އެކަން އިބްނު އައްޒުބައިރު ގެ ހިތްޕުޅުމަށް ދެނެވަޑައިގެން ނަވައިމަ ބިލެއް ސަލާމަތްވެވުނީއެވެ. (74)

ބައްޔާމާ ގުޅޭގޮތުން އަލް އަޝްތަރު އަކީ ކާފަރެއްނޫނެވެ. އެހެންނަމަވެސް އޭނާ ބޮޑެތި ކުށްތަކެއް ކުރި މީހެކެވެ. (رضي الله عنه) އާއިދުވާ ކުރި ޢުޘްމާން މުސްލިމުންގެ ވެރިޔާ ޤަތުލުކުރުމަށް ހަމަޖެހުނު މީހުންގެ ތެރޭގައިވިއެވެ. އެހެންނަމަވެސް އިބްނު އައްޒުބައިރުއަށް ޖަމަލުގެ ދުވަހު އޭނާ އަތުފުރިހަމައަށް ހިފިނު، އޭނާ މަރާލުމަށް މި ފުރުޞަތަކީ ނުލިބުނުކަމެއް ނުވިއެވެ... މި މަސްއޫލުވެގެންވާ ބަސްކޮޅު ވިދާޅުވި

---

[74] އައްޒަހަބީގެ "ސިޔަރު" (194/5)

ސަލަފުބޭކަލުން، (ކައިރީގައި ތިއްބެވި) އަސްހާބުބޭކަލުން (ގައިގޮވާލައިން ހަމަލާދެއްވުންތަކުގައި) އަލްއިސްތިޝްހާދީ މަސައްކަތު ހަމަލާދެއްވި ދިރުމަށްޓަކައި ޢުމަރު ޢަބްދުالله ވަނީ ފުރާނަ ޤުރުބާނީ ކުރެއްވީ. ޢަޒީޒު ކުރެއްވުން ޢަލީ އަސްހާބުބޭކަލުން ދުރު ތިމަންނަ ބާރު ޢުމަރު މަސައްކަތު ހަމަލާދިނުމަކަށް ޢަބްދުالله އަމުރުކުރެއްވީ. އަދި ޢަރަބީގައިވެސް ވިދާޅުވިއްޔާ އަސްމާ ބުރުވެ ދަނިކަމުގެ ބެހިސާބު ދުރު ހިމާ ދިޔަގެވުން. އަދި މިހެންވާ ކަމެއްވެސް (ކުރަމުވީ) ދިނުގެ މަސްހަބާ (މަނާވާ އާއި ދެބިތަ) އަނބުކަކެވެ.

އަދި ދީނުގެ ނަސްރަށްޓަކައި ފިސާރާ މިހެން، މިފަދަކަމަކަށްޓަކައި - މިދަދަ ދެއިރާއެއް ދީނަށް ވާނަމަ - އެކާގެ ނަފްސު ޤުރުބާނުކުރެވެން އެކަމަ ސިކުންތެއްވެސް މަޖުބޫރުނުވެއް އަހަރެމެންނަކަށް ހިއެއްނުވޭއެވެ.

އަޘަރުތަކުން ދަލީލު

وخرّج ابن عساكر في تاريخ دمشق 101/67بإسناده عن عقبة بن قيس الكلابي أن رجلاً قال لأبي عبيدة بن الجراح رضي الله عنه يوم اليرموك: إني قد أجمعت على أمري أن أشد عليهم فهل توصوني إلى نبيكم صلى الله عليه وسلم بشيء، فقال: تقرؤه السلام، وتخبره أنا قد وجدنا ما وعدنا ربنا حقاً . فتقدم هذا الرجل حتى قتل رحمه الله

އިބްނު ޢަސާކިރު رحمه الله (އަދި އިބްނު ކަޘީރުގެ އަރިހުންވެސް) ރިވާވެގެންވެއެވެ: އުޙުދު ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު އެންމެ ފުރަތަމަ ޤަތުލުވި ބައްޕާ ބަދު ޖާބިރު އިބްނު ޢަބްދުﷲ رضي الله عنه އަރިހުގައި ދެންނެވިއެވެ: "(ބަދުރުވެސް އަހަރެން ފުރުޞަތުކޮށްދެއްވުން ދޭންދޭން) އަހަރެންނަށް ފެނުނު އެންމެ ބޮޑު ބޭބަރެއް އެބައިމީހުންނާއި ދެކޮޅަށް ފުރަތަން އަހަރެން ނިކުމެއިޖީލުވެ. އެހެންކަމުން ރިބާގެ ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم އަށް ޝަހީދުކުރެއްވުން ބޭނުން އެއްވެސް ޝަހާދަތްކުރެއްވުމަށްވުރެވެ؟" އަދި ބައްޕާ ވިދާޅުވިއެވެ: "އަހަރެންގެ ފާރާމުން (ނަބިއްޔާއަށް) ސަލާމް ކުރެއްވުމަށްދޭށެވެ. އަދި އަހަރެންގެ ފަހު ކުރެއްޗެއް ވަރުދު ރޯޅިތެރޭގެންވާކަން އަހަރެންގެނަން އުނދުލުޤޭކަން ދަންނަވާށެވެ." ދެން އެބޭފުޅާ ކުރިއަށް ނިކުމެވަޑައިގެން ޝަހީދުވުމަށް ދެންނެވިން (ހަނގުރާމަ) ކުރެއްވިއެވެ. ﷲ އޭނާއަށް ރަޙްމަތް ކުރައްވާށިއެވެ. (75)

އެހެންކަމުން މިބަރިއްޔާ ތަކުރާރު ދެއްކުޅުއިދޭނި ދިޔުގެ ފަރިދާ އަނާރި އަދި ﷲގެ ކަލިމަ މަތިވެރި ކުރުމަށް ކުރުޙާ، މިފަދަ މަރަން މަގުފަހިވާ ޙަމަލާތަކާ ސަރާޙީނާއި ތަފްސީރުގެ ޖެހިގަތި މަޝްވަރާ އަދި ޢާންމު ޙަމަލާތަކާއި ކަމެވެ.

---

75 ބައްލަވާ: އިބްނު ޢަސާކިރުގެ "ތާރީޚު ދިމަޝްޤު" (101/67)، އަދި އިބްނު ކަޘީރުގެ "އަލްބިދާޔަ ވައްނިހާޔަ" (11/7)

ދެވަނަބައި:

ސަލަފުން ބާވިހުންނާއި އިހުގެ އިލްމުވެރިންގެ އަރިހުން ދިޔަރުގެ ވައްކަން ބާރުދޫ ބަސްތަލް

އެކަނިމާއެކަނި ޖަދުއްވުންނަން ޖަމާހީރުންގެ ޖުލުމް - އިސްތިޝްހާދީ ޖަމާޢާގެ މައްސަލަ ބާރުދޭތަ؟

ޖަދުއްވުންގެ ތެރެއަށް ވަދެގަތުމާއި މަދުވުން ހަޔާތާ ބާރުވެސް އެކަނިހުރެ ޖަމާހީރުންގެ ތަރީޚީތެއް ބައިބަލާނަކުރުމަށްކުރާ ބާރުކަމެވެ. ފިކުރާއި ޖަމާހީރުގެ ޖުލުމް ބިނާވެގެންވަނީ މިއަސާސްގެ މައްޗަށެވެ.

ދެންދަންނަމަ! މިޒަމާނުގައި މިދުވަ ވައްޓަރުގެ ފިކުރާއި ޖަމާހީރުގެ ތަސައްވުރުތަކެއް އިހުގެ ސަރަހައްދުގެ އަރިހަށްދާނުވެއެވެ. އެހެން މިޖަމާހީރުގެ އުފެދިގަތުމެއް، މިޒަމާނުގައި ހަނދާނުކުރާގައި އުނގެނުމަކާއި އަހުބަދަހިވުމާގެ ސަޤާފަތްތަކަށް ވާހަކައެވެ. މިޒަމާނުގައި ބަހުސްތަކުން ސިޔާ ވާހަކަދައްކާވާގައި ނަފުސާނީ މިފަދަ، އަދި މިއާއި ވައްޓަރު ކަންތަކުގައި ބަހުސްތަކުން އެބަފުދެން ވާހަކަދައްކާވާގައިއެބަހުއްޓެވެ. މިގެ ތެރޭގައި އެކަނިމާއެކަނި ޖަދުއްވުންނަން ޖަމާހީރުންމާއި، މަރުދޫކަ ބިރުދެއްވަނީ ކަމަށް ދަތްކައި ޖަދުއްވުން ބިރުގެންނުވުމުގެ މައްސަލަތަކުގެއެވެ. އިހުގެ އިލްމުވެރިންގެ މިމައްސަލަތަކުގައި ހުކުމް (ހުއްދަވެގެންވާކަން) ބަޔާންކުރުމުގެ ގޮތުން، ފިޤްހީ ޖަމާޢަތުގެ ނުގެފައިވާ އަސާސެއް ނަންގަވާފައިވެއެވެ. އަދި ދެބަސްވުމުގެ އުސޫލު ގޮތުގައި އެފަދަ ޖަމާޢަތް ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރުމާފައިވެއެވެ. އަދި މިގެ ދަލީލުތަކުގެ ގޮތުން ބަޔާންކުރާފައިވާ އިސްތިދުލާލް ބާބުގައި އަހަރުމެން ބަޔާންދަލީލުތަކެއް ފަދަ ދަލީލުތަކެވެ.

(ބަޚީލުކަން އަދުއްވުންގެ ސަލްބީކަމުގެ ތެރެއިން ވެރިޔަކުނުގެންދާ މިހާ ނުވަތަ އިސްރާފުގައި ހަލާކުވެދާ، އެއާގެ ނަތީޖާ ހަލާކުގެ ތެރެއިން އެއްގޮތަކީ ބޭނުމެވެ. މިއިން މިބައިމީހުން މި ނިސްބަތުން ﷲގެ ވަޙީބަސްފުޅު ކަލަމާ:

﴿وَأَنفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ. . . ﴾

”އަދި ﷲގެ މަގުގައި ހޭދަކުރާށެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެ އަތްތަކުން ކަލޭމެންގެ ނަފްސުތައް ހަލާކުގެ ތެރެއަށް އެއްލާނުލާށެވެ.“[76]

އެހެނަސް މިއާޔަތް، ﷲގެ މަގުގައި އެމީހުގެ ފުރާނަ ނުރައްކާތެރިކަމުގެ ތެރެއަށްލާދާ، ނުވަތަ އެފިޔަވަޅާ މިހުރިގޮތުގެ މައްސަލަ ތަހުޤީޤުކޮށްދިނުމުގެ ބާބުގައެވެ. އަދި މިކަމަށް ދޭހަކުރުމުގެ އެހެން ގޮތް ބާޠިލު އިލްމުވެރިންގެ އެއްބަސްވުމެއް ނެތެވެ.)

1. އިބްނު އަބީ ދުނިޔާ رحمه الله އަދި އިބްނު އަބީ ޝައިބާ رحمه الله ރިވާކުރައްވައެވެ: މުޙައްމަދު އިބްނު ޢަލީ އަލްހާޝިމީ ވިދާޅުވިއެވެ: ”ނުޢުމާން އިބްނު މުޤައްރިން އަރިހުން (ހަނދުމަފައިގެ) ހަބަރުފޮނުވިކަމަށް ވިޔާތް ޢުމަރު رضي الله عنه ގެ އަރިހަށް ފަޅައިގެންނެވި އިރު އަހަރެން ހުރީ ޢުމަރު رضي الله عنه އަރިހުގައެވެ. ޢުމަރު رضي الله عنه އެކަން ކުރެން މިސްކީނުންނަށް ބާރުގަދަވެން ސުވާލުކުރެއްވުމުން ދެންނެވިއެވެ: ”މިވެނި މިވެނި އަދި މިވެނި

[76] سورة البقرة 195

އެވަނީ މީހުން ޖަހަމުންނެވެ. އަދި މިސްކީނުންވެސް އަހަރެންނަށް ނޫޅޭ މީހުން ހިފެނެއެވެ." އެހިނދު އުމަރު رضي الله عنه ވިދާޅުވިއެވެ: "އެއުރެނަށް الله އެބައިމީހުން ޗާލާކު ދެނިވޭގެންވެއެވެ." ދެން އޭނާ ދެންނެވިއެވެ: "އޭ އަމީރުލް މުއުމިނީނެވެ! (އޭގެ ތެރޭގައި) ނަސޭހަތް ވިއްކާލީމުއްވެސް ވިއެވެ." އެހިނދު (އަޙްނަފް) މުދުރިކް ހިން ޖެއްޗު ދަންނަވައިދީމުއެވެ: "الله ގަސްދުކުރެވުނެވެ! އޭ އަމީރުލް މުއުމިނީނެވެ! އެމީހަކީ އަހަރެންގެ ތައިފުން ބޭބުބައެވެ. (އެހެނަސް) އޭނާ (އެ ބަޔަކުގެ ސަލަބުން) ހަތަރުގެ ތެރެއަށް ފެއްޓިގެނެވެ އިސްތިކުލުން ދަރުބާ ކުރިއެވެ." ދެން އުމަރު ވިދާޅުވިއެވެ: "ތީ އެބައިމީހުން ދުރުބެނިއެވެ. އެއުރެއްކަމުގެ އޭނާ ވަނީ އާގިލުގެ ބަދަލުގައި ދުނިޔެ ވިއްކާ މީހުންގެ ތެރޭގައެވެ."" އަދި އަލް ބައިހަޤީ رحمه الله، މިޚަބަރު ހިނގި ނަހާވަންދު (ހަނދުރާމައި)ގެ ދުވަހު ކަމަށް ވިދާޅުވިއެވެ.[77]

2. އިބްނު އަބީ ޝައިބާ رحمه الله ރިވާކުރައްވައެވެ: "ކާފަރުންގެ ފަޝްކާރު ކުރައްކަރު ގަތުމުން އަޅުވާހުންގެ ތެރެއިން ބާރުގެއް އުމުރުނުގައި ކުރިމަތިކުރައްވާ ހަމަތާގެއްވިއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ސަރުކަށް ފިއައިވައިފައްވާ ނިކުމެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. މިގޮތަށް ދެފަހަރު ނަވަތަ ތިންފަހަރު

77 ބަލާލާ: އިބްނު އަބީ ޝައިބާގެ "މުސައްނަފު" (303/5) އަދި އިބްނު ޙަޖަރުގެ "ފަތުޙުލްބާރީ" (34-33/8) އަދި އިބްނު ޖަރީރުވެސް މިޙާދިސާ ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ.

ބަޔާންކުރުއްވިއެވެ. ސަޢީދު އިބްނު ހިޝާމް، އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه އަރިހުން މިވާހަކަ ދެންނެވުމުން މިއާޔަތް ކިޔަވައިދެއްވިއެވެ:

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاةِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ﴾

”އަދި މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި اللهގެ ރުއްސެވުމަށް އެދި އުޅުމުންގެ ނަފްސުތައް ވިއްކާލާމީހުންވެއެވެ. އަދި (އެއިއްޔާރުގެ) އަޅުތަކުންނަށް الله އޯގާވެރިވަންތަ ވޮޑިގެންވެއެވެ.“[78]“”[79]

3. އަބޫ ދާއޫދު އަދި އިބްނު އަބީ ޙާތިމް (އަދި ހަމަމިފަދައިން އިބްނު ޖަރީރުވެސް) رحمهم الله ރިވާކުރައްވައެވެ:

﴿وَأَنفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ...﴾

”އަދި اللهގެ މަގުގައި ޚަރަދުކުރާށެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެ އަތްތަކުން ކަލޭމެންގެ ނަފްސުތައް ހަލާކުގެ ތެރެއަށް އެއްލާނުލާށެވެ.“[80]

”އަބޫ ބަކުރު رضي الله عنه އަރިހުން ”މި (އާޔަތް) ނިސްބަތްވަނީ އަޅުއްމެންނާއި ބެހޭގޮތުން އަދި މުސްލިމުންނަށް ނަސްރުދެއްވައި މިޒާތި ބާރުގަދަވެގެން (އަދި އެންމެފަހުން އެހެނެއްޖެއީ: ”ހަމައެކަނި އަހުރެމެން ކައިރިޔާއި ފަހު ނުއްގާ ބަޔަކުންގެ ތެރެއަށް ވަރަށްގިނަގޮތަކަށް މިޒާތި ބާރުގަދަވެގެންވެއްޖެ“) ދެންނެވުމުން

---

[78] سورة البقرة 207

[79] ބައްލަވާ: އިބްނު އަބީ ޝައިބާގެ ”މުސަންނަފު“ (322/5)

[80] سورة البقرة 195

(ޖަވާބުގައި)ވިދާޅުވިއެވެ: "ނޫނެކެވެ! އެހެންނަކަމަކު އެއީ ފާފައަށްޓަކައި ދެން ﷲ އަހަރެންނަކަށް ފާފައެއް ނުފުއްސަވާނެއޭ ބުނާމީހާ އާއި ބެހޭގޮތުންނެވެ.""(81)

4. ތާބިޢީންގެ ތެރެއިން މަޝްހޫރު އިމާމެއް ކަމަށްވާ އަލް ޤާސިމް އިބްނު މުޚައިމަރާ رحمه الله އަރިހުން މިއާޔަތާއި ބެހޭގޮތުން ރިވާވެފައިވެއެވެ:

﴿وَأَنفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ . . . ﴾

"އަދި ﷲގެ މަގުގައި ހޭދަކުރާށެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެ އަތްތަކުން ކަލޭމެންގެ ނަފްސުތައް ހަލާކުގެ ތެރެއަށް އެއްލާނުލާށެވެ."(82)

"ހަލާކަކީ ﷲގެ މަގުގައި (ޖިހާދަށް) ހޭދަކުރުމުން އެކަހެރިވެގަތުމެވެ. އެހެނަސް ދިހަ ހާސް ބަދުއްވުންގެ ތެރެއަށް ވަދެގަނެގެންނާ މީހާގެ އެބަހަމަކަށް އެއްވެސް ދެބަސްވުމެއްނުވެއެވެ."(83)

---

[81] ބައްލަވާ: އަލް ޠަބަރީގެ "އަލް ޖާމިޢުލްބަޔާން" (275/2) އަދި އިބްނު އަބީ ޙާތިމްގެ ތަފްސީރު (128/1). އަދި މިއާޔަތުގެ މިތަފްސީރު ރިވާކުރައްވާފައިވަނީ ޙުޒައިފާ، އިބްނު ޢައްބާސް، ޢިކްރިމާ، ޙަސަން އަލް ބަޞްރީ، ޢަޠާއު، ސަޢީދު އިބްނު ޖުބައިރު، އައްޟައްޙާކު، އައްސުއްދީ، މުޤާތިލު އަދި މިނޫންވެސް ބޭފުޅުންގެ އަރިހުން އައްޠަބަރީ، އެއިމާމުގެ "ތަފްސީރު" (584/3)ގައެވެ. އަދިވެސް އައްޝައުކާނީގެ "އައްސިރާޖު އަލް ކަބީރު" ވެސް ބައްލަވާށެވެ.

[82] سورة البقرة 195

[83] ބައްލަވާ: "މަޝާރިޢު އަލް އަޝްވާޤު" (528/1)

5. އަދި މުޖާހިދު رحمه الله މިއާއެކާއި ބައެއްގޮތުން ވިދާޅުވިކަމަށް އިބްނު
އަބީ ޝައިބާ رحمه الله ރިވާކުރައްވައެވެ: "ކަލާމުން އުޅުއްވުންތަކާއި ބައްޓަންކުރާ
ހިނދު ކަލާމުންގެ މާނައަށް ދެއްކެވި ހިތާރާއެވެ. ދަސް އެހެން މިއާއެކު
ބައްޓަނިހަށްވެސް (الله ގެ ބަސްބަސް/ޒިކުރުތައް) ކަރަނުކުރާ ބައެއްގޮތުންނެވެ."[84]

(އަދި އިރުގެ އިލްމުވެރިންނަކީ މަތީ ރަޙްމާނާ ހިނދުވެސް މިފަދަ ބަދަލާ
ދެވިދާނުކަމަށް ވިދާޅުވެފައެވެ. އެހެނަސް މިހާރު އާއި އެކު މިގޮތަށިން ގިނަ
ބުނުވުން މިފަދަ ބަދަލާ ދިނުމުގައި ޝަރުޢީ ގޮތެއް ކަނޑައަޅުއްވައިފައެވެ.
އެގޮތުގައި އެފަދަ ބަދަލާގެ ސަބަބުން އުޅުއްވުންތަކުން (ނަފްސާނީ ގޮތުން ނުވަތަ
ޖިސްމާނީ ގޮތުން) ގެއްލުން ލިބުން، ނުވަތަ މުސްލިމުންނަށް ނުކުރީ
މުޖާހިދުންނަށް އެގެ ސަބަބުން ފައިދާއެއް ކުރުން ހުއްދަވެއެވެ.)

6. ޝައިޚުލް އިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާ رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ:
"އިމާމް މުސްލިމް (رحمه الله)، "ޞަޙީޙް"ގައި (ރަސޫލުﷲ صلى الله عليه وسلم ގެ
އަރިހުން) ރިވާކުރައްވާފައިވާ އަބްދުﷲ އިބްނު ޢުމަރު ގެ ހަދީޘްގައި ވާ ކުރެއްވުމާ،
ދީނުގަބޫލުކުރުމުގެ ކުރިމަތީގައި (ފައިދާ) އަންހެނުން އާންމުގެ ނަފްސު
ގެއްލުވާލުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި މިސަބަބުން ބައެއް ކުދިންނާއި
ގެއްލުންލިބުމަށް އެއްގޮތަށް ފަހާނަކުރުމުގެ ބަދަލު، ކާފަރުންގެ ސަފުތަކުގެ
ތެރެއަށް ވަދެގަތުން ހަމައެކަނި އިމާމުން ވަނީ ހުއްދަކުރައްވާފައެވެ.

ބައްލަވާ: އިބްނު އަބީ ޝައިބާގެ "މުސައްނަފު" (331/5)[84]

(ނުހުއްދަކުރެއްވުން ވަނީ) މުސްލިމުންނަށް އޭގެ ސަބަބުން ޙަރަޖާ އުނދަގޫވާ ހިނދަކުއެވެ. ...“[85]

7. އަދި އިބްނު ޢާބިދީން رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ: ”މިކަމަކީ އާންމު (އޭގެ ސަބަބުން) ޤަތުލުވާނެކަމަށް ހިވާހިނދުވެސް، އުކުޅިމާއުކަޅި ހަނގުރާމަކުރުމުގެ މައްޗަށް އެއްވެސް ދުޝަސްތުވުމުންނެވެ. އެއީ އާންމު އޭގެ ސަބަބުން (ޙަދުއްވުން ޤަތުލުކުރުން ނޫނީ ޢަޒުމުކުރުން، ނުވަތަ (އެބައިމީހުން) ބަލިކޮށްލުމަށް (ޚިޔާރާއި) ހާސިލުކުރުމަށް ހިނދަކުއެވެ... އެހެނަސް އާންމަށް، އެބައިމީހުންނަށް އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ނުފޯރުވާނޭކަން އާންމަށް އެނގޭނަމަ، ދެން (އެގޮތަށް) ހަމަލާދިނުން ހުއްދަވެގެންނެއް ނުވެއެވެ. (އެހެނީ) އެކަމުގެ ސަބަބުން ދީން ވަރުގަދަކުރާނޭނޫނީއެވެ.“[86]

8. މީގެ އިތުރުން އެފަދައިން ނުވަނީނަމަ ނަފްސު ބަލާކަން އެއްޗާމުގެ ޙާލު ބުނާގެ ތަފާސީލު ފެށޭނުކަމަށް އިމާމް އަބޫޙަނީފާ رحمه الله ވަނީ ބާރުއެޅުއްވާފައެވެ.[87]

---

[85] ބައްލަވާ: ”މަޖްމޫޢު އަލް ފަތާވާ“ (540/28)

[86] ބައްލަވާ: ”ޙާޝިޔާ“ (303/4)

[87] މި އިމާމުގެ ތަފްސީރު ”ފަތުޙު އަލްޤަދީރު“ (297/1) ބައްލަވާ.

9. އައްސަބޫނީ رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ: "އަދި ހަދީޘްވެރިން، އާދައި އުޅުއްވާ ޝަރުޢީ، އާންމު އެ (ކާފަރުންގެ ސަރުކާރުގެ ދަށުގައި) ވަރުގަދަ ސަލަފުން ކާފަރުންނަށް ގޮތްދިން ދިޔައެވެ."(88)

10. އަދި އިމާމް ޤުރްޠުބީ މާލިކީ رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ: "ދީންވެރި، މިހާރު ސަރުކާރު ނުވަތަ އެއަށް ވުރެ ގިނަ ބަޔަކުވެރިންނަށް އެކަށީގެން އަލަތުގައިވެސް... މިގަޔާ ދަރާޖަތުކުރުވާ: އެއީ އޭނާ އަޙަދަކާ ދޭ ފަރާތް ފަރުވާތަކުން ކުރުވާތީ އެވެ؛ އަދި (އެއަށް ދަރު) ސަލާމަތުން ދަލީލުތަކުން ދަރަޖަ - އޭނާއަށް ވަރަށް ޒިޔާދަވާކަން އެކަން ޤަދަރުކުރަން - ދީން ދާރު އެކަން (ވަރަށް) ރައްކާވެއެވެ. އަދި ހަމަގައިމުން، އޭނާއަށް ވަރަށް ޒިޔާދަވެވާ އެކަމު، ހުރި އޭނާ (ވޯޓު) ދަރުމަތުކުރުވާނަމަ އެއްބާރު - އެހެނަސް ޢަދުލުވެރިންނަށް ގޮތްދެއްކިއްޖެނަމަ، ނުވަތަ ހަޤީޤަތުގަނޑުއެޅުއްވާ ނުވަތަ (އެކަމުގެ ސަރަޙައްދު) މުސްލިމުންނަށް މަންފާއެއް ރަނގަޅުކުރުވާނަމަ - ދީން ދާރު މިކަންވެސް ހުއްދަވެގެންވެއެވެ."(89)

(ދާރު އިސްލާމްގެ ޙަމަލާއެއްގެ އެންމެ ބޮޑު ކާމިޔާބީއަކީ، ޢަދުލުވެރިންނަށް ދުވާ ވަރުގަދަ ގެއްލުމާއި، އެއްޗެއްގެ ޙައްޤުއެއް ގިނައަރުވައި ދަރުމަތުކުރުވުމެވެ. އަދި މިގެ ސަލަފުން ނަސޭޙަތްދިނުން ޢަދުލުވެރިން ހުރި އަޤީދާއާއި މުއުމިނުންނަށް ދިމާ ހެއްވަރަކީ ދުޢާވިފައިވާކަމުން ދިޔައެވެ.)

---

[88] ބައްލަވާ: "ޝަރަފު އަޞްޙާބު އަލްހަދީޘް" (164-163/1)

[89] ބައްލަވާ: "ތަފްސީރު އަލް ޤުރްޠުބީ" (364/2)

11. އަލް ޤުރްޠުބީ رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ: "އަބޫ ޙަނީފާ رحمه الله ގެ ދަރިވަރު މުޙައްމަދު ބިން އަލްޙަސަން އައްޝައިބާނީ رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ: "ކާފިރުބޮޑާނަށް ކަމުގެ އުއްމީދެއް ނުވާނަމަ ޙަދުއްވުންނަށް ގެއްލުންދޭތޯ ކަމުގެ އުއްމީދެއްވާނަމަ، މިހެން އެކަނިވާއެކަނި އެއްގާލާ ދުޝްމިނުންގެ ބޮޑުއަރަށް (ވެސް) ޙަމަލާ ދިނުމުގެ މައްސަލައެއް އެއްވެސް ދުރަސްވުމުގެއްނެތެވެ. އެހެންނޫންނަމަ އެކަށޭނެތުން އެދުވިގެންއޮންނުވެއެވެ. އެހެނީ ބާރުން މުސްލިމުންނަށް ފައިދާއެއް ނުކުރަންދެވޭ ޙާލު ބާރުގެ ނަފްސު މަރުގެބޮޑުއަރަށް ހުރަހެޅިއްޖެއެވެ. އެހެނަސް މުސްލިމުންގެ ދުރުގައި ފާރި އެބުވުމުގެ ނިޔާބަތެއް އެކަން ހުއްދަކުރަން ބުނުމަކީ އިޖުމާޢުތަކުގެއްރޫނުވެ.[90] އެހެނީ ބާރެއް މުސްލިމުންނަށް އެހެން (ނަސީދާ) ގެބިތަކުން ފައިދާ އެކުލެވޭއިވެއެވެ. ހަމަ ފަދައިން ބާރުގެ އަމާޒަކީ ޙަދުއްވުން ބިރުގެއްނަގާލައި މުސްލިމުންގެ ހިތްތަކުގެ ވަރުގަދަކަން ހާމަކުރުން ކަމުގައި ވާނަމަ އެކަށޭވެސް ހުއްދަވާނެ (ހިރުބާޙާނުކުރި ހުއްދަވުގެ ބޮޑުއަރަށް) ވާނެ އިޖުމާޢުތަކުގެއްރޫނުވެ. (އެބަހީ: މިކަންކަން ހުއްދަވާނެއެވެ.) ފަހެ މުސްލިމުންނަށް ފައިދާ އެކުލެވޭ ކަމަކަށްޓަކައި، ދިރުން ފަރުގަދަކޮށް އަދި ޙަދުއްވުން ނިކަމެތިކުރުމަށް؛ އެހެނެއްގެ ނަފްސު ހަދިޔާކުރުމަކީ މުއުމިނުންނަށް الله تعالى މިފަދައިން މަދަހަ ކުރެއްވާ ފައިވާ ސަރަފުވެރިވެގެންވާ މަގާމެކެވެ:

---

[90] އިޖުމާޢުތަކުގެއްރޫނު، އެބަހީ: ކުރިން ބައާން ކުރެވުނު ހުއްދަވިންވަރުގެ ބޮޑުއަރަށް ވާނެ އިޖުމާޢު ކުރެވުނު ޤައުލުތަކެއްނެތެވެ. އެހެނަސް އެއީ ކުރިން ބުނި ބޮޑުމުގެ ބޮޑުވަރު އެކުލެވޭ (ހުއްދަވުގެންވާ) ކަމެއްކަމެވެ.

﴿ إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ. . . ﴾

”الله މުއުމިނުން ކުރެން އެމީހުންގެ ނަފްސުތަކާއި މުދާތައް އޭގެ ބަދަލުގައި ޖަންނަތް ދެއްވައި ވަނީ ގަންނަވައްވާފައެވެ...“[91]

އަދި މިންނެތް ކަރަމައިގެ ހާއްސަކޮށް އެބައިމީހުންގެ ނަފްސުތައް ޤުރުބާންކޮށްލާ މީހުންގެ މައްޗަށް، الله تعالى ގަދަރަ ވެރިކުރައްވައި ބާއްވައިދެއްވާފައިވެއެވެ. ““(92)

12. އިމާމް އަލް ޤަޙްޠާނީ رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ: ”މުސްލިމުގަކަން އެކަނިމާއެކަނި ކާފިރުންގެ ސަފުތަކަށް ބަދަލާދި ހަނގުރާމަކުރެވިދާނެކަމާއި މެދު އެއްވެސް އިޚްތިލާފެއްނެތެވެ. އެއީ (އޭގެސަބަބުން) އޭނާ ޝަހީދުވާނެކަން އެނގޭ ބާރުވެސްދެއެވެ. އެއީ ޝަރީޢަތުމަގުން ދަންނަދަން ކާފިރުންނާއި ހަނގުރާމަކުރުން ހުއްދަވެގެންވާފަދައިންނެވެ. – (ހަމަމިފަދައިން) އެކަންވެސް ހުއްދަވެގެންވެއެވެ. އެހެނީ އެ (ކަން) ހިމެނޭ ޢަމްރު ބިލް މަޢްރޫފު ވަ ނަހީ ޢަނިލް މުންކަރު ތަރުނަކަމަށްވާޖީއެވެ. އެހެނަސް އޭނާގެ އެދުނު ބަހަދުރުގެ ސަބަބުން ކާފިރުންނަށް އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ނުލިބޭނަމަވެސް އޭނާއަށް އެގޮތަށް – މިބާވަތަކަން ހުރަހަށް ނުވަތަ ނުކުރެއްޖިއްޔާ އޭނާގެ ނަފްސު ކާފިރުންގެ ސަފުތަކުގެ ތެރެއަށް އެއްލާލުމަކީ – ކަންކަމީ ބަރާބަރުވެގެންވާ ކަންކަމެވެ. އަދި މިފަދަކަންކަން

---

[91] سورة التوبة 111

[92] ބައްލަވާ: ”ތަފްސީރު“ އަލް ޤުރުޠުބީ (364/2) އަދި އަލް ޖައްސާސްގެ ”އަޙްކާމު އަލް ޤުރުއާން“ (263،262/3)

ހިފެނީ ހާލަތުގެތެރެއިން (ނަފްސު) އުއްޅާލުމުގެ ޢާންމު (ޙަލާވަތާއި ބޮޑު) އާދަތްތަކުގެ ދަރުންނުވޭ. އުފެރެސް (އުފެދިއިން) ވަދެގަތުން ޙާއިޒުވެސް ހަމައެކަނި އޭނާ ޒަމާނުގެ ކުރިން (ބަދުއަޚްލާޤު) ޒަމާނުތަކުގައިވެސްނަމަވެއެވެ. ނުވަތަ އޭނާ މަރާއަށް މި ނަހަމަ ސަވާބުގެ ކާފިރުންގެ ހިތްވަރު އުފާވެރިވާކަން ޢާންމަށް އެނގޭނެއެވެ. ނުވަތަ އެބައިމީހުންނަށް އެކަން މުސްލިމުންނަށް ހަމަމިފަދައިން މަޤުރޫފު ބިދުޢަކަމާއި، އަދި اللهގެ މަގުގައި ޝަރީޢަތުން ހިފަހައްޓާކަން (މިކަމުގެ ސަބަބުން) ދަންކަވައިދޭނަމަވެއެވެ. ފަހު މިފަދައިން (ޙަމަލުކުރުމުގެ ސަބަބުން، ބިދުޢަތުންގެ) އާޚިރަތާއި ބާރު ފުރަތަމަ ފުރަތަމަ ވެގެންދެއެވެ."[93]

ފަހެ މިއީ އިސްތިޝްހާދީ ބަހަނާގެ އެންމެ ފުރިހަމަ އަޚްލާޤީކަމެވެ. އަދިއެހެންނަމަވެސް ނޫނެވެ: ފަހެ މިއީ އާދައި އެކަށޭ ކަމަށްވާތީއެވެ. (އެހެނީ މުޢާމަލާތު އާންމުގެ ޚާއްޞަކަން އާންމުގެ ނަޒަރު ވިޔަސްކަމުގައި ކުރިމަތިވުން، (އާގެ ސަބަބުން) ދުނިޔޭގައި އިޖުތިމާޢީގައިވާ اللهގެ ބިދުޢަތުންގެ ފުރުޞަތުގައި ހަމަނުޖެހުމުގައި ބިދުޢަތުގެ ވާރުތަކާއި ދީނުގެ އެއްބަސްވެގެންދެއެވެ. އަދި ކުރެވޭ އަޚްލާޤީވެރިކަމުގެ އެންމެހާ ވަސީލަތްތަކުގައިވާ ޙިކްމަތް ދުޢާކުރުމާ އަޅުގަނޑުމެން ފަހު އެންމެފަހު ބަލާބަލަވާ الله تعالى އަށެވެ.

93 ބައްލަވާ: "އިތްޙާފު އައްސާދަތުލް މުއްތަޤީން، ޝަރަޙް އިޙްޔާއު ޢުލޫމުއްދީން" (726)

(ދުނިޔަދުނިޔެ! ބަލައް އިލްމުވެރިންބާރުން ކުރަމްވާ ގޮތުގައި، ކާފިރުންނަށް ގެއްލުމުގެ ނުދޭވާ ހިނދުއްގައިވެސް؛ ޝަރީޢަތުގައި އެއި ހަމައެކަނި ހާލަތުހިނގައި އެކުވެސް ބަދަލުވެނިއްޔާ ކުރިމަތިލިޔަސް، ހުއްދަފާދަފިސްވެއެވެ.)

13. މިގޮތުން އަލްޤުރްޠުބީ رحمه الله، އާ އިމާމްގެ ތަފްސީރުގައި މިއާޔަތުބާރުގެތުން ބަޔާންކުރައްވަމުން ވިދާޅުވިއެވެ: ”އަލްޙަސަނު رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ: ”...ބަންދުވިއެވެ. އެކަކު މިސާ ހާލަތު ނިޔަތަކާއި އެކު ޝަރީޢަތުގައި އެކުނަމަ (އެކަކު ބާރުއްނަތަސް) ޖިހާދުކުރާ ތަރުއަހާ އާލާއަށް އަކަނިމާއެކަނި ޖަހަމާ ދުވިދާނެއެވެ. އެހެން އޭނާގެ ގަނޑުދަނޑިއަކީ ޖިހާދުކުރާ ތަރުއިން އެކަކުނަމަވެސް މަރާލުމެވެ. އަދި މިއާޔަތުން މިކަން ސާބިތުވެއެވެ:

﴿ وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ ﴾

”އަދި މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި اللهގެ ރުއްސުވުމަށް އެދި އެމީހުންގެ ނަފްސުތައް ވިއްކާލާމީހުންވެއެވެ. އަދި (އެއިލާހު) އަޅުތަކުންނަށް الله އޯގާވަންތަވާ ވެރިކަލާނގެއެވެ.“[94]

އަދި އަހަރެން (އަލްޤުރްޠުބީ) ދެކޭގޮތުގައި ޖަމާއަތަކާ، އެމީހަކަށް ކުވެރިނަތީވެގެން ނުވާ ވަރުގެ ޖިހާދުކުރާގެ ތަރުއަށްވެސް ވަދެވަޑައިގެން ދިޔުމަކީ ހުއްދަކަމެއްކަމެވެ. އެހެން އޭގައި ހިމެނޭ ހަތަރު އަސްބާބުކަމެވެ:

- ޝަހާދަތް ހޯދުން

---

[94] سورة البقرة *207*

- (ޢަދުއްވުންނަށް) ގެއްލުންތަކެއް ދިނުން
- (ޢަދުއްވުންނަށް) ހަމަލާ ދިނުމަށް މުސްލިމުންގެ ތެރޭގައި ހިއްވަރު އާލާކުރުން
- ޢަދުއްވުންގެ ހިއްވަރު އުނިކުރުން – އޮރުސީ އަސްލު މިހާކަށް މިފަދަ ކަމެއް ކުރެވޭނީހެވެ؛ ދީން އޮރުން ހުރިހާ އަސްލެއް، އެކުއެއްޗެހި، އެބައިމީހުންނާއި ދުރާލާ ހިފާވަރެއް ކުރެވޭނީހެއްތޯ؟"[95]

އަދި މިހުރިހާ ކަމެއްވެސް އިސްތިޝްހާދީ ޢަމަލިއްޔާތުތަކުގައި ފުރިހަމަވެއެވެ!

މީގެ އިތުރުން އިމާމް އިބްނު ޤުދާމާ رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ: "ޢަދުއްވުން މުސްލިމުންނަށްވުރެ ދުރުގެނަޒަރު ގިނަހިނދެއްގައި... މައިދާނުގައި ދުލިމިބުމުން ހަލާކާއި ކުރިމަތިވާނެކަމުގެ ވަރަށް ބޮޑު ޚަތަރެއްކަމުގައިވާނަމަ، އަދި މައިދާނުން އަނބުރާލައިފިނަމަ ސަލާމަތްވެވޭނެކަމުގެ އުއްމީދުވާނަމަ، ދެންފަހެ އެފަދަހިނދެއްގައި އަނބުރާލުމުން އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ހުއްދަވެގެންވެއެވެ. އޭރުނަސް (މައިދާނުން އަނބުރާނުލައި) ޘާބިތުކަމާއި އެކު ދުލިމިބުންވެސް ހުއްދަވެގެންވެއެވެ. އެއީ ޝަހީދުވުމުގެ ޙާލަތުގައިވެސް އެބައިމީހުންގެ މަސްލަހަތުވެއެވެ. އަދި އެއްބަޔަކު ނުނަސް ފަހަރެއްގައި (މައިދާނުގައި ދުލިމިބުމުން) ނަސްރުވެސް ލިބިދާނެއެވެ. އަދި (އަހަރެ ބޮޑުބަޔާ މައިދާނުގައި) ދުލިމިބުރަސް ނުލިބި އަނބުރާލިއްބަސް ހަލާކާއި ކުރިމަތިވާނެކަމުގެ އުއްމީ ބޮޑު ޚަތަރުކަމަށްވެއެވެ. ދެން (އެބައި ހިނގައްޖެއް) އެނބުރުންވާނީ ތާބިތުކަމާއިއެކު ޝަހީދުވުމުގެ ދަރަޖަ

[95] ބައްލަވާ: އަލް ފުތޫޙާތުގެ "ތަފްސީރު" (2/363،364)

ލިބިގަތުމަށް ދެރިމީހުރެވެ. ފަހެ ހިއްވަރުގަދަކަލާދާއިއުކު ބަމަތާރިސްމަން ކުރިއަރައި، (اللهُ ގެ ރުއްސެވުމަށް) އުއްމީދުކޮށް (ދެރިމީހުން) ލިބެންދުވުމަންވުރެ ގާމަތިވެރިވެގެންވެއެވެ. އަރިހުއްސުރެ، ފަހަރެއްގައި ނަބްރުވެސް ލިބިދާނެއެވެ.“[96]

ޚުލާސާ

މިބާބުން ކުރެވުނު ތަރީޤަތުތަކުން ސާފުކޮށް ބަޔާންވަނީ: ޒަމާނުވާން ކަމުގެ “ބިދުޢާ ހަސަނާކަމެއް”ވާ ހިނދު – ބަދުއްވުންގެ ސަފުތަކުގެ ތެރެއަށް ވަދެގަތުމުގެ މައްސަލާގައި އިލްމުވެރިން ދެއްވާފައިވާ ފަތުވާ މަތު “ހަސަނާ” ބާވަތްތަކުގެ މައްސަލަވެސް ކަނޑައެޅިކަމެވެ. ފަހެ އިހު ބުނުވުން ބާވަތް ހުއްދަކުރައްވާނީ އިލްމުވެރިއަކު، ފަހުން މިބުނުވުން ބާވަތްވެސް ހުއްދަކުރާނެއެވެ.

މީގެ އިތުރުން އިލްމުވެރިންގެ ތެރެއިން ބިދުޢައިގަނޑު މިކަން ހުއްދަކުރެއްވުމުގައި ޝަރުޢީކަމެއް ކަނޑައެޅުއްވިއެވެ:

1. އިޖްމާޢު(ޢުލަމާ އިއްތިފާޤުވުން)
2. ބަދުއްވުންނަން ގެއްލުން ލިބުން
3. އެބައިމީހުން ބިރުގަތުން

[96] ބައްލަވާ: “އަލްމުދްޚިލީ” (309/9)

4. މުސްލިމުންގެ ހިތްތައް (އާދޭސްކަތަށްބުން) ވަރުގަދަވުން (އުބައި: ހިއްވަރު އާރާވުން)

އެހެނަސް، އަލް ޤުރްޠުބީ رحمه الله އާއި އިބްނު ޤުދާމާ رحمه الله (މިޝަރުޠުތަކުގެ ތެރެއިން) އެހެން އެއްވެސް ޝަރުޢީ ޢުޛުރަކަމަ ނުވިޔަސް، ހަމައެކަނި ހާލަތު ނިޔަތަކާއި އެކު ޢަދުއްވުންގެ ތެރެއަށް ވަދެގަތުން ހުއްދަކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެހެނީ ޝަރީޢަތުން ހަދައިގެމަގަތީ ޝަރުޢުވެގެންވާ (ހުއްދަ) ކަމެކެވެ. އަދިއެއްއެހެއްވެ؟ އިލްމުވެރިންގެ ތެރެއިން ޖުމްހޫރު އިލްމުވެރިން މިބާރުން ކުރައްވާ ޝަރުޠުތަކަށް، ވަކި ހުއްޖަތެއްގެންވާ ދަލީލުތަކެއް ނުލިބުމުގެ ސަބަބުން، މި (އަލް ޤުރްޠުބީ އާއި އިބްނު ޤުދާމާ رحمهم الله ގެ) ދަލީލުތަކުން ޤަވިއްޔުވެގެންވާކަމަށް ފެނެއެވެ. އެހެނީ ޖުމްހޫރު އިލްމުވެރިންގެ ޝަރުޠުތައް ގެންނަވާފައިވަނީ ޝަރީޢަތުގައި ހިމެނޭ "ޢާންމު" އަސާސްތަކުގެ މަތިންނެވެ. އެހެނަސް "ޢާންމު" ދުލުމެއް "ޚާއްޞަ" ކުރާތަކެއްގެ މައްޗަކުން ޝަރުޠުއްނުކުރެވޭނެއެވެ.(97)

---

[97] މިއީ ފިޤުހު އިލްމުވެރިން ތަޚްޞީޞުކުރައްވާފައިވާ ޝަރީޢަތުގެ ވަރަށް މުހިއްމު އަސާސެކެވެ. މިޤާޢިދާގެ ބުނަނީނަމަ، ދީނު ހެދުމަކީ އިސްލާމްދީނުގެ ބޮޑުފާފައިގެ ތެރެއިން ހިމެނޭ ކަމެއްކަމުގައެވެ. އަދި އެހެންކަމުން ދީނު ހެދުމުގެ "ޢާންމު ކުލަވަޔާ" ޙަރާމް އެވެ. އެހެނަސް ދީނުހެދުން ވަކި "ޚާއްޞަ" ޙާލަތްތަކުގައި ޝަރީޢަތުގައި ހުއްދަވެގެންވެއެވެ. ނަބީ صلى الله عليه وسلم ޙަދީޘުކުރެއްވިއެވެ: "ދީނުހެދުން ހަމައެކަނި ހުއްދަވެގެންވާނީ ތިން ޙާލަތެއްގައެވެ. (އެއީ) މީހަކު އޭނާގެ އަންހެނުން ގާތް އޭނާ ހިތްހަމަ ޖެހުމަށްޓަކައި ފަރާތަކުން ދެކޮޅުހަދާއިރު، ހަނދުމަކުރާއިރުގެ ޙާލަތްތަކުގައި

ބެދުނެވެ؛ އަހަރެމެން ދުނިޔޭގެ އެއްމެފުރައްގެ ސަބަބުން މުސްލިމުންނަށް ނުވަތަ މުޤާރިދުންނަށް މަންފާއެއް ނުކުރާ އިލްމެއްކަމަށް ވަނީނަމަ، ދީން އެފަދަ އިލްމެއް ހިންގައިދޭން ނުވާނެއެވެ. އަދި އެފަދަ އިލްމެއް ކުރުމަކީ އެންމެ ފައިދާ ހުރިގޮތެއްވެސް ނޫނެވެ.

އެހެނަސް މިހެން މިބުނަނީ، އެފަދަ (މުސްލިމުންނަށް ނޫނީ މުޤާރިދުންނަށްވެސް ވަކި ހާއްސަ ފައިދާއެއްނުކުރާ ފިދާއީ) އިލްމެއްގެވެސް، އަސްލު (ބުކުރު) ހުއްދަކަމަށް އަހަރެމެން ދުނިޔޭ ބާލުގައެވެ. އެހެނީ (އިސްލާބޭޝަރީ ކަލާމިއްލު) ޝަރީދުވެން ހާދިހުގެމަށްހަކަން، ބާޠިލު ތަރިޖަމާ ނަކީ ބާރު ކުރެވިދިކުރުމަށް އަނިޔާއެކެވެ. އެކަމަކު، މުސްލިމުންނާއި މުޤާރިދުންނަށް އެފަދަ އިލްމެއްގައި މަންފާއެއް އެކަށީގެން ހިނދުއެކައި، (ހަމައެކަނި) ޝަރީދުވެން ފިޤުހުގެ މަސްޢަލައި އިލްމުފިޔާއެއް ހިނގުމަށް "ފުރިހަމަ" ގޮތެއް ނުނެވެ.

ދަގަހަރުން، އަދި ބައެއްގެ ދުރުދި (ދުބަސްފުން) ބަސްތު ކުރުމުގެ ގޮތުން ދަގަހަދުތެވެ." އެހެންކަމުން މިބުނުފުން "ހާއްސަ" ބާރުބެހެކުގެ މަސްއަލަ ދަގަހަދުމުގެ ޢަސްލު ބުކުރާއި ބާރުބެހެކައް ކަނޑައެޅުނުކުރެއްވެ. އަދި އެހެންކަމުން ޝަރީޢް މިބާރުކުރަމްވަނީ ޝަރީޢަތު ހުކުމަކީ އިސްލާމީ ޝަރުޢީގައިވާ ވަކި "ހާއްސަ" ކަމެއްކަމެވެ. އެއީ ޤުރުއާނުގައި ބައިނަލްވަޤްވާ "ނަފްސު ވިލާރުގުރުގެ" އާންމުބެހެކާއި އަދިވެސް މިންޓް ބަދިއްބެހެކުން ތަބާވުމަށްފަރާތިންނެވެ. އެހެންކަމުން ޝަރީޢަތުގައި ހިތުން އާންމު ބުކުރުބެހެއް، މިބާވަތުން "އަމިއްލަފަރުދު މަސްލަހަތުގެ ބުކުރު"، ނޫނީ "ނަފްސަކަށް ގެއްލުން ދިނުމުގެ ބުކުރު" ފަދަ އާންމު ބުކުރުބެހެކާއެކުއެވެ "ޖިހާދުގެ ބެރުގައި ޝަރުޢީ ހުކުމުގެ" ހާއްސަ ބާރުބެހެ ކަމެއްކަމުގެ ބުކުރުގައި ނުހިމެނޭނެއެވެ.

އިންސާނީ އަޚްވާނާގައި ހިމާޔާ މުސްލިމުން؛ ޤައުމުތަކުގެ ހުއްދަތާއި އިސްލާމީޝަރީޢާ ބަޔާނާއި ހުރި ގުޅުން[98]

ތަޢާރަފް

މުސްލިމުންގެ ތަޝްކީލަކަށް ވަނީ މުސްލިމުންގެ އިތުރުން، އަހުލުއްޛިއްމާ[99] އާއި (ޤައުމުގެ ތެރޭގައިވާ) މުސްލިމުނޫންނާއި އަންހެނުންނާއި އަދި ކުޑަކުދިންވެސް އާންމު ރައްކާތެރިކަމުގައި ދެމިން ބަލަހައްޓަންވާނެއެވެ.

އެހެންކަމުން ކާފަރުންގެ އަންހެނުންނާއި ކުޑަކުދިން، އެބައިމީހުން އަމިއްލަޔަށް އަދާކުރަމުންދާ ސިފަތަކުގައި ހަރަކާތްތެރިވާ، އަދި މުސްލިމުންނާ ދިމާލަށް ބަޔަކު ރައްކާތެރިކަމުގައި އެބައިމީހުންނަށް ހުރިހާ ދިރިއުން ހަމަހަމަ ރައްކާތެރިކަން ލިބިގެންވެއެވެ. އެއީ އެކަމަކީ ކާފިރުން ސަލާމަތްތެރިކަން ކަށަވަރު ކުރުމަށް ނުވިއަސްވެއެވެ. ހަނގުރާމައިގެ ވަގުތުގައި މިފަދަ ކަންކަން ދިފާޢުކުރާ ރައްކާތެރިކަމުގައި ހުރުމަށް ޓަކައި ބަލަހައްޓަންވާނެއެވެ. އެހެނީ ހަނގުރާމައިގެ ތެރޭގައި އެފަދަ ކަމެއް ކުރަންވާނީ ދިފާޢަށްވެއެވެ.

98 "އިންސާނީ އަޚްވާނާ" މިބަސްފުޅު، ޤައުމުތަކުގެ ހަމަޖެހުންތަކާއި އިޖްތިމާޢީ ގުޅުންތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ "އަޚްވާނާ" ބަސްބުނެވޭ ގޮތަކީ އުފެދުނު ގޮތެވެ.

99 أهل الذمة: މުސްލިމުންގެ ހިމާޔަތުގެ ދަށުގައި (ޖިޒްޔާދީގެން ނުވަތަ ޤައުމުގެ ދަށުން) ރައްކާތެރިކަން ދެވިފައިވާ ބައިމީހުން.

އެހެނަސް އެފަދަ ހާލަތުގައިވެސް އެހެންގޮތަކަށްދިޔާ އެކުލެވޭ (ކާފަރުންގެ އަންހެނުންނާއި ކުޑަކުދިން ފަދަ) މީހުންނަށް ހަމަލާދީ ދުކުމަކަށް ނިޔަތް ހުއްދަކުރެވެންނެތް ނުވާނެއެވެ. އަދި ޙަރަކާތުގެ ބަދަލާމަކަކުގައި މުޝްރިކުންގެ އަންހެނުންނާއި ކުޑަކުދިން މަރުމަށް ވާހަކަ اللهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم އަރިހުގައި ދަންނަވާލެވުމުން، ވަޙީކުރެއްވިއެވެ: "އެއުރެންނަކީ އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ." އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވަޙީކުރެއްވިއެވެ: "އެއުރެންނަކީ އެއުރެންގެ ބައްޕައިންގެ ފަރާތުންނެވެ."(100)، (101)

---

100 ބައްލަވާ: "ފަތުޙުލްބާރީ" (146/6)، "އަލް މިންހާޖު ޝަރަޙު ޞަޙީޙު މުސްލިމް" (49/12)، "ސުނަން އިބްނު މާޖާ" (967/2)، "ސުނަން އަބީ ދާވޫދު" (56/3)، "މުސްނަދު އަޙްމަދު" (38/4)، "އަލްބައިހަޤީ" (78/9)، "އިބްނު އަބީ ޝައިބާ" (388/12)، އައްޠަބަރާނީގެ "އަލްއައުސަޠު" (103/8)، އަލްބަޣަވީ "ޝަރަޙު އައްސުންނަ" (50/10) "އިބްނު އަލް ޖަޢުދު" (343/2 #781)، އައްޠަޙާވީގެ "މުޝްކިލު އަލް އާޘާރު" (221/3)، އިބްނު އަލް އަޘީރުގެ "ޖާމިޢު އަލް އުޞޫލު" (733/2) އަދި އިބްނު އަލް ޖަޒަރީގެ "ޖާމިޢުލް މަސާނީދު އަލް އަރްވަޒީ" (65/7)

101 އަދި މިބަޔާންތަކުން އިލްމުވެރިން ނަންގަވާ ދަލީލުތަކުގެ ތެރޭގައި ބައެއް އިސްލާމީ ރަސޫލުﷲގެ ޙަދީޘްތަކުގައި ކާފަރުންގެ އަންހެނުންނާއި ކުޑަކުދިން މަރުމުގެ ހަމަލާ ދިނުން ހުއްދަވާ ކަމުގެ މައްސަލަ ހިމެނެއެވެ. މިގޮތުން އިލްމުވެރިން މިއްޔަތު ޢަލީޙަސަނުގެ ބުނުމުން ވެސް ބާރުނުކުރެވެއެވެ. އިޙުދު ތަފްސީލުކޮށް ބައްލަވާ: ޝައިޚު ޙުސައިން އަލް ޢުމަރީގެ "ރަދިޔާ އަލް ބަޔާން އަލްބިލާދުއްޔާ އަލް ޢަލިދާ". މިގޮ އިޙުދުން، އިމާމް ޝައިޚު ރަޝީދު ބިން ޢަބްދުﷲ އައްޝަރީފުގެ ފަތުވާ "ޙާރިބް ރައްޔާ ޢުޝާ ފީ އަހްލިޔާ މިން އައްޒާހިރު"، ޝައިޚު ނާޞިރު އަލް ފަހުދުގެ "ރިސާލާ އިސްތިޝްހާދު އަލްޢިރާޤު އައްޞާހިރު" (ދުވަސް ބާބު)، ޝައިޚު ރަޟީ

ދެންދަންނަށް! ބަދުއްވުން އަސީރުކޮންގައިވާ މުސްލިމުން، އެއުރެންގެ އިންސާނީ އައްޗަނައަކަށް ހަދައިދިނަމަ، ދެން ކޮންމެހެން މަޖުބޫރުވެ އެސަރުކުރުވެއްޖެ ހާލަތެއްގައި ވެސްވީ ޖަމާޢަތުދިނުން އެއްވެސް ހާލެއްގައި ހުއްދަވެގެންނުވެއެވެ. މާނައީ؛ ޖަމާޢަތުދިނުން ހުއްދަވާނީ ހަމައެކަނި އެކަން އެގޮތަށް ނުކޮށް ދިނުމަށް އެއްވެސް ބާރެއްނުލިބިގެން މުސްލިމުންގެ މައްސަލަ ދިމާވެފައިން ކަމުގައިވާނަމަކަމެވެ. މިސާލަކަށް: އައްޖަނައިގެ ގޮވާގައިބޭނުން ކުރުވާ މުސްލިމުންނަށްވުރެ ގިނަ މުސްލިމުން (ޖަމާޢަ ނުދިނިހިނަމަ) މަރުވުން ނުވަތަ ޖަމާޢަތުދިނިހިނަމަ، މުސްލިމުން ބަލިވުމާއި އަދި ކާފަރުން މުސްލިމުންގެ ބިމުގެ މައްސަލަ އަރައިގަނެފާނަކަމަށް ޖެހޭކަށް ބާރުވެރިކަމުގައެވެ.

މީގެ މައްސަލާ އިލްމުވެރިންގެ ބަސް

އިލްމުވެރިންގެ ތެރެއިން ބޭބޭފުޅަކީ ދިނިޖަހާ ޖަމާޢައި އިންސާނީ އައްޗަނައިގެ ތެރެއިން މިހެން ޝަރުޢީ ގޮތުންއެކަމަކު، ސަރުޢީ ހާލަތުގައި ޖަދުއްވުންނަމަ ހަމަޖެހިގެން ވާޖިބުވެގެންނުވެއެވެ.[102] އަދި އިމާމް އައްޝަރުބީނީ

އަދި ހުދައިރާ ގެ ޖަމާވާ "ހުކުމް މާ ޖަރާ ފީ އަލްރިޔާ މިން އައްދާރޫ" ގައިވެސް މިމައްސަލައާ ބެހޭގޮތުން ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ.

[102] ބައްލަވާ: އައްޝަރުބީނީގެ "ޖަމުޢު އަލް ފަތާވާ" (447/5)، "މުއްނީ އަލް މުޙްތާޖު" (244/4)، "ހާޝިޔަތު އައްދުސޫޤީ" (178/2) އަދި އިބްނު ޙަޒަމްގެ "އަލްމުޙައްލާ" (505/10)

رحمه الله، "މުޣްނީ އަލާ މުޚްތަޞަރު"ގައި މިފަދަ ޝަރިކަތެއްގައި ދެ ޝަރުޠެއް ޝާމިލުކުރައްވާފައެވެ. އެއީ:

1. މުޤާރިޟަށް ފައިދާ މިންވަރުކުރުން ގަސްތުގައި އައްޔަނަރަން ބަރަކާތްދިނުމުން ނުކުރެވޭފަދައި،
2. އަހްޖެހޭގައިވާ މިހުން ގެނުވަން ނިޔަތް ނުގަތުމެވެ.

އަދި އިބްނު ޤުދާމާ رحمه الله "އަލް އިންސާފު"ގައި ވިދާޅުވިއެވެ: "އެބައިމީހުން މުސްތަޙައްބު ކަމުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވަނީ، އާންމުކޮށް ބަރަކާތް ދިނުން ހައްދަވާލެއްވުން ބޭނުންވާތީއެވެ. އެއީ އެކަމުގެ (ކާފަރަން ބަރަކާތް ނުލިބިދާނެ އެއަށްވުރެ ބޮޑު ގެއްލުމެއް ވާގިނެތުމަށް) ބިރުގަނެވެ ދަރަޖައްގައި ދެންނެވިއެވެ. ފަހު (އެފަދަ ދަނޑު) ކާފަރުންނަށް ދެކެވޭތީ އެބައިމީހުންނަށް ބަރަކާތްދިނުން ހައްދަވާލެއްވިއެވެ. އަދި މި (ހުއްދަ) އާއި ޒިޔާރަތް އެއްވެސް ބަހުރުއެއްވެސްއެވެ."[103]

ޝައިޚުލް އިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާ رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ: "ކާފަރުންގެ އަތުގައި ހުއްޓަޅުވާލައިގާ މުސްތަޙައްބުން އަސްލަކަށެއްގެ ގޮތުގައި ބޯހިނގާ ހިނދު، އެކާފަރުންނަށް ބަރަކާތް ނުލިބިދާނެ، (އެހެން) މުސްތަޙައްބުނަށް ގެއްލުންވާނެކަމުގެ ބިރު ހިތްޖެހޭ ބަރަކާތްގައި، އަސްލަކަށްއިގެ ގޮތުގައި ބޯހިނގާ

---

[103] ބައްލަވާ: "ކައްޝާފު އަލް ޤިނާޢު" (271/4)

މުސްލިމުން އޭގެ ސަބަބުން ތަފުރީޤުވިއްޖެކަމަކު، ހަނގުރާމަކުރުން ހުއްދަވެގެންވާކަމަށް އިލްމުވެރިން ވަނީ އެކަމިއްވެރައްވާފައެވެ.“[104]

އަދިވެސް އިބްނު ތައިމިއްޔާ رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ: ”ކާފަރުން، މުސްލިމުން އިންސާނީ އައްޗަނަށްއާގެ ގޮތުގައި ބޭނުންކުރިޔަސްމަ އަދި (އެ މުސްލިމުން) ޒަމާނުކުރެވޭނެ ގޮތަކެއް ނުވާނަމަ ކާފަރުން ފަހަރަށް ހަމަލާދިނުމަށްޓަކައި، (އެބައިމީހުންނަށް ހަމަޖެހިވަޑައިގަންނާނެ) އެހެނީ ޖިހާދުގައި އެކަން ހައްޤުވާ ދުނިޔޭގައި ޝަރުޢީގޮތުން ބޮޑުކަމާއި ޤާބިލްކަމާއި ދިފާޢުދިނުމަށްވެސް. އަދި މިކަން ހިފެހެއްޓުމުގައި (އެހެންނަމަވެސް ބޭނުންކުރުން) އެހެނެއް (ދުނިޔޭ) ފަހަރު ނަހަމަކޮށްކަމުގައެވެ. ބައެއް ބޭފުޅުން މިކަން މިފަދައިން ބަޔާންކޮށްދިނެވެ: ”ޒަމާނު ކުރާ މިހާރު މުޅިހިސާބެވެ. އަދި ޒަމާނާ މިހާރު ޝަރީޢަތެވެ.““[105]

ބަޔަކީންނާއި މާތްވެގެންގޮސްވީން ޖުމްހޫރު އިލްމުވެރިންނާއި، އަދި ހަމަމިއާއި އެއް ސުވާލަށް އައްޝައުކާނީ رحمه الله ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި؛ އާދޭ ސަބަބުން މުސްލިމުންނަށް ގެއްލުމެއް ނުވަތަ ބޮޑުވުމަށް ވަގުތީ ނުވިޔަސް އިންސާނީ އައްޗަނަށް ހަމަޖެހިވަޑައިގަންނާނެ. އަދި މިބާރުތަކުގެ މިގޮތަށް ދުނިޔޭގެ ސަލަބަތު އެހެން ޙުކުމުގައިވާނަމަ، މި ޢާދަތީ ޙާލު އެކަށީގެންވާ

---

[104] ބައްލަވާ: ”މަޖްމޫޢު އަލްފަތާވާ“ (28/537-546، 52/20)

[105] ބައްލަވާ: ”މަޖްމޫޢު އަލްފަތާވާ“ (376/10)

ހުއްޖަތްތަކަ ކަމަކަށް ވާޖިބުކަމަށް ބަޔާންކުރައްވައިފައެވެ.(106) އެހެނަސް މިނަޖަރިއްޔާގެ ބަލިކަރިކަން ވަރަށް ސާފުވެއެވެ. އެހެނީ މުސްލިމު ނަފްސެއްގެ ހުރުމަތްތެރިކަން، ސަލާމަތްތެރިވާކަމާއި ނުލައި ނަގާ ދުވަސްވެދާ ވާ ކަމެއްނޫނެވެ. މިގޮތަށް ވަކިވެގެން ނަގާ ޙުކުމެއް ޖެހޭ ހުރިހާ ކަމެއްގައި މިއީ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ ގޮތެވެ. އަދި އެހެންކަމުން އޭގެ ސަބަބުން ކަންތައް ޖެހުނު ހަމައެކަނި ހުރިހާ ބަޔަކަށް ނަމަވެސް ފަރުވާ ދޭނެ ގޮތްތަކެއް އޮތުމުގެ މާނައެވެ.

ކާފިރުންގެ އަންހެނުންނާއި، ކުޑަކުދިންނާއި މުސްލިމުން އަތުގައި ވަކިގޮތަކުން (އެއުޅެން އަމިއްލައަށް) ބޭނުން ކުރާކަމަށް، ހަމަހަމަކޮށް ޝަރީޢަތުގެ ބާރުގެ ދަށުގައި ނުލިބޭ (އެއުޅެން އޮތަސް ހަމަހަމަކޮށް) ހުއްދަކުރެވޭނެ ކަމަށް ބަސްބުނެ ސާފުވެފައި ވާނަމަ އަދި ބަޔަކު އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ ފުޤަހާއުން އިޖުމާޢު ކުރައްވައިފައި ވާކަން ބަޔާންކުރައްވާފައެވެ.(107)

---

106 ބައްލަވާ: "ތަބްޔީނު އަލް ޙަޤާއިޤް" (448/5)، އަލް ޖައްސާސްގެ "އަޙްކާމް އަލްޤުރްއާން" (273/5)، "މިނަޙް އަލްޖަލީލް" (151/3)

107 ބައްލަވާ: "އައްސިރާޖް އަލްވައްހާޖް" (1554/4)، "މުޣްނީ އަލް މުޙްތާޖް" (244/4) އަދި "އަލްމުޣްނީ" (504/10)

މި މުއައްސަސާއިން އިސްތިޝާރީ ހަމަޖާގެ މުއްކަން ލިބިދޭ ބާރު

އެހެންކަމުން މިބާރާންތެރެން ޗަޅުން ބަޔާން ޑޮކަން ގޮތުގައި، ކާފަރުން އިންސާނީ އަށްޖެހުމުގެ ގޮތުގައި ބޭނުން ކުރާ މުސްލިމުން - މަރުވިޔަސް - ސަރުކާރަކަށްޓަކައި ބަޔާންކުރިގޮތުންކަމަށް އިޤްތިޞާދީން އެއްބަސްވެފައެވެ. މިމުއައްސަސާއާއި އިސްތިޝާރީ ބަޔާނާއި އެއްގޮތަކަށް ވެއެވެ. އަދި އެހެނަސް ތަފުތަވާކަމެއްވެސް އެކަށީގެންވެއެވެ.

އާދައި އެއްގޮތަކަށް ދީނުގެ މަސްއޫލިއްޔަތުތަކާއި މުސްލިމުންގެ ފުރާނަ ދެއްވާފައެވެ. އަދި ފުރަޤުވާކަމަށް އަށްޖެހޭއެކަމަށް ބޭނުން ކުރުވާދިނެއް މަރާލުން އިޤްތިޞާދީން ހުށަހަ ކުރައްވާފައިވެސް ސަރުކާރު ބާރަށްތަކުގައި އެކަނިކަމެވެ. އެހެން އެހެން (ބްރެޓަންވުޑްސް ނަފްސާއް) މަރާލުމަށް މިފަހަ ބާރުތަކަށް އެއްވެސް ހާއްބަ ތަޤީޤަށް (ޤުރުއާނާއި ސުންނަތުން) އައިސްފައެއް ނެތެވެ. އެހެނަސް މިޒުކުރު ނެގިފައިވެސް ފަރުދީ މަބްދައަށްގެ މުއައްކަން އިޖްތިމާޢީ މަބްދައަށް އިސްކުރުމުގެ ދަރުނަނެވެ. އެހެންކަމުން އިންސާނީ އަށްޖެހުމުގެ ގޮތުގައި ބޭނުންކުރަނީ ޚަލީފާކުރުމަށް އަސްލުން ޚާއްޞަކަމުން ބިނާވެގެންވެ "ބަރާބަރު ކަނޑައެޅޭ ހުށަހަ ސަރުކާރު ބާރުތަކު" އަދި "ދުނިޔޭ މަސްއޫލިއްޔަތު ބާރު އެގޭ ކަށަވަރުކުރަން ޒާތުދަރުކުރުން" މި ދެ ފަރުދީ އަސާސުގެ މުއައްކަންވެ. ދަންނަވާ! އިސްތިޝާރީ ބަޔާނަށް މިފަހަ އަސާސްތަކުގެ މުއައްކަން ބޭނުންކުރަން ނޭޅޭތެވެ. އެހެން (ކުރިން މިބައިންނަވާ އިންސާނީ އަށްޖެހުމަށް ބަޔާނަށްދިނުގެ މުއައްސަސާ ޒާތުވަތް) އިސްތިޝާރީ ބަޔާގެ މުއައްކަން (ޤުރުއާނާއި ސުންނަތުން) ސާފު ދަލީލާތަކެވެ. އަދި އުދަލީލުތަކަށް މަރުދީނާ ބާރުވެސް ޙަޤީޤަތުގެ ސަފުތަކުގެ ތެރެއަށް ވަދެގެންނެވެ

ހިއްވަރުދެއްވާ އަހިސްގައިވާ ދަލީލުތަކެވެ. އަދިރިއެއްހެއްޓެވެ؟ އެއީ ސުޙުބަތުގެ މައްޗަށް ބިނާވެގައިވާ ޢަމަލުތަކެއްވެސް ނޫނެވެ.

އެހެންމީހުންގެ ނަޞޭހަތް ޤަބޫލުކުރުމަކީ އަމިއްލަ ނަފްސު ޤަބޫލުކުރުމަށްވުރެ މާބޮޑު ފުރަގަސްކަމެވެ. މަޖުބޫރު ކުރެވޭ ބާރު ކުޅުދުރު ބޭރުން ފުރުކުރުން ހެއްދެވިއުމެވެ. އެހެންމީހާއި މަޖުބޫރުކަން ދީގެ މައްޗަށް މަޖުބޫރު ކުރެވިދާ ބާރަވެއިގަ އެއްކަން ތަޙްފީޒު ނަފްސާކަން އިތުރުވަޒީރ އިބްޞާރު ފެތަސްކާތިކަމެވެ.(108)

އެހެންކަމުން ފަދި ހާއްސަ ސަލާމީ ދަލީލެއް ނެތި ބާރުވެސް އެހެންމުސްލިމެއްގެ ނަފްސު ބޭނުވެގެންވާ މިސްރާލީ މަސްލަޙަތަކަށްޓައި ފަރުވާކުރުން ހުއްދަ ކުރާ މިހާރު ހަމަ އެފަދައިން ބޭނުވެގެންވާ މަސްލަޙަތަކަށްޓަކައި އަމިއްލަ ނަފްސު ފަރުވާކުރުންވެސް ހުއްދަ ކުރާނެއެވެ. އެހެނީ ކުރިން ބަޔާންވެވުނުގޮތަށް އަމިއްލަ ނަފްސު ނަގާފުލަނިޔާ އެހެންމީހުންގެ ނަފްސު ނަގާފުލަނަފުރު ގެއްލުންމާ ކުޑަ ކަމުގެވެ. އިސްތިޝްހާދީ ހަމަލާއަކީ އެއްވެސް ދަލީލެއް ނެތަސް މިއިންވެސް ދުރުކުރައްވެވެ. އެހެނަސް އިހު ބަޔާން ކުރިފަދައިން މިކަމުގެ މައްޗަށް ހާއްސަދަލީލުތަކެއްވެސް އެބަވެއެވެ.

އަދި މުސްލިމުންގެ ޢާންމު މަސްލަހަތަކަށްޓަކައި އެހެން މުސްލިމެއް ފަރުވާކުރުމަކީ ހުއްދަ ކާރު މިހާރު، މުސްލިމުންގެ ޢާންމު މަސްލަހަތަކަށްޓަކައި ހުދު އަމިއްލަގެ

[108] ބައްލަވާ: އަލް ފުރޫޤުގެ "ތަހްޒީބު" (183/10)

އަމިއްލަ ނަފްސު ނަގާލުމުގެ ހުއްދައާއި ދޫކޮށް ނުހުއްދަކުރައްވެ. އަދި އިހުގެ ޖީލު ޢިލްމުވެރިން މިމައްސަލައާއި ބެހޭގޮތުން ވަކިން ހުށަހަޅައިގެން ވާހަކަ ދައްކަވާ ހުރި ހަމައެކަނި ސަބަބަކީ، މިއީ ހަނގުރާމައިގެ ވައްޓަފާޅިއާއި އުނދުރުމާ، ވަރަށް ބޮޑަށް ބަރުވެގެން ދިޔުމުގެ ސަބަބުން، މިބާވަތުގައި ފުރުވެހެއްވާ މައްސަލައަކަށްވާތީއެވެ.

ތިންވަނަ ބައި

އަވިއްދަވަދާއި އިސްތިޝްހާދީ ގެ ޙަދަޘު

ތަމްހީދު: ފުޤަހާއުން އިޖްމާޢާ އާއި ބެހޭގޮތުން ޢިލްމުވެރިން ދެކިލައްވާގޮތް

ތަޢާރަފު

މާލިކީންނާއި ޝާފިޢީންނާއި ޙަންބަލީންގެ ޖުމްހޫރު ޢިލްމުވެރިން ބަޔާން ކުރައްވާފައިވާ ގޮތުގައި އުޞޫލީންގެ ނުޞޫޞްތަކުގައި މަރާތިބުތަކުގައިވެސް ހަމަ ސީދާ ގޮތުގައި މިހެން މަރާތިބުތަކުގައިން ޤިޔާސް ހިފެހެއްޓޭނެއެވެ.[109]

އަދި މިކަމުގެ މައްސަލަތާ ދަލީލުތަކުގެ ތެރޭގައި، އަލްޤުރްޠުބީ (رحمه الله) އިބްނު ޢުމަރު رضي الله عنهما އަރިހުން ރިވާކުރައްވާފައިވާ ރިވާޔަތެއްވެއެވެ. އެއީ (ޙަމަލްގައި ގިނަބައިގަނޑެއް ބައިވެރިވާ) ކުޑަކުއްޖެއް މަރާލުމުން، އެކަމުގެ ބައްދުގެ މައްސަލަ އަމީރުލް މުއުމިނީން ޢުމަރު رضي الله عنه އަރިހަށް ސުވާލުދެންނެވުމުން ވިދާޅުވިއެވެ: “ސަންޢާ (ޔަމަން) ގެ އެންމެން

---

109 މިތޫރި ބުނުމުގެ އިތުރު ތަޚްރީޖުކޮށް: އައްޝަރުބީނީގެ “އައްސިރާޖުލްވައްހާޖު” (397/4)، އަލްބަދުރުލްމުނީރުގެ ތަލްޚީޞް (251/2)، އިބްނު ތައިމިއްޔާގެ “މަޖްމޫޢު އަލްފަތާވާ” (382/20)، “އަލްބަޙްރު އައްރާއިޤް” (354/8)، އައްސަންޢާނީގެ “ސުބުލު އައްސަލާމް” (493/3) އަދި އައްޝައުކާނީގެ “ނައިލުލް އައުޠާރު” (243/2) ބައްލަވާށެވެ.

(އުލްޖަލުއްނާގެ ޑޮކިޔުމެންޓަރީފިލްމުގައި) ބައިވެރިވިނަމަވެސް، ފަހު އުއްމަތުން އާންމުގެ ސަބަބުން (އުބަޠީ: ޒިބްޖާބްއަރޖޫކާއި) އަހަރެން މަރާލިޔުމުއެވެ.“

އިބްނު ހަޖަރު ބަޔާންކުރައްވާފައިވާގޮތުގައި ނަފްސުއް ސީދާގޮތުގައި ހަލާކުން (އުބަޠީ: މަރުން) ސަލާމަތް ކުރުވުން ކުރަދާނަކަމެއް ނުކުރެއްޖެމިހާ، އެހެނަސް އާއްމު އެކަން ނުކޮންޓްރޯލްވަނީ - ދެންފަހު އެގޮތަ މިހާ (މަރުވި މީހާގެ ޒިބްޖާބް ހިފުމުގެ ގޮތުން) މަރަން ޖެހޭނެއެވެ. (އިބްނު ހަޖަރު) ވިދާޅުވިއެވެ: “ސުވާލެއް: ބައެއްގެ ފަރާތުން ފެނަން އެދޭ މިހެއް، އެހެނަސް އުބައިމިހުން އާންމަން އެދިނުމަން އިންކާރުކުރެއްވެ. ދެން މިގޮތުގައި މަރުވާމިހާގެ މައްސަލަވަނީ ފަހު ކޮންފަދައަކުން ހުއްޓެވެ؟ ... އަޅު ބަސަން އަރިހުން ރިވާވެގެންވާގޮތުން، {މިހަކީ (ގެއްޔެގެ) ދަރާނި ދަންނަގައި ފެނަންއުދުނެވެ. އެހެނަސް އުބައިމިހުން އެ ދިންމަން އިންކާރުކުރިއެވެ. ދެން އާންމަ ކުރިއިން ކުރުގައި މަރުވިއެވެ. އެހެންކަމުން އުމަރު އިބްނު އަޅު ޚައްޠާބް އުބައިމިހުން ކުރުން އެމީހާގެ ތަރެއިރަ ދިންމަން ތަޖުމާކުރައްވިއެވެ...} އަދި އަހަރުމެން ދަރާގޮތުގައި ޝައްރަޢީގޮތުގެ، އުބައިމިހުން އާންމަން އެއްދުން ބައެއްގެ އޮތުން ފެނި ނުހިދާނާނަމަ އެކަމަށް ބުރު، އަދި އާންމު މަރުވާމީހާ ހަމަޖެހޭ އެހެން ބައެއްގެ ފަރާތުން ފެނި ނުލިބުނުކަން އެކަމަށް ބުރު (އެގޮތަށް ކަންކަން ވީނަމަ) ފަހު އުބައިމިހުން އާންމަ ދަސްތުގައި މަރައިފިއެވެ. އަދި އުބައިމިހުންގެ މައްޗަށް (ދިޔަތަށް) ޒިބްޖާބް ހިފުންޖެހޭނެއެވެ؛ އެއީ އުބައިމިހުންނަށްވެސް މަރުވުމާއި ހަމަޖެހޭ ފެނު ނުދީ ބައިތިއްބައިގެންނެވެ. އަދި މިކަމުގައި ބައިވެރިވި މީހުންގެ އަޤުލު ދިނަވިއްޔާކަމަށް އެ (މަރުގެ) ބަރުއް އުބައިމިހުންގެ މައްޗަށް ވާޖިބު ނުވެއެއްނުދާނެއެވެ. އަދި (އުބައިމިހުންގެ ތަރިކައިން) ދިނުމުން ކަނޑައެޅިގެންނުދާނެ

ހަމައެކަނި ބަތަޔޭ؛ އެ ފެންބޯވައިގެންފައިވާ މީހާއި ދެނީ ނާދިވާމީހެކެވެ. އަދި އެމީހާއަށް ފެންދިނުމަށް ކުޅަދާނަކަން ނުވާ މީހާއެވެ.“

އެހެންކަމުން (ނުސީދާގޮތުގައި ވިޔަސް) ބައިވެރިވި އެންމެން، (ޤިޞާޞް ހިފުމަށް) ޤަތުލުކުރުން ހައްޤުވެގެންވެއެވެ.

އަސްބާބުތަށް އުނދުރުގެ ޤާތިލާ އާއި މިމައްސަލާ ހުރި ގުޅުން

އިސްތިޝްހާދީ ހަމަލާގެ އެންމެ ވަރުގަދަވެގެންވާ ދަލީލަކީ ކުޅަދުއްތާ އާއި ރަސޫލާގެ ހަދީޘްއެވެ. މި ހަދީޘުން ބަޔާންކޮށްދެނީ؛ ކުޅަދުއްތާއަށް، އެކަލާ ވަކި ހާއްސަ ގޮތަކަށް ދެކެވުނު، ދީން ފެތުރުމަށްޓަކާ ވަސީލަތެއްކަމުން ފެނުމުން (الله تعالى އޭނާ އެހީތެރިވެ ހަމަހަމަ އުމުރުގެ ނަބިއްޔަކުމުން ރައްކާތެރިކޮށްދެއްވާ ފަރާތުގައިވާ) ރަސޫލާއާއެކު، އޭނާ މަރުވެދިޔުން ގޮތް، އަމިއްލައަށް ކާފިރުންނަކަށެވެ. އެހެނީ އޭނާގެ ނަޒަރުގައި ދީން ފެތުރުމަކީ، އޭނާ ދިރި ދުނިޔެ ހުރުމަށްވުރެ މާ ބޮޑުރަނގަޅު ކަމެކެވެ. އެހެންކަމުން އޭނާ، އޭނާގެ އަމިއްލަ ނަފްސު "ހަލާކު"ގެ ތެރެއަށް އެއްލާލުމުގައި ބައިވެރިވިއެވެ. މާއެކެވެ! އޭނާ (އަމިއްލަ ނަފްސު) އެ ހަލާކުކޮށްލުމަށް ފަހިވިޔަސް އޭނާގެ "އަމިއްލަ އަތުކުން" ނޫނެވެ. އެހެނަސް އޭނާގެ މަރަށް މަގުފަހިވުމުގެ ހަމައެކަނި ސަވާބަކީ އޭނާ އެދުން ތަދުވައެވެ.

އަދި މިއީ އެހެންމީހެއްކައިރު ތިމާ މަރާލަދޭނޭ ބޮޑުންނަވަރު ކަމެކެވެ. މިގެ މިޞާލު: ވޯޓުދޭނިވި ޗަޒަމަކުން ކުކެރުމުންދާ މީހެއް އެހެންމީހެއް ކައިރީ އޭނާ މަރާލަމަށްއެދުމެވެ. (އަދި އެގޮތުގައި އޭނާ މަރުވުމެވެ.) ފަހެ އެފަދަމީހާ އަމިއްލައަށް، އަމިއްލައަތުން މަރުވާ މީހެއްފަދައިން (އޭނާގެ އަމިއްލަވަރުގައި) ޖިންނާވާނެއެވެ. އަދި (މުޙުސިނު އޭނާގެ މައްޗަށް ޙާޟިރު ވުމުގައި) އޭނާއަށް ޙަވާލާދިން މީހާގެ ފަރުވާލެއްނުވޭވެ[110] - އެހެނީ އޭނާ، ހުދު އަމިއްލައަށް، އެކަމަށް އެދި ބޮޑުފައިވުމުންނެވެ. މި ކަމަށް އެއްވެސް މީހެއް ދެބަހެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި ގެރުމުގައި ބައިވެރިވި މީހާގެ ސަވަބުން، މަރުވި މީހާގެ މައްޗަށް (ކަފާރަތުން) މަރުވުމުގެ ކުން ޤާބިލު ނުވާނެކަމަކަށް ވެސް ދެބަސްވުމެއްނުވެއެވެ.

(މިގެ އަނެއް މިޞާލު: މީހެއް މަރާލުމަށްޓަކައި ވަޅުގަނޑެއް ކޮންނަމީހެއްގެ މިޞާލެވެ. އެފަދަ މީހާ އެވަޅުގަނޑު ކޮށްފައި ދުރުގައި ބަލަން ހުރެއެވެ. ދެން އޭނާގެ ޙަރުއްވު އަމިއްލައަށް ހިނގާފައި އަންނަމަގުމަތީ އެވަޅުގަނޑަށް ވެއްޓި މަރުވެއްޖެއެވެ. ފަހެ މި މިޞާލުގައި މަރުވުމުގެ "ޙަމަލު" ހިންގި ހުދު މަރުވިމީހާއެވެ. އެމީހާ ވަޅުގަނޑަށް ވެއްޓުނީ އެކަށައެޅުމާ އޭގެ ޢަމަލުއަށް ކާއްޗެއްގައިގެންއެއްޓުނުނެވެ. އެހެނަސް މިޙާލަތުގައިވެސް މަރުވުމުގެ ޙަމަލު: "ވަޅުގަނޑަށް ވެއްޓުން" ހިންގި ޖިމަންނަށްއެއްޓު ބޮޑުޖަހާ އެވަޅުގަނޑުކޮށްނު މީހާ، އެމީހާ މަރާލުމުގައި ކާއްވަރިންވެއްޖެ ނުދާނެއެވެ. އަދި

---

110 އެބަހީ: އޭނާ މަރާލިމީހާ ކުއްވެރިވެއްކެވުމަކީ، ކުއްވެރި އަޅާ މަރާލިމީހާއާބެހޭ، ހުދު އެމީހާ އެކަށުން މިންޖެއްސުކުރުވާނެއެވެ. އަދި އެފަދަ މީހާ މަރުވި ހަމަ އަމިއްލައަށް "ކަފާރަތުން" ކަމާއި ދުރު ދެބަސްވުމެއްނުވެއެވެ.

ޢުމްރުދު ޢިލްމުވެރިން ދެކިލައްވާ ގޮތާއި މިކަމުގެ މައްޗަށް ޢުމަރު رضي الله عنه
ގެ އަރިހުން އައިސްފައިވާ ދަލީލް އިހުގައި ބަޔާންވެއްޖެއެވެ.)

ވީމާ ޚުލަފާއު ހިންގި ބަލަހައްޓާ މީހާ އެއްގޮތްވެގެންނުވާނެއެވެ. އާނާ
ރަސްގެފާނަކީ އިރެއްގައި - ﷲ ގެ ރަޙްމަތުން ސަލާމަތްވުންވެސް -
އިންޞާފުވެރިވުމާއި، އަދި އާދާ މަޝްވަރާކުރެއްވުމަށް ރަސްގެފާނަށް ހުރަހެއްނެތެވެ.
އެއީވެސް ﷲ ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ޚުލަފާއުގެ މައްސަލަތަކުގައި ޢަމަލުކުރެއްވި
ގޮތެވެ. (އެބައި: ޢަދުލުވެރިކަމުގެ ބަޔާނެވެ.)

ވީމާ، މިއިން އަރަބިވެރިންނަށް ޝާޠިބީވަނީ މިދެ ބަސް ހަމައެކަނި ޝަރުޢީވަނީ އާދޭ
ނިޔަތުގެ މައްސަލަތަކެވެ. ދެންފަހު ދީން މަޤްބޫލުކުރަމުންދާކަމި އަމިއްލަ ނަފްސު
ސަރަޙައްދެއްކަމާއި ޤުރުއާނާއި ސުންނަތުން ޚުލަފާއުއްރާޝިދީންގެ ސަޙާބުން މަދަނަ
ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. (މިއީ މުސްތަޝާރުގެ ސަޙާބުން އެހެން ދީނުގައިވީ
ތިމާގެ ރައުޔަށް އަޑުއެހީ އާއި ހިލާފުވާނެއެވެ.) ފަހު މިއީ އިސްތިޝާރީ ބަލަހައްޓާގެ
ޤާނޫނީކަމާއި، އެފަދަ ބަލަހައްޓާ ހުކުމްދެވޭނުވުމުގެ މަސްއޫލިއްޔަތާ ޤަވާޢިދަކަށް ފަދަ ސަރުކާރު
ދަރިވަރުކަމެވެ.

ހަމަހިފަހައިން "ޚުލަފާއުގެ ވެރިކަމަކީ" އިލާހީ މިންގަނޑުވެސް ﷲ
(تعالى) ބަޔާންކުރައްވާވާގޮތެވެ. އެބައިމީހުންނަކީ "ދީން ދުނިޔޭގެ ކަންތައް"
އަދާކުރުމަށް ފަހުމެދުގެ ބަދަލުގައި ބަހުވާ ހަމަތަކުގެ ގޮތެވެ"، ދީން ދުނިޔޭގެ މައްސަލަ ހިންގެވުމަށް،
އަކުރަކަށް ހުރި އަދިފަހުގެ ބަލަހައްޓާ ފަހުމަގައި ދީނަކީ
ނަހަމަދީނަކީ މިހުންނެވެ. ފަހު އެބައިމީހުންނާއި، ބަހުގެ ތަރުތީބު ތާއީދުކުރާ ކަންތައްތަކެވެ

ސޫރަތެއްވެސް الله تعالى ބާވައިލެއްވިއެވެ. އަދި އޭގައި އެބައިމީހުންނަށް ތަޢުރީފްކުރެވިފައިވެއެވެ. އެބައިމީހުންގެ ނިމުން އޭގައި ބަޔާން ކުރެވިފައިވަނީ:

﴿. . . لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ﴾

"އެބައިމީހުންނަށް ވަނީ އޭގެދަށުން ފެންކޯރުތައް ދައުރުކުރާ ޖަންނަތްތަކެވެ. ފަހެ އެންމެ ބޮޑުވެގެންވާ ކާމިޔާބީ އަކީ އެއީއެވެ."[111]

އެހެންކަމުން ދީނަށްޓަކައި އެބައިމީހުން ފިދާވިއެވެ. އަދި (މަތިވެރިވެގެންވީ) ކާމިޔާބީ އަކީ މިއީއެވެ.

އަދި ފިރުޢައުނުގެ އަންހެން ދަރިފުޅުގެ، ބޮލުފުޅު ހަދައިދެއްވާ ކަމަނާގެ ވާހަކަވެސް، ކުޑަކުއްޖާ އާއި އަސްޙާބުލް އުޚްދޫދުގެ އަހުލުވެރިންގެ ޤިއްޞާއާއި އެއްގޮތްވެގެންވެއެވެ. މިދެ ކާރިސާގައިވެސް ވާ އަންހެންކަނބަލުން އަޚިޔާރުކޮށް ފުރާނަދޫކޮށްލާފައިވެސް މަޤުބޫލުކުރެއްވިއެވެ. ފާނީ އެކަމަކު ޙަމްދުވެވުމުން އެއާއި ދިމާލަށް އަޚިޔާރުކޮށް ފުރާނަދޫކޮށްލާފައިވެއެވެ. އެހެންކަމުން އެބާރަކަށްވުން އަޚިޔާރުކޮށް ފުރާނަދޫކުރުމާއި އެބާރަކަށްވުމުގެ އަދިއްޔާ ހަމަލާދޭބަޔަކާއި ގުޅިގެންވަނީ ސިފަ ސިފަ ބައިވެރިވެވަޑައިގެންނެވި ފަދައެވެ.

111 سورة البروج 11

އަދި ކިއެއްހެއްޔެވެ؟ ތުއްތުކުދިންގެ ވާހަކަދައްކައެވެ. އެއީ އެއުރެންގެ މަންމަފުން އަދިފާންގަނޑެއް ދެއްމާލުމަށް ފަސްޖެހުން ހިނދު އެކަމަށް ހިއްވަރުދެމުންނެވެ. އަދި ބަހްދަންޖަހައިލުމީ އެ ތުއްތުކުދިން ވާހަކަދައްކުމަކީ الله އިޝާރާތެއްކަމުގައިވެއެވެ.

ދަންނަށެ! މިދުރަނިތަކަން ބާރުދީ ދަރިފުޅާއި އަހަރެމެންގެ ޝަރީޢަތުންވެސް އަހަރެމެންނާ އިހް ބާރަންކޮޅަށްވެއެވެ. އަދި އަހަރެމެންގެ ޝަރީޢަތުގައި ހުދު މި ދުނިޔޭގައިން ވެސް ވަރީ ފަރާތިޔާވިފައެވެ. އަދިކިއެއްހެއްޔެވެ؟ الله ގެ ކަލިމަ މަތިވެރިކުރުމަށްޓަކައި ނަފްސު ފުދުބާރުކޮށްދެވުމާއި ހިޔާލަށް އެއްވެސް ދަރިފުޅު ޝަރީޢަތުގައި ވާރިދުވެފައެއް ނުވެއެވެ. އެހެންކަމުން ޖިހާދު އިޚްލާޞްތެރިން ބާރުކުރުމާއި ފަރާވާ ގޮތުގައި މިދުނިޔަޔަވެސް އަހަރެމެންގެ ޝަރީޢަތުގެ ބައެކެވެ.

މިގޮ އިތުބާރު މިފަދަ ބަޔަކިއްޔާތު އެއްފަހަރަކުދުނުންވެ - އެހެނަސް އެތައްފަހަރެއްގެ މަތިން ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ޝަހީދުގައި އަދި ނަބިއްޔާއަށްފަހު ޞަޙާބީންގެ ޝަހީދުގައިވެސް ހިނގާފައިވާކަން ފާބިތުވެއެވެ. رضي الله عنهم أجمعين

ޙަދީޘްތަކުގެ ސަފުތަކުގެ ތެރެއަށް އެކަނިވާއެކަނި ވަދެގަތުމާއި މިމައްސަލާ އާއި ގުޅިގެން

މުޖާހިދު ޢާންމުގެ ނަފްސު "މަރާލުމުގައި" އަދާކުރާ އެންމެ ބޮޑު ދައުރަކީ ސަލާމަތްވުމުގެ އުއްމީދެއްނެތި ޖިހާދުކުރުމުގެ ސަފުތަކުގެ ތެރެއަށް ވަދެގަތުމެވެ. އަދި އިހްތިސާބު ބަޔާންވެވުނުތަކުއިން އުއްމީދެއްގެ މަރުވުމުގައި ދައުރެއް އަދާކޮށްދިފިހަޔާ އަމިއްލަ ނަފްސު މަރާލިޔަސް މަޢާފުވިޔަސްކަމެވެ.

ނަފްސު އުމިހާރުގެ ވަދެގަން ޖިހާދުވުމުގެ ތެރޭގައި އެހެންވީއިރުކަމުގެ ޤަވާޢިދުތަކުގެ ދައުރަށް އަދާކުރާ މިފަދަކަމަށް، اللهُ ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމުގެ ތެރެއިން ނިޔަތް ތަޢާލާހަށް ބަދަލުވާނެއެވެ. މި ބަދަލުގައި އާންމުގެ މަސައްކަތް ހިތްވަރުގައި، އާންމު ނަފްސު ފިދާކުރުމާއި އަދި ހިތްވަރުގެ ދަރުމަތުގެ ނިޔަތުގައެވެ. އެހެންކަމުން މިފަދަ ބަލަށްޓެގެ ފަރާތަށް ނިޔަތެވެ.[112] އަދި ޤުރްއާނުގެ އިބްނު އަބީ ޝައިބާގެ ރިވާޔާ (ބ.ވ. 62) އާއި އަލްމަސް އިބްނު ނަސާއީގެ ރިވާޔާ (ބ.ވ. 64) އިން ސަޙާބީންގެ ޢަމަލުތަކުން ހާމަވާ ނަމޫނާތަކުން ފެނެއެވެ. އަދި އެފަދަ ޢަމަލުތަކަކީ اللهُ ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގަބޫލުކުރި ޢަމަލުތަކެއް ކަމަށް ފުޤަހާއުލަމާއިން ދެކެނީ ޝަރުޢީ ދަލީލުތަކުގެ ބިނާގައެވެ.

---

112 މިސާލަކަށް ޝައިޚު މުޙައްމަދު ބިން ޞާލިޙު އަލް-ޢުޘައިމީނު މިހާރު ބަޔާންކުރެއްވި ގޮތުގައި ފަތުވާ ދިނުމަށްފަހު ނިޔަތަށް ބަލަން ޖެހޭނެއެވެ. އަދި އެ ފަތުވާގައި އާންމު މަސްލަހަތު ޝަރީޢަތުގެ ޙުކުމްތަކަށް ތަބާވާން ޖެހޭކަމެވެ. އެހެންކަމުން އާންމު މަސްލަ، ޖިހާދުގެ ހުކުމްތައް - އަބޫ ޢުބައިދާގެ އަމާނާ، ރޫޙީ އަމިއްލަ ހުކުމްތައް (ބުނުން) މި ޤާނޫނީ ފަރަޟުގެ ތަފާސީލެވެ.

އަދި އިލްމުވެރިންވެސް މިފިޤުހު ވަރަށް ތަފްޞީލުކޮށް ބަޔާން ކުރައްވާފައިވެއެވެ. މިކަން ފާހަގަ ކުރައްވަމުން ޝައިޚުލް އިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާ رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ:

"…އަދި އަލްމައިތާ(113) ކެއުމާއި، އަދި ލޭ (ބުއިމާއި)، އަދި އޫރުމަސް (ކެއުން) ފަދަ ހަމަމިފަދައިން (ޙަރާމްވެގެން)ނުވެ. އެއިން އަހަރެމެން މިނިވަންވެގެންވާ ޙާލު މިތަނުގައި ކެއުމަކީ ޙަރާމްވެގެންވާ ކަމެކެވެ. އެހެނަސް ހަތަރު އިމާމުންގެ ނަޞްޞުތަކުގައި، އަދި އިލްމުވެރިންގެ ތެރެއިން ޖުމްހޫރު އިލްމުވެރިން ދުނިޔެއަށްވާގޮތުގައި ބަނޑުހައިހޫނުކަމުގެ ބާރު، ސަލާމަތްވުމަށްޓަކައި މި (ފަރުޟަކައި) ކެއުން ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. މަސްރޫޤު رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ: "ބޭނުންޖެހި އަދި ދިރިހުރުމަށްޓަކައި (އެފަދަ) ތަކެތި ކެއުމުން ޟަރޫރަވެއްޖެމީހާ، އެހެނަސް އެނުކައި ހުރެ މަރުވެއްޖެމީހާ - ދެންފަހެ އެފަދަމީހާ ނަރަކައަށް ވަންނާނެއެވެ." އަދި މީގެ ސަބަބަކީ، އޭނާގެ މައްޗަށް ކެއުމަން ހުއްދަވެފައިވާ ކާނާ އޭނާ ދުރުކުރުމުގެ ސަބަބުން އަމިއްލަ ނަފްސު މަރާލުމުގައި އެހީތެރިވާތީއެވެ.(114) އެހެންކަމުން އޭނާގެ މައްޗަށް ނިމިދަނީ

113 އަލްމައިތާ (الْمَيْتَةَ): ކަތިނުލައި މަރުވެފައިވާ ޖަނަވާރުގެ މަސް

114 އެހެނީ ކާންޖެހެން ޟަރޫރަވެއްޖެ އަދި ބޭނުންޖެހިހާލަތުގައި ބާރުގަދަކަމުގައި އެފަދަ މަސް ކެއުމުގެ ބަރާބަރުކަން ކަނޑައެޅިގެންދެއެވެ. އަދި މިއާއި ހިޔާރަށް އެކަން ހުއްދަވެގެންވެއެވެ. އެހެނީ الله تعالى النحل ސޫރަތުގެ 115 ވަނަ އާޔަތުގައި މިތަކެތި ޙަރާމް ކުރެއްވުމުންފަހު ވަޙީކުރެއްވިއެވެ: "…އެހެނަސް ހައްދުފަހަނައަޅައިގެން ނުގޮސް، ނުހިއްޔަމަންކުރުމަން އަމިއްލަ ބޭނުންތަކަށް، ސަރުބަދަހަން (އެކަމުގައި)

އަމިއްލަމަރުން މަރުވާ މީހާގެ ފުސް ހާލަތުވެ - އަދި މިއީ، މުޖާހިދު އާންމުގެ ނަފްސަށް (ކަސްތަމް ކުރާ) ޒާތީ ހިޔާނަތެވެ. އަދި އަނިޔާވެރި ވެރިމީހާ ކުރިމަތިވެގެ ބައްޕަތާސް ގޮވުކުރާ މީހާއި ހިޔާނަތެވެ - އެހެނީ އާންމު މުޖާހިދު މަރާލިއެވެ - އަދި (އެހެނަސް) އާންމު ގެ މަރުވުމުގައި اللهގެ ދީނަށް މަންފާއެއްވެއެވެ."[115]

އަދިވެސް ޝައިޚުލް އިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާ رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ:

"އަދި "اللهގެ މަގުގައި އަހަރެންގެ ނަފްސު މަރާލާށެވެ އަހަރެން އެއްވީދުކުރަމެވެ." މި ބުނުމަކީ ޙާއްޞަވިޔުން (ހާއްސަކޮށްގެން) އެއްކޮޅެވެ. އެހެނީ އާންމު اللهއަށް ޝަހީދުވެވޭނެ އެއްޗެއް، އަދި ގޮވާލެވިދާނެ ބަލަންޏާ، ދީން އެފަދަމީހާ އެބައި ކުއްލިއަށް ތަރިއްޔާ. އެވަނީ މުސްލިމުންނަށް އެފާޅުގައި ފައިދާވާން، ބަރަ ޢާންމުގެ މަރުސަތު އެފަދައިގެން - އެފަދަމާއެފަރި (ޝަޢީރުވެރިން) ސަޙާބާގެ ވަގުތެއްގައިވެސް މީހާފަރުދުވާނެ. އަދި (އެފަދަ ހިނދެއްގައި) އާންމު،

މުޖުތަހިދުވެރިޔާ، ދީނުގަ (ދަންނާށެވެ!) އެއިލާހަ ދިރަދިރައިން ފާފަފުރުޞަތާ ތަރިމަތިފަރާ އިލާހުވެ." އެހެންނަމަވެސް، އެފަދަ މީހާގެ މަރުކަމަށް ހެއްދަވާލެވިގެންވާ ކާއިން ދީނުލޮބުގެ ސަވަބުން، މަރުވުމާއި ހަމައަށް ބަސްލަވާއިސްނަމުގައި ހުރުމުގެ މާނައަކީ، އަމިއްލައަށް މަރުވުމެވެ.

[115] ބައްލަވާ: ޝައިޚުލް އިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާގެ "އަލް ފަތާވާ" (182/26) އަދި "އަލް ފަތާވާ އަލް ކުބްރާ" (525/2)

އޭނާ ގެނދުރާނޭކަމަށް ހަދިޔާވާނަމަ - ދީން މިކަން ހުރި (ފެނިނު) އެވެ. އަދި (ހަމަކަނަލަދުން) މިފަދަ ޙާލަތުގައެވެ الله تعالى ބާއްވައިލެއްވީއެވެ:

﴿ وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ ﴾

"އަދި މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި اللهގެ ރުއްސެވުމަށް އެދި އެމީހުންގެ ނަފްސު ވިއްކާމީހުން ވެއެވެ. އަދި (އެއިރުގެ) އަޅުތަކުންނަށް الله އޯގާވަންތަ ވޭގެއްވެއެވެ."(سورة البقرة 207)

އަދި ހަމަ މިފަދައިން، ނަބީ (صلى الله عليه وسلم) ގެ ސުންނަތުގައިވެސް ބައެއް އަޞްޙާބު ބޭފުޅުން އަމިއްލުންގެ ސަތުވަކުގެ ތެރެއިން ދުނިޔޭގެ ނަސީބާ ދުރުވެވައިފައެވެ. އަދި ޞުހައިބު އިބްނު އަލް ރޫމީ (رضي الله عنه) އަރިހުން ރިވާވެގެންވާ ޙަދީޘެއްގައި[116] މިހެން އަޞްޙާބުންގެ ބޭފުޅަކު އެކަންތައް ދުނިޔޭގެ ނަސީބު، މީސްތަކުން އޭނާ އޭނާގެ އަމިއްލަ އަތުން ހައްލުގެ ބޭފުޅަކު އެއްލާލި ބެހެއްޓުން، ޞުހައިބު ވިދާޅުވިއެވެ: "ނުބައެއް، އެހެންއެކަމަކު އޭނާވަނީ އެބަޔަކާއި ބާޒަރުވީން الله މިފަދައިން ބަސް ވަޙީ ކުރައްވާ މިހެންވަޑައިގެންނެވެ:

﴿ وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ ﴾

"އަދި މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި اللهގެ ރުއްސެވުމަށް އެދި އެމީހުންގެ ނަފްސު ވިއްކާމީހުން ވެއެވެ. އަދި (އެއިރުގެ) އަޅުތަކުންނަށް الله އޯގާވަންތަ ވޭގެއްވެއެވެ."(سورة البقرة 207)

---

116 ރިވާކުރެއްވީ: އިބްނު ޙިއްބާން، މުސްތަދުރަކު ޙާކިމް رضي الله عنه އަރިހުން

(މިއާއި ހިލާފަށް) އެފަދަ މީހާ އޭނާއަށް އަމުރު ފޮރުވިގެންވާ ގޮތް ނޫން ގޮތަކަށް ބަދަލުކޮށް އޭގެ ސަބަބުން އޭނާ ހަލާކުގެތެރެއަށް ވެއްޓިއްޖެކަމުގައިވާނަމަ، ދެންފަހެ އެފަދަ މީހަކީ ނުބައި ބަދަލުކޮށްފިހެއްޔެވެ. އަދި އެފަދައިން ބަދަލުކުރުމުގެ ސަބަބުން ހަލާކުވެއްޖެއެވެ. އެއީ މިސާލަކަށް ޖިސްމުގެ ސަބަބުން ފިޔަ ފުނޑުން، އޭނާ އޭގެ ސަބަބުން މަރުވާނެކަން އެނގޭހާލުގައި ޣުސްލު ކުރުމާ ނުވަތަ ވުޟޫހެދުމުން އޭގެ ސަބަބުން އޭނާ މަރުވެދާނެ ހިނދުކޮޅެއްގައިވެސް ވުޟޫކުރާ މީހާ ފަދައެވެ.“(117)، (118)

ފަހެ ދަންނަންވާނެއެވެ؛ اللهُ ގެ ކަލާމަ ގަތިލުކުރުމަށްބަހައި މުޖާހިދުކަން ކުރުވާ އެންމެ ގަތިލުކަމަކީ ދީން ރައްކާތެރިކުރުމެވެ. އަދި ބާރުގެވުން ދަރިވަރަކުން މުޖާހިދަކު އޭނާގެ ނަފްސު ދީނަށްބަލި ފިދާކޮށްފުމުގެ ހައްދަކާއި ގުދު އެއްވެސް ޝަރުޢީކަން ތަނާއޮސްދެއެވެ - އަދި އެހެންނަމަކަންނޭ ނޫނެވެ - އެއީ އެހާމެ މާތްވެގެންވާ ބަދަލުއްކަމަކެވެ ބައިންކަމަކީއެވެ. އަދި މިކަންތައް ނަބީ صلى الله عليه وسلم ގެ ޞަޙާބީންގެ ބަދަލުވެ ތަކުން ސާފުކަން ބައިންވެގެންވެއެވެ. އެއީ އަބޫދުޖާނާ ދީނާ ނަބީއާ ދިފާޢުކުރައްވާ ހިނދުއެވެ. އަދި އަބޫ ދުޖާނާ رضي الله عنه ގެ ހާދިސާއިންވެސް ދެއެވެ. އެއީ

---

117 ބައްލަވާ: "މަޖްމޫޢު އަލް ފަތާވާ" (279/25)

118 އިބްނު ތައިމިއްޔާގެ މިބަސްތަކުން ވިސްނައިލެވޭކަން، ދީނީ ފައިދާއަށްޓަކައި ޖާނުގެ ތަނާޒުލުވުމަށް ނަފްސު ގެއްލުންވާފަދަ ކަމެއް ކުރުން ހުއްދަކޮށްދޭކަމާއި، އޭގެ މަޞްލަޙަތާއި އަދި ޖާނުދޫކުރުމުގެ ނަފްސު ގެއްލުންވާފަދަ ކަންކަން ކުރުން ހުއްދަކޮށްދޭ ނަފްސުގެ ފަރަޤު ވަރަށް ސާފުކޮށް ފެނިގެންވެއެވެ.

އަބޫ ދުޖާނާ ނަބިއްޔާއަށްޓަކައި އިންސާނީ އައްޑަނައަކަށް ވެވަޑައިގަތް ހިނދެވެ. އަދި މިވާހަކައަކީ ސީރަތުގެ ފޮތްފޮތުގައި މަޝްހޫރުވެގެންވާ ވާހަކައެކެވެ.(119) އަދި މިއީ ހަމައެކަނި ނަބިއްޔާއަށްޓަކައި ހާއްސަވެގެންވާ އަމަލެއްކަމަށް ބުނުމަށް ހެއްކެއް ހާއްސަކުރެވިފައެއް ވާރިދުވެފައެއްނުވެއެވެ.

އަދި އިމާމް އިބްނު ޙަޖަރު رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ: "ކަލިއަހަރުމުން އަންނަ ޙަދީޘްތަކުގެ ތެރެއިން ވަރުގަދަ އަދި ޞައްޙަފުޅުވެގެން ދާންދެން ދުލިހުރި މިހާރާއި ދުރު، އަބޫ އައްޔޫބު އަލް އަންޞާރީ (رضي الله عنه) އަދި އަބޫ މޫސާ އަލް އަޝްޢަރީ (رضي الله عنه) ފަދަ ޞަޙާބީންނެވެ ފަރާތުންނެވެ... އަދި ޞަޙާބާ ރިޟްވާނުﷲ ޢަލައިހިމް ޖަމީޢާ صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުން ޞަޙާބީންގެ ތެރެއިން ބަޔަކު، "އަހަރެ މީހަކަށް ﷲ ހިނިތުންވެ ކުރެއްވި ބޭބޭކަލުން ކުރެއްވުމޭ" ދެންނެވުމުން، ރަސޫލު ކުރެއްވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ: "އަހަރެ ދަރަނި ދަރަނާއި ނުލައި ޙަދީޘްތަކުގެ ތެރެއިން ދުލިގަޑުވެ." އެހެނީ އެ

119 އަބޫ ދުޖާނާ رضي الله عنه ޝަހީދުވެވަޑައިގަތީ އަލްޔަމާމާ ހަނގުރާމައިގައެވެ. ޝަހީދުވި ދުޝްމަނުންގެ ކިއްލާގެ ވަށާ ފާރުމަތީން ފައްސާލައްވުމަށްފަހު، ފައި ބިންދައިގެން ގޮސްފައިވާ ޙާލުފުސް ހަނގުރާމަކުރެއްވުމަށް ފެށުމެވެ. މި ހަނގުރާމައިގައި އަލް ބަރާއު رضي الله عنه ފަސް ފާރުމަތިން މާސްވަރުގައިވާ (އަލިއްލަފުޅަށް އެދިގެން) އެއްލާލުމުން ހަނގުރާމައެވެ.

ސަބަބީ އޭނާގެ ދަރަގަސްޗުދަރަސާ ބާލިއްވައި، ޤަބުޅުވުމާއި ހަމައަށް އަދުއްލުވުންގެ (ސަތުރުކަތްގެ) ތެރެއަށް (ބަމަގާދެއްވަމުން) ދެމިގެންނިވިއެވެ."(120)

ވީމާ، މުސްލިމުންގެ މަސްލަހަތެއްބަލައި (މަސްލަހާއި ފައިދާއަށްޓަކައި) އެމީހުގެ ނަފްސު އަދުއްވުންގެ ފަރާތުން ޤަބޫލުކުރުން ހުއްދަވެގެންވާ ފަރަޤެއް، ސިފަތަކީ އޭނާގެ ނަފްސު (އޭނާ އަމިއްލައަށް) ޙިފާޒަތްކުރުމުގެ ހުއްދަވެގެންވެއެވެ.

120 ބައްލަވާ: "އަލް މުޢުޖަމް" (294/7)

ޝަހީދުންގެ ބާވަތް

އިމާމް އަންނަވަވީ رحمه الله ޝަހީދަކަށް ހުވަދައިން (ޝަހީދުކާ) ކިޔުނީ ކިޔުވެގެންކަން ބަޔާން ކުރައްވަމުން ހަތް ކަމެއް ވިދާޅުވިއެވެ:

1. الله އާއި ހުއިޖާރުގެ ރަސޫލާ އޭނާ ޖަންނަތަށް ވަންނާނެކަމަށް "ޝަހިދު"[121] ދެއްވައިގެންވާތީ.
2. (ދުނިޔޭގައި ޙުކުމްކުރެވޭން ދިރިހުރުމެއް) އޭނާގެ ފަރި ތަރުކަ ހުރުތުރުމުގައި އޭނާ ދިރިހުރުންނާތީ
3. ރަޙުމަތުގެ މަލާއިކަތާ އޭނާގެ ފުރާނަ ނެންގެވީ ހިނދު "ޝަހިދު" ދެއްވައިގަންނަވާތީ
4. އާޚިރަތުގެ ދުވަހު އޭނާ އަށް އުއްމަތުގެ ތަރެއް ދޭނެކަމަށް "ޝަހިދާ" ދިނުމަށްލަވުމުގައިވާތީ
5. އޭނާގެ އިމާނާއި ބަދި ހުރިހާއްމޮން ބޭރުފުރުން "ހުރި"ވާތީ
6. އޭނާގެ މަރަށް "ހުއްކާއި" ވާތީ، މިއީ އާންމުކޮށް ބޮނޑުކަމާ އޭނާގެ ލޭ
7. އޭނާގެ ރޫޙަށް ވަގުތުން ޖަންނަތުގެ "ހުރި" ފެވޭތީއެވެ

އަދި އިބްނު ޙަޖަރު رحمه الله ޝަހީދުންގެ މަޢުލޫމާތު ފާސިލުވާ ސާދަ ކަމެއް ލިޔުއްވާފައިވެއެވެ. މިގޮތުއިން ބައެއް ކަންކަމީ اللهގެ މަގުގައި ޤަތުލުވުމެވެ.

[121] (ނޯޓް: ޝަހާދަތުގެ ލަފްޒީ މާނައަކީ "ހެކިވުން")

ދީނުގެ އިލްމުވެރިން ޝަރީޢަތުގެ ތަފާސީލު ބަޔާން ކުރައްވަނީ
އަންނަނިވި ގޮތަށެވެ:

ހަނަފީ އިލްމުވެރިން:

އިބްނު ޢާބިދީން رحمه الله، "ޙާޝިޔާ"ގައި ބަޔާންކުރައްވާފައި ވެއެވެ:
"...(ޝަރީޢަތް) މުސްލިމުކަން ޤަބޫލުކޮށްފައިވާ މީހަކެވެ. ނަމަވެސް ހަނދާނަމައިގެ
ޙުކުމުގައި މަރުވެފައިވަނިކޮށް ފެނި، އަދި އޭނާގެ ހަރަކާތުގައި ބޫދުފުރުގެ
ޢަހަރުތަށް، ނުނިކި ފުރުޖެހިފައިވާ ޢަހަރުތަށް - މިޤާތަކަށް ފުރުން ފުރައްސަން - ނުނިކި
މިފަދަ ކަހަލަ ފުގޮތަކައިވާ މީހެކެވެ."[122]

އަދި އަލްޢައިނީ رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ: "...(ޝަރީޢަތް) ބާޠިން، ނަމަވެސް الله ގެ
ރައްދުން ނަހުޞަތައިވާމީހުން، ނަމަވެސް މަގުފުރާމީހުން ޤަބޫލުކުރާ، އެކަމުގައި
(އެބަހީ: އޭނާގެ ޤަބޫލުވުމުގައި) ކާފިރުވެސް ގޮތްކަން "ޙަދުއްވުން"ނާއި
ދުށުމެއްވާ މީހެއެވެ." އެކަމަކީ (އެބަހީ: ޤަބޫލުވުމަކީ) ސިފަ ގޮތުން ނަމަވެސް
ނުސިފަގޮތުން ވިސްނުމެއްކަމުގައިވިޔަސް އެއީ ޝަރީޢަތެވެ. އަދި އެމީހުންގެ މަޢު
ޙަދުއްވުންނާއި ގުޅުއްވާނެ މީހުންނަށް ޝަރީޢަތުގެ ނިޔަތެވެ."[123]

---

[122] ބައްލަވާ: "ޙާޝިޔާ އިބްނު ޢާބިދީން" (268/2)، އަދި "އަލް އިސާބާ" {ފަތްޙުލް
ޤަދީރުގެ އަރިމަތީ ތަޢުލީޤުގެ} (142/2)

[123] "ތަބްޔީން އަލް ޙަޤާއިޤު" (247/1) އަދި "އަލް ބަޙްރު އައްރާއިޤު" (211/2)

މާލިކީ އިމާމުވެރިން:

އައްދަރުދީރު رحمه الله "އައްޝަރުހުލް އަލް ކަބީރު"ގައި ވިދާޅުވެއެވެ: "...އެފަދަ މީހާއަކީ އުދުވާނުންނާ ހަނގުރާމަކުރަނިކޮށް ފަތުރުވާ މީހާއެވެ. އޭނާ ފަތުރުވެފައިވިޔަސް، މުސްލިމުންގެ މައްޗަށް އަރައިގެންފައިވާ އުދުވާނުންގެ އަތުން ކަމުގައިވިޔަސްވެއެވެ. ނުވަތަ އޭނާއަށް ނޭގިހުއްޓާ ހަނގުރާމަ ނުކުރަނިސް ކަމުގައި ވިޔަސްވެއެވެ. ނުވަތަ (އޭނާ މަރުވީ) ނިދިގައިވަނިކޮށް (އުދުއްވުންގެ އަތުންކަމުގައިވިޔަސްވެއެވެ.) ނުވަތަ އޭނާ (އޭނާ ފަތުރުވީ) ކާފަރުން ކަމުގައި ހިޔާރު މުސްލިމުންގެ އަތުން ކަމުގައި ވިޔަސްވެއެވެ. ނުވަތަ އޭނާ ފަތުރުވީ އަހުއްގެ ދަރުވެފައި ނޫނީ އޮޅިގެން އޭނާ އަމިއްލައަށް އޭނާގެ ކަނޑިން ނުވަތަ ދުންޖަހާނެ ކަމުގައިވިޔަސްވެއެވެ. ނުވަތަ ހަނގުރާމައިގެ ތަޅާގައި ވަޅުގަނޑެއްގެ ތެރެއަށް ވެއްޓިގެން ސަބަބުން ނުވަތަ އުސްބިނާއެއްގެ މަތިން ވެއްޓުނުކަމުގައިވިޔަސްވެއެވެ."(124)

ޝާފިޢީ އިމާމުވެރިން:

އިބްނު ހަޖަރު رحمه الله ވިދާޅުވިގޮތުގައި އެފަދަ މީހާ (ޝަހީދު) އަކީ: "ކާފަރުންނާއި ދެކޮޅަށް އިހުލާސްތެރިކަމާއި އެކު ހަނގުރާމަކުރުމުގެ ތެރޭގައި،

124 ބައްލަވާ: "އައް ޝަރުހް އަލް ކަބީރު" (425/1)

އުބައިދީޔުންނާއި ދިމާލަށްގޮސް އޭނާގެ ފުރަގަސް ނުދައްކާ ބާލު، ދޫކޮށްލާފިއެވެ." (125)

އަދި މުޣްނީ އަލް މުޙްތާޖު ގައި ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ: "...(އެއީ) ދުނިޔަވީ އެއްވެސް އެދުމެއްނެތި اللّٰهގެ ކަލިމަ އުސްކުރުމުގެ ނިޔަތުން އަދި ކާފިރުންގެ ކަލިމަ އެންމެ ނިކަމެތިކޮށްލުމަށްޓަކައި އުބައިދީޔުންނާއި ދިމާލަށްގޮސް، އަދި އުބައިދީޔުންނަށް އޭނާގެ ފުރަގަސް ނުދައްކާ ބާލު ހަނގުރާމަކުރަނިކޮށް ދޫކޮށްލާފިއެވެ." (126)

ހަންބަލީ އިލްމުވެރިން:

"ކިޝާފް އަލް ޤިނާޢު"ގައި ބަޔާންވެގެންވެއެވެ: "...ޝަރީޢަތު ހަނގުރާމައިގެ ވަގުތު ކާފިރުންނާއި ހަނގުރާމަކުރުމުގެ ނަތީޖާއެއްގެ ގޮތުން ދޫކޮށްލާފިއެވެ." (127)

އިބްނު ޤުދާމާ رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ: "...އެހެންކަމުން ޝަރީޢަތުގެ ހަތިޔާރު އޭނާގެ އަލިއްލަމަ ހަނގުރާމައި ދިމާލަށް އައިސް އަދި އޭގެ ސަބަބުން

---

125 ބަލާލާ: "ފަތުޙު އަލް ބާރީ" (129/6)

126 ބަލާލާ: "މުޣްނީ އަލް މުޙްތާޖު" (350/1)

127 ބަލާލާ: "ކިޝާފް އަލް ޤިނާޢު"(113/2)

ތޮއްޓުވެއްޖެނަމަ ދުން އެފަދަ މީހަކީ ޖަހަންނަމުގެ އަލިން ތޮއްޓުވެފައިވާ މިޒާތަކުރަނީ... އަޙްމަދު ރިވާކުރި، الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ ސަޙާބީއަކު އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ: "ޖަހަންނަމުގެ ހިސާބުގެ ތަނަވަސްކަން އަހަރެމެން ބަލަމާ ދިނީމެވެ. ދުން މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ޖަހަންނަމުގެ ތެރެއިން މީހުންގެ ފަހުމުންހަޅު އެކަމާގެ ކަނބަލާ ހުރިހާއެވެ، (އެއްބަސްވެ) އެކަނބަލުން އެކަމާގެ އަލިއްކަ ގައިގާ ޖީހި ބޭހެއްޓިއެވެ. ދުން الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ޙަދީޘްއިއްޔާ ކަމެވެ: "އޭ މުސްލިމުންނޭވެ ކަލޭމެންގެ އަމާއެވެ!" ދުން މިސްކީނުން އެކަމާގެ ކައިރިއަށް އަވަސްވެގަތެވެ. (އެއްބަސްވެ) އެކަމާ ވަރުވެއްޖެއެވެ. ދުން الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم އެކަމާގެ ހުރިން ފޮވެފައިވާ އެތުމުގައި އެކަމާ ބޭރަށްވައި އެކަމާގެ މައްޗަށް ނަގާތުރުކުރެއްވިއެވެ. އެއްބަސްވުން މިސްކީނުން ސުވާލުކުރިއެވެ: "އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ! އެކަމާ އަޅަ ޝަރީޢަތުގެ ބޮޑެތި؟" ބަދަލުގައި ކުރެއްވިއެވެ: "އާއެކެވެ. އަދި ތިމަން ނަބިއްޔާ އަޅަ އެކަމާގެ މައްޗަށް ވާ އެއިވެރިއެކެވެ.""(128)"(129)

---

128 ސުނަން އަބީ ދާވޫދު (2539)

129 ބައިހަޤީ: "އަލް މުސްނަދު" (206/2)

ޚުލާޞާ

ޞަޙީޙައިނުގެ ތަޢާރަފުން، ބާސްވުވުން ދަރިޔާތަކުން ތާބިޢުތާބިޢީން އިބްނުލްއަކްވަޢުގެ ބޭބެއިން - ބައްޕަ އިބްނުލްއަކްވަޢުގެ ފަރާތުން - ޢާމިރު އިބްނުލްއަކްވަޢުން ދުރުވަކުތުގައި "ވިދާޅު ޝަހީދުވެ ކަމަށް ކަސްބަތުކުރައްވައިގަތީ އުމުރުން ކުރިއްޔާ ވަގުތުގެ ސަލާމާއި ބަރަކާތުގެ ތޫނުތަކުން" ކަމަށް. މިކަމާއި ނިސްބަތުން ބަޔަކުން ބަރަކާތްކުރައްވައި ޝަހީދަކު (ހަމައެކަނި) މުސްލިމުކަން އަމުން ކުރުކުރާ، ނުނި ހަނދުވާލައިގެ މައިދާނުގައި (ޖިހާދުގެ އަމުން) ކުރުކުރާވިޔަ ކަމެވެ.

ދުނިޔަނީހަމަ! ޖިހާދުގައި އިބްނުލްއަކްވަޢުގެ ބަސް މިކަމުގައި އިސްލާމުގެ ނަމުގައެވެ. އަދި ބަނަދީންގެ ބޮޑުމަތި ޙައްޤުދުރުވެ ދީ ސަބަބު (ބުޚާރީ އާއި މުސްލިމު) ގައި ސަލަމާ އިބްނު އަކް އަކްވަޢު رضي الله عنه ގެ އަރިހުން ރިވާވެފައިވާ ޙަދީޘެވެ:

عن سلمة بن الأكوع رضي الله عنه، قال: (خرجنا مع النبي صلى الله عليه وسلم إلى خيبر، ثم ذكر الحديث. . .)، وفيه (فقال: رسول الله صلى الله عليه وسلم: من هذا السائق؟ قالوا: عامر بن الأكوع – أخو سلمة – قال: يرحمه الله، قال رجل من القوم: وجبت يا نبي الله لولا أمتعتنا به، فلما تصاف القوم كان سيف عامر قصيراً، فتناول به ساق يهودي ليضربه ويرجع ذباب سيفه فأصاب عين ركبة عامر، فمات منه، قال: فلما قفلوا، قال سلمة: رآني رسول الله صلى الله عليه وسلم شاحباً وهو آخذ بيدي، قال: ما لك؟ قلت له: فداك أبي وأمي زعموا

أن عامراً حبط عمله؟! قال: من قاله؟ قلت: قاله فلان وفلان وفلان وأسيد بن الحضير الأنصاري، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: كذب من قاله، إن له لأجرين، وجمع بين إصبعيه، إنه لجاهد مجاهد).

"…ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ: "(ޢެން ކިއުމުގައި ޗަމަތި) ދުއްވަން އުޅުނުނީ ކާކުހެއްޔެވެ؟" މީސްތަކުން ދެންނެވިއެވެ: "އެއީ އާމިރު އިބުނު އަކްވަޢު އެވެ." ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: الله ތަޢާލާ ރަޙްމަތްލައްވާށިއެވެ." މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ދެންނެވިއެވެ: "ތަޢާލާގެ މައްޗަށް (ޝަހާދަތް) ވާޖިބުވެއްޖެއެވެ؟ ތަޢާލާއާއި އޭނާ ދަރުމަކުރުމަށް އަޅުގަނޑުމެންނަށް އިތުރު ވަގުތުކޮޅެއް ލިބުނުނަމައެވެ!" ދެން އަޅުގަނޑުމެން ހައިބަރަށް ދިޔުމެވެ. އަދި އެތަން ހިސާރުކުރީމުއެވެ. … އެހެންކަމުން ހަނގުރާމައިގެ ސަފުތައް (ބަރާބަރު ދިނުމަށް) އެތެރި (ހަނގުރާމަ ފުރުސަހިނދު)، އާމިރުގެ ކަނޑި ކުރުފުޅުން، ޔަހޫދީއެއްގެ ފައިގާ ޖެހުމަށް ބަރާބަރު ދެއްވި ހިނދު، ކަނޑީގެ ތޫނު މިދަ އައިސް ޖެހުނީ އާމިރުގެ އަމިއްލަ ހަނގޮޅުގައެވެ. އަދި ކަކޫ ޗަފުއްވިއެވެ. މިގެ ސަބަބުން އޭނާ މަރުވިއެވެ. ހަނގުރާމައިން އެނބުރިއައި މަގުމަތީ اللهގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم އަތް އަޅުގަނޑު (ހިތާމަވެރިވެފައި ވަނިކޮށް) ފެނިވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން އަޅުގަނޑުގެ އަތުގައި ހިއްފަވައި ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: "ކީއްބާއެއް އުރެދޭ ކުރަނި ފަދަ ކޮންކަމެއްހެއްޔެވެ؟" އަޅުގަނޑު ދެންނެވީމެވެ: "އަޅުގަނޑުގެ މަންމައާއި ބައްޕަ ތިޔަބޭފުޅާއަށް ފިދާވާށިއެވެ! މީސްތަކުން (ގޮތަށް) ބުނަނީ ފަހަރު، އާމިރުގެ ޢަމަލުތަކެއް ވަނީ ގެއްލިގެންކަމަށެވެ." ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: "އެހެން އެބުނާބައެއްނަމަ

އެވަނީ ޣަލަތުގައެވެ. އެހެނީ ޖާހިދުއަށް ދެ އަޖުރު ލިބިގެންވެއެވެ." އެހިނދު ދެ އިނގިލިފުޅުން އެ އިޝާރާތްކުރެއްވިއެވެ. އަދި އިތުރަށް ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: "އޭނާއަކީ (الله ގެ މަގުގައި) ގަދައަޅައި މަސައްކަތްކުރި މުޖާހިދެކެވެ. އަދި ޢަރަބު ކުރިފަދަ (އެހާ ރަގަޅަށް) މިންވަރަށް ހިނގާފައިވަނީ މަދު ބައެއްކަމެވެ."(130)

އަދި މިކަމުގެ މައްސަލަ ބާރުދޭ އަނެއް ރިވާޔަތަކީ؛ (އިރު ބައްސާރުގެ ފުރު) އަބޫ ދާވޫދު، الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ ޞަޙާބީއެއްގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވާފައިވާ ޙަދީޘްގައެވެ: "...މިސްކީނުން ސުވާލުކުރިއެވެ: "އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ! އޭނާ އަކީ ޝަހީދެއްތޯއެވެ؟" ނަބިއްޔާ ވިދާޅުވިއެވެ: "އާއެކެވެ. އަދި ތިމަން ނަބިއްޔާ އަކީ އޭނާގެ މައްސަލަ ވާ ހެކިވެރިއެކެވެ.""(131)

މިއިން، މުޖާހިދު، ޝަހީދެއްކަމަށް ވުމަށް، "ޓެކްނިކަލް ގޮތުން ހިއާރުން" ކަމަށްބުނެ އެއްވެސް ޝަރުޢީ ކަނޑައެޅިފައިނުވާކަން ސާފުވެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް، ޝަރީޢަތާ الله ގެ ކަލިމަ އެންމެ މަތިވެރި ކުރުމަށްޓަކައި ހަނގުރާމަކުރާ، މައިދާނުގައި ކޭހުގެ ފަދަ ގޮތުގައިވެސް ތަޢާމަލުކުރާނެއެވެ. އަދި އެފަދަ ކޭހުގެ މިސާލު ބަޔާނީ ޝަހީދުކަމެވެ.

---

130 ބައްލަވާ: އަލް ބުޚާރީ (3960، 5796، 5972) އަދި މުސްލިމް (1802، 1801)، އަދި "ފަތުޙް އަލް ބާރީ" (466/7)

131 ސުނަން އަބީ ދާވޫދު (2539)

ބައެއްމީހުންނަށް ދީނާއި ބަހަނާގައި މުޖާހިދު ޢާއްމުގެ ނަފްސު ތަރުބިއްޔަތުކުރާނީ އެކަމުގެ ހުއްދަތަކާމެދު ޝަރްޢު އުފެދެއެވެ. މިއުޞޫލު ނަޞޭހަތްތެރިވުމަށްޓަކައި ޝަރީޢަތުގައި ބާރުފުރުން އެއްގޮތް ދީ ބަދަލުވެ، އެހެންނަމަވެސް ނިޔަތް ބަދަލުވުމުގެ ސަބަބުން އޭގެ ހުކުމްވެސް ބަދަލުވެގެންދާކަން ބާރުއަޅުއްވާފައިވާނެއެވެ. މިބާވަތަކަށް:

- ޖިހާދާއި އިސްދު ވަރިކޮށްފައިވާ އަންހެނާއި ކައިވެނިކުރުމަކީ ހުއްދަކަމެއްކަމެވެ. އެހެންނަމަވެސް ފަހަނައަޅުގެ ނިޔަތުގައި ކައިވެނިކުރުމަކީ ހަރާމްކަމެއްކަމެވެ.
- اللهގެ ކަރީމް ވަސީލަތެއްކަމުގައި ޖާދޫކުރާމީހާ މުޖުރިމެކެވެ. އެހެންނަމަވެސް ކަސްދެއްނުވުމަކާ ހަނދާނުވުމާ ދިރަކާ ނަތީޖާއަށް ތަފާ ފާހަގަ ދިޔައެވެ.
- ހިމާ އަމިއްލައަށް ޙުކުމްތަކެއް ޖަހާއި ފުރުސަތުގެ މިސާލި ސަރީރީގޮތެވެ. އެހެންނަމަވެސް ހަނދާނުވުމަކާއި ދިރަކާ ނަތީޖާ ތަފާތުވާގޮތް އަމިއްލައަށް ވަޒަނުކުރާ ގޮތެއް ނެތިގެންދެއެވެ.

މި ހަދީ މިސާލެއްގެ ބޮޑުވެރިކަން އެންމެފަހު ބަރާބަރު ވަރަށްބައިވަރު: "ބަރަބަރުގެ އަހުރު ބޮޑުވެރިވެ ނިޔަތުގެ ވަރަށްބައިވަރު..." އެހެންކަމުން ނިޔަތު ހާލަތުގެ "ޝަރީޢަތުގެ ބާރު ޤަވާޢިދުތަކުގެ ބަރަބަރު ހިންގާ ފަރާތް"ގެ ވަރަށްބޮޑު ބޮޑުވެރިކަން ނުވާކަން ހާމަކުރެވިފައިވެއެވެ. ނުބައި ނިޔަތެއްގެ މަޤްޞަދު ވަރިކޮށް ބަދަލުވުމުގެ އަޑުން ފަރުވާތެރިވާއަށް ނަހަރާ މިންވަރުވެއެވެ. ހަމަ އެފަދައިން ޖާދޫގެ ބާރުގައި ޚިޔާ ރަނގަޅު ނުވަތަ ޖަހާލެއްގެ ސަބަބުން އަމިއްލައަށް ވަރުވާ މިހާރުންވެސް ވަރު ނަހަރާވެއެވެ. އަދި އިޙްތިޔާރީ ނިޔަތުގެ ވަރިގައި ވާނުދު ފަރުވާތެރިވާ ވަރު ޖެންނަތުގައެވެ. އެކާ ފަރުވާވީ

ބަދުއްވުންގެ ބަހަނާއަކުން ނުވަތަ ޢުޒުރަކުން ޢާންމާގެ އަމިއްލައަތޮން ކަޑުގައިވިޔަސް ޢާގައި ފަރުވާލައްވަނެވެ. އަދި ދީނުގެ ފައިދާއަށްޓަކައި އުމިޔާއްގެ ޤަބޫލުކުރަން އަމިއްލަވަރަން އުފެދިލާ މިހާ ވަނީ ޖަންނަތުގައެވެ. އެއީ އަސްބާބެއް އުނދުރުގެ ބަރޯސާގައިވާ ކުޑަކުއްޖާ ފަރަޢިޟުނެވެ.

އަމިއްލަވަރުގެ ތަޢާރަފް

ފިޤުހު ޢިލްމުވެރިންގެ ތެރެއިން ބަޔަކު ޙާލުވުން ވިދާޅުވިއެވެ: "(އެއީ) އިންސާނު ޢާންމާ އަމިއްލަވަރަށް އުޅުން އެއްވެސް ވަސީލަތެއްބޭނުންކޮށްގެން މަރުވުމެވެ." އަނެއްބައި ޢިލްމުވެރިން ވިދާޅުވިއެވެ: "ޝަރުޢީ އަޤީދާގެ ސަބަބުން ނުވަތަ ހިތާމައެއް ކުރިމަތިވުމުގެ ސަބަބުން މީހަކު އަމިއްލައަށް މަރުވުމެވެ."(132) އަދިވެސް އެހެން ޢިލްމުވެރިން ވިދާޅުވިއެވެ: "އެމީހަކަށް ދިމާވާ ދުނިޔަވީ ގެއްލުމެއްގެ ސަބަބުން އެމީހެއްގެ ނަފްސު ހަލާކުގެ ތެރެއަށް އެއްލާލުމާއެވެ."

الله تعالى ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ:

---

132 މީގެ ތެރޭގައި، ހާސްވުން، ބަނޑުހައިވުން، ކަރުހިއްކުން، ތަދު، ... މިފަދަ މިފަދަ ކަންކަން ހިމެނެއެވެ.

﴿ ...وَلَا تَقْتُلُوا أَنفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا * وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ عُدْوَانًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْلِيهِ نَارًا وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ﴾

"ކަލޭމެންގެ ނަފްސުތައް ނުމަރާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله ކަލޭމެންނަށް ރަޙީމްވަންތަވެއެވެ. އަދި ޢުދުވާން ވުމުގެ ސަބަބުންނާއި އަނިޔާވެރިވުމުގެ ސަބަބުން އެފަދައިން ޢަމަލުކޮށްފިމީހާ، ތިމަން الله އެފަދަމީހާ އަނދައަނދާ ރޮގި ނަރަކައަށް ވައްދާހުށީމެވެ. އަދި އެކަން ކުރުން ތިމަން الله ގެ މައްޗަށް ފަސޭހަވެގެންވެއެވެ."(133)

އިމާމް އަބޫ ޒުހްރާ رحمه الله މިއާޔަތުގެ ތަފްސީރުގައި ވިދާޅުވިއެވެ: "އަދި މި އާޔަތުން ދޭހަވާ މާނައާއި ގުޅޭ އިޚްތިލާފުވެރިން ވެސް އިޖްމާޢުވެފައެވެ؛ އެއީ މީސްތަކުން (މުސްލިމުން) އެކަކުއަނެކަކު މެރުން ހަރާމްވެގެންވާކަމެވެ. އަދި އޭގެ ބޮޑުފުރާނައިގެ ދުނިޔާވީ އެދުމަކަށްޓަކައި އަމިއްލަވަރު ވުމުގެ ހަރާމްކަން އެކުލެވެއެވެ. ނުވަތަ އެމީހެއްގެ ނަފްސު ނުރައްކަލާއި ހަލާކުގެ ތެރެއަށް ވެއްޓޭފަދަކަމަކަށް މުޤާމަރާކުރުމުގެ ހަރާމްކަން އެކުލެވެއެވެ. އަދިވެސް މިގައި އެކުލެވިގެންވާ އަނެއް މާނައަކީ "އިންތިޙާރު ހިތާމަ ނުވަތަ ބުރިވޭ ސަބަބުން އަމިއްލަ ނަފްސު ނުމަރާށެވެ" މިއެވެ. އެހެން ކަމުން މުހިއްމުކަމެއްވެސް މިއާޔަތުގައި އެކުލެވިއެވެ."(134)

---

133 އައްނިސާ 29،30

134 ބައްލަވާ: "ތަފްސީރު އަބޫ ޒުހްރާ"(156/5)

ފަހެ އެހެންނަމަވެސް މިހަރާމް ވެގެންވާ އަމިއްލަމަރުގެ ތަޢާރަފަކީ: “ޝަރީޢަތުގެ ނަޞްސުތަކުން (އެބަހީ: ޤުރުއާނާއި ސުންނަތުން) ބައްޓަންވެފައިވާ ޙައްޤު އިސްލާމީ ސަޤާފަތުގައި އުމީހެއްގެ ނަފްސު ދޫކޮށްލުމެވެ.”

އަދި ކުރިން ބަޔާންވެވުނު (ބައްޓުނުން) ސަޤާފަތްތަކުގައި އަމިއްލަމަރުވުމުގެ ބުނުމަކީ ބޮޑު ފާފަތަކެއްކަމާއި އަދި އެފަދަ މީހެއްގެ މައްސަލަ ނުބައިކަމާއި ގެ އިޖުމާޢު ބަޔާންވެގެންވާކަމާއި ގުޅޭ އިލްމުވެރިން ވަނީ އެއްބަސްވެފައިވާއިގެންފައެވެ.

އެހެންނަމަވެސް ނަހީކުރެއްވުމެވެ؛ އިސްލާމްދީން ވަނީ އަމިއްލަމަރު ވުމުގެ އިތުރުން އެއަށް މަގުފަހިވާ، އެއަށް ވުރެ ކުޑަ ކަންކަންވެސް ހަރާމްކުރައްވާފައެވެ. އެއީ މިފަދަ ކަން ނަބިއްޔާގެ މައްޗަށް ކުރިމަތިވެފައިވާ މުސީބާތްތަކުގެ ސަބަބުން މަރުވުމަށް އެދި ދުޢާކުރުމުގެ ކަންތައްވެސް. އަދި މިކަން އަންނަނިވި ޙަދީޘުން ފާހަގަވެއެވެ:

“އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެކަކުވެސް، ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ކުރިމަތިވެފައިވާ ގެއްލުމެއްގެ ސަބަބުން މަރުވުމަށް ނުއެދޭށެވެ. އެހެންނަމަވެސް އެފަދަކަމެއް ދުޢާ ކުރަން ބޭނުންވާނަމަ ދުޢާ ކުރާނީ: “ޔާالله ދިރިހުރުން ހެޔޮވާނަމަ ހިނގަމުން އަހަރެން ދިރުއްވާނދޭވެ. އަދި މަރުވުން ހެޔޮވާނަމަ ހިނގަމުން އަހަރެން މަރުއްވާނދޭވެ.””[135]

[135] ބައްލަވާ: އަލްބުޚާރީ (5671، 6351)، މުސްލިމް (2680) އަދި “އަލް މުސްނަދު” (167/5) ގައިވެސް އިބްނު ޙަޖަރު މި ރިވާޔަތައްވައި ޞައްޙަކަމަށް ވިދާޅުވެއެވެ. މިފަދައިން އިބްނު ޙަޖަރު “ފަތްޙުލް ބާރީ” (234/13) ގައިވެސް ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ.

އަދި ބުޚާރީ އިބްނު ހިއްބާނުގެ ރިވާޔަތުގައި ތަފްޞީލުވެފައިވެއެވެ:
”...އެމީހުންގެ މައްޗަށް މިދުނިޔޭގައި ކުރިމަތިވެފައިވާ ގެއްލުމުގެ ސަބަބުން (މަރުވުމަށް ނާޒިލުވެ.)...“[136]

އެހެންކަމުން އަމިއްލަމަރު ވެސް އެމީހުންގެ މައްޗަށް ކުރިމަތިވެފައިވާ މުސީބާތެއް ނުވަތަ ގެއްލުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އެއީ މިފަދަކަށް ހިތާމަވެރިކަން، ބޮޑު ބައްޔެއް މިންވަރުވެސް މިފަދަ ކަންކަމެވެ. އަދި އެކަން އެއްވެސް ކަހަލަ ސަބަބަކާއި ނުލައިވެސް ކޮންމެފަދައަކުން ދުނިޔޭގެ ނޫނީ އިސްލާމީ އެއްވެސް ސަބަބެއްނުވާ ކުޑަކަމު ފަދަކަންކަމުގައެވެ. އަދި ޤުރުއާނާއި ސުންނަތުގައި ބާރުއަޅާފައިވާ ފަދައިން، މިދު ހާލަތުގައިވެސް އެކަން ވެސް ޝަރީޢަތުގައި ހަރާމްކުރައްވާފައެވެ.

މިހިސާބު ތަޞައްވުރުގައިވެސް އަމިއްލަމަރުވުމުގެ ހަރާމްކަން ބަޔާން ކުރައްވާފައިވަނީ ތަދު ނުވަތަ ހުޅި ނުވަތަ ކަމުދަތުވުންފަދަ ދުނިޔަވީ ކަންކަމުގައެވެ. އަދި އެއީ އެއްވެސް ބާރަޖައެއްގައި اللهُ ގެ ކަލިމަތެޖަރި ކުރުމުގެ އެއްބަސްނުވެ. ފަހު اللهُ ގެ ކަލާމާ މަތިވެރި ކުރުމަން ހަނގުރާމަކުރާ މުޖާހިދުގެ މައްޗަށް އަމިއްލަމަރު ވުމުގެ މި ޙާލަތު ޙުކުމުން ފަރަގުވެއެވެ. އަދި ކިއްހެއްތޯ؟ ޙަޤީޤަތުގައި ސަލަފުންގެ ތެރެއަށް ދަގަނޑުދަޤަތާއި ނުލައި

136 މި ރިވާ އައްނަސާއީވެސް ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ. އަދި އިބްނު ޙަޖަރު ”އަލް މުޙައްލާ“ (165/5) ގައި ރިވާކުރައްވައި، އޭގެ ސަނަދު ”ޞަޙީޙް“ ކަމަށް ބަޔާންކުރައްވައެވެ.

ވަރުގަދަމިނަކަށްވެސް ހުއްދަވެގެންވާ އަދި އެއަށް ތަރުޣީބު ދެވިގެންވާ ޢަމަލެކެވެ.
އަދި މިކަމާއި ބެހޭގޮތުން ކުރިން ބަޔާންކުރެވިފައިވާނެއެވެ. (ބ. 53)

ފަހެ ﷲގެ ކަލާމާ މަތިވެރިކޮށް ޖަދުއްވުންނަށް ރަސޫލާއި ގައުމުން ވެރިކޮން، އެބައިމީހުންގެ ހިތްތަކަށް ބިރުވެރިކަން ވައްދައި، ހާލަތްތަކުގައިވާ ނިކަމެތިކަމުގައި އެމީހުންގެ ނަފްސު ފުރުޞަތުތަކާ މިހާރަށް ކުރުމުގައި މަރުވާ މިހާތަނަށް ބަލައިގަންނާނެތޯ؟ މިއީ ނުހަނު ބޮޑު ގޮތެއް ކުރުމަކަށްތޯ؟

އަހަރެމެން ދެކޭގޮތުގައި އަމިއްލަވަރުގައި އިމާންކަން ތަންފީޒުގެ ސަޙާބުން ވާހަކަ. އެބައިމީހުންނަކީ، ފުރިހަމަ ޙަޤީގަތުގައި އެމީހުންގެ ނަފްސު ފުރުޞަތުތަކާ މުސްލިމުން އެނަފްސު ފުރުޞަތުތަކުގައި އޭނާގެ އިމާންތެރިކަމުގެ ވަރުގަދަ ކަމުންނެވެ. ސުލޫކާއި ބުރުޖެއްގައި ބަލާނެވެރިއާ އަސްލާމްތަކާ ބުނުއްވުމުގެ ހާދިސާތައްގައި ކުޅުކުރުން، އޭނާގެ ނަފްސު ފުރުޞަތުތަކާ ޙަރަކާތްތެރިވި ޖިހާދު ސަބަބަކަށެވެ. އަދި އޭނާގެ ޖިހާދުގެން ތަރުޙީބު ދިނުމުގެން ބޮޑެވެ. ހަމަ ހާލަތުގައިން އަހަރުމެންގެ ނަބިއްޔާ (صلى الله عليه وسلم)، ﷲގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރަން އެދުވަހުގެ ބައްދަލުވުމެވެ. އޭގެ އެންމެ ހަރަކާތްތެރިވުމެވެ. އެހެނަސް ތަޢާލާހުގެ 3 ފަހަރު މަތިންނެވެ.[137] އަދި މިކަން ހުއްދަވެގެންވެއެވެ. އެހެން

---

[137] "ދީނަކީ (ނަޞީޙަތާ) ގެ ނަބިއްޔާ އެއިލާހުގެ އަޞްޙާބުބޭކަލުންނާ ޙަދީޘް ގަންދީ ބުނެދޭށެވެ! ﷲ މަގުގައި ގޮތްތެރިވެ، ދީން އަދުލު ދީދި، ދީން (އަޚްލާޤު) ފޮތްތެރިވެ، ދީން އަދުލު ދީދި ދީން ފޮތްތެރިވުމަށް ދީނަކީ ނަބިއްޔާ ވިދާޅުވިއެވެ." ބައްލަވާ: އަޙު ބުޚާރީ (36، 2797، 7226)، މުސްލިމް (1876)، އަދި ނަސާއީ އަޙު މުސްނަދު (1053)

މި (ޖަމަލްހަނގުރާމަ) އުފެދުނީ ގޮތްތަކަކުން ދުނިޔެވީ މުސްލިމުންގެ ސަހަބުންގެ ކަމެއްކުރަނީ ނުވެގެން. އެއީ އެއްގޮތެއްކަމުގައި އެއް ވަރުގަދަ އިމާމުގެ ސަހަބުން ޝަރީޢަތާ އެއްގޮތަށް.[138]

ވީމާ ހަމްދާނީން ހަރާމް ކުރައްވާފައިވާ ސަހަބު އަހަރުމެންނަށް ފަރުވެއްޖެނަމަ، ދުނި، ދީނުގެ ފައިދާއި اللهގެ މަގުމަތީ ޖިހާދުކުރުމަށް ނިކުމެ ނިކުމެވަޑައިގެން ހިނގީ ފިސާބީލިﷲ ސަރަފާތައް ހިފުނެވެ، އަދި ޖަހަނީ ފުރާނަ ހަވާލުކުރެވިގެންނެވެ. އެއްގަޑިއަކުން ސާފުވެގެންދާނެއެވެ.

---

[138] އަދި ޢަބްދުﷲ ބިން ޢަމްރު (ސ. 64 ތަޤްރީބުއްތަހްޛީބު #63) އާއި، އަލީ ބަރާއު ބިން މާލިކް رضي الله عنه (ސ. 69 ތަޤްރީބުއްތަހްޛީބު #72) އާއި ޖަރީރު ބިން އަލީ ޢަމްރު رضي الله عنه (ސ. 63) ފަދަ، އިމާމު ސަޙާބީންގެ ސަރީދުވެފައިވާ، އަބޫބަކުރުގެ ހާލު الله تعالى ރުހިވޮޑިގަންނަވާ އިސްލާމް ދީނަށް، އަކަމަށް ހިތާމަ ކުރެއްވިކަމުގެ ގޮތުގައެވެ.

ޚުލާޞާ

މިހިސާބުން، ޝަރީޢަތުގެ ދަރަޔީ اللهގެ ވަޙްޔުގެންބަޔާ އަދި اللهގެ ކަލިމަ މަތިވެރި ކުރުމުގެ ޙާޖިބުނިޔަތުގެ މައްސަލަތުވި އެއްކޮޅުކަމުގައި ފަދަ ހިނދެއްގައި، އޭނާގެ މައްސަލަތަ އިސްލާމީ ގުޅުން ކަނޑައެޅުމުގައި، މަޤްބޫލުކަން ގެނބިގެން "ފަތުވާކުރާ މީހާ" ނުބީ އޭނާ "މުޖުތަހިދު" - މިއިން އެއްވެސް ކަމަކަށް، ފަރުވާލައްވަންތަކަން ސާފުކަން ބައާންކުރެވެއެވެ.

އަދި އުމީރުގެ އަމިއްލަ މަރުގައި އުޅެނިވެރިކަމާ މީހާ، ނުބީ އޭނާގެ ނަފްސު اللهގެ ކަލިމަ މަތިވެރި ކުރުމަށްޓަކައި އަދި މުސްލިމުންގެ އިއްޒަތް ރައްކާތެރިކަން އަދި ދިފާޢުގެ މަޤްޞަދުގައި - ފަތުވާކަށް ދިނީ މީހާ - ދެންވެސް އޭނާވެސް އޭނާގެ ނިޔަތުގެ މައްސަލައެވެ.[139]

"އަދި މި ސަބަބަށްޓަކައި ޝައިޚް އިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާ رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ: "...އެހެންކަމުން މުއުމިނުންގެ މައްސަލަ މިކަން ފަރަޒު ކުރުން މުއައްމިނުންގެ ވާޖިބެވެ. އެއީ الله ރަސޫލު ކުރައްވާފައިވާ އަމިއްލަމަރުން މަރުވުން

139 މިހިސާބުން ޝައިޚް ޢުސައިމީ رحمه الله ގެ ފަތުވާ ތަރުޖަމާ ކުރުމަށް ފަސްބުރުކުރި މިންވަރު ނިމުނީއެވެ. ޚުލާސާގައި ދެން ބައާންކުރެވޭނީ "އަލް މުޙާތަރު ފީ ޙުކުމް އަލް އިންތިޙާރު ވަޢުލް އިސްތިޝްހާދު ވަލް އަސްކަރި" މިފަތުވާ ނަގާފައިވާ ޝައިޚް އަބްދުލް ޙަކީމް އަލް ޖަރްބޫޢު ގެ ބަސްތުރުގެއެވެ.

ނުވަތަ އުޅަމުން އުޅެތިބުމާއި، އަދި ﷲ މުއުމިނުންގެ މައްޗަށް ޝަރުޢު ކުރައްވާފައިވާ "އެމީހުންގެ ނަފްސާއި މުދާ" ވިއްކާލުން ޔަގީންކުރަންޖެހެއެވެ. (މިޝަރުޢުވެގެންވާ ވިޔަފާރި އާއިގުޅޭ) އިލާހު ބަސް ވަޙީކުރައްވިއެވެ:

﴿إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ ... ﴾

"ހަމަކަށަވަރުން ﷲ މުއުމިނުންކުރެން އެބައިމީހުންގެ ނަފްސުތަކާއި މުދާތައް އޭގެ ބަދަލުގައި ޖަންނަތް ދެއްވައިގެން ގަނެވޮޑިގެންފައެވެ ..."[140]

އަދިވެސް އިލާހު (تعالى) ވަޙީކުރައްވިއެވެ: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاةِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ﴾ **"އަދި މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި ﷲގެ ރުއްސެވުމަށް އެދި އެމީހުންގެ ނަފްސުތައް ވިއްކާލާމީހުންވެއެވެ. އަދި (އިލާހުގެ) އަޅުތަކުންނަށް ﷲ އޯގާވަންތަވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ."**[141]

މާނައީ، އާނާ އާނާގެ ނަފްސު ވިއްކާލުމެވެ. އަދި މިތަނުގައި ވިސްނަންޖެހޭ ނުކުތާއަކީ (މިފަހަރު ކުރުމަކީ) ފުރުޞަތުގައި ސުންނަތުގައި އުޅުނަކާއިގެން އަދިސްކަހިވާ (ޝަރުޢީ އަސާސްގެ މައްޗަށްވާ) އެއްޗެކެވެ - އެއްވެސް ބާރެއްގައި ފުރާނައާއި ސުންނަތާއި ޚިޔާލުވާގޮތަން ތިބާއަށް "ރިވާ" ރަނގަޅުގޮތެއް (ނޫނީ ނުބައިގޮތެއް)ނޫނެވެ..." (އިބްނު ތައިމިއްޔާގެ ބަސްފުޅު ނިމުނީ)[142]

---

140 سورة التوبة 111

141 سورة البقرة 207

142 ބައްލަވާ: "މަޖްމޫޢު އަލް ފަތާވާ" (281/25)

އެހެންކަމުން ބޯރުފުރުން އެއްގޮތްވެފައި، އަހަރެމެންނަށް އެއީ ނަފްސު ހަދާކަށް އެއްގާލުން ކަމަށް ހިތިއެއްކަމަކު، މި މުޝްރިކުންނަކީ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުންނެވެ. އަދި الله تعالى ވަނީ ނަފްސު ފިއްލާމުން ޝަރުޢުކުރައްވައި ހުއްދަކުރައްވައި އަދި ތަރުޣީބުކުރައްވައި ބަސްވަނީ ކުރައްވާފައެވެ.

އަދިޔައްހެއްޔެވެ؟ އިހުގެ ސަލަފުންގެ އަރިހުގައި އެންމެ މުސްތަޙިއްބުގެ ޒަރާރާއި ބިއްޔަތު އާއިލީމަތިވެރިވެފައިވެއެވެ. ނިކަސްމިސްކީނުންނެވެ: ބަލައިބައްޓުފުޅުން ފިޔަވަޅުފައިވާ ގޮތުގައި ބަސްޖެބޫ އަސްހާބުން މަރުޙަމަތްފުޅު އޭނާގެ ދަރި ބަސްޖެބޫރަގައި ދަރިހާރިޒްވެސް ފުރުމަތުން (އަސްހާބުން) ނަފިސްއިއްޖެ ޒާހު ބަސްޖެބޫރަގައިވާ ކުއްޖާ އެގޮތުގައި މަރުވެދަން ދަރިކަލުފާނުގެ. އަދި އެގޮތުގައި ވަޒުފުމަނެވެ. މިޒަރާ ކަމަކުވެސް އޭނާގެ މަންމަގެ ބިއްޔަތު ރައްކާތެރި ކުރުމަށްޓަކައެވެ. އަދި ހިފާ ފިރިހެނާ އޭނާ ވިއްސުމަށްކައި އޭނާގެ މަންމަގެ ބިއްފަތުގެ ގެނބުނާއި ގޮތްތުކުރުމަށްކައެވެ. ހާއެކެވެ! ދަރިހާރި ޝަރުތާ ކުއްޖާގެ ނަފްސު އޭނާގެ މަންމަގެ ބިއްޔަތަށްކައި ފުދާކަށްފުދެވެ. (143)

ފަހު މިއަށްވުރެ ބޮޑު ޒައްރާއްވާއެއްޓާއެވެ؟ އެ ފަހު މިކަމާއި ދާކުލަށް ދަރިފުޅާކަމަށް ދަރިއާ ކުރާ މިހެންނެވެ! ފަހު ހާހުން ގެނާލާ އެބައްހާސް މުއްމިން

143 އަދި މިތުގައި، އަހަރެމެން އަހަރެމެންގެ ޒުވާނުގެ އުޅުތުންގެ ފަޤާތުން ނިހާޔަތަށް މަޑުފަތްއެރެވެ. ފަހު ތިކަނބަލުންގެ ބިއްޔަތު މިދީންގެ ކުރިމަތިގައި ކިހާ ގޮތްވެގެންވާހެއްޔެވެ؟ އެހެނަސް ފިރިހެންވަންތަކަން ގެއްލިފައިވާ ބަރަކަތް މިކަމެއް ފަހުމެއް ނުވާނެއެވެ.

ކަނބަލުންނެއްގެ ނަފްސު ރައްކާތެރިކުރުމަށްޓަކައި އަދި އެކަނބަލުންގެ އިއްޒަތް ނަޖިސްވެގެންވާ ކާފަރު ޔަހޫދީންނާއި، ނަޞާރާއިންނާއި، ކޮމިއުނިސްޓުންނާއި އަދި މިނޫންވެސް ސީރިއާގެ ނުސައިރިއްޔާގެ އަތުން، ނުވަތަ އިރާޤުގެ މުރުތައްދުން، ނުވަތަ ޓިއުނީޝިއާ އަދި ލީބިއާ އަދި މޮރޮކޯ އާއި (ޚުދު ދިވެހިރާއްޖެއާއި) މިފަދަ ޠާޣީތިއްޔަތު (ޑިމޮކުރެސީ) ގެ އަޅުންނާއި، އަދި މިނޫންވެސް ނަޖިސްވެގެންވާ މިފަދަ މުރުތައްދުންގެ އަތްތަކުން ސަލާމަތްކުރުމަށްޓަކައި ފިދާވުމަށްވުރެ ބޮޑު ޙައްޤެއްވޭރެއްތެވެ؟ އަހަރެމެން ﷲ تعالى އަށް ދުޢާކުރަނީ އަހަރެމެންނަށް މިދިމާވެފައިވާ (ނިކަމެތިކަމުން) ސަލާމަތްކުރެއްވުމަށެވެ.“

ހަތަރުވަނަބައި:

އިސްތިޝްހާދީ ޙަމަލާ ހުއްދަކަމުގެ މައްޗަށް ފުޤަހާއުންނާއި ޢިލްމުވެރިން

އިސްތިޝްހާދީ ހަމަލާ ހުއްދަކަމުގެ މައްޗަށް ފަތުވާދެއްވާފައިވާ ޢިލްމުވެރިން (144)

އިރު ބަހާސްކުރުން ޢިލްމީ ބަހުސްތަކަށް ވިސްނައިލި ކޮންމެ މީހަކަށްވެސް، މިމައްސަލައިގެ ސާފުކަމާއި، ދަލީލުތަކުގެ ވަޒަންކުރަން ބަހާސްކުރެވޭނެއެވެ. މީގެ އިތުރުން ފަހުގެ އިސްތިޝްހާދީތަކުގެ ދުރުއިން އެރަށް ބުނުނުންނަށްވެސް މިކަމުގެ ހުއްދަކަމާއިމެދު އެއްބަސްވެ ވަކިވެގެންދިޔައެވެ. މީގެތެރޭގައި އެންމެ އިސް ސަފުގަ ވަނީ ޑޮކްޓަރ ދުޢާރިދުންގެ ޢިލްމުވެރިންނާއި، ޢިރާޤުގެ އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ޢިލްމުވެރިންނާއި އަޒްހަރުގެ އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ޢިލްމުވެރިންނާއި، ޝީޢާއިންގެ މުޖާހިދުންގެ ޢިލްމުވެރިންނާއި، އަލްޤާޢިދާގެ މުޖާހިދުންގެ ޢިލްމުވެރިންނާއި ސަލަފިއްޔާ އާއި މިނޫންވެސް އިސްލާމީ ޖަމާޢަތްތަކުގެ އަމީރުންނާއި ޢިލްމުވެރިންގެ ޝޫރާކައުން މިކަމުގެ މައްޗަށް ފަތުވާދެއްވާފައިވާ އެއްބަސްވެވުމެވެ. އަދި މިކަމަށް ފަތުވާ ދެއްވާފައިވާ ޢިލްމުވެރިންގެ ތެރޭގައި:

- އިމާމް ޔޫސުފް އިބްނު ޢުޘްމާ އަލްޤަރަޟާވީ
- ޝައިޚް ސުލައިމާން އިބްނު ނާޞިރު އަލް ޢުލްވާން
- ޝައިޚް ޑޮކްޓަރ އަލިމަން އަލްސަވާރީ
- ޝައިޚް ޙޫސުފް އަލް ބުހައިރީ
- ޝައިޚް އަބްދުލް ބަޝީރް ބައްސާން
- ޝައިޚް މުޙައްމަދު އިބްނު އިބްރާހީމް އާލުއްޝައިޚް

---

144 ނޯޓް: މިއީ ތަރުޖަމާން އެކުލަވާލާފައިވާ ބާބެކެވެ.

- ޝައިޚް ޢަލީ އަލް ޚުދައިރު
- ޝައިޚް ނާޞިރު އަލް ފަހްދު
- ޝައިޚް ޙާމިދު އަލް ޢަލީ
- ޝައިޚް އަބޫ ޤަތާދާ އަލް ފިލިސްޠީނީ
- ޝައިޚް އަލް އަމީން އަލްޙާޖް މުޙައްމަދު އަޙްމަދު
- ޝައިޚް ޢަޖީލް އިބްނު ޖާސިމް އައްނަޝްމީ
- ޝައިޚް އަޙްމަދު ޢަބްދުލްކަރީމް ނަޖީބް
- ޝައިޚް ސުލައިމާން އިބްނު ޢުލްވާނު ހިފުނުއެވެ.

މީގެ އިތުރުން ފަލަސްޠީނުގެ އިލްމުވެރިންގެ ޖަމްޢިއްޔާ ވެސް މިކަމުގެ މައްޗަށް ފަތުވާ ނެރުއްވިއެވެ. އޭގައި ހިމެނިވަޑައިގެންނެވީ:

1. ޑޮކްޓަރު ބާޤިރް މުޙައްމަދު ޝަރީފް / ޝަރުޢީ ސިޔާސަތުން ޕީ.އެޗް.ޑީ
2. ޑޮކްޓަރު ޢައްޒާމް ނުޢުމާން ބަލްޚިރަބް / ޢަޤީދާ އިން ޕީ.އެޗް.ޑީ
3. މުޙައްމަދު މާލިކް ޙުސޫލް ބަދުރު / އުސޫލް އަލް ފިޤުހް އިން މާސްޓަރސް
4. މުސްތަފާ ކާމިލް ޝާފިޢީ / އުސޫލް އަލް ފިޤުހް އިން މާސްޓަރސް
5. ޙައިސީދު ރަޖަބް ބައްޙުޝް އައްޙަމަދީ / ޝަރީޢާ އިން ބެޗެލަރސް
6. ފަހުދީ ޢަބްދުލް ޢަޒީޒް ޢަލްދަރު / ޝަރީޢާ އިން ބެޗެލަރސް
7. ޢަބްދުލް ޙަމީދު ނަޞްބުރު / ޝަރީޢާ އިން ބެޗެލަރސް
8. އިބްޢައްދީން އީސާ ފައްޒާބް / ޝަރީޢާ އިން ބެޗެލަރސް

9. ހުސައިން މަހްމޫދު އަލްމަހްދީ / ތަރުބިޔާ އިން މާސްޓަރސް

10. ޝަރީފް އަބްދުލް ޤާދިރު އަލް ޤާސިމީ / ޝަރީޢާ އިން ބެޗިލަރސް

11. ޢާދިލް ޝާކިރު އަޝްޝިންޤީޠީ / ޝަރީޢާ އިން ބެޗިލަރސް

12. ނާއިފް އައްރަޤޫބް / ޝަރީޢާ އިން ބެޗިލަރސް

13. އަބްދުލް ހާމިދު އައްނަހްބީޝާ / ޝަރީޢާ އިން ބެޗިލަރސް

14. ޢައުނީ މުހައްމަދު އަބްދުލް އަޒީޒް އަލްފާރިސީ / ޝަރީޢާ އިން ބެޗިލަރސް

15. ޙައްވާ މަހްމޫދު ބަކުރު އައްނަހްބީޝާ / ޝަރީޢާ އިން ބެޗިލަރސް

16. ބާސިރު އައްރާޒިމް / ޝަރީޢާ އިން ބެޗިލަރސް

17. ޑޮކްޓަރ އަމީރު އަބްދުލް ޢަޒީޒް / ހަދީޘް އިން ޕީ.އެޗް.ޑީ

18. ޑޮކްޓަރ ޒިކްރު ސުލްތާން / ހަދީޘް އިން ޕީ.އެޗް.ޑީ

19. ޑޮކްޓަރ މުހައްމަދު ހާރިސް އައްޝަރީފް / ހަދީޘް އިން ޕީ.އެޗް.ޑީ

20. ޑޮކްޓަރ މަހްމޫދު ފަތުޙީ / ޝަރީޢާއި ސިޔާސަތުން ޕީ.އެޗް.ޑީ

21. އަހްމަދު އަލް ހާޝިމް އަލީ މުހައްމަދު / ޢަޤީދާ އިން މާސްޓަރސް

22. ޑޮކްޓަރ މުހައްމަދު އަލީ އައްސަނަދީ / ޝަރީޢާ އިން ޕީ.އެޗް.ޑީ

23. އައްސާން ޢާޠިފް ބަދްރާން / ޢަޤީދާ އިން މާސްޓަރސް

24. ހަސަން ސަޢީދު އަޙްމަދު ޒިކްރު / އުސޫލް އަލް ފިޤްހު އިން މާސްޓަރސް

25. ޑޮކްޓަރ އަބްދުލް މުންއިމް ޤާބިލް އަބޫ ޤަރުއީ / ޝަރީޢާ އިން ޕީ.އެޗް.ޑީ

26. ޑޮކްޓަރ ހާސިލް ސަޢީދު އަލްއަޝްޤަރު / ޝަރީޢާ އިން ޕީ.އެޗް.ޑީ

27. މާހިރު ޖޫހިރު ރިސާ އަލް ޒަހާބީ / ޝަރީޢާ އިން ބެޗިލަރސް

28. އަޙްމަދު އަބްދުލް ޒާހިރު އަބްދުލް ޢައްބާސް / ޝަރީޢާ އިން މާސްޓަރސް
29. ޢަމާލް ސަލީމް އިބްރާހީމް ސަލީމް / ޝަރީޢާ އިން ބެޗެލަރސް
30. ހާމިދު ސުލައިމާން ޚުދައިރު އަލްބައިޒާވީ / ޝަރީޢާ އިން މާސްޓަރސް
31. ބާޤިރް ޙުސައިން އަޙްމަދު ޢައިދު / ޝަރީޢާ އިން ބެޗެލަރސް
32. އިސްމާއީލް މުޙައްމަދު ޙަސަން އަލް ޙައްބާޖީ / ޝަރީޢާ އިން ބެޗެލަރސް
33. އަޙްމަދު އަބްދުލް އަޒީޒް ބާޤިރް / ދަޢުވާ އާއި އުޞޫލުއްދީން އިން ބެޗެލަރސް
34. މުންސިރު އަދީބް އަލްޖަބޫރީ / ޝަރީޢާ އިން ބެޗެލަރސް
35. ތަހްސާން ނާޒިރު އިބްރާހީމް ޢައްބާސް / ޝަރީޢާ އިން ބެޗެލަރސް
36. ޒުހައިރު މުޙައްމަދު ހާބިތު / ޝަރީޢާ އިން ބެޗެލަރސް
37. ސައީދު ޖަބާ ސައީދު / ޝަރީޢާ އިން ބެޗެލަރސް
38. ބާޤިރް ޖަބާ ސައީދު / ޝަރީޢާ އިން ބެޗެލަރސް
39. އަބްދުއްރަޙްމާން މުޙައްމަދު ކާޒިމް / ޝަރީޢާ އިން ބެޗެލަރސް
40. މަޙްމޫދު އަބްދުލް ކަރީމް މިޙްނާ / ޝަރީޢާ އިން ބެޗެލަރސް
41. ތަސްނީމް މުޙައްމަދު ބާޤިރް ހަމްދާން / ޝަރީޢާ އިން ބެޗެލަރސް
42. ޑޮކްޓަރ ޙުސާމުއްދީން ބައްރާނާ / ޝަރީޢާ އިން ޕީ.އެޗް.ޑީ
43. ޑޮކްޓަރ އަބްދުލް ފައްތާޙް އަލް ޙުސައިނީ / އިސްލާމީ ތާރީޚުން ޕީ.އެޗް.ޑީ
44. ޑޮކްޓަރ ހަމްޒާ ދީބް / ޝަރީޢާ އިން ޕީ.އެޗް.ޑީ
45. އިބްރާހީމް ސައީދު އަޙްމަދު ސާލިމް / ޝަރީޢާ އިން މާސްޓަރސް
46. ޙައްސާން ބަކުރާސް / ޝަރީޢާ އިން މާސްޓަރސް

47. ރާޖިދު އިބްރާހީމް އަހްރަމްބީ / ޝަރީޢާ އިން ބެޗިލަރސް

48. ޢަބްދުލް ޤަދީބު މުޙިއްބު ހައްރާނީ / ޝަރީޢާ އިން މާސްޓަރސް

49. އަޙްމަދު މުސްތަފާ ޒަފާ / ޝަރީޢާ އިން މާސްޓަރސް

50. ޔަޒީދު މުސްތަފާ އަބޫ ރައްސް / ޝަރީޢާ އިން ބެޗިލަރސް

51. ޖަމާލް މުޙައްމަދު އައްބަފީލް / ޝަރީޢާ އިން ބެޗިލަރސް

52. އިބްރާހީމް ޙުމައިދާ / ޝަރީޢާ އިން ބެޗިލަރސް

53. ޢާއިޝަތު ޢަބްދުލް ޙަމީދު ޢަބްދުﷲ / ޝަރީޢާ އިން ބެޗިލަރސް

54. ޙައްސަނެއް ނޫސްރު އަބޫ ޙަސަނާ / ޝަރީޢާ އިން ބެޗިލަރސް

55. ޢަބްދުލް މޫސާ އިސްމާޢީލް އަލް ބާސިޖު / ޝަރީޢާ އިން ޕީ. އެޗް. ޑީ

56. ޙައްމާދު ޖަޢުފަރު އަޙްމަދު ބަދަވީ / ޝަރީޢާ އިން ބެޗިލަރސް

57. ޙާރިލް ޙުސައިން ރާޒިބް އަލް ޝުޢޫސީ / ޝަރީޢާ އިން ބެޗިލަރސް

58. ޙުމައިދު މުސްތަފާ ބަދީރު / ޝަރީޢާ އިން ބެޗިލަރސް

59. ޖަޢުފަރު މުޙައްމަދު ޝައްރާރު / ޝަރީޢާ ލައިސަންސް

60. މުޙައްމަދު ފުއާދު އަބޫ ޝައިދު / ޝަރީޢާ ލައިސަންސް

61. ޢަބްދުލް ހަލީމް ކާމިލް ޢަބްދުލް ރާޒީ / ޝަރީޢާ އިން ޕީ. އެޗް. ޑީ

62. ޝައިދު މަޙްމޫދު ޢަބްދުއްރަޙީމް ޝަކަރިއްޔާ / ޝަރީޢާ ލައިސަންސް

63. ޙުމައިދު މުޙައްމަދު އިބްރާހީމް ޢާނިމް / ޝަރީޢާ ލައިސަންސް

64. ޢާސިދު މުޙައްމަދު ސައީދު ޢަބްދުއްރަޙްމާން / ޝަރީޢާ އިން މާސްޓަރސް

65. ޢަބްދުލް ރަޝީދު ޙަޖާ މުޙައްމަދު އަޙްމަދު / ޝަރީޢާ އިން ބެޗިލަރސް

66. ބިލާލް މަޙްމޫދު ޢަބްދު ޝަރީން / ޝަރީޢާ އިން ބެޗިލަރސް

67. މުޙައްމަދު ނަޖާޙީ ޢަބްދުލް ޙާފިޒް އައްޝައުޖަރީ / ޝަރީޢާ އިން ބެޗިލަރސް

68. ނަޢުމާނު ޝަވާނާ / ޝަރީޢާ އިން ބެކެލަރސް
69. ވާޖިދު ނާޢި / ޝަރީޢާ އިން ބެކެލަރސް
70. ޒަކަރިއްޔާ އައްނަދީވް / ޝަރީޢާ އިން ބެކެލަރސް
71. މުހައްމަދު ޝުރައިދާ / ޝަރީޢާ ސްޓޫޑެންޓް
72. އަބޫޢަބްދުﷲ އަބްދުލް އާލް އަބޫ އައްސަބާރު / ޝަރީޢާ އިން މާސްޓަރސް
73. ސައްދު އަބްދުލް ޤާދިރު އަލްމަޤާރި / ޝަރީޢާ ސްޓޫޑެންޓް
74. ޑޮކްޓަރ އިސްމާޢީލް އަޙްމަދު އަލް އަސްޢަދު / ބަޔޮލޮޖީ އިން
ޕީ.އެޗް.ޑީ
75. މުހައްމަދު ޝިހާބް އަލްމުޙްސީ / ޝަރީޢާ އިން ބެކެލަރސް
76. މުހައްމަދު ޙަސަން ބަޝީރު / ޙަދީޘް އިން މާސްޓަރސް
77. މަޙްމޫދު ޙުސައިން އައްޝައިބާނީ / ޙަދީޘް އިން މާސްޓަރސް
78. ޤާސިމް އަޙްމަދު އައްސޫސީ / ފިޤުހު އިން މާސްޓަރސް
79. އަޙްމަދު ޢިޔާޟް އައްޝުވައިރާ / ފިޤުހު އިން މާސްޓަރސް
80. ޑޮކްޓަރ ސާލިމް އަޙްމަދު ސަލާމާ / ބަޔޮލޮޖީ އިން ޕީ.އެޗް.ޑީ
81. ރިޔާޟް މަޙްމޫދު ޤާސިމް ޤާސިމް / ފިޤުހު އިން މާސްޓަރސް
82. ޑޮކްޓަރ ސުލައިމާން މޫސާ އައްސަޢީދީ / ފިޤުހު އިން ޕީ.އެޗް.ޑީ
83. ޑޮކްޓަރ ރިޔާޟް އިބްރާހީމް މިޤްދާދު / ފިޤުހު އިން މާސްޓަރސް
84. އަބޫ ސުވައިދު އަބޫ އަބްޒާ / އުޞޫލުއްދީން އިން ބެކެލަރސް
85. ސައީދު ސުލައިމާން އަލް ޢީސާވީ / ޙަދީޘް އިން މާސްޓަރސް

މިގޭ އިތުރުންވެސް ސޫދާނުގެ އިލްމުވެރިންގެ ޖަމްޢިއްޔާ ހާއި، އަދި މިޞްރުންވެސް މިތާގައި ބައެއް ނުކުތާތަކަށް ގެއް ބައެއް އިލްމުވެރިންނަށް މިކަމުގެ މައްސަލަ ފަތުވާދެއްވާފައިވެއެވެ. ﷲ މިގޭ ތެދުއިން ޝަރީޢަތްވެފައިވާ

ބޭކުލުންނާއި ނިޔާވެފައިވާ ބޭކުލުންނަށް ރަޙްމަތްލެއްވާނީއެވެ. އަދި ދުނިޔޭގައި ތިއްބެވި ބޭކުލުން ރައްކާތެރިކުރައްވައި ޞާބިތުކުރައްވާނީއެވެ.

އަހަރެމެންގެ ބޮޑު ޝައިޚް އަދި މުރުޝިދު، އަލް އިމާމް މުޙައްމަދު އިބްނުޞާލިޙް އަލްޢުޘައިމީން رحمه الله ވެސް މިފަދަ ހަމަލާއާއި ބެހޭގޮތުން އެއްބަސްވެވަޑައިގެންނެވިފައިވާއެވެ. ވަކިން ޚާއްޞަކޮށް އެމެރިކާއަށް ދެވުނު ސެޕްޓެމްބަރު 11 ގެ ހަމަލާއާއި ދުރު އުފާކުރައްވައި ވާހަކަ ދައްކަވާފައިވާއެވެ. އަދި މި ހަމަލާއާއި މިފަދަ ހަމަލާތަކުގައި ބޭރުފުރުން އިސްލާމީ ޝަބާބުމަށް ބުދުއްވުންނަށް ހުޅުވާލުމުގެ ހުއްދަދެއްވައި ބޭނުމެއް ސަލާމްކުރުންތަކުން ޖަވާބުގައި ވިދާޅުވިއެވެ: "ނޫނެކެވެ. (ހުއްދަ ނޫނެވެ.) އެހެނަސް ނިޔަތް ރަނގަޅުވިޔަސް ބޭނުންކުރުން ބައްލަވާނެއެވެ: ގުޅިފައިވާ ބާރުއެވަމެވެ. އެކަމަކު ގޮތްގޮތުން ގެއްލިއެވެ. ދީނުގެ ދުޝްމަނުން ބޮޑުވެއްޖެއެވެ."

މީގެ އިތުރުން ޖަމާޢަތް އިސްލާމީ ކިޔާ "މުސްލިމް އިޚްވާން" އަށްވުރެ ހުރިހާ ފިރުޤާތަށް ވުރެ އަލްއަލްބާނީ[145] ހާއި އުޘައިމީން[146] ވެސް މިއާއިއެއްގޮތަށް ފަތުވާދެއްވާފައި އެބަހުއްޓެވެ.[147]

---

[145] އަލްއަލްބާނީ: ޝައިޚް ޓޭޕް ސިލްސިލާ "ސިލްސިލާ އަލްހުދާ އައްނޫރު" ޓޭޕް #134 (20 މިނިޓް 24 ސިކުންތުން ފެށިގެން) (ސާވޭވެފައިވާ ފަރާތަކީ އިސްލާމީ ބަހަނާއާއި އަލީއްޔަމަށުން މަރުވުނުގެ އާއިބޭނުންތަކަށް ނިސްބަތްވާ.)

[146] އަލްއަލްބާނީ: ޝައިޚް ޓޭޕް ސިލްސިލާ: "އައްލިޤާއު އައްޝަހްރީ" ޓޭޕް #20 (5 މިނިޓް 16 ސިކުންތުން ފެށިގެން). (ސާވޭވެފައިވާ ފަރާތަކީ ޖަޒީރާ ދުވުން

މުހިއްމު ޙާދިޘާތައް

”ދިރުމުގެ މަސްލަޙަ (ފައިދާ) އަށްބަލައި އުމުރުއްގެ ނަފްސު ފިޤްހާނާތުމަން“ ބާރުދޭ ވަރަށް އިބްރަތްތެރި ޙާދިޘާއެއް އިމާމް އިބްނު ކަޘީރު رحمه الله ރިވާކުރައްވައެވެ. އަދި މިއީން އުއިމާމުގެ މިމައްސަލައާއި ގުޅޭ ދަލީލަށްވާގޮތުގެ ސާފުވެގެންދެއެވެ.

މިޙާދިޘާ ލިޔުއްވާފައިވަނީ އެ އިމާމުގެ ފޮތް ”އަލް ބިދާޔާ ވަން ނިހާޔާ“ ގައެވެ. އެއީ ސަލާހިއްދީން މުސްލިމުންގެ ރަނގޮއް ކުރުގައިވާ ”ޙައްޠީން“ އަތުލައިގަތް ޙާދިޘާއެވެ. ބައްޔާންކުރައްވައެވެ:

”އަދި އިސްލާމްދީސުންގެ ރަސްގެފާނު ޞައިދުލްމުން (ޙައްޠީއަން) އައި މުސްލިމުންގެ (ކަރުޓުގެ) ބޮޑު އެހެގެ (ވަލްދުރަކަން) ހުރަސްއެޅިއެވެ. އޭގައި ސަލީބީވަކާރާއި

އިސްތިޝްރާޤީ ޙަމަލާއާއި ބެހޭ ގުޅުން، މިފަދަ އިސްތިޝްރާޤީ ޙަމަލާއާއި އަޅުއްލަވާ ނުނި ޖާގަ ގައި ބައިބޮޑު ކަމެއް ނުކުރެވެ.)

147 ނޯޓް: މިވާހަކަ ހަމައެކަނި ބައާންކުރާފައިވަނީ މި މުޖުތަމައުން ގާތް ވެންދޭނަތީ ފުރުޤާނުގެ ވަރަށްގިނަ ކަމެވެ. އިސްލާމްދީނުގެ އިލްމުވެރިން ވިދާޅުވާފައިވާ ގޮތުން: މުޖުތަމައުން މިއުއްމަތުގެ ރަސްދީނުން ވެ. — މިބައިމީހުންގެ ޙަދީޘާ ގެ ފާސިދުކަން ބައާންކުރާ ހުރި ދިފާޢުބަހުން ވެގެން ފުރުޤާން ނުކުރެވޭތީއެވެ. ބައްލަވާ: ”މުސްތަޝްރިޤު ބޭކާރު ނުކުރާ ވަރާ ދެކަމަށް ތިނަވީސް ބާބު“

ހަޤީޤަތުގައެވެ. އެހެންކަމުން ތާނާ (އިނގިރޭސި/ ޕޯޗުގީޒު ރަސްމީ ބަހުން) އެ
ވާޖިބެވެ. ތާނާ ޢާއިލާ (ހަރުފުތަކުގެ) ސާފީސް ނަމަ ވިއްޔެވެ. އަދި
ހަރުފުތަކަށް ވަނަވަން ދީފާކުރުއެއްވެސް އެއްކޮށް ދޫކުރައްވާފައެވެ. އަދި
މުސްލިމުންގެ މި ވަގުތުތަކުގައި މުޖުތަމަޢުގެ ތަރިކައިން އިސް 600 އަހަރުތަކުން
ލިބިފައެވެ. އެހެންކަމުން އެބަޔަކުން މަރުވިއެވެ. އެއަށްވުރެ ބަޔަކުންނެވެ.
އާދަޔާއިރިން އެންމެ ކުރު ބަޔަކާވެސްމެއެވެ - الله އެބަޔަކުންނަށް
ތަޤްދީރުކުރައްވައިފިއެވެ. އެހެން (އެހެރީތާ ހިންދީމާތަކި)؛ ހެކިހާކާރުތަކުން އެބަޔަކުން
ވާޖިބުވުން ހިނދު، (ބޯޑިބޭން އަދުއްމަން) ފައްޔުލުވާ ދިނިކަން ނޫނީ އަތުގެ ވާނީކަން
އެބަޔަކުންނަށް ކުރުމުވިއެވެ. ވީމާ އެބަޔަކުން، އެބަޔަކުންގެ ނަފްސުގެ ތަރުކައި
ލޯވެތިކަން އަޚްލާޤީ އެކުއްލާޤުއްވިވެސް. އެހެންކަމުން އާޔަތް ހިފުން
ތަކުރިން ނުވަތަ ހަޤީޤަތުން އެއްވެސް އެއްޗެއް ބޯޓިބުންގެ އަތަށް
ނުދެކުނެވެ..."

ފައިދާ: ވީމާ އާ މުސްލިމުން މުޖުތަމަޢުވެ - الله އިންސާނުން ތަޤްދީރުކުރައްވައިފިއެވެ
- ނިކަން ހާލަތު އިންސާން ކަމެއަށް ބަލާށެވެ؛ އެބަޔަކުންގެ ޙަޔާތަށް ބެއްލެވި
މަސްވެރި ނަފްސުކުރުމަށް ނިކަންވިޔަސްނާށެވެ. އަދި އެބަޔަކުންނަށް الله
ތަޤްދީރުކުރައްވާން އެދި ދެރަވެސް ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އިންސާން ކަމެއް
ވިސްނުވިތަކައިން މި އަހަރުތަކުގެ ޙަޔާތަށް ނިކަން ބަލާބަލާށެވެ - އެބަޔަކުން
އަމިއްލަ ނަފްސު، އަމިއްލަ އަޚްލާޤުން ފުދުއްވާލާފައިވިއެވެ.

އަދި މިކަން މިޒާޖުން އެބަޔަކުން ކުރައްވާފައިވާނީ، ބޯޓިބުންނަށް
އެބަޔަކުންގެ ތަރުކައިން އަސްލުން ނަގައިގެން ސަލާމަތްކުރެއްވުމުގެ ޝަރުޢީ ފައިދާ

އާއި، އަދި އުޘްމާނީންނާއި އުރުދު އުރީގެ ތަކުއްޗާއި ހަމީޙާރު އުބައިދީނުންގެ އަމަން އުރުދުން ސަލާމަތްކުރުމުގެވެސް ބޭނުވެގެންވާ ޝަރުޢީ ފައިދާއަށްޓަކައެވެ.

އަދި މި ރިވާ ވަރަށް ރަނގަޅަށް ހަނދުމަ ބަހައްޓާށެވެ: "އެހެންކަމުން އެބޭފުޅުން، އެބޭފުޅުންގެ ނަފްސުގެ ތެރޭގައި ލާދީނީކަމެއް އަޅުއްވައި އެފަހަރެއްވިއްޖެއެވެ." މާނައަކީ، އެބޭފުޅުން އެކަން ކުރައްވާފައިވަނީ ހުދު އެބޭފުޅުންގެ އަމިއްލަ އެއްގަބޫލުންނެވެ. އަދި މިހެންވުމާއި އެކުވެސް ދިމާވެ (އިބްނު ކަޘީރު) އެބޭފުޅުންނަށް الله ގެ ރަޙްމަތްލެއްވުމަށް އެދި ދުޢާ ކުރެއްވިއެވެ. އަދި "މުޤައްލިދުންގެ ބޭބޭއިން އިސް އަތްޕާލާ" ނޫ ވިދާޅުވަމުން އެބޭފުޅުންނަށް ބަދުދުޢާވެސް ކުރެއްވިއެވެ.(148)

148 މިތަފްސީރު އުކްސްފޯރޑްގައި މިވަނީ ޝައިޚު އަޙްމަދު ޝާކިރު ޢަބްދުއްލާ "އަޙް މުސްތަދު ރީ ބުރާދު އަޙް އިނގިރޭސީ ހަރުފު އިޙްޝާމު އަޙް އަސްތާރު" ގައި ގެންނަވާފައިވާ ތަފްސީރުގެ މައްސަލަވެ.

ނިންމާލުން

ޝަރީޢަތުފުޅުގެ ކުރިބަރި...

މި ތަބްރީޒުން އިސްލާމީޝާރީ ހަމަޖެހޭ ހުއްދަތަކުގެ މައްޗަށް ބާރުލިބިފައިވޭތޯއެވެ. އަދިކިޔައިދެއްވާތޯއެވެ؟ މިޒަމާން ޝަރީޢަތުގެދަށުން ދުނިޔެ ސަލާމަތްކުރުމަށް ޝަރީޢަތް ދުނިޔެއަށްވުރެ ލަސްނުވާނެ ވުރޭ ވަރިހަނދީސްރަށީސޭ އަމުރުތަކާއި ރުހިފައެވެ. އަދި ޝަރީޢަތުގެ ފަރުދުގެ އަމާނާތް ރަނގަޅު ކޮށްދިނުމެވެ. އެއީ އަދަބީގެ ބާރުވެރިކަމާ ބައްދަލުވެ، އަހަރެމެން، މަސައްކަތް، އަދި ކުރިއަރާފައިވާ ބަދަލުތަކުގެ މަގުބޫލުވެ. އަދި މިއީ ގައުމެއްގެ ދާއިމީ ވާޖިބުތަކެކެވެ؛ އެހެން އެއްބައިވަންތަކަމާ، ޝަރީޢަތުގެ ވެރިކަމާ ބަލާލާކަށް ވެރިކަމާއި، އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ ޙަޤީޤަތް، އަސާސީ ވެރިކަމާއި ދައުލަތެއް ބިނާކުރުމަށް ޤާނޫނުގެ މަޤާމަށް ޖެހުނީ ރައްކާތެރިކަމާ ވިސްނުމާ - އަދި އެއަށްވުރެ އެ އަސާސީ ވެރިކަން ދަމަހައްޓަން ޝަރީޢަތުގެ ނަބީ صلى الله عليه وسلم ހަދިޔާކުރެއްވީ ގޮތް ކިޔައިދެއްވާތޯއެވެ؟ މިކަމުގެ ހަމައެކަނި ސަލާމަތް، ބާރަށް - އާދެ - އެހެން އެހިތެރިއަކާއި ދިރިއުޅުމާއި، އަދި މިހާރު ކިއުވަނިކޮށް، ބިރަށް ތަރައްޤީކުރުމެވެ. އަދި މި (މުސްލިމުން) ގެނައި ދުނިޔެ މުސްލިމުން ތަރައްޤީ އަށްހުރިހާއެވެ. އެހެންކަމުން ކޮންމެ ދުނިޔެއަކަށް ވުރެ ބާރު (ތަރައްޤީ ކުރި ބިރުގައި) ހުރިހާ ކަމެއްގައި ހިއްވަރު، ދަރަޖަ ކަނޑައެޅެއެވެ.

އަދި އިސްތިޝްހާދީ ދިރުމަށް ކުރިއަރާ ދާ މުޖާހިދުން، الله އަށް އިސްތިޖާ ތަވައްކަލާއި، ބިރުވެރިކަމާއި، އުއްމީދާއި އަދި އީމާނުން ފުރި އަޒުމުން ދާ ބާރު ސަފުތަކުން ކުރިއަރައި ގޮސް އުޅުމުގެ ނަތީޖާ الله އަށްބަކައި ހަދިޔާކޮށްލައްވާ. މި މުޖާހިދުންނަކީ، ދުނިޔެއިން الله تعالى އެބައިމީހުންގެ މަސައްކަތް މިންވަރު ކުރައްވާފައިވާ ދުނިޔެވީ އުޅު (އަނިޔާ އާއި ނަސީބުގެ އުޅު) ހާޟިރަތުގެ އުފަލާއި الله ގެ ރުއްސެވުމާއި ހިނިވަރުނަގައްވަމުންބަހައި ވިއްސާރަމީހުންނެވެ. އެބައިމީހުން، އެބައިމީހުންގެ ބޮޑުކުރައްވަމުން ގެންނަން ހުރި މާއްދިއްޔަތު ފުރުޞަތުތައް ފަހިކުރައްވާ الله ގެ ޙަޟްރަތުން، އީމާނާއި ޙަޤީޤީކަމުގެ އިސްތިޤާމަތުގައި ފެނިގެންދާނެއެވެ.

...އެހެންކަމުން އެއީ މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ހައްޤުވެރިންނާ މީހުންގެ ތެރޭގައި ހިމެނުނެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް الله ބަދަލުދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ދެކެ ރުހިވޮޑިގެންނެވިއެވެ. އަދި ހިނިތުންވުމުގައި ކުރައްވައެވެ. އަދިއެހެނެއްހެއްޔެވެ؟ ސަވާބުގެ ވަރުންގެ ތެރެއިންވެސް ހިމެނުމަށްވާނެއެވެ... إنشاالله!

ދެންތޯ އޭ... މިއަށްވުރެ ބޮޑު ކާމިޔާބީއެއްވޭހެއްޔެވެ؟

﴿ . . . لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ ﴾

”...އެބައިމީހުންނަށް ވަނީ އޭގެދަށުން ފުންއާރުތަކެއް ދައުރުކުރާ ޖަންނަތްތަކެވެ. ފަހެ އެންމެ ބޮޑުވެގެންވާ ކާމިޔާބީ އަކީ އެއީއެވެ.“(149)

الله އެއުރެންނާއި އެންމެހާ ޝަރީޢަތުގެ ގުރުބާނީ ގަބޫލުކުރައްވާނިއްޔެވެ. އަދި އަޅުގަން އެބައިމީހުންގެ ފައިދާތަކުގެ ދަރުން މަތިވެރިވެގެންވާ ފިރުދައުސްގެ އެންމެ އުސް ނިޢާމަތަށް ވައްދަވާނިއްޔެވެ. އެއީ ނަބިއްޔުންނާއި ސިއްދީޤުންނާއި ޝަހީދުންނާއި ޞާލިޙުންގެ ދަރަޖައިންނެވެ. އާމީން.

وصلى الله على محمد النبي الأمي على آله وصحبه وسلم.

وآخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمين.

އުކުޅަވާލާ ތަރުޖަމާ ކުރީ ”ޖިހާދުގެ އަޑު“

11 ރަމަޟާން 1429

ސެޕްޓެމްބަރު 11، 2008

---

149 سورة البروج 11

ނުރުއްޖުވޫން ލިޔާއީ...

މަދަހަ: "ނުރުއްޖުވޫން ލިޔާއީ"
ރާގު: "ވަނަވަރިނަސް ވިސްނާވޫން"
ލިޔުނީ : އަޅުބު ޖަހިޝާ (ޢާލިމް)

ދެކެން މަ ބޭނުންވޭ... ލިބެން މަ ބޭނުންވޭ...
ހިތްނުގެ ނާރާ... އުފާވާނެ އުފެދޭ... 2×

ދެއް މި ޒުވާނާ... ދެލެންމަ އަތުގެރިކަން...
އަމިއްލަ ހަރިކަތުގައި... ވަރަށްގެން ބޯން އުފާވާ 2×

ދިޔާމު ވެދަގަނޑާން... އެޔާ ގޮތްވާރާން...
ލިބުނު މަރަދު ﷲ... ހިވެސްމު ނުހެދާރާ... 2×

ކުއްރާދުން ހަދިޔާނޫ... ސަވާމަތެއްސްރުމުން...
އިރުމާއި ދެއިސާއިން... ހަމްދެއްމު ނުލިބެނުމޭ... 2×

ކުއްރާދުން ބުނަމުންދޫ... މިއީ މޮހާނަކުގައި...
އާއެކާ މޮހަވީ... ޖަނަނަމެދު ދިޔުމަން... 2×

ކުއްތާމަކާ ވިސްނާ... ކާއަރާ ވިސްނާ...
ޝަރިޖާނާގެ ބައިގަނޑުމޭ... ރަށްމާނާގެ ބައިގަނޑުމީ... 2×

ތަޢީންކަމޭ ލިބޭނީ... ބަޝާރަތްކަމޭ ލިބޭނީ...
ހަނދުމަކުރަމުންދާ... ވަގުތުގައި ޤުރުއާން... ×2

ޖަންނަތުލް ފިރުދައުސް... ދާއިމީ ހަޔާތް...
ޝުކުރުކުރަމުންދާން... ޔިއްލޭ ނުރުހެންވީ... ×2

ޖާރިހާންބައްވޫ... ކޯރުބައްކައިރީ...
އަށްބަޖަހާފައި... އެލީގަ ދާރާވީ... ×2

ރީތި ކަލިރަވާ... ގޮފުޅުބޯ ދެފާ...
ޖަވާހިރެއް ފަދައިން... ވާ އުއްމުރުލު އީން... ×2

ގޮވާލަމުން ގެންދޭ... ރީތި ނަފަ އަޅަކުން...
އިންތިޒާރު ގަވީން... ފަސްނުކޮށް އާދޭ... ×2

ހަރިމަތިބާބު (1)

ޖާދޫން އެކަށައަރިވެފައި ތިބި އިލްމުވެރިންގެ ފުރިން ރައްކާތެރިވުން

މުޖާހިދުންގެ ޝައިޚުއް ކަމަށްވާ، ޝޭޚުލް އައްޝައިޚް އިބްނުބާޒު އަލްމުބާރަކް رحمه الله [150] "ޖާދޫގެ ހަޤީޤަތް"، އިސްތިޝްހާދީ ރަމަޟާ އާއި ބާރަގަތުން ކުރުވުނު ސުވާލުތަކަށް ޖަވާބުދެއްވައިދެއްވުން، އޭގެ ތަރުޖަމާގައި ތިރީގައިވޭ:

150 ޖާދޫގެ ހަޤީޤަތް ޝައިޚް އިބްނުބާޒް އާއި ޒާކިރު ބަސްތޯރީގެ ފޮތުގެ ކުރުމަށް
ފުރަހަތިފައިވަނިކަން اللهގެ ރަޙްމަތުން، އެމަރިކާނުން، ދީން މިސާއިލް ރަމަޟާނެއްގައި
ޝައިޚް ވަނީ ޝަހީދުވެފައެވެ.

ޝައިޚް އިބްނުބާޒު ހަޖް މުޅި ރަމަޟާ ޖާދޫގެ ތެރޭގައި ހުރަސްއަޅާފައިވާ ބާރުގެކަމެވެ.
ތިއްތު ހަމަޖެހުމް ހުރަސްނުކުރެވޭ ޖާދޫގެ ތެރޭގައެވެ. އެހެން ޝައިޚުގެ މުޅި
އާއިލާއަށް ޖާދޫގެ ތެރޭގައި މަސްއޫލުވެފައިވާ އާއިލާއެކެވެ. އަދި ޝައިޚް ތަޢުލީމް
ބާރުލީ ކުރައްވާފައިވޭ ރަމަޟާނެވެ. އެހެނަސް އެއްވެސް ބާރުއްގައި ޖާދުން
އެކަށައަރިވެ ފަރުވާކުރުއްވަނީއެވެ. އަދި ކުރިމަތިވެފައިވާ ބާލާ މައިދާނުގެ ތެރެއަށް
އަންބަރީވަޖެހިގެންނެވިއެވެ. އަދި الله ތަޢާލާ ޝައިޚަށް ދެރުވާފައިވާ އިލްމު، އޭގެ
އެންމެ ފުރިހަމަގޮތުގައި މުޖާހިދުންނަށް އުނގެންނަވައި ދެއްވުމުގައި ދެމިހުންނެވިއެވެ.
އަދި ޚާއްޞަ ޝަރުޢީ ދައުރާތައް މުޖާހިދުންނަށް ނަންގަވައިދެއްވުމުން، އެބޭފުޅުންގެ
ކުރަކުދިންނަށްވެސް "މުޖާހިދުންގެ މަދަރުސާ" ގައި ދަރުސްތައްދެއްވުން
ގެންދިއުއެވެ. އަދި މިޒަމާނުގައި އިލްމަށް ބޭނުމާވާ ދުނިޔެއަށް ވިދާފައިވާ "ޝައިޚުން"
ނާއި ހިލާފަށް ޖާހިލު އަޑުވާތަކަށް ފަރުބަދަތަކެއްމަތީ މުޖާހިދުންނާއި އެކު ހުރި

"... އެހެންކަމުން ފިޤުހީ ގޮތުން ބަލާއިރު ޙަނަފީން ފިޤްހަށް އެހެން ހުރިހާ މަޛްހަބުތަކުގެ ފިޤުހު އިސްތިޝްހާދީ ބަޔާނާގެ ޙުކުމަށް އެއްބަސްވެފައިވެއެވެ..."

ޝާފިޢީވެސް ބަރުހަދީޤާއާއިއެކު، الله ގެ ރަޙްމަތުންނާއި ދުޢާގަން ޖާދުކުރައްވުމުގައި ބައިވެރިވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ.

ޝާފިޢީގެ އިލްމީ ފެންވަރާއިމެދު ޖާދުގެ މައިދާނުގެ އެކަށް އެކަށް އިލްމުވެރިންނެއްވަނީ ތަޢުރީފުކުރައްވާފައެވެ. އަދި ފިޤުހީ ސުވާލެއް ކުރިމަތިވެއްޖެނަމަ، އަބަދުވެސް ހަތަރު މަޛްހަބުގެ އިމާމުންތަކުގެ ތަޤުލީދު ނަސޭހަތްތެރިއާއި ފުރިހަމަ ކިޔަވައިދެއްވައެވެ. ދީން އެހެންމަސް އާމުވެރިންނަށް އެންމެ ހެޔޮގޮތުގައި ނަސޭހަތްތެރިވާ ކަމުގެ ސަބަބުން އޭނާ ބައްޔަކަށްވެސް ޖެހިލުން ނުވެއެވެ. މި ޢާލިމު އާއި ބައްދަލުވެއްޖެ ކަމަކީ ހިތްހަމަޖެހުމެކެވެ، އަދި އަމާޒަކީ ރަނގަޅު ހުކުމްތައް އަމަލުކުރުމެވެ. ޝާފިޢީގެ ދިރާސާގެ ބޭނުމަކީ އިލްމުވެސް ދަރިވަރުންގެ ވަގުތުތައް اللهގެ ތަޤުވާއާއިއެކު ހޭދަކުރުމެވެ. ކުރެއްވި ކުރިއެރުމަކީ ބާރުގަދަ ފާހަގަކުރެވޭ ކަމެކެވެ.

މުޖުތަމަޢު ތަރުބިއްޔަތުގެ މައްސަލައިގައި އެހެން ޝާފިޢީ ކިޔަވައިދެއްވި ގޮތަށް ދަރިވަރުންނަށް ޝާފިޢީގެ ކިތާބު، ޝާފިޢީ ޝަރީޢަތުގެ ކަމުގެ ހަމަތަކާއި ގުޅުނަމަ ތަރުތީބުވެފައިވެއެވެ. އަދި ބައެއް ދަރިވަރުންނަށް، ޝާފިޢީ، ޖާހިލު ރަޙްމަތްތެރިކަމުގެ ނުރަނގަޅު ފަރާތްތައް ކިޔަވައިދެއްވިއެވެ.

މި ޢާލިމު، އެހެން ޖަމާޢަތުގެ ތެރޭގައި އަޚްލާޤުންނާއި ވަރަށް ދިރުމުގެ ހިތްވަރާއި އެކުލެވޭ الله ތަޤުވާ އަޚްލާޤުގެ ދަރިވަރުން ބަލަހައްޓާ ދެއްކެވިއެވެ. އެހެނީ ޝާފިޢީގެ ޝަރީޢަތުގެ ހަދިޔާ ހަމަޖެހުން މިނޫން ހެޔޮލަފާ ކަންކަމުގެ ގޮތުގައި ކަމެވެ.

އަޚްލާޤުގެ ދީނާ ތަޤްވާ الله ތަޤުވާ، ޝާފިޢީގެ ޝަރީޢަތް ދެއްކެވުމަށް ގެނައީ ތަފާސީލު ހުރި ކުރިއެރުމެވެ - ރަނގަޅު ފިކުރުގެ - ދަރުސްތަކެވެ. އާމީން.

އެހެނަސް (الحمدلله) މިލަފުޒުވެސް މިހާރު ވަނީ ނެތިގޮސްފައެވެ. އެހެނީ ޖާހިލުގެ ޒަމާނުގައިވާ ހުރިހާ އަރަބުންގެ ޢިލްމުވެރިންވެސް މިހާރު ވަނީ އިސްތިޝްހާދީ ބަދަލިއްޔާތުގެ ހުއްޖަތަކަށް އެއްބަސްވެލާވާއެވެ. އަދިހާއިރުއްތެވެ؟ އިސްތިޝްހާދީ ބަދަލިއްޔާ ދުނިޔެ ހަދަނީ ޖާހިލުގެ މަޢާނާ ޢާލިމުންނާއި ބަރަކާތް (ޢިލްމުގެ ނިސްބަތުގާ) މީހުންނެވެ. މިފަދަ މީހުން މިކަމާއި ބެހޭގޮތުން ފަހުމް ދީނުމަގެ ފުދިގެންއުޅުނެވެ. އެހެނީ (އިޔާގެ) އިލްމުވެރިން ބާރުނުކުރެއްވާ ފަހުމާއި ގެއްލުމާއި ފަހުމް ދީނުގެ އެއްޝަރުޖަހާ އިކާމުގެ އަސާސީކަމާއި އާދަމް ބަޔާނެވި އުމަރަކަން ރަގަޅަށް ފަހުމްވާއެވެ.[151]

---

151 އިބްނު އަލް ޤައްޔިމް ވިދާޅުވިއެވެ: "އަދި މުޝްރިކާއި ބާރިދް ދިކަމެއްގެ ފަހުމް ނޫނާ ހިނދެއްގައި ޝަރު ފަހުމާއެއް ދީނީ ބުނާމެއް ދީނުމަގެ ނުކަޑަދީގެންވެއެވެ: ޢާލިމުހުން ފުރަތަމަ ކަމަށް: އުދުވާސްވާހުގެ އާދަމް ބަޔާނެވި އުނދަގޫވާ، އެއާއި މުދާ ފުކުރުކުރުމާއި، ދަލީލުތަކާއި، ނިޝާނުތަކާއި ފާހަގަކަމުގެ މައްސަލަތަކާއި އުނިވިކަމުގެ ބަޔާނެވި ދެނެގަތުމުގެ - އެއީ އުކަން އޭނާ ފުރިހަމަކަމުން ފަހުމްވާމަންޗަކުއެވެ..." (ބައްލަވާ: އިޢުލާމް އަލްމުވައްޤިޢީން 88-87/1) އަދި އިމާމް އަބޫމަދު އިބްނު ބަންޑާރުވެސް ވިދާޅުވިއެވެ: "ފަސް ކަމެއް ޝަރުޢާ ހިނދެއްގައި މިހާ ފަހުމާދީނުމަކަން ފަރާއިދުންނުވާނެއެވެ..." ދެން ޢާދެއްގައި ފަސްވަނަކަމަކީ ވިދާޅުވިއެވެ: "(އޭނާގެ ފުރުގައި) މީސްތަކުންގެ އިލްމު ފުޅުވެ." އަދި މި ނުކުތާގެ ތަފްސީލު އިބްނު އަލް ޤައްޔިމް ބަޔާން ކުރައްވަމުން ވިދާޅުވިއެވެ: "...އެހެނީ ޖާމިޢާއި، ތަޢާއި އެއްމަޢާއި އަދި ބާލަތްތަކުގެ މައްސަލަ ފަހުމާބަދަލުވާނެއެވެ." އަދިވެސް އިބްނު ޤައްޔިމް ވިދާޅުވިއެވެ: "...އެހެނީ މީސްތަކުންގެ އިލްމު ނަތީޖާލު އޭނާ އުކަމުގައި ފިޤުހުވެރިއަކަން ވެއްޖެނަމަ، ދެންފަހު އަނިޔާވެރިޔާ އޭނާއަށް ފުންނާނީ އަނިޔާލިބޭ މިހެއްގެ ތެދުގައެވެ. އަދި މިޢާއި ހުރެފެނުވެސްފައެވެ. އަދި ޖިންސީ އޭނާއަށް ފުންނާނީ ސިއްރީގެ ސިފައިގައެވެ. އަދި ދަރުވެރިޔާ ތަދުވެރިޔާގެ

އަދި ޗީނާގެ މައިދާނުގައި ނުވާނާ ހިނދަކު، އެކަމާއި ބެހޭ ކިތަންމެ ބަޔަކާއެއް ދަސްކޮށްދިނަސް އޭނާއަކަށް އެވަރުގެއްނުވާނެއެވެ. އަދި މިކަމުގެ މައްސަލަ މިމައިދާނުގައިވާ އެންމެހާ ތިލްމީޒުންނާއި އަދި (އެންމެހާ) މުޖާހިދުންނަށްވެސް ހަކަވާނެއެވެ. އެހެން އެބައިމީހުން މިމައިދާނަކަށް އައުމުގެ ކުރިން އުނގެނުނުތަކެއްކޮށްދީ (މިކަމާއިބެހޭ) ތިލްމީޒުތަކެއް، މިތަނަށް އައުމަށްފުރުގައި ވަޑައި (ޙަސަނަތަށް) ފުރުޞަތުވާކަމަށް އިއްތިފާޤުވެއެވެ."(152)

ފަހު ޗީނާގެ މައިދާނުގައިވާ ތިލްމީޒުންނާއި މުޖާހިދުންގެ އަމީރުންނަށް ވެސްވީ، ޗީނާގެ ހާލަތަށް ފަރުމާއެއްނުވާނެއެވެ. އަދިކޮއެއްހެއްޔެވެ؟ ޗީނާދަން ނުނިކުމެ ތިލްމީޒުންނަކީ މިދިޔައެވެސް ފަހުގެ އެއްނުވާނެއެވެ.

ސިފައިގަނޑެވެ. ފަހު ކާފަރު ތުރުކުވެރިއެއްވެސް އަޚުވާނުންގެ ގޮތުންވާނެއެވެ. އޭގެ އަޑުގައިވެސް ހާފަލުވެރިކަމާއި ތުރުކާއި އަދި ނުބައިކަމެވެ. އަދި އޭނާ (އެބަހީ: މިހުންގެ ބާލަޖޫޤާ ފަހުމާތު މިހާ) މިސްކީނުންނާއި ބައްޔޮތުން ޗާހިލުވުމުގެ ސަބަބުން، އަދި ބާލަޖޫޤާއި، އެއްމަދާއި އާދަމާދަޖޫޤާ (ޗާހިލުވުމުގެ ސަބަބުން) މިއީހާއި އެމީހާ (އެބަހީ: އަޚުވާނުގައިވާ ތުރުކުވެރިޔާ އާއި ޖެދުވެރިޔާ) އޭނާއަކަށް ފަރަޤުއްނުކުރުވޭނެއެވެ..." (ބައްލަވާ: އިއްލާމު އަލްމުވައްޤިޢީން 199/4 އަދި 205-204/4) އަދި މިގޮތުން އެހެލަތުގެ މައްސަލަ ބިނާވާ ވާޖިބުއްދަތުޖަވާބު، ޙަރާމާއި ޙަލާލު މުނކަރާތްތަކެއްވެސް އެފަދަ މިހަކަށް ފަރަޤުނުވެއެވެ.

[152] ޝައިޚުގެ ޖަވާބު މިވަނީ ކުރުކޮށިފައެވެ. ޝައިޚު މައިގަނޑު ގޮތެއްގައި ދެއްކި ވާހަކަ "ތަރުޖަމާ: ޖަމާލުކުރުމަށް އެހެރިވާމީހާ އާއި ބައިގަނޑު އިލްމުވެރިން ދެކިލައްވާގޮތް" މިބާބުގެ ދަށުން ބައްލަވާލައްވާށެވެ.

الله تعالى ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

﴿ رَضُوا بِأَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ وَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ﴾

"އެބައިމީހުންތިބީ މަޑުކުރިމީހުންނާއި އެކު ތިބުމަށް ރުހިފައެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި ވަނީ ސިއްކަޖެހިފައެވެ. އެހެންކަމުން އެބައިމީހުންނަކަށް ނުވިސްނެއެވެ."(153)

އަދި އުސްތާޛު ސައްޔިދު ޤުތުބު رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ:

"ހަމަކަށަވަރުން މީހުން ހިތްހަރު އިރުޝާދުއިނދު ދުނިޔެހުމަތީ ދީން ގާއިމްކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރުމާ "ޚަވާލިފް" އަކަށް މީހުންގެ ޖިނސްތަކުރިކަމާއި ޚާޞްވެގެންވާއެވެ. ފަރު މީހުންނަކީ އިބައެ ސިކުނޑިތަކާއި ފިނިކަން ފައިބައިންދާފާގާކާއްނުން...“

އަދި މިބައިގެ އަސްލަކީ، ސަލަފުންގެ ބާވަރުންގެ އިމާމް ޢަބްދުﷲ އިބްނު އަލް މުބާރަކް رحمه الله، އަދި ޝައިޚުލްއިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާ رحمه الله، އަދި އިމާމް އަޙްމަދު އިބްނު ޙަންބަލް رحمه الله؛ މިތިންބޭފުޅުން އަރިހުން ރިވާވެގެންވާ ނަޤުލެވެ:

153 سورة التوبة 87

“ދެން މިސްމަކުން (ދީނުގެ) އެއްވެސް ކަމަކާއި ބެހޭގޮތުން އިޖްތިހާދުކުރުމުގައި ދެރަ މުޖާހިދުން (އެކަމާއިބެހޭގޮތުން) ބުނަނީ ޖިހާދެ ބަޔާންވެ. އެހެނީ ތެދު ވަނީ އެބައިމީހުންނާއި އެކުގައެވެ. ދެން اللّٰه ވަޙީކުރައްވައެވެ:

﴿ وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ ﴾

“އަދި ތިމަން އިލާހުގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާމީހުންނަށް ހަމަކަށަވަރުންވެސް ތިމަން އިލާހު، ތިމަން އިލާހުގެ މަގުތަކަށް މަގު ދައްކަވާހުށީމެވެ.“(154)“(155)

އެހެންކަމުގައިވާނިސްބަތުން، އަދިވަކިން ހާއްސަގޮތެއްގައި، ޖިހާދުގެ ހާއްސަ މައުޟޫޢުގެ ތެދު ދެކުމަށްވުރެ ދެން މުޖާހިދުންނާއި މައިދާނުގައިވާ އިޖްތިހާދުކުރުން ނޫން ދެން ކޮންބަޔަކަށްހެއްދެވެ؟

ޝައިޚުލް އިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާ رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ:

“އަދި ޖިހާދުގެ މައްސަލަ ތަކުގައި ވާޖިބުވެގެންވަނީ، އެބައެއްގެ ދީން ސައްހަވެގެންވާ، ދުނިޔާވީ އަމުރުތަކުން އެއްއެއްޗަކައްގެމަތީ ތިބީ (ކަންކަމުން) ތަޖުރިބާކުރި މީހުންގެ ޚިޔާލަށް ބަލާށެވެ. އަދި އެއީ ގިނަފަހަރަކަށް ދީނުގެ

---

[154] سورة العنكبوت 69

[155] ބައްލަވާ: “މަޖުމޫޢު އަލްފަތާވާ“ 442/28

ބޭރުފުށުގެ ދޫރަހަން ބަލާ ދުނިޔޭގެ މީހުންނަށް ނުރުހޭ. އެހެންކަމުން މިބައިމީހުންގެ ތަފާތެއް ނުގެނެއްނުވެއެވެ. އަދި ހަމައެފަދައިން ދުނިޔޭގެ ތަޢުލީމާ ނެތް ދީނުގެ އަހުލުވެރިންގެ ލަފާވެސް ނުވެއެވެ.“(156)

156 ބެއްލަވާ: ”އަލް އިސްތިޢާރާތު އަލް ޖަދީދަތާ“ ސ. 311 ، ޤާހިރާ، ދާރު އަލް މަޢާރިފް

އަރިމަތީބާބު (2)

ޢަމަލުތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ މަތިވެރިވެގެންވާ ޢަމަލު:

އަލް ޖިހާދު ފީސަބީލިﷲ

ﷲ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ: ﴿ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَطَئُونَ مَوْطِئًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَيْلًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ وَلَا يُنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ "...އެއީ ހެޔޮ ޢަމަލެއް ގޮތުގައި ލިޔުއްވާ ބާރުގައި ވެނީ، އެބައިމީހުން ﷲގެ މަގުގައި ކަރުހިއްކުމެއްވެސް ނޫނީ ވަރުބަލިކަމެއްވެސް ނޫނީ ބަނޑުހައިހޫނުކަމެއްވެސް ނުއުފުލާނެއެވެ. ނޫނީ ކާފިރުން ރުޅިއަރުވާލުމަށް އެންމެ ފިޔަވަޅެއްވެސް ނޫނީ ޢަދުއްވުންގެ މައްޗަށް އެންމެ ޖަހާލުމެއްވެސް (ހެޔޮ ޢަމަލެއްކަމުގައި ލިޔުއްވާ ބާރުގައި ވެނީ) ނުލިޔުއްވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ﷲ އިޙްސާންތެރިންގެ އަޖުރުއް ގެއްލިހިނގައިދާކަށް ނުލައްވާނެއެވެ. އަދި (ޢަމަލެއް ގޮތުގައި) ލިޔުއްވާ ބާރުގައި ވެނީ؛ އެބައިމީހުން (ﷲގެ މަގުގައި) އެއްވެސް އެއްޗެއްގެ (ކުޑަބޮޑު) ޚަރަދުކުރުމެއް ނުވަތަ ބޮޑުވިކަމެއް ކޮށްފައެއް ނުކުރާނެއެވެ. ނޫނީ ވާދީއެއްވެސް (ހެޔޮ ޢަމަލެއްކަމުގައި ލިޔުއްވާ ބާރުގައި ވެނީ) ފަހަރާއި ނުކުރާނެއެވެ. އެއީ އެބައިމީހުންގެ އެންމެ ހެޔޮ ޢަމަލުތަކަށް ﷲ

ޖަޒާދެއްވުމުގެ ގޮތުންނެވެ. (އެބަހީ: اللّٰه އެބައިމީހުންގެ ހެޔޮ ޢަމަލުތަކަށް ބަދަލު ދެއްވާނީ އެބައިމީހުން އެންމެ ފުރިހަމައަށް ކުރި އެންމެހެޔޮ ޢަމަލުތަކާއި އެއްގޮތަށެވެ.)"(157)

... (ހަމަ) ޖިހާދުކުރުމަކީ اللّٰه އާއި ގާތްވުމުގެ އެންމެ މަތިވެރިވުމެއްކަމާ ކަންކަމުގެތެރޭގައި ހިމެނޭ (ކަމެކެވެ). އަދި އެންމެމާ ނަފާވެރި(158) އަޅުކަމަކަށްވެސް އެ ހިމެނިގެންވެއެވެ. އެހެނީ اللّٰه ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: «رِبَاطُ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ خَيْرٌ مِنْ صِيَامِ شَهْرٍ وَقِيَامِهِ وَإِنْ مَاتَ جَرَى عَلَيْهِ عَمَلُهُ الَّذِي كَانَ يَعْمَلُهُ وَأُجْرِيَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ وَأَمِنَ الْفَتَّانَ» "ދުވާލަކާއި ރެއެއްގެ ރިބާޠު؛ އެއްމަސް ދުވަހު ރޯދަހިފައި (ނަމާދުކުރުމުގައި) ކޮޅަށް ހުރުމަށްވުރެ ހެޔޮވެގެންވެއެވެ. އަދި އެކަމުގައި މަރުވެއްޖެނަމަ، އޭނާ ކުރަމުން ދިޔަ (ހެޔޮ) ޢަމަލުތައް އޭނާގެ މަރުގެފަހުން (ހުއްޓުމެއްނެތި) ކުރިއަށް (އަޖުރުލިބެމުން) ދާނެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ރިޒުގު (ހުއްޓުމެއްނެތި) ދެވިގެން ދާނެއެވެ. އަދި އަލްފައްތާނާ އިން ރައްކާތެރިކަން ލިބިގެންވެއެވެ."(159)(160)

157 سورة التوبة، الآية: 120 - 121

158 އެބަހީ؛ ސުންނަތް އަޅުކަންތައް

159 الْفَتَّانَ (އަލް ފައްތާން) ގެ މާނައަކީ ޤަބުރުގެ ފިތުނައެވެ.

160 ރިވާކުރެއްވީ: މުސްލިމް، ސަލްމާން ގެ އަރިހުން

އަދި މިސްބާހުކާނގެ ޚަބަރިން ވަކިވެގެންގެން އަޅުކަމުގައި ތިބުމަ ހުށަހެޅުމަށް ހެދުން ސަޙާބީއަކު ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: «لا تَفْعَلْ فَإِنَّ مُقَامَ أَحَدِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَفْضَلُ مِنْ صَلاتِهِ فِي بَيْتِهِ سَبْعِينَ عَامًا أَلا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَيُدْخِلَكُمُ الْجَنَّةَ اغْزُو فِي سَبِيلِ اللَّهِ مَنْ قَاتَلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَوَاقَ نَاقَةٍ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ» ”މިފަދައިން ކަންތައް ނުކުރާށެވެ. އެހެނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްބަޔަކު މިހާރު سَبِيلِ اللّٰهِ ގައި ތިބުމުން، ގޭގައި އަހަރު ހަތްދިހަ އަހަރުވަންދެން ކުރާ ނަމާދަށްވުރެ ހެޔޮވެގެންވެއެވެ. الله ތިބާގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވައި، ޖަންނަތަށް ވައްދަވައިދެއްވުމަށް ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ކަމުދޭ ނުވޭތޯ؟ ފަހެ اللهގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަކުރާށެވެ. ފަހެ ޖަމަލުކާން ކިރުދޮޅައް ފާޅާލާނެ ހިނދުކޮޅުވެސް[161] اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރި މީހާގެ މައްޗަށް ޖަންނަތް ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ.“ އަދިވެސް ރިވާވެފައިވެއެވެ: ”ދަންނަވައިފިއެވެ: ”އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ! اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރުމާއި އެއްވަރުވާނީ ފަހެ ކޮންކަމެއްތޯއެވެ؟“ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: «لا تستطيعونه» ”ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް (އެކަން ކުރުމަކަށް) ކުޅަދާނަވެގެންނުވާނެއެވެ.“ އަނެއްކާވެސް (އެސުވާލު) ދެފަހަރު ނުވަތަ ތިންފަހަރު ތަކުރާރުކުރެއްވިއެވެ. ކޮންމެ ފަހަރަކުވެސް ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: «لا تستطيعونه» ”ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް (އެކަން ކުރުމަކަށް)

[161] މިތާގައި ”ޖަމަލުކާން ކިރުދޮޅައް ފާޅާލާނެ ހިނދުކޮޅުކާ“ މިބަސް އިބާރާތްކުރަނީ فَوَاق (ފަވާޤް) އަށެވެ. މިގެ މާނައަކީ، ޖަމަލުކާން ކިރުދޮޅައް ފާޅާލުމަށް ދެފަހަރު ގަތުން ދެމެދުގެ ވަގުތުކޮޅެވެ.

ކުޅަދާނަވެގެންނެއް ނުވެއެވެ.“ ދެން ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: «مَثَلُ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ الصَّائِمِ الْقَائِمِ الْقَانِتِ بِآيَاتِ اللَّهِ لا يَفْتُرُ مِنْ صِيَامٍ وَلا صَلاةٍ حَتَّى يَرْجِعَ الْمُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ تَعَالَى» “اللهގެ މަގުގައިވާ މުޖާހިދެއްގެ މިޘާލަކީ؛ ރޯދަހިފާ، ދަމުޤިޔާމާއި އަދި اللهގެ އާޔަތްތަކާއި އަދި (ނަމާދުކުރުމުގައި) ކޮޅަށް ތެދުވުން، (އަދި) މިކަތަކަށް ހުރުމާއި ނަމާދު ކުރުމުގައި ވީއްޖެހުމެއްނެތި، اللهގެ މަގުގައި ނިކުންނަ މުޖާހިދު (ގެއަށް) އެނބުރި އަތުވަން ދާންދެން ހުރިހުންނަ މީހާއެއްގެ މިޘާލެވެ.“”(162)

އަދި ޝައިޚުލް އިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާ (رحمه الله) ވިދާޅުވިއެވެ: “ހަމަކަށަވަރުން ޖިހާދު ޙައްޖާއި އުމްރާ އަށް ވުރެންވެސް މަތިވެރިވެގެންވެއެވެ. އަދި އެތަނެއްގައި ކުރާ އެއްނަމާދު އެހެން މަސްޖިދުތަކުގައި ކުރާ ސަތޭކަހާސް (100،000) ނަމާދާއި އެއްވަރުވެގެންވާ “އަލް މަސްޖިދު އަލް ޙަރާމް” ގައި ކުރާ އަޅުކަމަށް ވުރެންވެސް (ޖިހާދު މަތިވެރިވެގެން) ވެއެވެ.“(163) އަދި މީގެ މައްޗަށް ދަލީލެއްކަމުގައި ބަޔާންކުރެއްވީ: ﴿أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ﴾ “ޙައްޖުވެރިންނަށް ބޯފެންދިނުމާއި މަސްޖިދުލް ޙަރާމް ބަލަހައްޓާ މީހުންނާއި، الله އާއި ޤިޔާމަތްދުވަހަށް އީމާންވެ

---

[162] ރިވާކުރެއްވީ: ބުޚާރީ އާއި މުސްލިމް، އަދި ބަޔާންވެފައިވަނީ އެވަނީ މުސްލިމްގެ ޙަދީޘެވެ

[163] ބައްލަވާ: “މަޖްމޫޢު އަލްފަތާވާ” (5/28، 160/35)

އަދި اللهُ ގެމަގުގައި ޖިހާދު ކުރާ މީހުންނާއި އެއްފަދަފެންވާނެކަމުގައި (ތިޔަބައިމީހުން) ދެކެނީހެއްޔެވެ؟ اللهُ ހަޟްރަތުގައި އެބައިމީހުން އެއްފަދަފެއްނުވާނެއެވެ."(164)

އަދި މިއާޔަތުގެ ތަފްސީރާއި ބަޔާންކުރުން، އަދި ބާވާފައިވުން ސަބަބު ރިވާވެފައިވާ ނަޢުމާނު އިބްނު ބަޝީރު އަރިހުން މުސްލިމް ރިވާކުރައްވާފައިވާ ޙަދީޘެވެ. އެއީ ސަޙާބީންގެ ދެމެދުގައި އެންމެ މަތިވެރިވެގެންވަނީ ކޮން އަމަލެއްތޯ ދެބަސްވިއެވެ. ދެންފަހެ މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވުނެވެ. އެހެންކަމުން އެކަމުގެ މައްޗަށް ހުކުމް ކުރެވުނެވެ.

އަދިވެސް އިބްނު ތައިމިއްޔާ (رحمه الله) މިމައްސަލަގެ މައްޗަށް ވިދާޅުވިއެވެ:

"އަދި އަހަރެންނަށް އެނގިގެންވާ ގޮތުގެ މަތިން ސުންނަތް އަޅުކަންތަކުގެ ތެރެއިން އެއްވެސް އެއްޗެއް ޖިހާދަށްވުރެ މަތިވެރިވެގެން ނުވާނެކަމަށް ޢިލްމުވެރިން ވަނީ އިއްތިފާޤުވެވަޑައިގެންފައެވެ. އެހެންކަމުން އެކަން ޙައްޖަށްވުރެން މަތިވެރިވެގެންވެއެވެ. އަދި ސުންނަތް ރޯދައަކަށް ވުރެންވެސް މަތިވެރިވެގެންވެއެވެ. އަދި ސުންނަތް ނަމާދުތަކަށް ވުރެންވެސް މަތިވެރިވެގެންވެއެވެ.
އަދި اللهُ ގެމަގުގައި ރިބާޠުކަން ހުރުން މައްކާ އާއި މަދީނާ އަދި ބައިތުލް މަޤްދިސްގައި މުޖާވިރުވުމަށް ވުރެން މަތިވެރިވެގެންވެއެވެ. އޭގެ އަދު

---

[164] سورة التوبة الآية 19

ޒުބައިރާ (މިހާރުގެ މަތިވެރިކާމައިލްދު) މިފަދައިންވެސް ފީރާޒުވާމައި ހަމަޔަށެވެ:
”اللهُ މަގުގައި އެންމެ ރެއެއް ރިބާތުގައި ހުރުންވެސް، ރަޢުރުތް އަސްވަދު
ދަރުގައި ޙައިޔަތުތް ހޯދިރި ފިޔާރާއި ބައްދަލުވުމަށް ވުރުން އަހަރެންނަށް
މާތްބެލިބެގެންވެއެވެ." އެހެންކަމުން އެ ސަބަބުން، އެންމެ ރެއެއްގެ ރިބާތުވެސް
– ރާތަކާގެތެރޭން އެންމެ މަތިވެރިވެގެންވާ ރޭ، އެންމެ މަތިވެރިވެގެންވާ
ތަންތަނިވެސް މައްކަން އިސްތިޢުރާރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި މިގެ ސަރަޙައްދު ނަބިއްޔާ
صلى الله عليه وسلم އާއި އަސްޙާބުން މައްކާގެ ބަދަލުގައި މަދީނާގައި
ދާއިމްވެވަޑައިގަތެވެ. (ދާއިމްވެ ވަޒަނިގަތް) ސަރަޙައްދުތަކާގެ ތެރެއިން
އެއްސަރަޙައްދު، މަދީނާގައި ފެމަކު އެބޫދުރުން ރިބާޠުގައިވެސް ކަމަށް ވާތީއެވެ.
އެހެން ރިބާޠަކު ޖަރުއްވަން ބިރުދަރުއްކާތަންތަކުގައި އަދި ޖަރުއްވު ގެ ކިބައިން
ތިމާއަށްވެސް ބިރުވާތަންތަކުގައި ދާއިމްވެ ހުރުމެވެ. ވީމާ، (އެދުރު) ތަންތަކުގައި
ޖަރުއްވުންގެ ކިބައިން ދިފާޢުކުރުމުގެ ނިޔަތުގައި ދާއިމްވެއްޖެ މީހާ، ދެން އެދުރު
މީހަކު މުރާބިޠުކެވެ.[165] އަދި ޖަމަދުލަތައް ވަނީ އޭގެ ނިޔަތުގެ މައްކަތެވެ.[166]
اللهُ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: «رِبَاطُ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ يَوْمٍ فِيمَا سِوَاهُ مِنَ الْمَنَازِلِ» ”اللهُ މަގުގައި އެންމެ ދުވަހަކު
ރިބާޠުގައި ހުރުން، އެހެންއެއްވެސް މަންޒިލެއްގައި އެއްހާސް ދުވަސް

---

[165] مرابط (މުރާބިޠު) ގެ މާނައަކީ ރިބާޠުކުރާ މީހާއެވެ.

[166] މިތާގައި ޝަރީޢަތް މިވަދާރުފަސް، އެދުރު ބިޑުއްގައި، މީހަކު އާދައިގެ ދިރި
އުޅުއްގައި އުޅޭދުވަހިން (ދާއިމްވެ) އުޅުނަސް، އެމީހާ އެތަންގައި ދިރިއުޅުމުގެ
ނިޔަތަކު ހުރި ތިމާއަށްވެސް ޖަރުވެރިކަން ވާހަކަ، ޖަމްއަތަކު ބިރުދަރުއްކާތަން
ވާނަމަ އެދުރު މީހަކަށްވެސް މުރާބިޠެއްކަމެވެ.

ހުދުކުރުމަށްޓަކައިވެސް ހުއްޓުވެގެންވެއެވެ.“(167) އަދި ޞަޙީޙް މުސްލިމުގައި، ސަލްމާން އަރިހުން ރިވާވެފައިވެއެވެ: ނަބީ صلى الله عليه وسلم ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: «رِبَاطُ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ خَيْرٌ مِنْ صِيَامِ شَهْرٍ وَقِيَامِهِ، وَمَنْ مَاتَ مُرَابِطًا أُجْرِيَ عَلَيْهِ عَمَلُهُ وَأُجْرِيَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ مِنَ الجَنَّةِ، وَأَمِنَ الْفَتَّانَ» “ދުވާލަކާއި ރެއެއްގެ ރިބާޠު؛ އެއްމަސް ދުވަހު ރޯދަހިފައި (ނަމާދުކުރުމުގައި) ކޮޅަށް ހުރުމަށްވުރެ ހެޔޮވެގެންވެއެވެ. އަދި އެކަމުގައިވަނިކޮށް އޭނާ މަރުވެއްޖެނަމަ، އޭނާ ކުރަމުން އައި (ހެޔޮ) ޢަމަލުތަށް އޭނާގެ މައްޗަށް (ހުއްޓުމެއްނެތި) ކުރިއަށް (އަޖުރުލިބެމުން) ދާނެއެވެ. އަދި އޭނާގެ މައްޗަށް ރިޒްޤު ދެއްވުން (ހުއްޓުމެއްނެތި) ޖަންނަތުން އޭނާއަށް ލިބިދެމުންދާނެއެވެ. އަދި އަޒާބުދޭމީހާއިން އޭނާއަށް އަމާންކަން ލިބިދޭނެއެވެ.“ (އަޒާބުދޭމީހާ) ތަޙުޤީގު މުންކަރު އާއި ނަކީރެވެ. (...ނަކީރުގެ ސުވާލުތަކާ) ފަދަ މިޔޭ ރިބާޠުވެ - އޭރުންކަމަށްވާނަމަ އަދި ޖިހާދު (ގެ ފަސްމުވަތުވެސްކަން) ފަދަ ކޮބައިހެއްތޯ؟(168)

އަދި އިބްނު ޤުދާމާ އަލް ޙަންބަލީ (رحمه الله) ވިދާޅުވިއެވެ: “އަބޫ ޢަބްދުالله - (އިމާމް) އަޙްމަދު އިބްނު ޙަންބަލް (رحمه الله) - ވިދާޅުވިއެވެ: “ފަރުޟުވެރިކަންތަކުން ޢަމަލުތަކުގެ ތެރެއިން ޖިހާދަށްވުރެ މަތިވެރި ޢަމަލެއް

---

167 ރިވާކުރެއްވީ: އައްނަސާއީ، އައްތިރުމިޒީ، އަޙްމަދު އަދި އައްޠަބަރާނީ، މިޢުނާގެ ބޭފުޅުން ޝުރަޙްބީލް އިބްނު ޙައްޔާން އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އަދި އިބްނު ޤުދާމާ “އަލް ކާފީ” (258/4) ގައި މިޙަދީޘް ޞައްޙަ ކަމަށް ވިދާޅުވެއެވެ. އަދި އަޙްމަދު ޝާކިރު “މުސްނަދު އަޙްމަދު”ގެ ތަޚްރީޖު (232/1، 15/2) ގައިވެސް ޞައްޙަކަމަށް ވިދާޅުވެއެވެ.

168 ބައްލަވާ: މަޖްމޫޢު އަލްފަތާވާ (418/28)

އަޅަންނަކަން ޝަރުޠެވެ."(169)" އަދި އަލްބަރުރު (رحمه الله) ވިދާޅުވިއެވެ:
"(އިމާމް) އަޙްމަދު ވިދާޅުވިއެވެ: "ހެޔޮކަމުގެ ބައިތަކުގެ ތެރެއިން "އައް ސަބީލު" (މާނައީ: اللهގެ މަގުގައި ކުރާ ޖިހާދު) އަކީ ވެސް މަތިވެރިކަމެއް ނޫނެކަން އެނގިވަޑައިގަންނަވާށެވެ."" އަދި އަލްފަޟްލު އިބްނު ޒިޔާދު ވިދާޅުވިއެވެ: "އަޅަގަނޑު އަބޫ ޢަބްދުالله (އިމާމް އަޙްމަދު) އަރިހުން އަޑުއެހީމެވެ. އަދި އެޒީވާ (ހަނގުރާމައިގެ ޚަބަރުތައް) ބޮޑުކަމާއި އަދި ކުރާ (ގެ މައްސަލަ، އިމާމް އަޙްމަދު އަރިހުގައި) ދެކެވުނު ބަހެކެވެ. ދެން އެއިމާމް ރޮއްވަވަ ކުރައްވައި ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ: "أعمال البر (ހެޔޮކަމުގެ ޢަމަލު) ތަކުގެ ތެރެއިން އެއަށްވުރެ މަތިވެރިކަމެއް ނުވެއެވެ.""

އަދިވެސް އެހެން ބާވަތެއް އެ އިމާމްގެ އަރިހުން (މާނައީ: އިމާމް އަޙްމަދު އަރިހުން) ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ: "ޢަދުއްވުންނާއި ކުރިމަތިލާއި އެއްވެސްކަމެއް ޚާއްޞަކަމެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެތަކެއްޗަކީ ހަނގުރާމަކުރާއި ކުރިމަތިލާމަކީ ބަޔަކުކަނޑާ ޤައުމެއް އަބުރުވެރިވެގެންވާ ބައެކެވެ. އަދި ޢަދުއްވުންނާއި ހަނގުރާމަކުރާ މީހުން، ފަހަރު އެއީ އިސްލާމްދީން ދިފާޢު ކުރައްވާނެ ބައެވެ. އަދި އޭގެ (މާނައީ: އިސްލާމްދީނުގެ) އަންހެނުންނާއި ކުދިންތަކާއި ދިފާޢު ކުރާ ބައެކެވެ. އެހެންނަމަކަސް ވެއްޓެނީ ކޮންވެރިކަމަކާނަމަ ބޮޑުކަމަކާ ވަކި ފަހަރު ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ މީސްތަކުން ރައްކާތެރިވެ ތިބި އަމާން ކަމުގައެވެ - އެހެނަސް އެބައިމީހުން (މާނައީ: މުޖާހިދުން) ބިރު

---

169 އިމާމް އަޙްމަދުގެ ދަރިވަރުންގެ ބައިގަނޑެއްވަނީ މި ނަކުލާ އެއިމާމް އަރިހުން ރިވާކުރައްވާފައެވެ.

ބިރުވެރިކަމުގައެވެ. އެބައިމީހުންވަނީ ނަފްސުތަކުގެ ފުރާނަތައް (اللهގެ މަގުގައި) ހަދިޔާކޮށްލާފައެވެ.“ – އެއީ މިފަދައިން ވިދާޅުވުމާއި ހަމައެކަނެވެ – “އެހެނީ ޖިހާދަކީ ފުރާނަތާއި މުދާ (اللهގެ މަގުގައި) ހޭދަކޮށްލުމެވެ. އަދި އޭގެ ފައިދާ ވަނީ އެންމެފަހު މުސްލިމުންގެ މައްޗަށެވެ؛ އޭގެތެރެއިން ކުޑަކުދިންނާއި ބޮޑެތިމީހުންނަށެވެ. އޭގެތެރެއިން ބާރުގަދަމީހުންނާއި ނިކަމެތިންނަށެވެ. އަދި ވެސް (ޖިހާދުގެ ފައިދާ) މިސްކީން އެހެން ހުރިހާ ކަންކަމަށް ވެއެވެ – އެއީ (އެކަންކަމުގެ) ފައިދާ އާއި ބިރުވެރިކަން އެ (ޖިހާދާއި) އެއްވެސް ހާލަތެއްގައި އެއްފަދަވެގެން ނުވާކަންކަމެވެ. އެހެންކަމުން އެ (އެންމެހާ ކަންކަމުގެ) ފަސްދުވަސްތަކާއި އަޅު އެ (ޖިހާދާއި) އެއްފަދަވެގެންނެއްނުވެއެވެ. (އެބަހީ: ޖިހާދުގެ ސަބަބުން ފައިދާވާ އެންމެހާ ކަންކަމުގެ އަޖުރަށްވުރެންވެސް ޖިހާދުގެ އަޖުރުބޮޑުވެގެންވާނެއެވެ.)“

އަދި އިމާމް މުޙައްމަދު އިބްނު އަލްޙަސަން އައްޝައިބާނީ (رحمه الله) ގެ “އައްސިޔަރު އަލް ކަބީރު” ގެ ޝަރަޙާގައި އިމާމް އައްސަރަޚްސީ (رحمه الله) ވިދާޅުވިއެވެ:

“މުޖާހިދު އިބްނު ޒައިދާ އަރިހުން އަހަންނަށް ރިވާކުރެވުނު ޙަދީޘްތަކުގެ ތެރޭ؛ ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم އަރިހުން ރިވާވެފައިވެއެވެ: «في كل أمة رهبانية، ورهبانية هذه الأمة الجهاد» “ކޮންމެ އުއްމަތެއްގައިވެސް ރަހްބާނިއްޔަތު (އެބަހީ: އަޒުވެރިވުން) ވެއެވެ. އަދި ތިމަން ނަބިއްޔާގެ އުއްމަތުގެ ރަހްބާނިއްޔަތަކީ

ޖިހާދުވެ."(170) އަދި ރަހްބާނިއްޔާގެ މާނައަކީ އަޅުކަން ކުރުމަށްޓަކައި އެކަހެރިވެގެންވުމެވެ. އަދި ދުނިޔާވީ ކަންތައްތަކުގައި މަޝްޣޫލުވުމުން އެކަހެރިވެގެންވުމެވެ. އަދި އިރުގެ އުއްމަތްތަކަށް އެކަން ކުރުން ވަނީ މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން ވަކިވެގެން، އަޅުކަންކުރާ ތަންތަނުގައި ހާއިލުވެހުރުމެވެ. އެހެނީ މީސްތަކުންގެތެރޭގައި އުޅުމަށްވުރެ އެކަހެރިވެގެންވުން އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް މަތިވެރިވެގެންވާތީއެވެ.

ދެން ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم (މިއުއްމަތުގެ މައްޗަށް އެކަން) ނަހީވެގެންވާކަން އެންގެވިއެވެ: «لا رهبانية في الإسلام» ”އިސްލާމް (ދީނުގައި) ރަހްބާނިއްޔަތެއް ނުވެއެވެ.“(171) އަދި (އެއަށްފަހު) މިއުއްމަތަށް ރަހްބާނިއްޔަތުގެ ރާސްތާއަކީ ޖިހާދުކަން ބަޔާންކުރައްވައިފިއެވެ. އޭގައިވަނީ މީސްތަކުންނާއި އެއްވެ އުޅުމެވެ. އަދި ދުނިޔާވީ ހަމަޖެހުމަކުން އެކަހެރިވެ، ދީނުގެ ކުރިބޮނި އޭގައިވާ ކަމާއިގެން މަޝްޣޫލުވެގެންވުމެވެ. އަދި ﷲ ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ، ޖިހާދަކީ ދީނުގެ ކުރިބޮނިކަމުގައި ބަޔާންކުރައްވައިފިއެވެ.(172)

---

170 ރިވާކުރެއްވީ: އަނަސް އިބުނު މާލިކް ގެ އަރިހުން އިމާމް އަޙްމަދު އާއި އަބޫ ޔަޢުލާއެވެ. އަދި އަބޫ އުމާމާގެ އަރިހުން އައްޠަބަރާނީވެސް ތަފާތު އިބާރާތްތަކުގައި މި ޙަދީޘް ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ.

171 ބައްލަވާ: އިބުނު ރަޖަބުގެ ”ފަތުޙުލް އަލްބާރީ“ (102/1) އަދި އަބޫ ދާވޫދުވެސް ”އަލް މަރާސީލް“ (287) ގައި މި ޙަދީޘް ޠާވޫސް އަރިހުން ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ.

172 މުޢާޛު އިބުނު ޖަބަލް އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ”ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: «ألا أخبرك برأس الأمر وعموده وذروة سنامه؟» ”މިކަމުގެ (އެބަހީ: ދީނުގެ) ބޮލާއި އޭގެ ތަނބާއި އަދި އޭގެ ކުރިބޮނި ތިމަން ނަބިއްޔާ

އަދި އޭގައި "މަޢުރޫފަށް އަމުރުކުރުމާއި މުންކަރާތްތަކުން މަނާ ކުރުން"(173) އެކުލެވިއެވެ. އަދި މުއުމިނުންގެ ސިފައަކީ މިއީއެވެ.(174) އަދި އޭގައި އެންމެ

ބުނެދީފާނަންހެއްޔެވެ؟ އަޅުގަނޑު ދެންނެވީމެވެ: "އާދޭހެވެ! އޭ ﷲގެ ރަސޫލާއެވެ."

ނަބިއްޔާ ވިދާޅުވިއެވެ: «رأس الأمر الإسلام وعموده الصلاة، وذروة سنامه الجهاد في سبيل الله»

"މިކަމުގެ ބޮލަކީ އިސްލާމެވެ. އަދި އޭގެ ތަނބަކީ ނަމާދެވެ. އަދި ކުރިބޯއްޓަކީ ޖިހާދެވެ." ތިރުމިޛީ ރިވާކުރެއްވިއެވެ: އަލްއިމާމު ތިރުމިޛީގެ "ޖާމިޢު" (#2616) އަދި ހަސަން ޞަޙީޙް ކަމަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އިބްނު އަލްޤައްޔިމްގެ "އިޢުލާމު އަލްމުވައްޤިޢީން" (256/4) ރިވާކުރައްވައި ޞަޙީޙްކަމަށް ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ.}

އަދި މިތަނުގައި "ކުރިބޯޅި" ކަމަށް މި މާނަކުރެވިފައިވަނީ (ذروة سنامه) ގެ ތަރުޖަމާ "(ޖަމަލުގެ) ގޮނޑަސްދުގެ އެންމެ އުސްސިރާ" ތަމެވެ. އެހެންކަމުން އިސްލާމް ދީނުގައި ޖިހާދަކީ ޖަމަލުގެ އެންމެ އުސް ގޮނޑަސްދު ފަދަ މަންޒިލެކެވެ. އަދި އުނިގެންވާ ގޮތުގައި ގޮނޑަސްދަކީ ޖަމަލުގެ ހިރިގަނޑުގެ އެންމެ އުހުގައިވާ ބައެވެ. މިއިން ޖިހާދަކީ ވާޖިބާތްތަކުގެ ތެރެއިންނާ އެންމެ މަތިވެރި އަޅުކަންތަކުން ބަޔާންވެއެވެ.

173 أمر بالمعروف ونهي عن المنكر (ޢަމްރު ބިލް މަޢުރޫފު ވަ ނަހީ ޢަނިލް މުންކަރު) މާނައަކީ ހެޔޮކަންތައްތަކަށް އަމުރުކުރުމާއި ނުބައިކަންތައްތަކުން މަނާ ކުރުމެވެ.

174 ﷲ ތަޢާލާ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ: (كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ) "ތިޔަ މުސްލިމުންނަކީ ދުނިޔޭ އެންމެ ހެޔޮވެގެންވާ އުއްމަތެވެ. (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުން މަޢުރޫފަށް ގޮވާލައި މުންކަރާތް މަނާކުރައްވާތީއެވެ. އަދި ﷲ އަށް އީމާންވާތީއެވެ."

މަތީ ދަރަޖައަށް ވާސިލުވުމުގެ މަގުފަހިވެފައިވެއެވެ. އެއީ ޝަވާލުދަހުވެވެ. އަދި އެންމެ ވަރުގަދަފެއްގެންވާ ދަރަޖާނިއުކަމަކީ އެއީއެވެ."(175)، (176)

---

[175] (އިމާމް އަހްސަނުލްއަސީގެ ބަސްފުޅު ނިމުނީ.)

[176] އަރިމަތީ ބާބު (3) މިނަގިފައި މިވަނީ: ޝަވައިލް އަބްދުލް ޤާދިރު އިބްނު އަބްދުލް އަޒީޒު فك الله أسره ގެ ފޮތް "އަލް އުމްދަ ފީ އިއްދާދުލް އުއްދަ ލިލްޖިހާދި ފީ ސަބީލިއްލާހި ތަޢާލާ" ގެ ފުރަތަމަ ބާބުގެ ތަރުޖަމާނުންނެވެ. މިބާބު ދިވެހިބަހަށް "ޖިހާދުގެ އަޚްލާ" ތަރުޖަމާ ކުރުވި، "އިލްމާސްތަރުޖަމާއި، އަދި އަޚްބާރު އުއްމީދުކުރުމުގެ މައްކަރު ހަނދުމަކޮށްދިނުމެއް" މި ނަމުގައިވާ ޕީޑީއެފްކުރުވިފައެވެ.

އަރިމަތީބާބު (3)

ނަބިއްޔުންނާއި، ރަސޫލުންނާއި އަދި މުއުމިނުންވެސް الله تعالى ރުއްސުންދެއްވައި، އަދި މަތިވެރި ރަޙްމަތް ދެއްވާފައިވާ ބޭފުޅުންނަށް "ކަރާމާތް" ގެ ޢަޤީދާ ދިނުމުގެ މައްސަލަ

"ކަރާމާތް" މިއީ ދިވެހިރާއްޖޭގައި އިހުއްސުރެ ދެމުން އަންނަ ޢަޤީދާއެކެވެ. މިދުވަހު އާންމު މީހުންގެ ތެރެއިން ބަސްވިކަށިވަޅުގެ މީހުންނާއި، އަދި އަޅުގަނޑު ދެކިފައިން ކުޅަ ހުނަރުވެރި މީހުންނަކީ ސަރުދާރުކަން ދިނުމަށެވެ. ނޫނީ އެބައިމީހުން ކުރެން ސަރުކާރުން ބޮޑުންނާ މައްދަރާގެ އަވަށްތެރެއިން ނުވަތަ ރަށްތެރެއިން ހުރިމަށެވެ. މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި ތިބީ ނުފޫޒު ގަދަ މީހުންނަށްވެސް މި ރަހުމްދެވޭއެވެ. އެއީ ސަރުކާރުން ބޮޑުންނާ އެކުއެކު ކަންކަން ކުރުމަށެވެ. އަދި އާންމު އުމުރު ސަރުކާރަށް ފޯރިއަކަ ނުދިނުމަށްޓަކައިވެސް ތޮއްޓެކެވެ. މިމީހުންނަށް އެޖާންގައިވެސް ކޮންމެވެސް މުސާރައެއް ލިބެއެވެ.

އިހުގެ ޒަމާނު މުޅިއްޔަތު އަމީރުގެ ދައުރުގައިވެސް މި "ކަރާމާތުގެ" ދަރަޖަ އާއި ބައިސްކޮން ތަރުޒީބުއް ކުރިމަށެވެ. އަދި އާއިލީކޮން ނަމުގެ ފުރަތަމަ "ދީދީ" ކިޔާމިހެއްނަމަ "ކަރާމާތް"ގެ ރަޙްމަތް ދިނުމަކީ ނާއިންސާފުއްކަމަކަށް

ބުނެވުނެވެ.[177] އެހެނީ "ކަލޭގެފާނުގެ" ތަފާތަކީ އާއިލީގޮތުން ރިދީގެ ތަފާތަކަށްވުރެވެސް ދަށް އެއްޗަކަށްވުމެވެ.

ކަންމިހެން ހުރުމާއިއެކު، ރަސޫލުﷲ صلى الله عليه وسلم އަށް އިލްމު އެކަލޭގެފާނު ނޫނީ މުބާރަކްމަދުރުގެފާނު ކިޔުމާއި ބެހޭގޮތުން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ.

ފަހު މުޙައްމަދު صلى الله عليه وسلم އަށް ޤުރުއާނާއި ސުންނަތުން އައިސްފައިވާ ބަޔާނާ ތަފާތުތަކާއި ނުހަނު ރިވެތި ނަސޭހަތްތަކެއްވެސް ވެއެވެ. މީގެ އިތުރުން އެ ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ ނަސީހަތުން ހުރޭ ފަހުމުން ބަޔަކުވާތީ ސަލާމް ގެއްލުން އެދި ދުޢާ ކުރުމަކީ އަހަރެމެންގެ މައްޗަށް ޝަރުޢީ ގޮތުން ލާޒިމް ކަމެކެވެ.

މިހެންކަމުންވާހިނދު ރަސޫލުﷲ صلى الله عليه وسلم އަށް ޝަރުޢީގޮތުންވެސް އަދިސްތަރިކް ތަފާތެއް، ވަކިން ހާއްސަކޮށް ދަރަޖައިގެ ގޮތުންވެސް ދަށް ތަފާތެއް އެކުލަވާލި އެއްވެސް ބަޔާނެއްގައި އެކަށީގެންވާކަމެއްނޫނެވެ. އެހެނީ މި ތަފާތަކީ "ރިދީ" ފަދަ އާއިލީ ތަފާތެއްވެސް ނިކަމެތިކަން ރައްދުކުރެވޭ އެއްޗަކަށްވުމެވެ.

---

177 މިގެ ސަބަބަކީ، "ރިދީ" އަކީ ޝާހީ އާއިލާއަށް ރައްދުކުރެވޭ ތަފާތެއްކަމުގައި ވުމެވެ. އެހެނަސް "ކަލޭގެފާނު" ޝާހީތަފާތެއްގެ މައްޗަށް އިސްތިޢުމާލުކުރެވުމެވެ. ދަރުބީ ދަރަޖައިގެ ގޮތުން ނިކަމެތިވާ އެވެ.

މިތަފާތުކަން ނަބިއްޔާއި، ބާލިޣުވުމާއި، ސަލަފުންގެ، ބާރުގުޅޭ ބައެއްކުރިމަތިކުރެވޭ ނުރޫ އާދައިގެ "ދިވެހި" ކަލޭގެފާނުއެވެސް ވައްކަލަށްކުރުވެއެވެ. އެހެނީ: ދުބައްމަދުގެ ފަންނު، ތުޙްފާންގެ ފަންނު، ޝާޢިރީގެ ފަންނު، ޗިތްރަކާރީގެ ފަންނު، މަރިޔަމްގެ ފަންނު، ހައްލާގެ ފަންނު، ކާނާނޯކާރީގެ ފަންނު - ފަހު މިގެ އެއްޗެސް ފަރާތުއްފާހައްޔަތެވެ؟ އަދި ކިޔެއްހެއްޔެވެ؟ މިތަފާތު ނުހަނު ގާބިލް މިހުނަރާ، ދިރި ކުލަވަރުއްނަށް މިހުނަރާ، ނުހުނުރީނުނާއި ނާޖަރަނީ ކުރާ މިހުނަނަށް؛ އަނުހުނައް ފިރިހުނައް ނުބަޔާންވިފައި ހުރެއެވެ.[178]

އެހެންކަމުން މިއްމަތުގެ ނަބިއްޔާ އަދި ޖަމާތުއްނަބިއްޔުން އަށް މިފަދަ ތަފާތު ނިސްބަތްކުރުމަށް ދޭވާ ވަރަށް ބޮޑު ނިކަމެތިކަމެކެވެ. އަދި މަޖާޒުއްވެސް ޖެހެވެ. އަދި އައްޝައިހް މުހައްމަދު ސަލީމް / ގދ. ގައްދޫ رحمه الله އަށް މިކަމާއިބެހޭގޮތުން ސަލާމަތުންނެވުމުން މިބާޤުން ފެށުނުފަދައިން ފުރިޔާދައްވަވައި ވިދާޅުވިއެވެ:

---

178 ނޯޓް: މިފޮތުގައި މިހެން ބަޔާންކޮށްފައިވަނީ، މި ތަފާތު ދިވެހިފާ އެންމެންނަކަށް މިފަދަ ހުނަރު ބަލަދު ކަންތަކުން ނިކުމެވެ. އެހެނަސް ފަހަރެއްގައި އެބަސް އަޙަރުމެންފަދަ މުސްލިމުން (ކުންފުނި ކުރުވާ) ބާރަކަށް ދުވާ ތަފާތު، الله تعالى ގެކުރައްވާ މަނާކުރެއްވި، ކުންފުނިތަކުން މިންޖުކުރައްވާފަދަ ނަބިއްޔަކަށް ދިނުމުގެ ހައްޤުއްނުބެކަމެވެ.

”...(ދަންނަވެ!) ނަބިއްޔާގެ ނަސްރުގެ ދިވޫނިސްދުގައި ބޯވަރާވާތް ކިޔުމަށް
އަމުރުވެވިގެންވެއެވެ. އެހެނަސް ރަސޫލުﷲ صلى الله عليه وسلم އަށް ”އިޝްރު
އެކަށޮގެ ގޮސް“ ނުވަތަ ”މުހައްމަދުގެ ގޮސް“ ކިޔުމަކީ އެއްވެސް ރަސޫލަކަށް ނުވަތަ
ނަބިއްޔަކަށްވެސް ނިސްބަތް ކުރުން އެކަށީގެންވާވަރުގެ ތަޤްބީލުންނެވެ.“

ބައްޝު ފޮރަމްސްގެ ހާރިބަ ގޮޅި:

“ޖިހާދުގެ އަޑު”

ތިޔަ އަޚުންގެ ހެޔޮ ދުޢާތަކުގައި
އަހަރެމެން ހަނދުމަފުޅުން ނުނައްތަވާށެވެ.

